

627

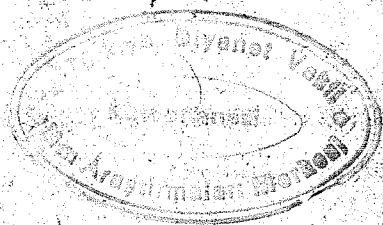
اسماعیل حکمت.

نورۇلك بىياتى نىمىچى

بىرىنچى جلد — I ھىفە

ازىن دو قوزونچى عصر.

(باشلانچ)

۱ - ۵ يىك

آذر نشر

باکو - ۱۹۲۵

محرم قاردهم فریدلله برها

۱۰ ص ۱۹۰۵

اسماعیل حکمت.

نور الایمان بیاتنا برحق

اولدوقوزونجی عصر.

(باشلانج)

BELEDİYE
KÜTÜPHANESİ
No. 0/437-I

Türkiye Diyan
İslâm Araştırma
Kütüphanesi

Demirbaş No: 2902

Tasnif No: T 819.2
ERT.T

۱ - ۵ بیلک

آذر نشر

باکو - ۱۹۲۵

خ. م. ق.
فنی مهتود شوراسینیڭ تصدیق
و تصویبیه طبع ایدیلیمیشدر.

فهرست.

مقدمه

I

صحیفه

۱

برینجی قسم

۱

اون سکزینجی عصریك شعاری

۵

کچ جی زار و غرت ملا

۵

خصوصی و رسمی حیاتی

۱۱

لسانی و نظمی

۱۵

شیخ الاسلام عارف حکمت کین

۱۵

حیات خصوصیه و رسمیه سی

۱۹

لسان و صنعتی

۲۷

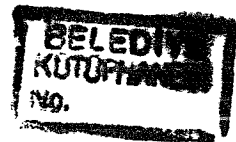
عاکف پاشا

۲۷

حیات خصوصیه و ادبییه سی

۳۵

لسانی و قیمت ادبییه سی

۴۵

عبدالرحمن بامی پاشا

۴۵

خصوصی و رسمی حیاتی

۴۹

لسان و افکاری

۵۱

ایکینجی قسم

۵۱

دور تجدید

ابراہیم شناسی

۵۹

۵۹

۶۱

۶۵

۷۲

۸۳

۸۳

۸۶

۹۲

۹۲

۹۵

۱۰۰

۱۰۰

۱۱۰

۱۱۶

۱۱۶

۱۲۰

۱۲۸

۱۲۸

۱۳۳

حیات خصوصیہ و رسمیه سی
شناسینک گنجلیکی و فعالیت
شناسی عثمانلی ادبیاتمدہ نہ بادی؟
شاعر اولہ نمہ سی

فطین داود

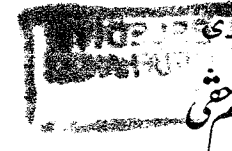
حیات خصوصیہ و رسمیه سی
لسانی و شعری

کاظم پاشا

حیات خصوصیہ و رسمیه سی
لسانی و صنعتی

لستوفیالی غالب

حیاتی
لسان و افکاری

ابراہیم شیخ

حیات رسمیه و ادبیہ سی
شعری و صنعتی

ادھم پرتو پاشا

حیاتی و خصوصیتی
لسانی و صنعتی

ہرملکی عارف حکمت

۱۳۶

۱۳۶

۱۵۴

۱۶۱

۱۶۱

۱۶۵

۱۷۶

۲۰۳

۲۰۳

۲۰۹

۲۱۷

۲۲۴

۲۴۳

۲۴۸

۲۴۸

۲۵۲

۲۵۶

خصوصی و رسمی حیاتی
فکری، لسانی و صنعتی

عبدالحمید ضیا پاشا

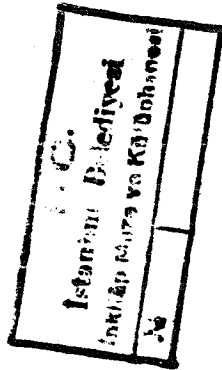
ولادتی و صباوتی
حیات خصوصیہ و رسمیه سی
ضیا پاشانیک لسانی و شعری

نامق کمال

ولادتی و طفولیتی
رسمی حیاتی و گنجلیکی
آوروپاہ فراری
ایستانبولہ عودتی
اشعاری

احمد رفیق پاشا

حیاتی
لسانہ خدمتی و صنعتی
زور نکاحی

بىر ايكى سوز

«تورك ادبياتى تارىخى» حقيقتىدا بىر آز ايضاحات وېرىپ كەن مەدى و مشخص concret بىر تشبېھ يېمەق ايستەربىم. گوزومزىك ئوگونە بىر بوبوك جاي كىتەرلېم.. اوزاق قايناقلاردان فېشقېرراق آقوب كەن اوصوگە چىدىگى يەرلېك عارضەلارنى، گوزەللىكلرنى، چىر كىنلىكلرنى، اېصسىزلىقلارنى، وحشاىكلرنى و يا مەنىلىكلرنى نەسل بىر آينە كېيى كەندى سېنەسېندە عكس ايتدېرىپ، گوستەرىسە بىر جەمەتكە، بىر خەلقكە ادبياتى دە او جەمەتكە، او خەلقكە فېكرى غەنەلەرنى، حياتى دويغولارنى، انسانى قىناغىلەرنى، دويغۇ، يا كەلىش دوشونجەلەرنى، استعداد و طبيعەلەرنى، سىجىيە و قەدرلەرنى ئوبلەجە عكس ايتدېرەن بىر فېكر جەربانى در. عصرلاردان بىر آقوب كەلدىگى دماغلارېك بوتون عارضەلارنى، بوتون جانلى و يا جانسىز، مەدى و ياموھوم مەمكەن و يا مەحال بوتون امللەرنى، احتىراصلارنى گوستەرەن بىر صەنەت و بديعات آينەسىدۇر.

بىر خەلقكە مەنىتى، اجتماعى، اقتىسادى، حياتى قابىلىتى حقيقتىدا دويغۇ بىر فېكر آلماق ايستەرسەك، او خەلقكە ادبياتى تارىخىنى باقىدان تەدقيق ايتەلى بىز. نە درجەيە قادار جانلى بىر خەلق اولدوغونى، مەنىت عالمىندا طوتدوغى صېرائىك اھمىيىتى اوندان آكلاماق اولور.

ايشە توركلېك دە، بوگون ايجىندە باشادىغىمىز شو بىر مەنىجى عصرى كەلنچەيە قادار باشايشلارنىداكى حياتى مەھىتى، اجتماعى حياتىداكى موقەلەرنى فېكرى حياتىداكى قىمەتلەرنى، گورمەك، اوندان جەدى، حقيقتى بىر نەتىجە چىقارماق ايجىن اوزون زامانلاردان بەرى تارىخ بويونجا نەسل بىر يوردۇشە، ايلەرىلەيشە «evolution» تەبع اولاراق كەلدىگى گورمەك ايجىن، بو حياتك گوزگوسى اولان ادبياتلار تارىخىنى باقىندان و اطرافلىجا گوزدەن گەچىرمەلى بىز، چونكە اقتىسادى و اجتماعى حياتىدا دوام ايدىن تەحولات و تەبدلات دماغلارېك، افكار و حسيانك دىخى تەحرەك و تەبدلىنى حاضىرلايور. نەسل بىكى تەصرفات

و اجتماعى حيات قورولوشونوك اوزدەرىندە اسكى سېنك بىلى بىر نەفۇدى اولورسا يگىدەن قورولاجاق ادبيات اوزدەرىندە اسكىدەن قورولموش ادبياتكە دا، بىر چوق جەتلەردەن، تەئىرى واردر. باشاچىق. كىچەلەجەك، دېرىلەجەك بىر ادبيات يامەق آنچىق كەچمىش عصرلارېك بىراقىدىغى مېرائى گوزدەن گەچىردەك صاغلام و چوروك نەقشەلارنى قورچالاراق قوتلى بىر تەشخىص diagnostic ايلە حقيقتى مەرضىنى بولۇپ چىقارماق صوگرادا قەتى بىر جراحى عەملەيە operation تەبع طوتماق ائزمدىر. داھا باشلار كەن اعتراف ايتەككە مەجبور اولدوغومىز بىر حقيقت وارسا، اودا ادبياتىمىزېك چوق چوروك، چوق عفوئەلى، چوق ئولو اولدوغودۇر. اساساً دويغۇ كەن بىر اغلۇطە «monstre» اولاراق دويغۇشودۇر. قورولوشوندا باشاچاق، گوربوزلەيەجەك بىر استعداد ايلە قورولما - مېشدر. آتە آتەسى، عصرلارېك تەردىسېنە «degenerescence» وارث، شعار caractere و شعورى گەوشەمىش، بېختىلاشمىش، ذوقى gout و هيجانى emotion بېرامىش، قوروموش، بىر نەسلدىن كەلپوردى. تەسلىدىن تەسالىە «Croisement» گەچەرمەك عرقىنك صاف، تەزە، جانلى و اصلى original سىجىيەسىنى غەپ ايتىش، شەكلىسەز، آرىق. و عقىم sterile بىر اغلۇطە حالىندە ايدى. دماغىنك دە، قاينىك دە، وجودىنك دە اصلى و فطرى نەسەسى دە كېشمىش، بوزولموشدى، آنچاق دويغۇ و بويودوگى «بوزقېر»لاردا، داغلار، دەرەلەر ايجىندە طوتونا بىلەن، يانچى و كەنە مەنىتلەر مەركز اولان شەرلەردەن اوزاقلاردا باشامغا موفق اولان زەرمەلر او ايتەللى قوت و جىادىنى صاقلاپا بىلەش. صاف، صەمىمى sincere هيجانلارنى سېنەلەندە باشامىشدى. شەرلېك بوغونوق. سىملى، زەرلى هوالارنى قوقلايان، عفوئەلى، پەسلى، رطوبتلى حياتىدا آيتالار بوتون او ظاهرى شەشەلارنى، بوتون او عظمتلى ساطىتلارنى رەغماً ئولو بىر وجوددان، سوسلر بىر تابوتدان باشقا بىر مەھىت و حېيىتى حائز دە كېلەردى.

بويولو. آغولو بىر هوا اوتلارېك شوئىنى ئولتورموش. جانلى بىر جەنارە حالىدە گەتەرمىشدى، دنيانك ھەمەن ھەر طرفىدا قول-قول، طاقىم-طاقىم يايىلاراق عصرلارچا دوام ايدەن، بارلاق حەكومەتلەر قوران غەزەپلەر، خوار زەمىلەر، سەلچوقلەر، غەمەتلىلەر... او ظاهرى احتشاملارنى، او سولطنتلى حەكومەتلەرنە رەغماً فېكر آدە

اقتصاداده، علماده محكوم و أسیر ایدیلر. أسارت بویوندروقلارینی کندی آلریله کندی بویونلارینا گهچیریولاردی، قیلجیلاریله آلماغا چالیشدیقلاری حربی، قانلاریله تأمین چالیشدیقلاری استقلال موهماته «prejuce» غافلانه و ذلیلانه بیر صورتده باش آگهردک قربان ایدیورلاردی. فکرتیک دیدیگی کیی:

بیلمهدهن گورمهدهن ایمان ایتدیم

وارلیغی یوقلوغا قربان ایتدیم

دییهردک گوزلرینک ئوگوننده دوران قوجا دنیایی خیالاته، توهماته أسیر ایدیورلاردی. بو ضلالت egarement یللارجا، عصرلارجا سوردی؛ میلیونلارجا انسان کتلهسی ده حیوانلار کیی اذعاسیزجا، هیجاسیزجا سوروندی. انسانیک عصرلارجا ترقیدن، تکاملدهن گهری قالدی. بو غفلتدهن، بو شاشقنلیقدان استفاده بی دوشونهن شارلاتانلار، ریاکارلار کندیلرینی منفعتی بیر سلطنت، بیر مطلقیت قوردولار، عصرلارجا وجدانلاره تحکم، انسانلاره تسلطن troner ایتدیلر.

تورکلره بو مشوم تأثیری گتیردن، ئولکهلرینی باشدان آشاغی مزارستانه چهویردن، باغلارینی، تارلارینی اوت بیتمهز، چمن بیتمهز چوراق بیرد ویرانه حالینه سوقان عربلار اولموشدی. بو تأثیر آلتیندا ایلک دفعه عزمی قیریلان، ارادنی ازیلن، هوینی صارصیلان تورک بیر دها، بو کوله دیزلرینی دوغرولتامادی، بیر دها کندی توپلایوب آباغا قالقامادی، دها منحوس funeste، دها ئولدوروجی، چوروتوجی تأثیر آلتیندا وارلیغینی، قدرینی ازدیردی بو مختلیف نقطهلاردان گهن مضر و مضل تأثیرلری باشلیجا اوج منبعه ارجاع ایده یلیریز:

۱ - عرب تأثیری

۲ - عجم تأثیری

۳ - بیزانس تأثیری

آنادولونیک ایچراریندهن صاف، تمیز بیر آووج انسان کومهسی حالیندا قونیا قادار کوچهری حالینده گلهردک سلجوقلاردان باردیم دیله یه قابی خان تورکلری قورتلار، قوشلار قدار حر حیاتلارینی یاواش-یاواش، آدیم-آدیم، بیلمهدهن، آکلامادان بیر طاقیم افسونگرلره أسیر ایتدی.

دین افسانه سیندهن بی خبر اولان ارطوغرول بیرنجی دفعه اولاراق، او

ھېچ طائىمادىغى و آڭلامادىغى كىتابىڭ ئوگونىدە خشوع و توكلەنە اڭلىدىڭى
دقيقەدان اعتباراً توركلېك عربلىغىڭ ابدى بىر اسىرى اولموشىدى.

اوغلۇ قارا عثمان، قاراگوزلو بىر قىزىڭ خاطرى ايچىن شىخ ادبالى
آدلى بىر درويشېڭ ئوگونىدە دىز چو كۆب آل ئوپدىڭى زمان بوتون بىر
خلقى سرسرى، منقەت پرست، تېل، رىكار، طفىلى parasite، متعصب fanatic
بىر زمرەبە قول ايتىمىشىدى.

ايشتە او دقيقەدان اعتباراً قورمىغا چالاشدىغى جمعىتېك بوتون حياتى،
اجتماعى، اقتصادى مېنەلارى قوروموش، قانى، جانى چە كىلمىش، دوغمادان
ئولمەگە محكوم اولموشىدى.

يېپ يىڭى، تاپ تازە بىر خلقىڭ قوراجاغى او جانلى، او ھىجانلى
جمعىت يەرىنە، سكون و توكل resignation، حزم و قناعت ايلە قانلارى
اويوشموش، حسارى گوردلېش انسان بېغىنلاي پېدا اولماغا باشلامىشىدى.

انسانلىغى فعاليتە «activite» گوتورمىچەك حياتى قابىلىتى يوكسەلتمەچەك، اقتصادى
قدرتىنى آرتىراجاق عرفۇن اوچاقلارى، مدنيت دستكاهلارى يەرىنە عطالت و
ئولوم توصىە ايدەن تىكەلەر، زاوئەلەر، مسجىدلر آچىلماغا باشلادى. شىخلر،
درويشلر، حاجىلار، خوجالار دىنيىڭ دورت طرفىندان بو تازە جمعيتە
اوشوشەردەك ائدە يايىن قىلىچ سلطنتلر دەورەن حيات آداملارنى مەنأ اسىر
ايدەرمەك حياتدان اوزاقلاشدېردىلار.

كىندىلرى كىيى باشلارېنا ككادە، سىرتلارېنا عباگىيدىردىلر ايش سىز، گوجسىز
بىر سورو خانەبردوش بو تېل حياتىنى كىندىلرېنە بىر اقتصاد قابىسى باپاراق
آنادولو ايچەرىلەرىنە يايىلدى و بوتون صاف، سوادسىز، زاواللى خلقى يىڭ
بىر بالان، يىڭ بىر افسون ايلە آلداتدى. فكىرارېنى، حسلرېنى بوئولەدى، يىڭ بىر
طريقت، بوتون دامارلارا بايىلان آغو كىيى ممالكىڭ اڭ قويتو، اڭ ھىجرا
كوشەلرېنە قادار يايىلدى. بىر مسكىت حياتى، بىر مذلت نشەسى دوغدى،
معمور، شن، فعال، مدنى شەرلر يەرىنە خرابەلر، خرابانلار قائم اولدى.

تصوف mysticisme نامى آلتىندا انتشارە باشلايان اسلامى بىر فلسفە ياشايانلارە،
باشاماق ايستەنلەرە، ياشاماتدان ذوق آلانلارە حياتى كىرلى، چىركىن، مېناسىز،
أصلسىز گوستەردى. بوتون يوزلرى بوقلوغا مابعدالطبيعية «metaphysique»
چەوبردى؛ مدنيت ئولدى.

فكر، خيال، مفكوره ideal بو جربانيك أسیری اولدی. بونیك ایچیندر که، بوتون تورکلریك ادبیاتی مناجات، الهی، نعت... دهن عبارت در. بونیك ایچیندر که بوتون شاعرلریك دیوانلاری الله، پیغمبر سوزلریله و قرآنیک آیتلریله دولودور. ایشته بوراده، بوکنایمیزدا بو مضر تأثیری آگلایمیز که، و بوتون ضررلارینی، حیاتی، روحی، هیجانی، بیرکامه ایله، بوتون انسانلیغی تولدوردو. گینی اثبت ایده رکمن او نمونه لری گوسته رده رک ادبیاتیك نه قدار یا گلیش، نه قدار چوراق، نه قدار مدیندن اوزاق، حیاتدان آیری بیر بول آلدیغنی محاکمه ایده رک آگلایمیز. تصوفیک نه دیمک اولدوغینی، آگلایان و حتی آگلایان بیر چوق شاعرلره یله لسان و ادبیات دولایسیله ناصل تأثیر ایندیگی گوسته ریوروز. بو مضر جربانی گوسته رده رک گنجلیگی دوغرو بوله گوتورمه ک، یاشادیغمن عصریک ایجاب ایندی رده یگی چوق داها مادی، چوق داها حیاتی یوللاری طایتماق ایچین لازم بیر ضرورتدر. بوراده بیر تشریح عملیه سی یاییوروز. بو اجتماعی و ادبی خسته لریك لسانیمزیک، صنعتیمزیک، ذوقیمزیک، مفکوره میزیک آک جن آلاق بهرلرینه قدار ناصل ایمله دیگینی گوسته رده رک علمی و ادبی نبیه یزی او مرضدان قورتارماق لازم گلدیگی بالفعل اثبت ایندیوروز.

قایی خانلر داها حکومتلرینیک ایلمک تمل تاشلارینی آتیرکمن ایکنجی بیر تأثیر آلتیندا قالمیشلاردی که بوده عجم تأثیری ایدی. بوده صنعت و ذوق اوزرینه دهرین بیر ایز بیراقراق ادبیاتده دوغاجاق اولان صمیمیت Sincerite و اصالتی originalite تولدوردی.

فطره مباحیه exaggeration، خيال محاله میال اولان عجم ذوقی، صنعتی art تصنعه artifice گورموشدی. اونیک قاورایشینجا، اونیک قداغتنجه صنعت هر کسبک یاپامایاغاغینی باپمغا، چالیشماق، گورولمه میش، ایشیدیلمه میش بیر انموذج type یاراتماقدی. بوندان ده طبیعت ایله nature، حقیقت ایله reel صمیمیت ایله Sincerite، حیات ایله هیچ بیر علاقه سی اولمایان مخیل imaginaire و اوبدورما، باقیشدیرما بیر صنعت استحاله سی حاصل اولموشدی. بوندا حقیقی صنعت یوقدی. بیر معرفت، بیر مهارت واردی، فقط علم یوقدی؛ اساس چورو کدی. ظاهری سوسلرله، خارجی و لفظی آهنکلرله دیل صفوتیندن. ساده گیسیندن اوزاقلاشییوردی.

ایشته بو کافت تصنیك نماینده لریندهن بیر چوقلاری بو یگی قورولان حکومت آقوب گلیور، و بو گنج خلقیک ذوقینی، خیالینی، مفکوره سینی او قالیلار ایچینده تریه ایده رک یه تیشدیریوردی. بوندان ده اصل ده گیل م تعار، مقلد «imite» بیر ادبیات حیات بولوبوردی. تورکلریك اصل یورتلاریندن برابر گتیردیکلری، کندی غننه لرینیک او سه ویملی، او صیجاق خطرلاریلره دولو، حسلی هیجانلاری صولوبور، ضعیفایور، هر کس، حتی سوادسیزلار یله، معناسینی، مقصدینی آگلایامادیقلاری بو یالیزلی، جلالی ادبیاته هوس ایندیوردی. بوراده بو جربانیك ده ذوق و صنعت اعتباریلره خطالارینی، ضررلارینی گوسته رده رک گنجلیگی بوگونیک صاغلام مفکوره لرله موافق جانلی و حیاتی ذوقلره آلدیرماق، استعدادلارینی او بوله سوق ایتمک، الهاملارینی خلق آراسیندان، یاشابان، دیوان انسان کتله لری ایچیندهن چیقارتماق ایچین بول گوسته ریوروز. آسکی شاعرلریمیزیک ایران نفوذی آلتیندا یاراتدیقلاری منظومه و شعرلریك نه قدار جانیسیر. نه قدار، دار، نه قدار قورو و معناسیز اولدوقلارینی مثالریله گوسته ریوروز.

اوجونجی مضر تأثیرده بوتون-بوتون اجتماعی مناسبتلره، قومشولوقده گچهن عمریک گوره نه ک، تماس، تصالب صورتلریله حاصل ایندیگی نفوذ ایله میدان آلان تأثیردر که بوتون سفاقتلر و اخلاقی، حسی سفاقتلر، ذوقی انحطاطلار و تردیلر ایچینده قیورانا - قیورانا ییقیلان او طنطنه لی، سلطنتلی ییزانس ایمبراطورلغیک تأثیریدر.

کوجوک حکومتلری بیر آز انکشافه باشلار-باشلاماز قیز آلوب ویرمه ک درجه لرینده ییزانسلیلارله مناسباته گبریشهن عثمانلی سلطانلاری اوکهنه ییزانسیک گوز قاماشدیران یالیزلی و ییلدیزلی سربالارینا بگزهر سربالار یاراتماقدا، هفتالارجا، حتی آیلارجا سوردهن دورلو-دورلو دوگونلر، آگله نجه لر یاراتاراق سفاقتلر ایجاد ایتمه کده گه جیکمه دیلر. سفاقتلر برابر مجنونانه اسرافلارده باشلادی. سرای اطرافینی آلاراق نهایتسین احسانلار، پیاپسین اراضی و کندلره مظهر اولان حاجیلار، خوجالاردان ماعدا بیر طفیلی parasite صنف داها حاصل اولدی. بونلاردا قصیده چی سرای شاعرلریدی.

هر یگی یاپیلان بنایه تاریخلر سوبله یه رده ک، هر یگی دوغان سلطان و یا شهزاده یی مدح ایده رده ک، هر تخته چقان پادشاهی آلقیشلایاراق آووج -

آووج ائلماسلار، آلتینلار آلان سمور کورکلر، مذهب خلعتلر گیهن مداحلار صنفی میدانده گلدی. ادبیات یگی بیر صفحه به گیر میشدی. مع مافیه بوصفحه دهده مرشد و مقلد اولان ابراندی.

سرای یگی اقتصادی بیر قایی آچمیشدی. آلی قلم طونان، یاقین اوزاق، بوتون شاعرلرک گوزلری او قایی به دیکلمیش قالمیشدی.

سلطانلار، شهزاده لر، وزیرلر، باشلار، آغالار هپ بو خصوصدا بیر-بیرلرله مسابقه ایدیلر. هر برنک اطرافیندا شاعرلردهن، ادیبلردهن بیرره هاله وجوده گلیوردی. هپسی عقله، فکره گلمه یه خیالراه ذوقه، حسه صیغمايان تصنعلاره قصیده لر یازیورلار، احتراصلار، حتی افتراسلار پیشینده قوشویورلاردی. بیر موقع ایچین، بیر رتبه ایچین، بیر شرف ایچین بوغورولان شاعرلر، کسدریلر وزیرلر چوغال-یغچا چوغالیوردی.

جمعیت باشلیجا ایکی قسمه بولونویوردی.

۱ - سرای اطرافیندا طوبلان برلی و اجنبی شاعر، ادیب و عالمر،
۲ - بو زمرة ایله هیچ بیر علاقہ سی اولمایان خلق طبقه سی...
عینی زماندا بو ایکی طبقه به خطاب ایدن و اوللاریک ترجمان افکاری اولان ایکی دیل، ایکی ادبیات وجود بولویوردی.

سرایه منسوب اولان صنعی، ساخته و مستعار بیر ادبیاته مخصوص دیل و اسلوب، دیگرده خلقیک سینه سینده قالان و یاشایان طبیعی، صمیمی و قلبی افاده درکه تماماً انکشافه مظهر اولامامیشلاردا تمأاده نولمه میشدر. ایشته زمانی Chronologique بیر تدقیقه، ادبی و بدیعی بیر تحلیلله analyse تابع طوندوغیمیز بو قسملاریک هپسینه عائد مختلف مثاللر ایله، بارین ایچین یتیشه جهك گنجلیگیك مضر تأثیرلردهن صیاتیله عصری، مادی و حیاتی بیر ذوق ایله تجیز ایدیلرله رینه. اقتصادی عامللری گوزه ترك نولوفکرلر-دهن، قوقموش خیاللردن اوزاقلاشمالارینا مساعد و مستعد بیر زمین حاضر-لامیش اولویوروز.

گه چمیش عصرلاریک بو قادار بوش بیراقدیغی زمینه آجیماماق، تمامیه یگیدن قورولاجاق اولان ادبی، بدیعی، علمی هیجان و ذوقیک بیر آن اول دوغوب جانلانسینا چالیشماماق اُسکیلرک مزمن خطالارینا اشتراک دیمکدر.

*

«تورک ادبیاتی تاریخی» تورکلرک ظهوریندان بو گونه قادار کی ادبیات-لاریندان بحث ایدجکدر. بونیک ایچین ده بیر نیچه قسمه آیریلما سی طبیعیدر. اسلامدان اولکی تورک ادبیاتی - اسلام تأثیری ایله وجوده گلهن تورک ادبیاتی اونیور تورکلرینده و جیفنابلاردا ادبیات - آذری تورکلرینده ادبیات-عثمانیلاردا ادبیات... بونلاریک-اسلام تأثیرله باشلایان قسملاریندا - شوبله بیر پلان گوتورولموشدور؛ اولاً خاق ادبیاتی سجه سی، خصوصیاترینی، صنعت و ذوق نقطه سیندن تحلیللرله گوسته ریامیشدر. سوگرا دین تأثیرله دوغراق صاف خلقیک گوگوللرینی استیلا ایدن تکیه ادبیاتی و تصوف تأثیری mysticisme گوسته ریله جک و نوفلاطونی neoplatonique و انتخابی electique بیر فلسفه اولدوغی خالده اسلامی قناعتلرله قاریشاراق بوتون اسلام تورکلرک ادبیاتلارینا ده ریندن - ده رینه تأثیر گوسته رهن تصوف حقیقده ایضاحات و بریله جکدر. نهایت قورولان حکومتلرده سلطانلاریک، خانلاریک اطرافینده جانلایان و تصلف snobisme و تصنع artifice گوسته ردرک دیلی و ادبیاتی حقیقی گیدیشیندن آیران علمی جریان یعنی شرق قلاسیق ادبیاتی تحلیل اولونا جقدر. طبیعی بوتون بو گیدیشیده لسایک آبی و فنا ایله ریله ییشی evolution ایضاح ایدیله جکدر. عرب و عجمیک مشترک تأثیرلری آلتیندا غلیظ بیر شکل آلان بو ادبیاتی رهبرسین تدقیق امکائی اولمادیغی کییی اوقوبانلارادا بیر قولابلیق تأمین ایچین اثریک سوگینا غلیظ کلمه لره مخصوص بیر «لغتجه» علاوه ایتدیک. بعضی اصطلاحلاریک لاتینجه لرینی ده برابر یازدیق. بعضی اجنبی و غرب شاعرلریندن اسماری گه چه نلر حقیقده قیصاجا معلومات و بردیک. ادبی جریانلاریک هانکی تأثیر آلتیندا و نروده دوغوغینی گوسته ردریک. بو اثر، نوعینده همهن بیرنجی آدیم دیمک اولدوغوندان نقصانلاری اولاییلر و اولماسی دا طبیعیدر. اوللاری اخطار ایدمه جهك، علمی و ادبی اساسلاره استناداً تحلیل و تنقید ایله به جهك متخصصلارا همهن ایندبدن تشکری بیر بورج بیلیریز.

تورك ادبياتى تارىخى.

برنجى قسم

۱۸۰۰ - ۱۸۳۸

اون سكرىنجى عصرىڭ شىعارى - اجتماعى وضعيتىدە تردى - افكار و حىياتە تاثيرى - سلطان سليم ئاللىك اصلاحات تشبىرلىرى - ھزىمت و شىهادىتى - محمود ئانى - وتەنە خىرىيە - اديياتىڭ وضعيتى - تىجدد امارەلىرى - بارز سىمالار: كىچەجى زادە عزت ملا - شىخ الاسلام عارف حكمت بك - عاكف پاشا - عبدالرحمن سامى پاشا

اون سكرىنجى عصرىڭ شىعارى دىمومى وضعيتىدە كى ضعف و ھزال ايدى.

بوتون جىھانە اولدوغى گىيى تور كىيايەدە سىياسى، اجتماعى، علمى و ادىبى برچوق خىرلى و مسعود انقلابلار گىيىرەن اون دوقوزىنجى عصرىڭ ايلك سەلىرىدە كىچەن عصرىڭ مەزىنەشەن، كوكلەشەن بو ضعف و ھزالىنە وارث اولموشدى. . .
صحتى قازانق ايچىن قوتلى بر تداوى يە محتاج ايدى.

آچىق فىكرلى، اينچە روحو، ترقى يى سەودە، تىكامل ايچىن چاليشىر، شاعر، موسىقىشەناس بر پادشاه اولان سليم ئاللىك اون سكرىنجى عصرىڭ صوڭ يارىسىندە دىنيە گىلدىگى زامانلار مەلىكىتى سىياسى، اجتماعى، علمى و فىكرى بر بىحران، بر ھىرج و مەرج ايچىندە بولموشدى. مەلىكىتىڭ بوتون قوتلىرى شەتلى بر تردى يە دوغرو سوروكلەنوب گىنىيوردى.

آوروپادە وقوعە گىلەن خىرلى انقلابلارى دومانسەز، راكد بر نظىرلە گورەن، مەلىكىتىڭ بو داغىلىشىنە، بو يىقىلىشىنە بر حائل اولمق اىستەيەن سليم ئاللىك بولا يىلدىگى ايشە يارار آداملارلە اساسلى بر اصلاحات چارەسى دوشونمىگە، مەلىكىتە تازە بر قوت، تازە بر حىيات، تازە بر استەداد گىيىرەجىك مسعود بر انقلاب تەدبىرى آرامغە باشلامشىدى. بوتون بو حاضىرلقلار، بعضى اواناق تىق تەدبىرلەرلە اون دوقوزىنجى عصرىڭ ايلك سەلىرىنە قادار دوام ايدەن حىياتى، سىلپىتتە گوز دىكىمش، تىكىمە صوصامش، آناسىنىڭ تشوقى ايلە

مملكتك استقبالی ایچین دهرین، قارانلق، تهلکهلی، ئولوملو بر حیات اوچوروملاری آچان بو عکس انقلابك، بو اذعانسز ارتجاعك ئوگینه گچمگی هر چه بادا باد گوزه آلدیران بش آلتی فداکار (روسحق) ده توپلانو ب بعضی قرارلار ویرهرك علمدار مصطفا پاشا قوتيله ایستانبوله گوروب سلیم ثالثی اجلاسی دوشونموشلردی. سلیمك اجلاسی مملكتك احیاسی دیمكدی. نه فائده كه تشبث نتیجهسی سلیم ثالثك ئولومنی تعجیل ایتمكدن باشقا بر شئی یارامامشدی. ایشی آشلامش، حیاتلرنك محقق بر تهلکهیه گیردیگینی سزمش اولان زوربالار مخلوع پادشاهی اشكنجهلر، اذیتلر ایچینده شهید ایتمشلردی، علمدار سرایه گیردیگی وقت قورتارمغه و تخته چقارمغه گلدیگی پادشاهك قانلار ایچینده یاتان جسدیله قارشلاشمش و آنجاق حیاتی تهلکهده بولونان گنج شهزاده محمودی قورتارا ییلمشدی؛ فقط وضعیت قورتاریلامامشدی. بر دقیقه تسویلاتدان گری دورمایان دیوانه پادشاهی اورتادان قالدیرمقدن باشقا چاره قالمامشدی. عصیانك آرقاسی کسيلمه یوردی. نهایت مجنون مصطفایی آناسینك اوداسینده صاقلاندىغی صاندىق ایچینده بوغوب قورتولدولار.

سلطنتك ايلك سندرليني آرزغينقلاري باصديرمقله گچيرن سلطان محمود
(۱۲۴۱) تاريخنده «وقعه خيره» ده نيلن بر اصلاح تشبيله خیرلی بر انقلابك
مقدمه سینی پامش، مملكتده تطبیقی دوشونولن بوتون یگیلكر، بوتون

اون دو قوزونجي عصرڭ ايلك سنه لرني ادراك ايدنه اختيار شاعرلر
بو يڭي عصرڭ يڭي روحيله متناسب نه بر طراوت، نه بر قدرت
گوسته ره ييلمشاردر. حسلري خسته، خياللاري آريق، فكلرلي جيليزقالمشدر.
كچه جي زاده عزت ملا، شيخ الاسلام عارف حكمت بك گيبي بر ايكي
شخصيت بك محدود بر ساحه ده كوچوك بر موجوديت گوسته ره ييلمشارسه ده
بك ده عصرڭ بوزني آغار تاجق بر درجه يه يوكسه له مه مشلردر.

فقط صوگرالاری یتیشهن قوتلی بعضی شخصیتلر متفرق و منفرد صورتده بره ییلدیز گیبی صاعده، صولدا پارلایارق گرک شر، گرک نظم وادیلرینده بر استنا تشکیل ایده جک شخصیتلر گوسته ردیکلری گیبی بلکه بر آز لاشعوری inconscient، بر آز فطری بر سائمه ایله بر طاقیم یگیلک اماره لری ییله گوسته رمشلردر. اکتربسی حکومتک یوکسه ک خدمتلیرینده بولونان وزیرلر، پاشالاردر که هم رسمی لسانی اصلاح ایده جک بعضی یارارقلار گوسته رمشلر، همده عمومی و ادبی دیلده آشکار بر یگیلک، بر سهولت، بر مطبوعیت وجوده گتیرمشلردر. بوده عصرک صلاح و انقلابه، تجدد قطعی بر احتیاجی اولدوغینی اثبات ایدر. عاکب پاشالار، عبدالرحمن سامی پاشالارک شرده و شعرده گوسته ردیکلری یگیلکلر بو جمله دندر.

فقط ادبیاتده حقیقی انقلابی باباجی، حقیقی تجددی وجوده گتیره رک بوتون معناسیله بر دور تجدد «Renaissance» یاراتاجق اولان شخصیتلردن بعضیسی هنوز دوغموش، بعضی لاری ایسه هنوز رحم مادره ییله دوشمه مشدی.

كچەجى زادە غەزەت

خەسەسى ۋە رەسەسى خەياتى.

ئەبەدەلھەمىد ئۆلۈك سۆڭۈك زەمانلارنىڭ بىككى بىككى يۈز تارىخىنىڭدا ئىستانبۇلدا دىۋانە كەلمەشە. ئەبەدەلھەمىد ئۆلۈك سەدۋەرنىڭدا سالىھ ئافەندىنىڭدا ئوغلۇدۇر.

چۈچۈقلۈ ئىستانبۇلدا كەچمەشە، بىرىنچى ئەبەدەلھەمىدنىڭدا ۋەتەندە ھەنۇز ئوچ ياشلارنىڭدا بىر چۈچۈك ئولان غەزەت ھەكۈمەتنىڭدا ئىكەنلىكى زەمانلارنىڭدا ياشامەشە.

ئوچۇنچى سەلىم، دۈردۈنچى مەسئۇلنىڭدا سەلتەنەتنىڭدا ياشامەشە ۋە شەھەرلىرىنى گۈرەشە بىككىنچى مەھمۇد زەماننىڭدا سەلتەنەتنىڭدا سۈرەشە، جەنابىنىڭدا چەكەشە، مەنەلاردا ئولمۇشە. باباسى تەرىق سەلىم سەلتەنەتنىڭدا ئولمۇشە بىككىنچى ئوچۇن ئوغلەندە كەندى مەسكە داخەندە تەھسىل ۋە تەربىيە ۋە تەربىيە بۇيۇتەشە.

سەلىم ۋە مەسئۇل زەمانلارنىڭدا غەزەت سەلتەنەت (۱۲۳۸) دە ئوتۇز سەكز ياشلارنىڭدا بىككىنچى مەھمۇد زەماننىڭدا غەزەت مەسئۇل ئولمۇشە.

كەچەجى زادە غەزەتنىڭدا ئاقبالى دە، ئادەبى دە غەزەت تارىخىدا ياشلار. بۇ مەمۇرىنى چۈچۈك ئوزۇن سۈرەندە ۋەزىفە سەلتەنەتنىڭدا چەتەلدار (كەشەن) ۋە نەفى بىككىنچى مەسئۇل سەلتەنەت، زەماننىڭدا سەلتەنەت ۋە تەربىيە ئالەم، مەشھۇر تەبەئەتلى ئالى پاشانىڭدا قەتەنە سەبب ئولمۇشە ۋە نەپەت كەندى دە قەتەنە بىككىنچى ئورتادەن قەتەنە بىككىنچى ئولان، ھەلت ئافەندىنىڭدا دەخلى ۋە تەربىيە. كەچەجى زادە غەزەت، ھەلت ئافەندىنىڭدا سەلتەنەت ۋە دەتەتە نەفى بىككىنچى.

كەبىۋى جۋارىندە «كەشەن» دە بىر سەنە قەدار مەختەلە زەمان كەچەردىكەن سۆگرا غەزەت ئولمۇشە ئىستانبۇلدا گەتەنە بىككىنچى ۋە سەلتەنەت مەھمۇدنىڭدا تۈجەنە قازاناراق پادىشاھنىڭدا نەپەتلىرى ۋە مەسئۇللىرى زەمەنە داخەل ئولمۇشە.

لساتده کی طلاق ، طبعیتده کی ظرافت و خوش صحبت لیگی سایه سینده
 کندیسنی پادشاهه سهودیرمش در.
 عزت ملا «خزان آثار» ینده (۱۲۴۰) تاریخیندن اول بر رؤیا گوردیگنی
 و رؤیا سینده پادشاه کندیسینه بر فقره آگلانتیقان صوگرا:

«فقره بی ایتدی تمام اول خاقان
 دیدی: «ای شاعر پاکیزه بیان!
 ایتمه دیم گرچه سنگله صحبت ،
 واردر اشعارک ایله انسیت!»
 دیدیم: «ای شاه جهانیم وار اول!
 یلک سنه شو کتله خنکار اول!
 نور چشمیمه برابر سگ سن ،
 ساگه منظور ده گلسم دخی بن!»
 بو کلام ایله اولدوم بیدار ،
 بینه گورسه دیدیم ، اویوردوم تکرار .
 او ولی التم ، اول خان هم ،
 بگا رؤیاده دخی ایتدی کرم . .
 گلهده دی شبیه درونه قطعا . .
 خیر محض اولدوغینه بو رؤیا . .
 پرتو ظاهر و باطندر او شاه ،
 گیکه گوندوز دوغا چون مهر ایله ماه ...»

دیه ، التفاتده بولوندوغینی و کندیسینک بو طائلی رؤیای خیره یوردوغینی
 آگلانتیور، آرادن ایکی سنه کچمه دن رؤیانک بر حقیقت اولدوغینی :

«ایکی ییل کچمش ایدی بو رؤیا
 گور نه گوسته ردی جناب مولی
 باق او آینه دن اُسرار قدر
 صورت آتیه بی ویردی خبر

پادشه عرض کرامت قیلدی ،
 حق بو کیم کشف ولایت قیلدی ...»
 بیتلریله ناید ایدیور و (۱۲۴۲) رمضانده آیا صوفیا جامعنده ایکن سلطان محمودک
 جامعه گله رک کندیسيله ده گوروشوب التفات ایتدیگینی سويله یور:

«عزم شهراه ایدوب اول شاهنشاه
 سایه سی قالدی بزه جای پناه
 سرولر کیبی خرامان اولدی
 قوجا جامع بگا زندان اولدی
 اولیجق سر بگریان خفا
 درعقب یادیمه گلدی رؤیا
 ایکی ییل کچمه دی سبحان الله
 ایلهدی عینینی احسان الله
 دیدیم آی پادشه ملک وجوب
 بنی اول شاهدن ایتمه محجوب
 عمریم اولدوقجه ایدوب خدمتینی
 ایدیم ادعیه دولتی»

(۱۲۴۱) سنه سی «وقعه خیره» نك تطبیقیله بگی جریلرک الفاسی مملکته
 خیرلی بر انقلابک مژده سنی وزیر کن عزت ملاده بو وقعه خیره بی آلتشلامش
 و وقعه دن صوگرا «آخاقایسی» نك «باب فتوی» اتخادی اوزه رینه بر منظومه
 و تاریخ سويله مشدر . منظومه قاپینک اوزه رینه محکو کدر: تاریخی احتوا
 ایدمن مصراعی:

«باب تذویر ایدی حق قلدی مقام افنا»

در. او سنه کندیسیده مکة مکرمه و بر سنه صوگرا (۱۲۴۲) ده استنبول
 مولوتی پایهلرینی احراز ایلهمشدر.
 عزت ملانک بو دوره اقبالی اوزون سورمه مشدر. اساساً پادشاهک التفاتلارینی

کنديسنه چوق گورهن دشمنلاری ملایي يينه پادشاهك گوزيندهن دوشوره بيلمك
ايچين فرصت بکله مکده ايديلر .

کچهجي زاده باشينه بر فلاکت گلهيله جگيني، چونکه اقباله اُره نلرک عاقبتی
ادبار اولاجغنی عادتاً بر سوق طبعی ايله بيلبور و :

کشور دولته دشمنلریمی نفی ایتهم
يايلوب عالمی افساد ایدر اصحاب غرض

ديوردی. و :

«نوله اُورادیم اولورسا بودرود
ياشاسون بيك سنه سلطان محمود
گورمه دی بوبله غایت جدیم
ده گل ایفای تشکر حدیم.»

نشیده سی ايله ولی نعمتینه دعالار ایدیوردی . نهایت «۱۲۴۵» سنه سی گلدی .
مملکتک باشینه بر حرب بلاسی آچیلدی . ارکان آراسیندا حربی ایستهمه یس
مملکتک صلح و سکوت بویوک بیر احتیاجی اولدوغینی سویله یه نلرده واردی .
کچهجي زاده عزت ملاده مملکتی سه وهن، سلامت و حضورینی آرزو ایدهن
زمره آراسینده ایدی . دشمنلاری ملانک بو فکرینی بر فرصت تلقی ایدهرک
سعایه باشلادیلار . نهایت ملایي سیواسه سوردوردیلر . ملا فطرتاً حر و حمیت
پرور ایدی . حکومتیه ده صدق و اخلاص ايله مربوط بولونوبوردی . سیواس
والیسی بولونان اسماعیل حتی پاشا بو حقیقتی آکلامش کچهجي زاده یه ده التفات
ایدهرک تسلییه چالیشمیشدی . ملا شکران مقامینده پاشایه بر قصیده
تنظیم ایتمشدر :

ترحم ایتمه سه حقیقه کرم پیرا
عجب کیملر تسلی بخش اولوردی بو دل و جانه
مشیر زمزم ألطاف اسماعیل پاشا کیم
تراپ پاینی حق منهل ایتمش نهر احسانه

کچهجي زاده عزت ملا بو منفا حیاتیته تحمل ایده، مش (۱۲۴۵) سنه سینده
سیواسده منقاسینده وفات ایتمشدر . معاصری و دوستی اولان شیخ الاسلام
عارف، حکمت بك وفاتینه :

«عزت شاعره ده قییدی جهان»

مصراعینی تاریخ دوشورموشدر . (۱۳۳۵) سنه سینده کچهجي زاده رشاد فؤاد بك
جدی بولونان عزت ملانک بقیه عظامینی سیواسدن استانبوله نقل ایتدیره رک
عورت بازارینده جانبازی محله سینده مصطفی بك مسجدی خطیره سینده مدفون
بولونان باباسنک یازینه دفن ایتدیرمشدر . مرحومک «بهار افکار» و «خزان آثار»
عنوانیه ایکی دیوانی ايله «گلشن عشق» و «محنت کشان» عنوانی ایکی
منظوم رساله لری واردر . «محنت کشان» رندانه یازیلش بر اثر در آلمانجه یه ده
ترجمه ایدیلمشدر .

هم خوف حق وار، هم اول صنم وار
هم كمبه در، هم بئخانه گوكلوم
خون جگر در صهبای نابی
اولدی اولدن مېخانه گوكلوم
تول ایتدی عزت شاه حقیقت
میل ایلهمهز بر خاقانه گوكلوم

مبتلا جانلار، جگرلر خنجر ابروسینه
قالمادی حاجت فسون غمزۀ جادوسینه
هر بیرری زنجیر جویه بند اولوب باشین صالار
سرور دیوانه اولموش قامت دلجوسینه
چکسه لر کحل صفاهانی غزالان ختن
بگزمهز اقلیم رومك سورمه لی آهوسینه
زلف و خطی فرق اولونماز باغبان صنع حسن
ئویله قاتندی باغ حسنك سنبلین شبوسینه
دلربالردن زیان گلسونمی هیچ اولماز ایسه
قورتولور یم اجلدن دوش اولان بدخوسینه
ایلهر آغوشی درآغوش مجازیدن تهی
فکر مرک ایله باقان آینه زانوسینه
آفتاب ماهین ایلهردی کف افسوس رشك
عزتک گردون باقسه آفت مهروسینه
پادشهرلر سرفرو ایتدی هم ایلهر دائما
حضرت شاهک قول اولماز وارمیدر قابوسینه

غزللرینده نه ابداع و ایجاد قابلیتی، نه خیال و استعاره قدرتی اعتباریله بر
ممتازیت گورولور. هپ او عصر دیده تشبیهلر، استعاره لر در دینه ییلیر که سیواسده
منفی ایکن والی اسماعیل حقى پاشایه یازدیغی قصیده اثرلرینک اڭ قوتلیسی در.

لسانی و نظامی.

زمانینک بویوک شاعرلریندن صاییلان کچهجی زاده حدّ ذاتینده یو کسهک
بر شاعر ده گلدر. سلیم ثالث زمانینده ضعیفلامش انحطاطه یوز طوتموش
اولان ادبیاتک او آرتیق، او جیلزلیغینی گیده ره چک بر خصوصیت، بر معتزیت
گوسته ره چک دهایه مالک ده گلدی.

واصفک ساده لسانی کچهجی زادهک لسانینده تاثیر ایتمشدی، فقط فکرلرینده
پارلاق، لسانینده او ناللق و شاقراقلق یوتدی. باصما قالب تعبیرلرله، سونوک
خیاللار، پیرامش استعاره لر، کلمه او یونجاقلاری چوقدی. حاصلی شرق ذهنیتینک
تکلف و تصنعک فضلّه اختیارلادیغی دؤر ایدی لسانینده عمومی بر فقرالتم
عمومی بر هزال مشهوددر. اساساً بوتون اون سکرینجی عصر مدتیجه سورن
بو قانونسیرلق و جانشزلق اون دوقوزونجی عصرک ایلک نصفینی ده استیلادن گری
قالمامشدی. فی الحقیقه اون دوقوزونجی عصر اُسکی ادبیاتده ده یگی ادبیاتده ده
فوق العاده بر حیات اُنری گوسته ره رک جانلانمشدی فقط او روحی گوسته روب
جانلاتیجهیه قادار بو ضعف سورو کله نمشدی:

زلفکله اولدی دیوانه گوكلوم
اوصلا دی وارسا دیوانه گوكلوم
آرتیق یاپیلماز، آرتیق یاپیلماز
ویرانه گوكلوم، ویرانه گوكلوم
الله نولسون زنار زلفک
گوردو کده، گدی ایمانه گوكلوم
یا قمازدی جانی نار تلون
بر شمع اولسا پروانه گوكلوم
درد خمار جام خرددن
آزاده سردر مستانه گوكلوم

چونکه بر آز تحسس، بر آز هیجان، بر آز حزن واردر. قلبی بر
آدابی حائزدر:

سوره رکن مهرش یوز خاکبای ظل یزدانه
سورولدی ناصیه م سیواس ایلنده خاک خزلانه
غبار آستانین دیدۀ جان سرمه ایلدرکن
سرشک آل حسرت جسمی دوندردی مرجانه
سیاحتله چیقوب کجکول بدست کوی کند اولدوم
مرید خانقاه لطف ایکن اول قطب دورانه
او طوطی بمکه قند التفات شاهدن دورم
هلاهل زار مختدر گیده رسم شکرستانه
گل رخسار باغ شاهدن مهجور اولان بلبل
باقارمی گلشن فانیده آرتیق باغ و بوستانه
اولوب آینه دیدار ظل الیهدن محروم
مشابه گورمه ز اولدوم شکیمی بن شکل انسانه
فروزان شمعنی کندی ایلله سوندوردهن مجرم
ده گل کیم قلم بند اولموش سزادر قونسا زندانه
حجاب آدمه برده بگا اولدی بو عالمده
نعیم جنتی ترک ایله یوب چیمق بیابانه
ترحم انمه سه حقیمده حق کرم پیرا
عجب کیمار تسلی بخش اولوردی بو دل و جان
مشیر زمزم الطاف اسماعیل پاشا کیم
تراب پائی حق منهل ایش نهر احسانه
او دستور کرم موفوره قطعاً نسیم یوقکن
سؤال ایتدی پریشان خاطر زاری وزیرانه
شهشاه جهانک بنده مطرودی حقینده
بو رتبه مرحمت حرمتدر اول سلطان ذیشان

یا مقبول خداوند زمان اولسام ده، گلسمدی
بنی مالک ایدردی شبهه سز بو کان امکانه
خصوصاً زادمی اول آصف اکرم کرم قیلدی
ینه مستغرق اولدوم نعمت سلطان دورانه
هنر پرور مقادیر آشنا دستور عالیشان
فضیلت آدمیت هر جهته فائق آقرانه
اولور نقد امیدی سائل احسانی حبیبندن
دو دستی منحصر زیراکه کلک تیغ برانه
عدالته، هنرده ایلدی صاحب عطایی سبق
آنکله فخر ایدردی نسل سلجوق آل عثمانه
مشیرا دو پریشانقله یازدیم وصفگی لاکن
ده گل شایسته ذاتک بویه الفاظ پریشانه
گولدرکن گورمه دک اولدوقجه بر شاعر ایدی عزت
مراد ایلهرسه گل تصویر ایدردی چشم گریانه
مرام ایلهرسه آغلاتمق یم اوصاف دوزخده
تبخر ایله یوب دریا یازاردی نوک مژگانه
سکا گوستهرمه سین حق حور بعدالگوری دنیا
بگا صور کیم نلر اولدی ازلور عالمده انسانه
خدا محمود خانک عمر و اقبالین فزون ایتسین
ینه کندی خلاص ایلهر گیرهرسم داخی نیرانه
دماغ جانده حالا شکر نطق همایونی
او لذتله دواساز اولماده مولی بو هجرانه
مسافرکن خیالی صدر شوکتخانه دلده
تنزلدر صفا گلده دیمک بر غیر مهمانه

او خاقانك كمال لطفنه گر اولماسام واقف
يگى باشدن بوزاردى عقلىنى بو أسكى ديوانه
اولوب منصور خدمتار بگه نديردىگجه دولته
گلوب وقتى اولور مئمر شفاعت درد مندانه
اونوتما بنده ناچيزيگى وقتيله ياد ايله
مساعددر او شاهنشاه دلخواه مشيرانه
سنى شاهه، آنى بو امته باغيشلاسون الله
بودر آنجاق نيازيم دائما درگاه سبجانه

شيخ الاسلام عارف حكمت يك

حيات خصوصيه و رسميه سى.

احمد عارف حكمت؛ علمادن اسماعيل رائف پاشانك اوغلو السيد ابراهيم عصمت بگك مخدوميدر. اوچونجى سلطان سايملك سلطنتى زمانده «۱۲۰۱» محرمناك يگره ي بشنجى گيجه سى دنياه گلمشدر. اوزمانك اعتياد و آدابى مقتضاسنجه آلدىغى ابتدائى معلومات و تربيه اون ياشينه قادار دوام اينمشدر. (۱۲۱۱) تاريخينده علوم دينيه به باشلايدىغى طريق علمه سلوك ايتديگنى گوستهرمك اوزره:

«آلدى رؤسى علمه عارف بك ايردى كانه»

مصراعينى تاريخ دوشورموشلردر. ذكا و درايى، تربيه و غيرتى سايه سينده هم ابوين و اقرباسينى، هم ده معلملر و مدرسلرينى ممنون ايدهرك سريع بر ترقى گوستهرمكه باشلامش اوتوز ياشينه قادار نفس و ذكاسنى تربيه ايله مش (۱۲۳۱) سنه سى - رمضانينده. ايلك دفعه اولاراق (قدس) قاضيلعى ايله ماموريتيه گيرمشدر. بش سنه مذكور وظيفه ده قالديقدن صوگرا وظيفه سى مصر قاهره مولوتيه تحويل ايدىانجه قدسى ترك ايدهرك مصره سياحت ايتمشدر. گرك قدس، گرك مصرده تصادف ايتديگى علما و فضلائك محاضره و معاشريله خيلى استفاده ايتمش، كندى فضيلت و عرفانينى ده طائتاراق نامنى بوكسه لشمشدر (۱۲۳۹) طيه طاهره مولوتيه تعيين ايدىلمش «۱۲۴۲» تاريخينده استانبول پايه سىنى احراز ايتمشدر. «۱۲۴۵» سنه سى اثناسينده حكومت روم ايلي طرفلارينه، نفوس تحريرينه ماموراً بر هيات گونده رمش احمد عارف حكمت ده

او ھیاتە مامور ایدیلەمشدر. بر سە قادار سورەن بو روم ایلی سیاحتدن عودتدە «۱۲۴۶» تاریخندە «نقاب سادات» منصبی عہدەسنە ویرلەمشدی. باباسی عصمت بگک و فائیدن بو «۱۲۴۶» تاریخلرینە قادار بوغاز ایچیندە آنا دولو چیتندە قورغونچقدە بوبوک باباسی رائف اسماعیل پاشادن منتقل ساحلخانەدە اوتورمقدە ایدی. علمی، ادبی مصاحبەلری بک سەودیکگی ایچین، علم و فضل صاحبی اولانلرە توجه و احترامدە قصور ایتەمز، اقامتکاهی دە عرفان صاحبیلرینک زیارتکاهی اولوردی.

«۱۲۴۶» سەلریندە بر آز ایشلری بوزولموش قوزغونچقدە کی یالی بی ترک ایتەک ضرورتی قارشیندە قالمشدی، اوزماندە اسکداردە اسککی حمام جوارندە تدارک ایتدیگی بر آودە اقامتە مجبور اولموشدی. مع مافیە اورادادە زیارتجیلرینی اکرام و التفات ایله قارشیلانمقدن گری قالمامشدی.

«۱۲۴۹» سەسی ایتداسیندە آنادولو پادەسنی احراز ایتەش فتمط ایرتەسی سە نقابتدن استعفا ایدە رک عزلت و انزوایە چکیلە رک طاعت و تبعالە مشغولیتی ترجیح ایتەمشدی. دورت سە قادار سورەن بو سکون دورەسندە علمی و ادبی بعضی اثرلر یازمقدن دە خالی قالمامشدی؛ اساساً تبعی جوق سەوەر، کتبلری ایچیندە معنوی بر ذوق دوباردی.

«۱۲۵۴» تاریخندە روم ایلی صدارتی پادەسنی ویرلەمشدی. سلطان عبدالعجیدک تحفە چیقدیغی زمانلردە، «۱۲۵۵» تاریخندە «تنظیمات خیریە» اعلانیلە اجتماعی واداری انقلابە تشبث اولوندوغی صیرالاردە احمد عارف حکمت بکدە «مجلس والای احکام عدلیە» یە مامور ایدیلەمشدی. بر آز صوگرا روم ایلی احوالینک تدقیق و تفتیشنە لزوم حاصل اولموش و او طرفە گوندەریلەمشدی، عودتدە «دار شورای عسکری» اعضاغنە تعیین ایدیلە رک «۱۲۶۲» سەسینە قادار مملکنە فائەلی و خیرلی ایشلرلە مشغول اولاراق علمی قدرتی اثبات ایتەمشدی.

اوسنە ذی الحجەنک ایکنجی جمعیە ایرتەسی گونی آلتەش بر یاشیندە ایکن مقام مشیختە تعیین ایدیلەمش و کندی تعیننە:

«شیخ الاسلام ایلدی یزدان بنی»

مصرایە بالذات کندیسی تاریخ سولەمشدر. مشیختە یدی سە، آلتی آی، اون دوقوز گون قالمش؛ بو ائنادە پادشاهک بر جوق احسانلارینە، التفاتلارینە مظہر اولموش، حتی کندیسنە طرف شاهانەدن روم ایلی حصارندە برده ساحلخانە ویرلەمشدی. «۱۲۷۰» سەسی جمادی الاخرەسینک بگرمی برنجی صالی گونی مقام مشیختدن انفصال ایدە رک روم ایلی حصارندە کی یالینسە چکیلەمش یینە تبعات و طاعات ایله مشغول اولمغە باشلامشدر.

شیخ الاسلام عارف حکمت بک علمی، معارفی جوق سەودیکگیندن کندی نامینە و کندی مصرفیە «مدینە منورە» دە گوزەل، بوبوک بر کتبخانە یاپدیرەمش، کتابلاری محافظە یە مامور اولانلارلە خدمتە مخصوص اولدار تخصیص ایتەمش و یدی بیک جلدە قادار قیمتدار و نفیس کتاب گوندەرمشدر. کتبخانە ایشلرینک تماماً تسویەسیندن صوگرا کندیسی اورایە چکیلە رک عمرینک صوگنی اورادە گچیرمگی نیت ایتەمشدی فقط:

«دوشدی دهرک بر ستونی نە بو تاریخندە»

اولدی حکمت بک أفندی رهر و سوی بقا»

یتەکدە گوستەردیگی و جہلە «۱۲۷۵» سەسی شعبانینک اون آلتیجی گیجەسی یتەش دورت یاشینی متجاوز بر چاغدە دنیا یە وداع ایلەمشدی. اسکداردە، نوح قویوسی جواریندە، جادە اوزەرنندە عائلەسینە مخصوص قبرستانە دفن ایدیلەمشدر.

«۱۲۴۵» سەسیندن اعتباراً عارف حکمت بگدن استفاضە ایتەمکدن خالی قالمايان مولیدن سید محمد سعید زیور افندی مشارالیک ترجمە حالینی یازمەش، مطبوع دوانینە دیباچە صورتندە درج ایتەمشدر. مشاهیرک ترجمە حاللارینی حاوی اولاراق «مجموعۃ التراجم» عنوانی بر اثر باشلامش، نقط بتریمەمشدر. «ذیل کشف الظنون» عنوانیە باشلایوب تماملامش اولدوغی اثرک مسوداتی دە «عثمانلی مؤلفلری» صاحبی سابق بروسە مبعوثی طاهر بک طرفندن تدقیق و

مطالعه اولونموشدر. احمد عارف حکمت بك اوج لساندهده شعر سويلهردی.
(۱۲۵۰) تاریخه قادار گچن ایکی یوز اون شاعرک ترجمه حالینی حاوی
برده «تذاکر شعرا» ترتیب ایتمش بونی ده «مجمع شعرا» مقدمه سینده یازمشدر،
فقط مع التأسف، اثر آله گچمه مشدر. (الا حکام المرعیة فی الارضی الامیریة)
عنوانلی مطبوع تورکجه بر اثری ده واردر.

دینی مراسم و عادات میاتده اولان «خرقه سعادت» زیارتی اثناسینده
رمضانک اون بشنده اوزه ری یازیلدی دستماللار داغیتیلر؛ او دستماللارده یازی
اولان شو قطعهده عارف حکمت بگیگدر:

خرقه حضرت فخر رسله
أطلس چرخ اولاماز پای آنداز،
یوز سوروب ذیلنه تقیل ایدهرک،
قیل شفیع اممه عرض و نیاز.

لسانی و صنعتی

شیخ الاسلام عارف حکمت بك اون دوقوزونجی عصر عثمانلی شاعرلرینک
«ادیات عتیقه» قسمنه داخل اولانلارنددر. اونک لسانیندهده، صنعتندهده،
حکمتندهده اُسکی شعرک مخصوصاتدن باشقا بر شئی گورولهده. عربی
فارسی و ترکی قسملارینی حاوی اولان دیوانی اسلام و تورک شعرای
قدیمه سنک «فلاسیق» دیوانلارینک عینیدر. ایچینده گورولن طرز قدیم نظمک
شکلرندن عبارتدر. نعلر، مناجاتلر، غزللر، قطعهلر، بیتلر... فضله اولاراق
«تاریخ» ایلهده اشتغال ابتدیکلری بر خیلی «تاریخ» ایله بعضی اثرلر یازدیقلاری
تقریرلر موجوددر.

دینه و شارعه قارشى اولان اخلاصی بر هیجان مخصوص اویانديراجق
راده لرده اولدوغیندن، حج یولینده سويله دیگی شو منظومهده هم بر سهولت
بیان، همده بر خط و هیجان، بر لیریزم واردر، اوینی، بوردینی، آجا
و اقرباسینی براقوب نوزله دیگی و گوزله دیگی او مقدس مقامه قاووشمق
متحصل بر ذوق اتقا ایله محظوظ اولان بر قلب حس اولونوبور:

ترك داروديار ايدوب گيدهليم
غربتی اختيار ايدوب گيدهليم
شرر آه اشتیاقی گوڭول
مشعل آساشار ايدوب گيدهليم
دمبدم داغ سوزش دلدن
هریری لاله زار ايدوب گيدهليم
سرعت سیروشوق شادین
عالمی پر غبار ايدوب گيدهليم
اشتر شوق راه مقصده
ترك جانی مهار ايدوب گيدهليم

اشتیاق وصول مطلب ایلہ
 وصل لیل و نہار ایدوب گیدہ لیم
 جوشش آشکاء چو سیل بہار
 قطع سہل و قفار ایدوب گیدہ لیم
 داغ شوق ایلہ دیکجہ خندہ چو گل
 سیل فصل بہار ایدوب گیدہ لیم
 فیض باران آشک شادیدن
 ہر یری سبزہ زار ایدوب گیدہ لیم
 جملہ اخوانی صدق حلت ایلہ
 عرض اخلاصہ ابتدار ایدوب گیدہ لیم
 اشتیاق وصول مطلب ایلہ
 سوسو آہ و زار ایدوب گیدہ لیم
 ترک جاہ و وطن حکاہ سنی
 تحفہ روزگار ایدوب گیدہ لیم
 ہر قدمدہ امید توفیتی
 رہبر رہگذار ایدوب گیدہ لیم
 گلستان اولسادہ وطن حکمت
 نالہ صد ہزار ایدوب گیدہ لیم
 قطع رشتہ علایق ایلہ
 قیدی ہپ تارومار ایدوب گیدہ لیم
 شوق و شادی و نشہ و فرحی
 پیشمزدہ قطار ایدوب گیدہ لیم
 دوش اُحابہ ویرسہ دہ ثقلت
 عرض اخلاصی بار ایدوب گیدہ لیم
 نشہ شوقلہ سرشکی مدام
 بادہ خوشگوار ایدوب گیدہ لیم

آرزوی وصول منزل ایلہ
 خطواتی ہزار ایدوب گیدہ لیم
 دوستانہ دعای خیر ہمزی
 صدقلہ یادگار ایدوب گیدہ لیم
 خرقة فتری دوش رغبتہ
 ساتر اشتہار ایدوب گیدہ لیم
 حقہ تفویض ایدوب امور ہمزی
 فضلہ انتظار ایدوب گیدہ لیم
 سنت ہیجرتی قیلوب احیا
 نفسہز بختیار ایدوب گیدہ لیم
 وجہلہ مشی ایدوب بو بولدہ مدام
 ذللہ افتخار ایدوب گیدہ لیم
 دل کرم اشتیاقہ تا بسجر
 مٹملی غمکسار ایدوب گیدہ لیم
 دل حسرتکشی قدم بقدم
 وایہ دار مسار ایدوب گیدہ لیم
 کیسہ دلہ نقد اخلاصی
 گون بگون ادخار ایدوب گیدہ لیم
 نفس امارہیہ اسیر اولدوق
 باری سرّاً فرار ایدوب گیدہ لیم
 فعاہزدہ اولان قباہجدن
 دہہ برکرہ عار ایدوب گیدہ لیم
 پوتہ دلہ نقد اخلاصی
 زر خالص عیار ایدوب گیدہ لیم
 بلدہ فخر عالمی دلہ
 جایکاہ قرار ایدوب گیدہ لیم

حال دنیا که بر قرار اولماز
قولمزده قرار ایدوب گیده لیم
گوشه طیه ده تحصن ایچون
ترك دار حصار ایدوب گیده لیم
مسلك عجزی اختیار ایده لیم
صانما عرض وقار ایدوب گیده لیم
شرف آباد دار هجرتده
آرزوی جوار ایدوب گیده لیم
اعتراض ایله یه ن احبایه
عجز ایله اعتذار ایدوب گیده لیم

منظومه ده تصنع و تکلف قیصه لری همان یوق دینه جک قادار آز و
لسانی، هیجاته ترجمان اولموش سوبله یوب گیتیش .. بلکه افکار وحشیاتک
مختلف شکلرده تکرری وار .. فقط قدما نك هپسینده بو نقصان گورولور.
اساساً طرز عتیق شعرده همان هر بیت اولکنک باشقا براستعاره، باشقا بر
تشبیه ایله تکررندن باشقا ندر؟

«ترك جامو وطن حکایه سینی
تحفه روزکار ایدوب گیده لیم
گلستان اولساده وطن حکمت
ناله صد هزار ایدوب گیده لیم ..

بیتلری ساری بر حزن و یر یور .. بلی که ناللی روحینده بر شئیلر
دویموش حزنی، تائری، فرقت و هجرتدن دوغان آلمی یاشامش .. صنعتک
سر موقیتی ده، دویبق، یاشامق و دویدوغینی، یاشادیغنی دویورمق، یاشاتمق
ده گلمی در؟ ایسته قدما آراسینده بوقادار جغی ده بر موقتیدر. چونکه اونلار
قلبلرنده دویدوقلارینی، حسلرینده یاشادیقلارینی ده گل، ذهنلرینده تاسارلادیقلارینی،
فکرلرینده یاراتدیقلارینی ترنم ایتمکده، همده تصنعلر، تکلفلر، کلمه اویونجا-
قلاريله ترنم ایتمکده صنعت و ذوق آرارلاردی.

عارف حکمتک بوتون اشعاری بوقادار ساده، بوقادار طبیعی، بوقادار
صافیانه میدر؟ خایر .. اونک صنعت گوسته رمک، مهارت صاتمق ایسته دیگی
زمانلار اولموش، اوده اذیتلره قاتلانمش، کلفتلره بوغولموش، نهایت موقیتسزلق
خسرانینه، دوشموش، صنعتیه قربان اولموشدر:

«عل نابک جام نازه کیم اودم صبا ایدی،
چشم مستک عالمه شور افکن غوغا ایدی.
بار منله متوس ایتمه سه نك فلک،

طول عمره نائل اولاق دولت عظمی ایدی.
قیس مجنون شوبله چاک ایتمشدی جیب عقلنی،
کیم اوچاکک متیاسی دامن صحرا ایدی.

شیمدی سد ایشمش طریقک حیفکیم درد طمع،
هرکسه ملک قناعت جای روح افزا ایدی.

دلری آخر هدف ایدی سپام غمزده سی،
شکل قوس ابروان اول نکته به ایما ایدی.

گلستان عشوده ده قیلدیم تماشا صبحدم،

قامتی اول گلنالك سرودن بالا ایدی.

دل غریق شوق ایدی جوش و خروش عشقله،

اشک خون آلوده چشمیم کیم اودم مجرا ایدی،

قیس کمنامک سواد دود آه و ناله سی،

کحل رونق بخش چشم شهرت لیلی ایدی.

جوش معادن زبان کلک (حکمت) بر زمان،

گوهر افزا اولماده گویا لب دریا ایدی ..»

غزلینده شمه تصنع آشکاردر. باصما قالب استعاره لر، تشبیهلردن وارسته
ده گلدر. عارف حکمتک شوخانه و رندانه غزللری ده چوقدر:

گردن صافن تماشا ایله یوب مینا گیی،

لعل ناب دلبری نوش ایله نه م صبا گیی

سوسو کشت ایلهدی سیاح خاطر عالمی،
 بولمادی بر جای راحت گنج استغنا گیبی.
 حاله گوهر تار التفات اولمز اوشوخ،
 أشك چشم حیرتم جوش ایتسهده دریا گیبی.
 گردنم سر حلقه زنجیر زلفه یند ایدوب،
 ایلهدی عقلم بریشان علت سودا گیبی.
 أشك خون آلود چشمم فکر لعلکله مدام،
 نشئه‌مند ایلهر درونم باده حمرا گیبی.
 اول نهال سربند عشره باغ جلوه‌ده،
 چشمه اولدی نمایان سرودن بالا گیبی.
 جنت حسنکده ای شوخ ملک سیمانه خوش،
 دوشکه دوشموش او کا کل سایه طوبی گیبی.
 نظره سنج اولدوقجا مرأت رخ دلداریله،
 نطق ایده‌ردیم بن‌ده (حکمت) طوطی گویا گیبی.
 «حده‌دن گچمش نزاکت یالو بال اولموش سگا،
 می سوزولموش شیشه‌دن رخسار آل اولموش سگا»
 مطلع‌لی غزلینی: تنظیراً باز دینی:
 آتش آلمش رنگ گل رخسار آل اولموش سگا،
 آنده عنبرلر یانوب بوسکورمه خال اولموش سگا.
 قیل نسیم ناز ایله عرض تمایل دائما،
 قامتک ای گلشن عشوه نهال اولموش سگا.
 گردنک ای عالم حسن اولساده صبح منیر،
 خال کوکب، زلف شب ابرو هلال اولموش سگا.
 شاه حسنه قیلمنه عرض تظلم موبمو
 صفحه رخسار برخط عرضحال اولموش سگا.
 کا کلک باشند چیقوب ایلهر همیشه بیچتاب،
 اشبو، فتنه باعث صد قیل و قال اولموش سگا.

نیمخوابی و سیه مستی اولوب هم بزم ناس،
 سوکرا چشمکده نگاه بی مجال اولموش سگا.
 سیر رفتار کله راهکده دل افتاده‌ده،
 سایه‌وش ای نخل نخوت پایمال اولموش سگا.
 قلبگی سرمست حسرت ایتمگه (حکمت) مدام،
 شوق لعلی باده جام خیال اولموش سگا!..
 غزلی ندیم درجه‌سینده اولماسا ییله ابداع و تخیل اعتباریله گوزله‌لدر.
 أسکی لیریک شعریمزک یکانه ساحه‌سی اولان غزل سراقدهده اُک آبی نمونه
 لری ویره‌لر - غریدر که - هپ قاضی‌سکرلر، شیخ‌الاسلاملاردردر.
 عارف حکمت‌ده اونلاردن بریدر. گرچه عارف حکمت باقی درجه‌سینده
 حکیم، یحیا درجه‌سینده بلیغ، ندیم درجه‌سیندهده شوخ اولامامشدر، مع مافیه
 بونلاردن سوکرا گلن أسکی شاعرلرکده بر جوغیندن چوق ایلهری گیتمشدر.
 «زاهدا افعی نهاده شربت سندر شراب
 رند صافی مشربه اکسیر اعظمدر شراب»
 سوزینی دوبانلار «شرابک ابا حسی حقیقه شیخ‌الاسلام عارف حکمت بك
 فتوا ویرمشدر» ادعاسینده بولونسلار خطا ایتمه‌ش اولورلار.. گورولویور که
 بك دیندار، بك متقی اولان عارف حکمت کور تعصب قربانی اولان قورو
 صوفیلردن، ریاکار زاهدلردن ده گلدر. روحاده یوکسک، تبصبدن، ریادن
 متفردر:

چشم دلی محبوب شهود ایلهمه یارب!
 آینه‌می ژنکار نمود ایلهمه یارب!
 طاق شکن غمله بیتوب طاق امانم،
 آه دلیمی چرخه عمود ایلهمه یارب!
 دنیایی تمینده پرستشله کباره،
 جیه‌م متصدی سجود ایلهمه یارب!
 روحم که چقا وقت پسین کالبدمدن،
 میخت زده نفس عنود ایلهمه یارب!

دیه یالواریر؛ معشوقگه:

سایه‌وش پامال اولوب افتادك آى سرو امید!

هر قدمده خاکپایه چهره‌سا اولمق دیلهر.

«بوسنی زیر پای یاره گوگول

و:

بوریا فرش ایدهر جینندهن»

دیه عاشقانه محویتلر، تنزللر، تذللر گوسته‌ره قوجا شیخ‌الاسلام:

«دنیا بی تمیده پرستشله کباره

جیهه متصدی سجود ایلهمه یارب!»

تمنیه شاهلارا و شهنشاهلارا یله بویون اگمکدن دستغنی بر فطرتده یاراتیلدیغنی گوسته‌یر. اُسکی شاعرلردن کیملری ترجیح ایتدیگی گوسته‌یر/ کوچوگ بده مدحیه‌سی واردر که ذوق اُدیسنی گوسته‌رمک اعتباریله ذکر ایتمگه ده‌گه‌ر:

باقی و فعی و نای و نجاتی و فهم،

ثابت و راغب و سامی و فضولی و ندیم؛

ره‌نمایان اسالیب سخن بونلاردر.

برنك مسلکته، پیرو اولور طبع سلیم؛

جیره دستان هنردن نیچه ماهر دخی وار

سلک تلفیقده اولور هر سخن در نظم؛

ماعداسی متشاعردر ایدهر جمع حروف

ایدوب اوزان و قوافیه موافق ترسیم؛

کیمیسی سارق مضمون و کیمی خاطب لیل

کیمینک سبکی رکیک و کیمینک لفظی سقیم؛

نوع انسانده هیولا دخی لایحصادر

سورتاً اولسا دخی قابل وجه تعلیم؛

نیجه سنک سیهی گهر ایتمش (حکمت)

أزلی تربیت مهر تجلی کریم،

عارف پاشا

حیات خصوصی و ادبی‌سی.

عارف پاشا قزاقان غنیایی زاده محمد افندینک اوغلودر.

سلطان محمود ثانی عهدینده اون دوقوزینجی عصر اوائلینده و «۱۲۰۲» تاریخده (یوزغاد) سانجاغینده (بوزاق) ده دنیایه گلمشدر.

چوچوقلیغنی مسقط رأسی اولان یوزغادده گچردیگی کیی تحصیل ابتدائینده اوراده اکمال ایتمشدر. بر مدت مملکتی اعیاتدن اولان جبارزاده سلیمان بگک کتابت خصوصیه‌سنده خدمت ایتمش و ایلک گنجلیگی اوراده گچیرمشدر. نهایت «۱۲۲۸» تاریخلرینده، یگرمی آلتی باشلارنده ایکن استانبوله گلمش و اُقراسیندن اولان رئیس اُسبق مصطفی مظهر افندینک دلائیل دیوان همایون قلمینه گیرمش و آز زمانده اقتدارینی اثبات ایتمش، آمرلرینک تقدیرینی قازانمش آلتی آی قادار بر مدت صوگرا «آمدی» اوداسینه مامور اولموشدر. (۱۲۴۱) تاریخده «وقعه خیره» دنیلن اجتماعی انقلابک رسمی آلرله تطبیق ایدیلدیگی صیرالارده آمدنی دیوان همایونه کچمش، بر سنه صوگرا (۱۲۴۲) ده بگلکچی دیوان همایون و (۱۲۴۵) تاریخینده ده رئیس‌الکتاب اولموشدر. ماموریت رسمیه‌سینده قوللانیدیگی لسان ییله کنديسينده فطری بر تجدد استعدادی بولوندوغینی گوسته‌ریور، برساتق مخصوصی ایله افاده‌بی ساده کی‌یه دوغرو گوتورو بوردی. (۱۲۵۱) تاریخلرینه دوغرو یایلان بعضی اداری اصلاحات میاتده «رئیس‌الکتابلق» عزرائی تبدیل ایدیلهرک «خارجیه نظارتی» نه قلب ایدیلیمش، عارف پاشا رتبه وزارتله ایلک خارجیه نظری اولماق اوزره او موقعه گلمشدر، فقط بو موقعه ارتقاسی دوستلارینی ممنون ایتمشده دشمنلارینی علیه تحریکه سبیت ویرمش.

بالخاصه ملكيه ناظرى عنوانينى طاشيان و خصم جانى اولان پرتو پاشانك حسدینى آلاولانديرمشدر.

(۱۲۵۲) سنهسى اوائلىنه تصادف ايدن چورچيل وقعه سندن بالاستفاده بياك دورلو حيله ايله عليهنه تزويراته باشلايان پرتو پاشانك تسويلاتيله خارجيه نظارتدن عزل ايديلمشدر. بو خصوصه كنديسى (تبصره) سينده: «شو چورچيل قضيه سندن دولايى سر همابون شاهانه يي تصديق ايتمه مك نيت عاجزانه سينده ايديم، لاكن عليهنده اولانلار بوماده يي آلت ايدرك حق بندكانه مده تغير توجهات سنيه يه چالشمقده و معنا شان و شوكت شهنشاهى مقتضاسينه مغاير گيتمكده اولدوقلاريندن حسب العبوديه عرض حاله مجبور اولدوم..» دييور. و پرتو پاشا ايله مناسبتلى حقينده ده «تصوير افعال» ينده: «... و قضا و طبيعتدن باشقا غالباً بينمیزده هيچ مناسبت سماويه اولماديغندن، ييلديزيمز باريشماش اولوب، آنجاق صدر اعظم رؤف پاشا حضرتلرينك صدارت اوليسى هنكامينده بونك تعين و عطيه و موقوفاتى كيسيلهرك، اودادن اخراجى اوزه رينه بر مدت پاشاسينك ديوان كتابيله آنادولو طرفينده كشت و گذاردن صوگرا درسعاده گلوب، ييلان كيى سورونهرك، بر تقرب ايله بينه اودايه گيرمش اولدوغيندن و سابقاً و لاحقاً اردوى همابونده و درسعاده كيفيات حالينى بيله نلر بيننده - غالب پاشانك معهود پرتوى! - عنوانيله شهرت شايعه سينه مبنى اوداده بولونديوغمن ائتاده و بعده آمديجيك وبگلكچياك كيى، معيت منصبلرينده قسرى و ضرورى تزكيه سنى دوزملتمك ايچين دسيسه يه مبنى جبر نفس و اهتمام عظيم ايله...» افشا آئينده بولوناراق پرتو پاشانك سيئات اداره و اخلاقينى اثبات ايتديكدن صوگرا آرالارينده كي نفاق و منافرتك سيليرينده آگلانمش اولوبور. بر آز داها آشاغيده: «مقدمه ده بيان اولوندوغى وجهله فريق پاشانك ترضيه ايچين ارسالينى (حوادث و حقارتى موجب اولور.) ديو تجويز ايتمه يهن يادكار، عجايب خارجيه نظارتك تبدلندن حاصل اولان ذل و نقصه يي ناصل تجويز ايتمش؟ و فرانسا و نمچه ايلچيلريله ماورويانى بيله «بونصونينى» نك آيغينه گيتمكلگمى لايق گورمه مش ايكن، مشاراليه حقارت عزل و تبديلى نه وجهله جائز گورموش؟

و بو صورتلى دعواى ديانت و صداقته ناصل صيغديرهش؟ اولدوغى مسئله رينه اجوبه مسكته بولا بيلير ايسه (اشته لوح، اشته قلم، اشته كتب، اشته فحول!) . اعتراف واهى، اشتباه ساهى:

- پرتو پاشا فرط فطانت و شرط صداقته جمله يه تفوقى داعيه سينده و نمازلى، نيازلى، ذكرلى فكرلى بر متعصب آدم طورينده گورولدېگينه نظراً بو درجه فضاحتى ارتكاب ايتمه مك لازم گنيردى. جواب شافى، دليل كافى:

واقعا أصحاب عقولندرد؛ لاكن مثلاً سوفسطائيه نك حقايق اشيائى انكار ايتمه لى جهد و بلاندن اولمايوب، عدم توفيقدن ناشى اولدوغى كيى، مشاراليه دخى اعتناى مفطرله آشورى خودبين وجود پسند اولماق حسييله بو مقوله لر حقينده عادت الهيه ثوبله جارى اولدوغى وجهه، ثوته دن برى عقلىنى خيروصلاح طرفه استعماله موفق اولماديغى معلوم عالميان اولدوغيندان ماعدا، حسب الجمله حجاب و حرص دينده نفس اماره سينه غايله اسير و دائما كندى منفعت مخصوصه و اغراض نفسانيه سيني تحصيلده عميق اتدير....» سوزلريله تصوير ايديبور. عاكف پاشا بو كيى دسيسه لره قربان اولاراق موقع ماموزيتندن انفكاك ايتديگى حالده حقوق سياسيه يي محافظه بولينده تك باشينه چالشماقدن گهرى دورماش بو عزم و متاتى ده سلطان محمود طرفيندن اطرافيله آگلانيلمشدى. اوزماندن اعتبارا پادشاهك حقينده كي توجهى بر قات داها آرتمشدى. حتى اوزون سورمه مش، پرتو پاشا جزاء عزل ايديلمش، «ملكيه نظارتى» عنوانى ده «داخليه نظارتى» عنوانينه تحويل ايديلهرك (۱۲۵۳) برنجى داخله ناظرى اولماق اوزره برينه عاكف پاشا تعين ايديلمشدر. بو صورته ارادت و متاتنك بالخاصه اهليت و حسن خدمتنك مكافاتينى گورهن عاكف پاشا سلطان محمودك وفاته قدار بو حسن اعتمادى محافظه ايتمشدر.

سلطان محمودك وفاتندن صوگرا عاكف پاشا ايچين يكي بر دور اديبار باش گوسته رمشدر، بو سفرده رقيب و دشمانى اولاراق قارشوسينه بويوك رشيد پاشا چيقمشدر. عاكف پاشا اجنبى لسانلارينا آشنا اولماقيله برابر موفيتلى ايشلر گورمشدر. كنديسنك لسان و ادبياته اولان خدمتى ده بويوكدر. گرچه گنجلكى «ادبيات عتيقه» يه بويوك بر انهامك ايله كچمش متوغل اولدوغى عربى و فارسينك تاثيرندن قورتولامامشدر.

رشید پاشاده، عاکف پاشانک لسان بيلمه مەسینی، سیاسته آشنا اولماماسنی وسیله اتخاذ ایدەرك یاپاجغی اصلاحات ذهنیتله او اُسکی ذهنیت اداریه نك استیناس ایدە مە به جگنی ایلری سورەرك غزل ایدیلەمش و بر مدت منکوباً بر گوشە دە قالمشدر. «۱۲۵۶» تاریخینده قوجا ایللی ایاالتیه تعین ایدیلەمش بالاخره اورادن دە غزل ایدیلەرك «ادرنه» به نفی اولونمش و بر مدت صوگرا عفو اولوناراق بوساده ایاالتیه مساعده ایدیلەمشدی. بونی اوغلونه یازدیغی خصوصی بر مکتوبینده آچیقجا آگلاتیور: «حقیرك تاریخ ولادیم ایکی یوز ایکی سنه سی اولوب جتیمکان مرحوم پدریم اون ایکی سنه سینده وفات ایتمکله حال و حیاتلرینده صبی غیر مراهق بولوناراق حمد الله المستعان خلاف رضالارینده بولونمادیم بو چنله اولادیمك بگا عقوق و عیسان ایتمه سیله یولمیه گله جك نسنه یوقدر. مع مافیه طرفیکزدن ناملایم بعضی اوضاع غیر لائقه وقوع بولمیه ده فطرتیکز اقتضاسیندن اولما بوب بهر حال شیاطین انس مقوله سینك صورت خلوصده موثر اولان اغفال و تغلیطیندن نشات ایتمش اولدوغینده اشتباهم یوقدر. بو جمله ایلە برابر گنجە نلرده عصرتلو والدە گز لسانیندن اعتراف و استغفای قصور اولوندوغیندن، پدر ایلە اولاد بیننده عفو اولونما یاجاق قصور اولما یاجاغینی یازمشدیم. واقع حال بودر. آنجاق خاطر ییقیلغی گیبی بعضی شیلر ظهور ایتدی. بنا برین ایستیریم که جریحه فوادیمزه التیام تام گلوب هیچ اثر انکسار قالمایا.

معلومیکزدر که خصم آلد و اشدیم اولان رشید پاشا دیله دیگی کیبی بزى چیکنه یوب ازدیگی زمانده آخر بیر اوزاق محله نفی ایتمک الینده ایکن او اسائی ایتمه یوب ادرنه به گونده ردی، فقط الحاله هده ایستانبوله گلمه ز ایستە نیلمه دیگیندن، بوساده اقامتیمزه امر اولوندی. هر نه ایسه بو قضایه دخی سرفرو برده تسلیم و رضا اولدوق. گلیرکن تکفور داغینده بیر قاج گون توقف اولانوب جودت هوا سینه واقف اولدوغیمدن باشقا گچیمه سی دخی آسپل و آهون ایسه ده بیر نوع انقیاد سیزانه محمول اولمماق ایچین سورونهرك بوسایه گلوب لا کین بوسانیک هوا سی وخیم اولدوغیندن باشقا بیر رابطه لیجه قوناق بولونما ماق و بولونسا یله اجاره سی حالیمزه ائوبرمه مک حسیله اوج اودالی بیر اوجکرده اقامت اوزره ایسه ده کیفیسزلکدن و بالکترلقدن پک

صیقیلیوروم: بعضی مسیره و قایمجه لار کیبی محللره راجلا گیدیلەمک ممکن اولما یوب حیوانه دخی بینمه دیگیم کیبی آرابا دخی غایت صارصدیغیندن ناچار صاحبدن آقشامه دك بر اودانك ایچینده تك و تنها اوتوروب دورماقدان اضطراب درونیم پک زیاده اولویور. دوللو کانی پک افندی حضرتلری اتمام معموریتله درسعادتیه عودت بویوروب کیفیت حال و مضایقه بالیمه وقوف کیلیری اولماقله باعث ترحم اولاجاق احوالیمی سزه بیلدیره جکدر. رجا ایدە ریم که آرتیق شو بله دن بنی تخلص ایدوب آخر وقتمده گوگلوبی یاپاراق دعامی آلاما همتکز ازدرون مامول و مسئول عاجزانه مزدر اوغلوب!

«۱۲۵۸» تاریخینده یازدیغی مکتوبدن صوگرا عینی تاریخده بینه اوغلونه بیر مکتوب یازاراق او آدالیق دنیا به گلەن، شهزاده سلطان عبدالحمید ایچینده بیر تاریخ ولادت یازاراق سلطان عبدالمجید خانه ویریلەرك کندی سیندن بوسا فضا سیندن قورتاریلمه سینی رجا ایتمشدر:

« ماه جمادی الاخره نيك یگر می بیرى تاریخله گلەن مکتوب بشارت اسلویکزده رمضان شریفدن اولجه ملاقاتیمز میسر اولماق املی وعد و تبشیر اولونوموش اولدوغیندن ذهنیکزه دغدغه ویرمه ییم دیو یازوب دورمادیم، اما تحسر و انتظار : کوچ شیر! اول تاریخدن برو لیل و نهاریمك هر دقیقه سی بیر هفته کیبی کچەرك آه و این ایلە نه حال ایسه رمضان شریف گلوب اوج گون قالمقله، گوندوزلری دورسون گیجه لری دخی اوقولار حرام اولاراق، هر آن علی بده گزك ورودنه ترقب اولونماقدادر که غفلت باصارسا یله صایقلا دیغم اودر. بیر هفته در آدم گونده رمك ایستیریم، بیر وکیل خرج ویر سید ایلە خورشید اوج آدمدن غیرى یانیمده کیمسه قالمادی. یعنی طبیلر، جراحلارده گلمه سه بالیکیزلیقدن جنون گتیرمك درجه سینه گلدیم. نه چوق گناهیم وارمش! یك گون آهیم ایلە بیر گناهیم عفو اولمادی! مکتوبیکز دخی کسيلمکله هیچ نسلی بولونماز اولوب حاصلی حلیمی تعریف یله مشکل اولدی، اولجه مقام صدارت و ریاسته تبریکنامه لار ارسالینی اشەر ایلە دیگکرده مقام صدارت تبریکنامه سی بیر قاج گون اول صارم پک افندی به گونده ریلەمش بولمادوغندن دوللو خلیل پاشا حضرتلرینه یازیلان تبریک طرف سعادتیکزده گونده ریلەمش ایسه ده هیچ وصولی.

خبری دخی گلمه‌دی. بیر مومالیه یلمهم عریضه‌مزی بگه‌نمه‌شمی ناصل اولمش ایسه «قصوری وار» دیو تقدیم ایتمه‌دیگی آغیزدان بعضی گیدوب گله‌لردن ایشیدیلمش اولماغن بودفعه تکرار بیرری تبریک یازیلوب و مع‌العجز والقصور ولادت همایون ایچون دخی بیر تاریخ سویله‌نوب طرفینه ارسال اولوندی. و شاید یینه بیر بهانه ایله تقدیم بویورمازلار دیو تاریخک بیر نسخه‌سی دخی مطویاً جانب پسرانه‌گزه گونده‌ریلدی. گرچه تام‌الشعور اولمادیغمدن زنگین و دلنشین واقع اولامایوب، بیرده «اطلاق» لفظینی درج ایچون قاف قافیه‌سیله آرادغیم جهنله دلخواهیم وجهله دوشمه‌دیگیدن باشتا اوچ دانه دخی زیاده‌سی اولماقله بالای چرخ یعنی «چرخ» لفظینک یوتاریکی حرفی که جیم اولوب چیقار کلمه‌سی «جیمی چیقار» دیمک معناسینه رمز ایله تعمیمه شکینده واقع اولاراق، هر چند طشردن گونده‌ریلدیگینه و شهرت‌کاذبه‌مزه مبنی تقدیم شایان ده‌کلمه‌ده، میرمومالیه طرفینه گوز-قولاق اولوب اگر یینه عریضه‌مزله برابر تقدیم ایتمه‌زلر و نزدیکزده مناسب گورولور ایسه جناب سعادت‌یگزه تقدیم بویوراسیگیز! بلکه مسموع و متیقم اولان سعی و غیرتیگزه بیرنوع مدار اولور. بیرده شوکت معاب اقدیمز حضرت‌ری نام همایونلارینک «عبد» لفظیله تلفظینی سه‌وه‌رلر ایسه حک ایدوب «شهنشاه جهان عبدالمجید خان هم پیرا» یاخود «کرم‌مکستر» لفظلارله تصحیح بویوراسیگیز!

بوراده مشایخن بیز اختیار و خوش مشرب ذات وارددر. حسب پاشا حضرت‌یلرینک شیخی ایمش. بنده گزک حالیمه واقف اولوب مرحمتیندن غائبانه مشارالیه اطلاقی التماس ایتمش ایمش. بودفعه مشارالیهک «باب عالی‌به بیر عرضحال یازدیروب بگا گونده‌رک، سیزک خاطر‌یگیز ایچون چالیشیم!» دیو جوابی کلمش اولدوغینی طرفیمزه بالواسطه اخبار ایده‌رک، ثوبله بیر استرحام عرضحالی آلوب امانت‌جی ایله گونده‌ردیلر. بودخی معلوم سعادت اولدوقده اقتضاسی نه ایسه آکا گوره همت ایدک: آمان اوغولوم، اولادیم! نه یاپار ایسه گز یاہوب رمضان شریف ایچینده باری بنی قورتارماغه سعی و غیرت بویورماگزی پک رجا ایده‌ریم...

شہزادہ سلطان عبدالحمیدک تاریخ ولادت‌ی اولان «۱۲۵۸» تاریخینی حاوی قصیدہ تاریخیدہ شورد:

شہنشاہ جهان عبدالمجید خان کرم‌مکستر
کہ تسخیر ایلہدی یکسر قلوبی حسن اخلاقی
عدالتلہ، عنایتلہ ایدوب دینی آبادان
فروغ شوکت عالمشمولی آشدی نہ طاقی
اوارب عمری مزید، اقبل و اجلالی مزید اولسون
عدوسی وارسا سوزان ایلہسون شمشیر براقی
دوغونجہ صلب پاکیندن یینہ شہزادہ بدرآسا
عیون خلقی روشن ایلہدی سرتاسر اشراقی
ایدوب احیای نام جد عالیشانہ ہمت
اوشاہک وصف پاکی بردخی دولدوردی اوراقی
سریر سلطنتدہ تاقیامت برقرار اولسون
اولوب ذات همایونک ہمیشہ حفظ حق واقی
بجا اولمازمی بو ایام فرخفال شادیدہ
نیاز ایتسم دعاگویانہ بن‌دہ عفو و اطلاق
مبارک گوندہ گلدی ماہ احسان و عطادر بو
سہویندیرسون بنی شاہ گزینک رحم و اشفاق
چیقار بالای چرخہ «عاکفا» تاریخ میلادی
گلوب (سلطان حمید) ایندی منور جملہ آفاق

عاکف پاشا تقدیم ایتدیگی بو تاریخ سایہ‌سیندہ بورسadan تکرار ایستابولہ گلمش بر مدت اقامت و عزلتدن سوگرا (۱۲۶۳) دہ حجه گیتمش او وظیفہ‌بی دہ ایفادن سوگرا (۱۲۶۴) دہ عودتدہ خستہ‌لانمش و بر مدت یتوب قالدیقن سوگرا عین سنہک «رجب» آییندہ اسکندریہدہ ٹولموشدر.
عاکف پاشا فطرتیندہ کی قوت و استعداد سائقہ‌سیلہ ادبیاتدہ بر «طرز جدید» حیغیری آچمشدر. غربدن گلہن جریاندن چوق اول مسعود بر جریان

حاضرلابان عاکف پاشا آوروپا گورسه و لسان یلسه ایدی شبهه ایدیلهمهز که بر شناسینک تاثیریندهن چوق فضاء بر تاثیر مسعود وجوده گتیربردی . «تبصره» عنوانلی اثری فرانسزجهیهده ترجمه ایدیلهمشدر . ترجمه حالی «۱۲۹۰» تاریخده باصدیریلان اوافق بر منشاتینده مندرجدر .

عاکف پاشا «خلوتی شعباتی» طریقتنه منسوب ایدی . بو طریقت دولایسیله بی چاره نك باشینه برده شیخ مشتاق مسلط اولموشدی . حتی معزولیتیندن صوگرا ایش باشینه گلیر - گلمهز شیخ افندیبن آلدیغی غریب المال بر مکتوبه نومید و منفعل بر لسان ایله جواب ویریور و : «گوندهریلهن مفصل و مشروح تویختنامه گز مطالعه اولونوب، سزجه وارلقدن ، بنجه تاسفدن غیری بر معنا ویریلهمهدی؛ زیرا بن مامور اولانی دها قرق گون اولور - اولماز گویا آیلار، سنه لر گچش ، و اولاد و عیال و متعلقاتمیزه ابرادرلر ، زاویه لر ، معاشلار یاپلمشده سیزه باقیلماش کیبی ، بودرجه ستملره ، سرزنشلره نه دن مستحق اولدوغیمز ییلینه مه دی؟ دییه اوزون اوزادی به یزار اولدوغینی آکلا تدیقن صوگرا «سنی بن نصب ایتدیم ییلیرمیشک؟ شوپله ایتمه دیک عزل ایدیممی؟ بویله ایتمه دیک ده گیشدیریممی؟» کیبی آبور - جوپور ماده لر یک ایکی گونده بر باشیمزه قاقیلوب ، دورولاجق ، و بو معامله ایش کوچ اولاجق ایسه تحمل ایدر دورورم دیسمه یالان سوبله مش اولورم ؛ نه یاپالیم الحکم لله ؟ . . .» دیور .

لسانی و قیمت ادبییه سی .

عاکف پاشا لسان اعتباریله بویوک بر انقلاب یاپمش بر ایدیمزدر . خصوصیه دها انقلاب ادبیک تمیل طاشلاری ییله آتیلما دیغی صیرالارده صرف فطرتیک سوقی ، منحصرأ استعدادیک ایجاییله وجوده گتیردیگی ساده لك هر وجهه شایان تمیدردر .

بر چوق کیمسه لر اسلوبنک تمامیه شیوه عجمانه دن قورتولاماش ، سجع پردازلق هجتنندن خلاص اولاماش بولوندوغینی ایله ری سورده لر سه ده عاکف پاشانک دنیایه کلدیگی محیطی ، گوردیگی تحصیلی ، آلدیغی معلوماتی ، گوز ئوگینه بولوندورمق کندیسینک نه قادر بویوک و مسعود بر انقلاب افاده نه قادر عظیم بر تجدد اسلوب یاراتدیغینی درحال تسلیم ایتدیریر . کمال یک بر مکتوبنده «تبصره» دن بحث ایله : «تبصره» نك اساسی بر قصوری واردر ، که اوده لسان رسمیده یازیلمش بر رساله ویا ادبیانه تحریر اولونموش بر مقاله صورتیندن برینه بکزمه سیدر .

سیاسیاتندردر؛ ده نیلسه ایچینده بر چوق ایات ، بر چوق اصطلاحات وار ، ادبیاتندردر؛ ده نیلسه اکثر صحیفه لری اوزمانک لسان رسمیسی اوزرده در . شورا به دقت لازمدر : دولنک ظهورندن بری سیاسی اوراقک چوغی مقفا و مصطلح بر طرزده یازیلهمشدر؛ بر طاقیمی ده دوز یولده تحریر اولونموشدر ، فقط بونلاردن معتبر اولانلرک هیچ برنده (محبوس البسه سی) کیبی ، ایکی رنگدن ترتیب اولونموش بر اثر گوسته ریله مه ز . « دیر . فقط بو نایمحل تعریضی مرحوم کمالک مزاج آشینیه باغیشلامق لازم گلیر ، تاثیریه ده ، تحسسی یک سرعتلی اولان کمال مرحوم بر چوق استعجالارینده خطا ، بر چوق خطا لرنده ده استعجال ایتهمشدر . مرحومک آثارینی بوراده تدقیق دوغرو بر کیفیت ده گلدر ، فقط شوراسی دوغرودر که هیچ بر رقی آنی اولماز ، چونکه اولماز . هیچ بر انقلاب مکمل اولاراق دوغماز ، چونکه دوغماز ؛ تکامله تابعدر . عاکف پاشا (تبصره) سنی یازماسا ایدی ، نایک کمال ده جزمیسنی ، عبدالحق حامدده «اشیر» نی یازمازدی .

گچیلن کوپرو ابتدائی ده اولسا، اکسیک، عارضه‌لی ده اولسا کوپرودر. اونی قورانک بر خدمتی، بر غیرتی، بر فضیلتی اولموشدر. او ناصل انکار ایدیلیر؟. شبهه یوق که، عاکف پاشا شرق تربیه سی آلمش، شرق ذهنیله تحصیل عرفان و کمالات ایتمش بر ذاتدر. ثوبله اولمقله برابر رسمی لسانک ذهنی آلت اوست ایدن، دماغی دو کومله یهن او تعقیدلرینی، او تسلسلرینی قیرمش، آچمش، تمیز، سلیس، واضح بر لسان یمشدر. عاکف پاشا بر آز فرانسیزجه بیلسه، بر آز ترجمه‌لر یابا بیلسه، بر آز آوروپایی دولاشا ایدی، او قابلیت فطریه ایله بزه هم نظم هم شروادیسینده چوق، چوق بویوک یگیلیکلر ویره یاییردی. بر کره نظم وادیسینده نامق کالک استادی اولان ابراهیم شناسی مرحومدن اسکی ده گل، اونندن چوق یاشلی اولمقله برابر چوق ده یگیدر، شرینده ده، خصوصیه شیخ مشتاقه یازدیغی مکتوبده، شناسیدن سلاستجه ده، ساده لیکجه ده آشاغی ده گلدر. صمیمیت و طبیعت جته یله ایسه چوق یوقاریدر. صنعتیه صمیمیت برنجی شریطه موفقیتدر. گنجلیکنک بر بویوک قسمنی آنادولونک بر کوشه سینده، یوزغادده کچیرمش اولان، تحصیلنی یینه یوزغادده یامش بولونان عاکف پاشا عربی و فارسیدن باشقا بر لسان بیلمه دیگی، «ادیات عتیقه» نک زنجیرله مه بر معما اولان لسانیدن باشقا بر نمونه گورمه دیگی حالدده بر «تصوره» ابداع ایتمشدر. شبهه یوق که لسانه، لسانیمزه بویوک بر انقلاب خیر، بویوک تجدد ناگهظهور گنیرمشدر. «منقبه هزل آمیز» ندن آلدیغمز شو پارچایی تدقیق ایدلم:

(بر تاریخده داغستان خانلاری، ایران اوزره یینه عسکر چکه رک، آذربایجانک اکثر محللرینی ضبط ایله تبریزی دخی محاصره ایتمشلر ایدی. تبریز خانی خداداد خان، مراغه و موش و حکاری طرفلرندن و سائر محلدن استمداد ایله مکتوبار اطاره ایدرک، دیوان کاتبه «امدادیمز یمشینجه یه قادار تبریز اهالیسی محاصره دن صیقلوب آلاچالق ایتمه مک ایچین اون - اون بش گون قادار شونلری آوومغه، بر تدبیر اولسا» دیدیگینده، دیوان کاتبی: «بن آنی یاباریم» دیوب لیلأ مخفیجه بش آلتی تاتار اخراجیله، بونلارک بعضیسی صبا حله بن و بعضیسی ئوکل و ایکیمندی و قتلری باشقا - باشقا تبریز قاپیلارندن نعره لرله گوروب، سؤال ایدملره مثلاً «مرش پاشاسیندن و فلان محلدن شو قادار ییک

عسکر گلیور؛ خداداد خانه آنک خبریله گلدیم. «دیور سوبله مک اوزره هر برینه تنبیه و تعلیم ایدرک، بو وجهه هر طرفدن مؤده تاتارلرینک ورودندن تبریز اهالیسی جالانوب، طوپ و توفک شلکلری ایتدیکن صوگرا، او آخشام دیوان کاتبی خانه سینه گلدیگنده، باباسی میرزا زمان «آی اوغول! بو محصوریتله حالیمز نه اولاجاق؟ داغستانلارده استیمان ایله تبریزی ویره یکسیکنز، یوقسا آقچه ایله، بوغچه ایله یالوار اراق دفعک بر چرده سینی می بولاجاقسیکنز؟» دیو حسب حال ایتمگینی، دیوان کاتبی: «بابا! نیچین اندیشه ایدیورسک؟ بوگون تاتارلر گلدی؛ فلان یردن بو قادار ییک عسکر گلیور. داغستانلاری شوبله کسه و بویله بیچهریز.» دیور شوق و شادهانی ایله جواب ویرجک باباسی: «خانه خراب سک! بنجه بو سنک کندی یایدیغک یالاندر؛ سه وینه - سه وینه نه سوبله یورسک!» دیمش. شو افاده لرده کی ساده مک، صمیمیک و تاتر بوگونکو محررارک بیله بر چوغینده گوروا مهور.

شده بوسهولت یانی ابداع ایدن عاکف پاشا نظمده ده بر قدرت داهیا نه گوسته رمشدر شو «عدم» قصیده سیله:

جان ویربر آدمه آندیشه صهای عدم،
جوهر جان می عجب جوهر مینای عدم!
چشم امعان ایله باقدیچه وجود عدمه،
صحن جنت گورونور آدمه صحرای عدم.
غلط ایتدم نه روا جنته تشبیه ایتمک،
باشقادر نعمت آسایش ماوای عدم.
طوتالم آندده اولموش نعم گوناگون
ثوبله محتاج تناولمیدر آلائی عدم.
کیسه اینجمنه دی وضعندن آنک ذره قادار.
بسله دی بونجه زمان عالمی بابای عدم،
وار ایسه آنددر آنجاق یوقیسه یوقدر یوق،
راحت ایله رسهک اگر ایله تمنای عدم.
نه غم و غصه نه رنج و آلم و بیم و امید؛
اولسا شایسته جهان جان ایله جویان عدم.

بوق دیدیکجه وار اولور، بوقمی غرابت بونده،
 نام هستیمی نهدر حل معمای عدم.
 ایتسه بر کره تلاطم هپ ایدر کونینی،
 غرقه موج فنا جوشش دریای عدم.
 مادر دهر موالیدی که دورماز دوغورور،
 در کنار ایتک ایچوندر آنی بابای عدم.
 چرخک اولادینی باشدن چیقاریر دایه دهر،
 ایتمه سه تربیه صیق-صیق آنی لالای عدم.
 هرکسک قسمتی بوقدن گلور اما یلمه ز،
 بری وار عالمه من ایلسه سلوایی عدم.
 مردمی نشات آدمده بوق اولدی گیتدی،
 وجهی وار دینسه بنی آدمه ابنای عدم.
 ایکی کاغددن اولور بونسخ کون و مکان،
 بری ابقای وجود و بری افنای عدم.
 صانورم مصرف و ایرادی گلور هپ باشه باش،
 اولدی سرای وجوده گوره ضرای عدم.
 هرکسه باربلا کندوسنک وارغیدر،
 غم آلامدن آزاده برایای عدم.
 بز بو محتسکه هستی به کوچکدن گلدک،
 بوقسا کیم ایلر ایدی ترک کهن جای عدم.
 برمراد اولمیجق بن بره کچسون عالم،
 نجم مهرومی اولسون اثر پای عدم.
 بن او یزار وجودم که دل غمزده مه،
 انس موطن گورونور وحشت صحرای عدم.
 شفق صبح بقادر نظریتمده گویا،
 موجّه بحر سیاه شب یلدای عدم.

ئویله بیمار غم کیم اولامام آسوده،
 حمه خواب اولسا بگا شهر غنای عدم.
 داخراهم بن او هیتمده که نستله بگا،
 بیت معمور اولور خانه بیجای عدم.
 ئویله بیمار غم صحن فاده گویا،
 یابدی انتقاض المدن بنی بنای عدم.
 اختر مطالب آفاق فلکدن دوغماز،
 گونده برشی دوغورور لیلّه حبلائی عدم.
 جوهری صوکیلور تابش یاسمله اگر،
 چشم امیدمه دوش اولسا مرایای عدم.
 بوخ اولور اسمی دخی عین مسماسی کیی،
 املم ارلسا اگر داخل خولایای عدم.
 بی وجودم اوقادار بک که آرانساق ایکیمز،
 بن بولونمام بولونور بلکه مسمای عدم.
 حیرتم چرخه سکون آور تعطیل اولائی،
 وحشتم باعث پیدائی سودای عدم.
 والهیم ئویله که عکس نگه گرممدن،
 رنگ حیرت آلور آینه دریای عدم.
 بولانور گریه خونیم ایله بحر وجود،
 صاراریر آهم ایله سبزّه صحرای عدم.
 بوکا طاقتمی گلور یا بوکا جانمی طیانور؟
 مگر امداد ایده هستی ده اجزای عدم.
 آفرین ای نی کلک هنر عیسی دم،
 ایلهدک نفخه اعجاز ایله احیای عدم.
 عارفان بوقلق ایله ایتمه ده اثبات وجود،
 بن ایسه وارلق ایله ایلهدم افشای عدم.

یوغی وار ایله مگه خیلی چالیشدیم لاکن،
اولدی سعی و طلبیم لو و لولای عدم.
صیغمادی چونکه دهان دله نطق هستی،
ایله دیم خامه معجز دمی گویای عدم.
بو قصیده قلمه قاف فنادن گلدی،
اولسا نامی یاقیشور بیضه عنقای عدم.
کیمیسی نیستی غمله بقا جوی وجود،
کیمی هستی ألمله طلب افزای عدم.
محو خاک ره شاهنشاه کونیم بن،
نه تولای وجود ونه تیرای عدم.

عاکف پاشا شو بر تک قصیده سیله «ادیات عتیقه» ده کی قدرتی اثبات ایدیور،
دیوانلار دولدور احق قادار نعلر، قصیده لر، مرثیه لر یازمایان عاکف پاشا شعره
آنجا قی دولوب طاشدیغی زمانلار مراجعت ایتدیکنی گوسته رمش اولور. شو عدم
قصیده سی، حقیقته المار ایچینده قیورانلار قیورانلار هرگون بر آز داهای ثولن،
بر آز داهای یاس و حرمانه قاپیلان بر وجود ایچین یازیلش اوزون بر مرثیه دن
باشقا بر شی ده گلدر. عدمه قصیده یازمق وجوده مرثیه ده گلده
نهدر؟ عدمی بو درجه ستایش ایچون انسانک وجوددن، حیاتدن، جهاندن نه
درجه ده بزمش، یقمش، استکراه ایتش اولماسی لازمدیر. یاشادیغی مدتیجه
بهن، عداوتدن باشقا بر شی گورمه یه هجران و خسراندن ماعدا مکافات
مظهر اولمایان عاکف پاشا:

هر کسه بار بلا کدوسنک وارلقیدر
غم و آلامدن آزاده برابای عدم
بز بو مختلگه هستی به کوچو کدن گلدک
یوقسا کیم ایله ردی ترک کهن جای عدم
بر مرآه اولمییجق بن بره کچسون عالم
نجم و مهرویی اولسون اثرابای عدم

دییه بوتون قلبیه باغیر مقدمه مضطردر. حامدک «مقبر» ده کی فریادلاری نه قادار
صمیمی، نه قادار طبعی ایسه، عاکفک «عدم» ده کی شقه لری ده اوقا ارطیبی عندر.
قصیده رثائیه سی باشند آشغی اوقونور کن هر مصرعینده، هر تر کینده،
هر کلمه سینده یورغون، بیقیق، ناخوش، ناخوشنود، blase بر روحک چیرپیشلاری
گورولویور. کندیسنی، نه آغوشه آتیلدیغی طریقت، نه دین، نه قناعت، نه ده
توکل تسکین و تسلیه ایده یلیور نه ده ملامتک نهایت ظلمت نزمیدی بی
دوشوبور قارا بر بدین مدھش بر pessimiste اولویور. گوزلری بولانیور.
بوتون وارلغی، بوتون نوری بولانیق، قارا، بوتون جهانی بر هیچی مظلم، بز
غیای عدم گورویور:

بن او ییزار وجودم که دل غمزده
انس موطن گورونور وحشت صحرای عدم
دییه یاشامقدن نه قادار یورولموش اولدوغنی سکون موته نه درجه ده محتاج
بولوندوغنی قطعی بر لسان ایله هایقیریور:
توبله بیمار غم صحن فاده گویا
یابدی اتقاض المدن بنی بنای عدم.
یاسک، اوسیم سیاه یاسک ده رینلگی، نهایت سزلگی باش دوندورویور.
والهم توبله که عکسنگه کرممندن
رنک حیرت آلور آینه دریای عدم.
بولانور گریه خونیم ایله بحر وجود
صارار بر آهم ایله سبز صحرای عدم.

ییتلرینده حزبه ماتمله دماغی دورموش بر وجودک قورقونج سکوت و
بهتی گورویور عاکف پاشا بر هیکل ماتم مهابت و وحشتیه گوزلریمزک
توکنه دیکلایور. از حزبه نک، او آجی، او قیریچی حزبه نک ایلیک اویوشدوروجی
تائیری بر آاز گچینجه گوزلردن یاقیچی، زهرلی بر آلمک بوشاندیغی گورولویور:

عارفان یوقلق ایله ایتمه ده اثبات وجود،
بن ایسه وارلق ایله ایله دیم انشای عدم.

تضادی بر نیهایست روحی قار قارلق و حزین در:

یوغی وار ایلهمگه خیلی چالیشدیم لاکن
اولدی سعی و طلم هپلو و لولای عدم.

عاکف پاشا ناصل امیدلر، امللرله چیرینا، چیرینا، ناصل برضایه برنورده،
گونشه دوغرو قوشارکن. دماغه هجوم ایدن سیاه شپهلری آزه آزه ایلهریلهرکن
قارشی سینه بوباشلر دوندورن، گوزلر، گوکلر بولاندیران، دولماز، دولدرولماز،
دهرین، قارا اوچورومک؛ عدمک بردن بره آچیلاراق، باصدینی توپراقلرک
اوبنادیغنی، آقدیغنی، ییقیلوردیگنی بوتون وضوحله آگلانیور. نومید نظرینی
صوڭ دفعه بو خیالخانّه وجوده چه ویردرک:

کیمیسی نیستی غمله بقاجوی وجود

کیمی هستی ائلمله طلب افزای عدم

دیهه استخفاف و استکراه ایله گولوسه یور، روحینک بوتون علوبت لاقیدسیله

محوخالره شاهنش کونیم بن،

نه تولای وجود و نه تیرای عدم...

دیوب چیتیور: ایشته مغوی بر اتجار، ایشته نومیدینک صوڭ مرحله سی...
شیخ مشتاقه یازدیغی مکتوبک صوڭینده ده ئویله دیمه یورمی؟: «... تحمل
ایدهر دوروروم دیسم یالان سوبله مش اولوردم؛ نه یاپالم الحکم الله!...»
اعتقاد پرور بر مریدک بزگینلگی، عصیان، نومیدی ده آنجاق بو سوزلردن
عبارت اولور... آگلانیلیور عاکف پاشا «عدم» بنی صوڭ زمانلرنده یازمشدر.
قصیده دهرین و آجی بر «لیریزم» ایله دولودر. بویوک بر اخلاص Sincerite
ایلّه یازلمشدر. سوبله یهن دماغ ده گل، یاکان قابانیان، دیوان بر روحدر.
عاکف پاشا اضطرابلی، هجرانلی حیاتینک بوتون زهرلرینی یاشایا-یاشایا بو
زهرلی، بو سیاه الهامی، روحینده دویموشدر.

«أدیات عتیقه» نك قصیده سی طرزینده ویردیگی بوشعرله متحسس، حزین
بر elegiaque اولدوغینی گوستهرن عاکف پاشا حفیدینک وفاتینه یازدیغی او
صمیمی، او روحی «مرثیه» جکله دهده او فطرت مایوسه سینی، رثائیلگنی اثبات
ایتمشدر:

طفل نازنینم اونوتمام سنی،
آلر، گونلر ده گل گچسه ده ییللر..
تاخکام ایلهدی فراقک بنی،
چقارمی خاطر دن او طاتلی دیلر؟..

قیلاماز ایکن ئویمگه تنک،
شیمدی نه حالده در. نازک بدنک؟
آگدیقچه گلشنده غنچه دهنک
یانسون آهم ایله کول اولسون گللر!..

فلکک کینه سی یرین بولدیمی؟!
گل یاناغک گوزدل رنگی صولدیمی؟!
عجبا چورودی توپراق اولدیمی؟!
اوپوب او قشادینم او پاموق اللر؟!

تغیرلر گلوب جسم سمنه،
دو کولدیمی سیاه ابروچینه،
صیرما صاچلر یایلدیمی زمینه،
داغیلدیمی قوقلادیغیم سنبلر؟!

ایشته صفوت و صمیمیه، ایشته شفقت و مربوطیه اڭ جانلی بر شاهد!..
عاکف پاشا بر بویوک بابا روحیه ایگلّه یور. آجیق، ساده، مؤثر بر لسان
روح ایلّه ایگلّه یور..

عروضک بوتون اعوجاجاتینی «عدم» نده گوستهرن عاکف پاشا هجه وزنی نك
اڭ بلیغ، اڭ مؤثر، اڭ صاعلام بر نمونه سینی ده بو کوچوچوک مرثیه سیاه اورتایه
قوبویور. یاپدیغی بوتون بو تجددلری، ساکن، و قور و متواضع بر سعی ایلّه

پایسور . . «بنده شو یگیلگی لسانه گتیردیم ! . . .» یله دیمه یور. عاکف پاشانک بر ایکی مکتوبیله شو مرثیه جگینده کی اینجه، رقیق، صاف، تمیز و حساس لسانی نه شناسیلرده، نه ضیالرده، نه کماللرده گوره یلیرز؛ اونی بزه ایلك دویوران رجائی زاده اکرم، صوگراده فیلسوف رضا توفیق اولموشدر. عاکف پاشا بولسانیه شبه یوق که لسانه یگیلکر گتیرن بویوک ادیلرک، شایان احترام شاعرلرک باشینده در:

صیرما صاچار یایلدیهی زمینه،

داغیلدیمی قوقلادیغیم سنبلر ! . . .

تورک لسانی یاشادیغی مدتجه یاشایاجق او قوبانلرک گوزلرینی یاشارتاران عاکف پاشا نامنی حرمتارله قلبلره یازدیراجتدر.

عبدالرحمن سامی پاشا

خصوصی و رسمی حیاتی.

سلطان سلیم ثالث زمان سلطنتینده (۱۲۱۰) تاریخینده «طرابولچه» قصبه سینده دنیایه گلهن عبدالرحمن سامی چوقاققنی مسقط رأسینده کچیرمشر. باباسی «طرابولچه» نك مشهور مدرسلریندن و «طریقت خلوتیه» سالکریندن شیخ احمد نجیب أفندی امینده معروف بر ذات ایدی. گرک علم و فضلی، گرک شعر و حکمتی ایله خلقک حرمت و رغبتی قازانمشدی. عبدالرحمن سامی ابتدائی تحصیلینی اکمال ایله، ذکا و استعدادینی کافی درجه ده تربیه و تمهیه موفق برنجه باباسینک درس لرینه دوامه باشلامش و بویوک بر استفاده یه مظهر اولموشدر. عربیده، فارسیده بر آرز ممارسه پیدا ایتدیکن صوگرا بو ایکی لسانک ادبیاتی تدقیق و تتبع ایدرک علوم ادبیه کی معلوماتی ددرینله شدیردیگی کیبی علوم دینییه و حکمیات اسلامیه یه وقوف پیدا ایتمش حقایق متصوفه بی ده نو گره نمشدر. ساکن و دواملی بر صورتده تعقیب ایتدیگی بو تحصیل دوره سی اوتوز آلتی یاشلرینه قادار عارضه سزجه کچمشدر. او تاریخده باش گوسته رمن یونان وقوعاتی بو عائله نك ده سعادت خصوصیه سنه قادار تاثیر ایتمشدر. وقعه اثاسنده محاصره آلتینده قالان بر چوق قصبه لر «طرابولچه» ده محاصره ده قالمش، بو محاصره ده آلتی آیدان فضله دوام ایتمشدر. نتیجه ده شیخ احمد نجیب أفندی بوتون عائله سی ارکانیه عاصیلر الینه اسیر دوشموش، بر مدت صوگراده کنديسنی شهید ایتمشلردر. عبدالرحمن سامی دیگر ارکان عائله سیله اوچ سنه بو اُسارته ده قالمشلر. نهایت (۱۲۳۹) ده اُسارتنن قورتولاراق مصره هجرت ایتمشدر. او اثنالرده (موراً) نك تخلیصنه

مامور اولان محمد علی پاشا زاده ابراهیم پاشا خصوصی کتابته گیره رک اونکله برابر (مورا) به دونموش او غالبیت طنطنه سی ایچینده (مورا) نك هر طرفه سکون و آسایش اعاده ایتدیرن ابراهیم پاشا معیتده (۱۲۴۳) ه قدار اوراده قالمشدر. بو تاریخده آوروپانك تکلیفی اوزهرینه ابراهیم پاشا (مورا) بی ترک ایله مصره دونمگه مجبور اولدوغی صیراده عبدالرحمن سامی ده برابر دونموش و (۱۲۴۵) مصر وقایعی نظارتیه برابر ملکیه مجلسی اعضاغه تعیین اولوناراق ایکی سنه درایت و جدیتله خدمت ایتمشدی. (۱۲۴۷) تاریخده محمد علی پاشانك باش معاونلگه کچمشدی.

اون سنه صوگرا (۱۲۵۷) تاریخده مصردن مرخص اولاراق سعید پاشا معیتده استانبوله گلمشدی. ایرته سی سنه تکرار ماموریت مخصوصه ایله استنبوله گلوب تکرار مصره دونموش و (۱۲۵۹) تاریخده تبدیل هوایه محتاج اولدوغندن ایتالیا به گیتیمشدی. بر مدت ایتالیا به تبدیل هوادن صوگرا سیاحت مقصدیه فرانس و انگلتره بی ده دولاشاراق تکرار مصره عودت ایتمشدر. (۱۲۶۵) تاریخینده عباس پاشانك والیگی بدایتینده باب عالی طرفیندن ترحاله متصرفلغه تعیین ایدیلیمشدر. بو مناسبتله مصر ایله اولان علاقه سینی بوتون - بوتون کسه رک ترحاله به گیتیمشدر. دقت و جدیتله وظیفه به باغلانان بو ذات اون ایکی سنه ترحاله ده قالمش و صداقت و رؤیتله خدمت ایتمشدر. بوتون بو سیاحتلرک و ماموریتلرک فکری انکشاف و تکاملنه بویوک بر تاثیر اولموش، تجربه و معلوماتی آرتمشدر.

(۱۲۶۷) سنه سینده اهلایت و درایتته مکافاتاً رتبه سی مشیریه ترفیع ایدیلهرک عموم روم ایلی مفتشلگینه تعیین ایدیلیمشدر.

بو ماموریتده بر سنه قالان عبدالرحمن سامی پاشا (۱۲۶۸) ده (بوسنه) والی ایگه نصب ایدیلیمش فقط دها (بوسنه) به گیتمه دن ماموریتی تحویل ایدیلهرک طرابزون گونده ریلیمشدر.

بوتون بو سیر سیاحتلریندن صوگرا بر بورغونلق دیوان مشارالیه او سنه طرابزون ولایتیندن استعفا ایدهرک استانبوله دونموش، فقط دیکنمگه میدان بولمادان ویدین آیالتنه گونده ریلیمش قیریم مجاربه سی اثناسینده قیریمده بولونه شدر.

حیاتی همان دائمی بر سیاحت حاله گیرن سامی پاشا (۱۲۷۲) تاریخده تنظیمات مجلسی اعضاگینه تعیین ایدیلهرک استانبوله چاغریلمش بر سنه کچمه دن (۱۲۷۳) بدایتلرینده ادرنه والیگیگه گونده ریلیمش، سکز آی صوگرا یینه تنظیمات مجلسی اعضاگنه چاغریلمشدر.

مشارالیهك درایت و موفقیتی هر کسجه مسلم اولدوغیندن بوتون مسلم وظیفه لره کنديسی گونده ریلور و هپسینی موفقیتله تسویه ایدیلوردی.

بالاخره معارف نظارتیه تعیین اولونموش ایکن (۱۲۷۴) صوگرا رینده باش گوستهرن گرید وقوعاتینی ازاله ایچین معارف نظارتی عهده سینده قالمق اوزره گرید والی لیگی ده توجیه ایدیلیمشدی. بر سنه صوگرا کمال موفقیتله استانبوله دونموش و امتیاز نشانیه تلطیف اولوناراق تکرار معارف نظارتیه گلیمش اوچ سنه اوراده قالمیشدر.

۱۲۷۸ ده معارف نظارتینده چکیلهرک بر آرسکون و عزلت ایچینده باشماق املیه اونه چکیلدی (۱۲۷۹) سنه سینده بعضی خصوصی ایشلرینی حل ایچین مصره گیتیمش فقط او سنه سلطان عبدالعزیزده مصره سیاحت ایتیمش گوروشهرک اونی مجلسی والا اعضاگینه نصب ایتیمش ایدی. بالاخره ده مجالس عالییه مامور ایدیلیمشدی. سلطان مجید و سلطان عزیز دؤرلرینده بر چوق یو کسهک ماموریتلرده ایفای خدمت ایدن عبدالرحمن سامی پاشا سلطان حمید ثانی دؤرینده ده (۱۲۹۳) ده آچیلان مجلس اعیانه اعضا اولموشدی. عربی و فارسی لسانلرینی پک مکمل بیلن مشارالیه بالاخره داماد اولان کندی اوغلی نجیب پاشا و دها سائر بعض ذوات ایله برابر عبدالحق حامده ده حافظ شیرازی دیوانینی اوقوتموشدی.

پاشانك فضیلتینه حیران اولان حامد (۱۲۹۵) سنه سینده پاریس ده سفارت کاتبی ایکن وفاتینی خبر آلاراق فوق العاده متاثر اولموشدر. اوغلی داماد نجیب پاشایه یازدیغی بر تعزیت نامه ده :

«ایتمه دی سرنی عقلم تمیز،
خامه خیرتی ایتدیم تهزیز؛
نه عجب در که یازارمش آدم،
تعزیت نامه تبریک آمیز!..»

جهان ادبیاتده قیامت قوپموش، بزم بوراده خبریمز یوق... انسان کامل
صورتینده مجسم بر عصر عظیم معارف فنا آباد ماضی به انقلاب ایتمش، ادوار
آتیه ادب سیرنک اولسا بیجادر!..

بالجمله علما و ادبا آغلاسونلر که قطب کریم و محترملمریندن دور
اولدولر. بوندان بویله مکان مقدس آراندیقچه عرش اعلایه باقیلسون؛ نام
سامی مبارکی یاد اولوندوقچه «الله الله!..» دیسونلر! دییه اوزون اوزون
تأثر و ماتمنی تشریح ایندیکدن صوگرا شو:

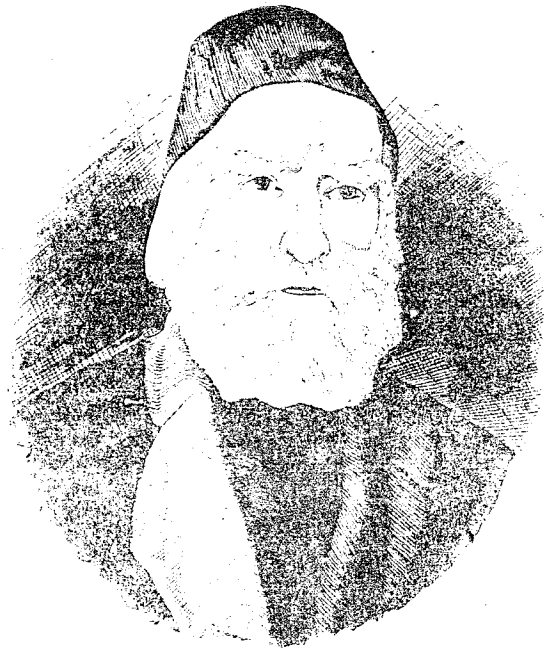
تصدیع ایسهده بو آه و زاریم،
عفو ایله که یوقدر اختیاریم!..
هرکیم وار ایسه بوگون جهانده.
نابود اولاجق یاقین زمانده.
سن حکمته بندن آشناسک،
مستغنی عالم فنا سک.
بندن سبکا تسلیت نه ممکن!..
کیم بندهده وار او حزن مزمن!..»

بیتلریله فریاد ماتمنه نهایت ویریور.

سکسان بش یاشلرینده وفات ایدن عبدالرحمن سامی پاشا هم شاعر،
هم ادیب. هم حکیم، هم عالم، هم سیاسی بر ذاتدی. استانبولده سلطان محمود
عدلی ترهسینه دفن ایدیلمشدر.

«رموزالحکم» عنوانلی حکیمانه و متصوفانه یازیلمش بر اثری و (۱۳۱۲)
سنه سینده ادبای عربدن طرابلس شاملی «عبداللطیف» اُفندی طرفیندن عربی به
ترجمه و طبع ایدیلن «کشور درون» آدلی حکمت اخلاقدن باحث بر
رساله و مطبوع اشعاری ایله بر منشاتی وارد.

اون دوقوزونجی عصر «ادبیات عتیقه» منتسبلرنک سرافراز ایندندر.
صدر اعظم فؤاد پاشا وفاته سویلهدیگی مرثیه سی مشهوردر.

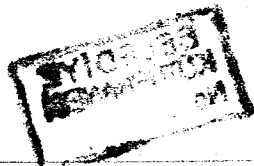

لسان و افكاري.

عبدالرحمن سامي باشانك لسانی «ادبیات عتیقه» لسانی اولمقله برابر قدرت علمیه، و فضیات حکمییه برهان اولان قوتلی بر لساندر. باباسیندن تحصیل ابتدگی تصوفك افکاری اوزهرینه دهرین تاثیرلری اولموشدر. فؤاد پاشا مرحومه کندی لسانددن سوبله دیگی مرثیه دهده آشکار بر شمه تصوفله برابر متین بر آدای شاعریت گورولور:

ای زائر صاحب نفس!
حب سوادن میلی کس،
دنیا ده قالماز هیچ کس؛
الله بس، باقی هوس...
هر تن بیتهر بر درد ایله.
که گرم ایله، که سرد ایله...
اوغراشمغه هر فرد ایله،
ده که ز بو دنیای آخس!...
بن ده فؤاد عصر ایدیم؛
فص نگین صدر ایدیم،
نقش همایون سطر ایدیم؛
گوسته ردی چرخ روی عبس...
دلخسته اولدوم بیر زمان،
تدریج ایله بیتدی توان،
اوچدی نهایت مرغ جان،
چونکه خراب اولدی قفس...
سوندی چراغ عاقیت،
ظلمتده قالدی شش جهت،

«تورک ادبیاتی تاریخی» اسماعیل حکمت

آچیلدی صبح آخرت ،
أنوار حقندن مقتبس . .

بولدوم او دم سجانیمی ،
عرض ایلهدیم عصیانیمی ،
مطلوب ایدوب غفرانیمی ،
رحمتله اولدی دادرس . .

یارب بو عبد رو سیاه ؛
ایتدیمسه ده یوز ییک گناه ،
درگاهیکسی قیلدیم پناه ،
غفویکدر آنجاق ملتیس . . !

سهولت نظمه قابلیتى نسبتینده ابداع شعرده قدرتی اولان سامی پاشانکده
حزین و حکیم بر رثائی شاعر elegiaque اولدوغینی گوریورز. اساساً زهد
و اتقا لازمهسی اولان جوشغونلق، او هیجان، émoion lyrique مرثیه سینک
همان هر مصراعینده اوقونویور:

أی زائر صاحب نفس ،
حب سوادن میلی کس ،
دنیا ده قالماز هیچ کس ،
الله بس، باقی هوس . .

قطعه سیله بوتون اسلامی طریقتلرک مابه الروحینی بر دستور حکیمانه حالینده
تبلیغ ایدیور . . .

سامی پاشانک مصوفانه و رندانه یازیلیمش اشعاری و غزللری ده واردرد:

حسرتکله جام داغ لاله در چشمانیمه
قطره می لعلسز تبخاله در چشمانیمه
تار و بودی رشته موج نگاهمدر بنیم
(سامیا) بو نو غزل بر کاله در چشمانیمه . .

مقطعی ده بر حجت رندانه سیدر.

ایکینجی قسم

دور تجدد

۱۸۳۸ - ۱۸۷۶

یگی پادشاه - اجتماعی انقلاب ضروریه شمس - تنظیمات خیریه - انقلابی حاضرلایان
عامللر - گلخانه خط همایونی و محنت - اداره تطبیقی - بویوک رشید پاشا اجتماعی اصلاحات
- معارفه ویریلن اهمیت - آوروپایه طلبه اعزامی فکری - تنظیمات حرکتک تقصائلاری -
تحصیل و تریه ده ایکیلک، ذهنیت و مدنیت ده ایکیلک اتاج ایدر - ابراهیم شناسی - آوروپا
ایله مناسبت - آوروپا ده ادبیات - دور تجدد - مطبوعات - عالی و فؤاد پاشالار - سلطان
عبدالعزیز زمانی - انجمن شعرا و تورکیاده وضعیت ادبیه و شاعرار - استبداد اماره لری - گنج
عثمانیلار جمعیتی - ضیاء پاشا - نامق کمال - آوروپایه فرارلاری - ادبیات جدید - ادبیات عتیقه، دور اتصال.

یگی پادشاه عبدالمجید ۱۸۳۸ تاریخینده تخته جلوس ایتشدی.

(۱۸۳۸) تاریخی تورکیا تاریخ ملیسینده بک بویوک بر اهمیت مدنییه بی
حائزدر. گلخانه خط همایونی ایله تنظیمات خیریه نك اعلانی وقعه سی هرهانکی
بر ملتک حیاتینده آنجاق بر و یا ایکی کره گوروله ییله جک اساسلی ده گیشیک کلره
سببت ویرن مهم و حیاتی بر انقلابدر. بو انقلابک نتیجه سینده در که فکرلرک،
حسارک، تلقلرک حتی اخلاقی، معنوی، وجدانی قناعتلرک هیئت عمومیه سینده
بر تبدل، بر استحال، بر تجدد حصوله کلمشدر.

تنظیمات حرکاتی محمود عدلی زمانینده کی وقعه خیریه بی حاضرلایان و بالخاصه
سلیم ثالث عهدینده عقامته اوغرامش بر تشبث حالینده قالان اجتماعی بر دیریلیشک
resurrection sociale دوغوردوغی مسعود بر انقلابدر.

محمود عدلی زمانینده بر آاز داها قوتله نهن آوروپا ایله تماس بو انقلابک
اڭ قوتلی عامللریندن بری اولموشدی. رسمی و سیاسی وظیفه ایله آوروپا ده
بولونان و آوروپا لسانلرینه وقوف پیدا ایدن ذکی، شعورلو و دور آندیش
بعض شخصیتلر ده مملکته اجتماعی بر استحالک الزمیتنه ایمان ایتمش، سیاسی.

دولایسبله ملی حیاتک دوامی ایچین انقلابک بر شرط اساسی اولدوغینه قطعیتله قناعت گتیرمشلردی. عبدالمجیدک جلوسبله ایستانبوله گله رک خارجیه نظارتینه گچهن بویوک رشید پاشا بوشخصیتلر آراسینده تمایز و تبارز ایدهلردن بری وبلکه برینه جیسی ایدی.

محمود عدلی ئولمه دن اول ایی کوتو انتظامه، ترتیه آیشمش اولدوقجا گووه نیله ییلیر بر مسلح قوت، آرجوق وضعیتی بیلیرمش، هیچ اولمازسا ضعیف، خاستا جنتلری گوزله گوروله ییلیر بر حاله گلمش بر اجتماعی هیئت بر اقمشدی. استقلاللی غائب ایتمک قوزقوسی آزالمش، یاشامق استعدادی جوغالمشدی. ایشته عبدالمجید نسبتاً پوروزلری آیقلاشمش، دیکه نلری سوکولموش، ایشله نه ییله جک بر وضعیه گتیریلمش. حاضر، مستعد و مساعد بر زمین بولموشدی. یگکی پادشاهک بختیارلقلاریندن بری وبلکه اک بویوگی ده اطرافینده ایش ییلیر، چالیشمقدن ییلماز، لسن آشنا، سیاسته واقف، تجربه لی، حیثیتلی، اعتماده لایق وزیرلر بولماسی اولموشدی.

گزک سلیم ثالث، گزک محمود ثانی زمانلارینک داخلی و خارجی غائله لری، حقیقی، صمیمی، خیرلی بر انقلابی یاشاتاق اولان معارفی یاراتمعه قطعاً مساعده ویرمه یوردی. اجتماعی حیاتی گوز ئوگینه بولاندوراراق تنظیمات خیریه فرمانینی حاضرلایان بویوک رشید پاشا اک زیاده بو نقطه یه اهمیت ویره رک تطبیقاته باشلار - باشلاماز، آوروپا به گنج، مستعد افندیلر گونده روب تحصیل ایتدیرمگی دوشونموشدی.

آوروپا معارفی، آوروپا مدنیتیه بو معارفه، بو انسیت تشبینک قیمتی پک بویوک اولدوغینه هیچ شبهه یوقدی. تنظیمات خیریه نی اک مشکور همتلریندن بری بو جهتی؛ فقط قطعی بر انقلابه اوغرایان بو معارف و مدنیتک شامل و واسع بر صورتده مملکتده تطبیق ایدیله مه سیندن طبعی اولاراق بر طاقیم محذورلر حادث اولموشدی.

بر طرفدن آوروپاده تحصیلی اکمال ایدهرک یگکی بر تحصیل، یگکی بر تربیه، یگکی بر ذهنیه ییشه جک گنجلرک مملکته گتیره جکلری ذهنی، علمی، اجتماعی، مدنی حیات ایلله، تحصیل و تربیه سی شرق ذهنیتی، شرق قناعتیه

مدرسه لرده آلاراق حیاته آتیلاجق، گورکو، عنغنه، قناعت اعتباریه یگیلکلرله قطعاً استیناس ایدمه به جک اولانلارک آرالارینه آجیلاجق او قارا، او منحوس اوچورومی دولدورماق مشکل بلکه ده محال اولاجقدی.

ایشته تنظیماتک اک بویوک قصانی ده بو ایدی، فقط اوزمان بو جهتی بونقصانی تلافی امکانی ده همان - همان یوق کبی ایدی. الله موجود اولان محدود قوتلرله او قادار گنیش، او قادار آنکین بر علم و تربیه ساحه سینی اداره ایدمه ییلمک امکانی یوقدی. ایکی ضد تقیضی قارشیلانلر بونقصان آجین تدریجی بر انقلابه انتظارده ملی و سیاسی حیاتی ایدی بر ئولوم تهلکه سینه آتا ییاردی. ایشته بو قطعی ضرورت قارشیننده مملکتی محاله ترجیح ایدهرک ایشه گتیریشملردی. آوروپا به ایلک گونده ریلن گنجلردن بری ده ابراهیم شناسی اولموشدی. آوروپا ایلله باشلایان مناسبت ساده جه سیاسی بر ماهیتده قالمقدان چیقمش، گنیشله مش اجتماعیله شمش، مدنیه شمشدی.

پاریسه تحصیله گیده شناسی فرانسابی عرفان و مدنیت، بالخاصه ادبیات ساحه سینده یپ - یگکی بولموشدی «۱۸۲۰» تاریخینده باشلایان ادبی بر انقلاب بوتون خلق طرفیندن حرارتلرله قارشیلانمشدی. تمامیه قلاسیق Classique بر دوغو، قلاسیق بر ذوق ایلله یازیلان اثرلر آرتیق قیلرده، بر هیجان اوپاندیراماز اولموشدی. غیر شخصی ادبیات یورغون، بزگین گوگلرده بر حرارت اوپاندیرامایور، یابانجی فریادلار بر سریان حصوله گتیره مه یور، تأثیر گوسته ره یوردی.

یگکی بر هیجان آرایان خلقه آرادیفی آتشی افسی subjectif بر تلقی ویرمگه باشلامشدی. آلمان و انگلیز حیات فکریه سیله تماسده بولونان فرانسا «فلاسیزم» جنبریندن صیریلمعه، اسکیلری تقلید، اسکیلری تطبیق ایلله دوشونمکدن، اسکیلرک دوغوسی، اسکیلرک قناعتیه یاشامقدان بزمشدی. بر آزده کندی بنلیگینی، بر آزده کندی وارلیغینی یوقلامق، کندی امللری، کندی خیاللاری، کندی مفکوره لری آرقاسینده قوشماق استه یوردی. بو بولده گیده ن آلمانلرک و انگلیزلرک یاراتدیقلاری گوزهللکلری تدقیق ایتمش بوس - بوتون یگکی بر هیجان، یگکی بر ذوق دویموشدی. آرتیق روحاً فرانساده بر ایده آلایزم idealisme آرقاسیندن قوشمعه باشلامشدی.

بویله یگی مفکوره لر، ایده آلار آرقاسینده قوشان گنجلرک وجوده گتیردیگی ادبی مسلکه روماتیزم *Romantisme* عنوانی ویرلمشدی.

جریانی جانلاندیران مشهور و کسهک سیه لاردن بری ده «لامارتین» ایدی. لامارتینک عادتاً لاشعوری دینهک بر طرزده آچدیگی بو یگی جریانه ریاستدن استغنا گوسته رجهک قادر لاقید مشربلی اولماسی جریانک ریاستینی داها جانلی، داها آتشی بر شاعره براقمشدی: و یقتور هوغو..

ایشته شناسینک فرانساده تحصیلده بولوندوغی دورده بو ایکی بویوک شاعرده یاشایوردی. گرچه روماتیزمک تاثیر، داها دوغروسى آتشی (۱۸۵۰) دن سوکرا آزالمغه باشلامش اونکده قوتی ایلک هیجانلاری اوباندیرامایاجق قادر ضعیفلامشدی، فقط مبدعلرینک حالا حیاندی بولونمالاری و دائمی بر فیض و ولودیتله اثرلر وجوده گتیرمه لری جریانی یاشاتیور، و معارضلری اولان قلاسیق ادبیات طرفدارلارینه گوز آچدیورما یورلاردی.

بونک باتده غرامی و رثائی *lyrique et elegiaque* بر جریانده یاشامقده ایدی. یگیدن یگی به جانلانا ادبی مسلک لرک همان هپسینده تجلی ایدن شعارینه ایده آلیزم ایدی. آرتیق «قلاسیزم» دنیمک امکانسز گورولوبوردی.

فرانساده تورک دوستلغی ایله شهرت قازانمش «ساسی» دلاتیله «شناسی» هم او بویوک شاعر و داهیلردن «لامارتینی» همده مشهور عالم «لیتره» بی طانیمش، مصاحبتلریندن، معارفه لریندن برچوق استفاده لر تامین ایتمشدی.

تورکیاده حقیقی بر «دور تجدد» *Renaissance* تنظیمات ایله باشلار. شناسی ایستانوله دوندوگی زمان گرک اجتماعی، گرک علمی بر محیطک تشکل ایتمک اوزره بولوندوغینه شاهد اولور.

ابتدائی ورشدی تحصیلی تامین ایچین مکتبلر آچیلمش، طبیه لر، مهندسخانه لر، حریه لر، سلطانیلر تشکیل اولونموش، مطبعه لر وجوده گلمش، علمی واقتصادی رساله لر نشرینه باشلانیمش، أنجمن دانش وجوده گتیریلیمش بولور. کندی ده آوروبادن گتیردیگی حموله عرفان ایله بو فعالیت ساحه سینه آتیلیر.

۱۸۵۹ ده آگاه اقدی نامینده بر ذات ایله مشترکا «ترجمان احوال» غزته سینی نشره باشلار. ایشته یگی فکرلرک، یگی قناعتلرک گنیش بر صلاحیتله

اورتایه آتیلدیگی حقیقی تجدد دوره سی «ترجمان احوال» یگ انتشاریله باشلامشدر. شناسینک معارف ساحه سینده، مدنیت و اجتماعیت عالمینده گوردوگی اگ بویوک خدمت، مطبوعات خدمتی در. شناسی لسانیله، اسلوبیله، فکریله، قناعتیله، ذهنیتیله بوس- بوتون یگی، بوس- بوتون انقلابی بر غزته جی اولموشدر.

بالخاصه ایکی سنه سوکرا عبدالعزیزک جلوسینده کندی باشینه نشره باشلادیگی «نصوب افکار» غزته سیله مملکتده حقیقی جریان ادبی بی وجوده گتیرجهک اولان گنجلری یتشدیرمشدر.

تنظیمات حرکتی تورکیایی آوروبایه باقلاشدیرمش، معیشتده، ذوقده، حیات ومدنیتده تمامیله بر یگیلیک حاصل ایتمشدر، فقط بو بر باشلانغج حالینده قالمشدر بالخاصه ادبیات ساحه سینده یگیلیگی یرلشدیره ییلک ایچین ذوقی وشاعرلگی دهادرجه سینده بوکسهک اولمایان شناسینک قوتی کافی گله مه دیگندن اوساده جه *renovateur* اصلاحکار بر غزته جی موقعینده قالمشدر. عالی و فؤاد باشلارک استرقابی و زمانک بک قوتلی برره شخصیتی اولان ادبیات عتیقه طرفدارلاری ادبیاتده یگیلکه میدان بر اقامایورلاردی.

انقلاب جریانی باشلادیگی کییی قوتله دوام ایدمه ییلسیدی، شهسز خیرلی تیجه لر ویره ییلردی. مدنیت یگی بر کسوه ایله تجلی ایدیور، بوتون معناسی، بوتون مؤداسیله بر «دور جدید» باشلایوردی.

یگی بر دور، یگی بر مدنیت دیمکدر. شو اعتبلو ایله گوروشلرک، دوشونوشک، دویوشلارک، یاشاییشلارک طرزنی ده گیشینجه مدنیت ده گیشمش اولور. یگی دور *Nouvelle epoque* باشلار. تنظیمات؛ حیات ملیه ده، ایلک حقیقی انقلاب، ایلک «دور تجدد» ایدی.

فقط سلطان مجیدکده، اطرافینده کی قوتلی شخصیتلرکده وفاتی، یرینه گلن پادشاهده ده، وزیرلرینده ده عینی همت و جلادتک بولوناماماسی جریانی عمومیله شدیره ده، مش بالعمکس مختلف قسملره پارچالامش هم قوتینی، هم طراوت و حیادتنی قیرمشدی.

مملکتی ایچین چالیشان پادشاهلار یرینه کیفی ایچین یاشایان، خلقی آرزولارینک اسیری عدا ایدن مستبد حکمدارلار، کندی منفعلترینی تضمین ایچین مستبدلره

قول و کوله اولان حیثیت، آلاچاق وزیرلر مملکتک بارلاق، صاف، گونشلی سماسینی الی الابد بولولاندیرمیشلاردی.

ایلک زمانلارینده خیرلی ایشلر گورمک آرزولاری گوستهره، رشید پاشا تربیه سیله یتیمه عالی و فؤاد پاشالاریک کیاست و احتیاطیه اداره اولونان سلطان عبدالعزیز، محمود ندیم کییی وجدانسز وزیرلر سعایتیه بر نمرود کسایمیشدی.

جلوسک ایلک سنه لرینده مملکت خارجه قارشى حیثیتی محفظه ایده بیلپور، داخلی سکوتده، خلل گتیرمه یوردی. بو سکوتدن استفاده ایدن ملت اجتماعى فعالیتده، علمى تشبیلرینده دوام ایدیوردی.

ادبیات عالمینده لسقوجالی غالب، کاظم و ضیا پاشالار، هر سکی عارف حکمتلر و نهایت نامق کماللر کییی قوتلی و بلاغلی سنمالار یتشیوردی.

بر آرا بوتون بوزمره بر آرایه طوبلاناراق شاعر نقی و ناطلی قدیم وادیسینده ادبیاتی بو کسه لیمک املیه بر «أنجمن شعرا» تشکیل ایتمشلردی.

شناسینک مطبوعات و لسان مطبوعاته گتیردیگی یگیلک ادبیاتک نه ثر، نه نظم قسمیه بر تاثیر اجرا ایدمه دیگیندن، حتی کندیسیده وادئی قدیمده شعر یازمقدن قورتولامادیغیندن «ادبیات عتیقه» کندی خصوصى چهره سینی محافظه ایدیوردی. شردهده بر یگیلک حصوله گتیرمش اولان عاکف پاشانک ویردیگی ساده شعر نمونه سیله تک-توک یگیلکلر بلیریورساده قوتلی بر جریان تامین ایدمه یوردی. عصرک و زمانک گتیردیگی ساده لک لسان اوزهرینه سیرطییعینی تعقیب ایدوب گیدیوردی. فی الحقیقه یازیلان اثرلر نسبتاً آجیق، نسبتاً سلیس ایدی؛ فقط یینه اُسکی شکلرده غزللر، قصیده لر، ترکیب و ترجیع بدلدردن عبارتدی.

تشکیل ایدن أنجمن شعرا اوزون مدت دوام ایدمه دی. شناسی ده ایستانبولده قلامادی، عالی و فؤاد پاشالاریک حسد و رقابتیه اوغرادى. آوروپایه صاوشدی تصویر افکاری نامق کماله براقدی. نامق کمال فطراً ایدمه آلیست Idealiste طبعاً رومانتيك Romantic و یتوزی آست enthousiaste یاراتیلمش بر ادیب ایدی. عالی و فؤاد پاشالار نزدندهده تقدیره مظهر اولویوردی، فقط بو ایکی وزیرک محافظه کارلقلارینی مملکتک ترقیسینه مضرگورن بعضی حمیتلی

گنجلرک «گنج عثمانلار» عنوانیه تشکیل ایتدیکلری سیاسی بر جمعیه اتسابی ایشلری ده گیشدیرمیشدی. (۱۸۶۳) سنه سیندن اعتباراً کمال نوکینده ادبیات عالمینک خارچینده یگی بر ساحه، بر سیاسیات ساحه سی آچیلدیغنی گورموش و آتشی بر فرقه جی، هیجانلی بر اختلالجی اولموشدی.

سیاسی و اجتماعى بر انقلاب وجوده گتیریلرک مملکتک عالی و فؤاد پاشالاریک آلرندن قورتاریلماسی لزومینه بوتون ایمانیه قانع اولموش بو خصوصه ضیا پاشا ایلهم فکر اولاراق چالیشمه باشلامیشدی.

حکومت محطی بو گنجلرک اختلالجوانه حرکاتلرینی سه زمش، مسئله یی گورولتوسزجه گیشدیره ییمک ایچین ایلهری گله نلرینی رسمی مامورتلارله ظاهراً تلطیف حقیقده مملکتدن تبعید ایتمکی سیاست مقتضاسیندن عد ایتمیشدی، ایشه بو تبعید حادثه سی اوزهرینه آوروپایه فرار ایدرک اوراده سیاسی بر فرقه وجوده گتیررک حکومتی ده ویرمگه چالیشان گنجلر آراسینده ادبیاتک انقلابیه بویوک خدمتلر ایدن ضیا پاشا ایلهم نامق کمالده بولونویوردی.

اولا لوندوراده «مخبر»، صوگرا پاريسده «عبرت» غزتلرینی چیقارارق فکرلری اختلاله، انقلابه حاضرلامق اوغراشان بو گنجلرک بر قاج سنه آوروپاده قالمالاری آوروپا مدنیت و عرفانیه الفت پیدا ایتمه لری و نتیجه اعتباریه ده مملکته بر فیض مخصوصی گتیرمه لری اتاج ایتمشدر.

گرچه عالی و فؤاد پاشالارده ترقی طرفدارى و فکری، مدنی تربیه صاحبی وزیرلردی، فقط گرک ترقی، گرک تجدد خصوصالارینده evolution progressive تکامل تدریجی طرفدارى ایدیلر. بونلاریک متانی فکرلریله درحال انقلاب ایستیه ن اختلالجی گنجلرک فکرلری اوزلاشایوردی.

ضیاده، کمالده برر آتشزبان غزه جی اولموشلار. بر اختلال مطبوعاتی تانیس ایتمشلردی. شبهه سز بو نشریاتک افکار عمومیه اوزهرینه دهرین تاثیرلری اولویوردی، فقط بو تاثیرلر خیردن زیاده مملکت ایچین شر و فلاکت حاضرلامقده ایدی. ضیانک و کمالک هم جانلارینک، همده وطنلارینک دشمنالاری عد ایتدیکلری عالی و فؤاد پاشالار اولموشلر، کندیلری ایستانبوله دونوموشلردی،

فقط صدارتە گەلەن محمود نەدىم باشانىڭ دىئەتلىرى مەملىكەت ايجىن مەشئوم بىر استىقبال حاضىرلايمىشىدى.

نە ضىيا نەدە كەمال ئاىستانبولدە ئابى بىر نەزىرلە گورولە مەدىكلىرى ايجىن بىك بىر بەنە ئىلە اوزاقلاشدىر بىيورلار. فرىادلار، عصيانلار، استەدىكلىرى تائىرى و بىرە مە يوردى. نەمات عبدالعزىزىك خەلى و اتتەنە ئىلە تىجەلەنەن انقلاب مەملىكەت بىر مەشروطىت ادارە قازاندىرىمىش، فقط طائىلى بىر رۇيا قادار مەبەم و موقت اولموشىدى. سىياسەت و اجتماعات عالمىندە تامامىلە موقت اولامايان تەبىئەت ھەسەندىن زىيادە ادبىيات عالمىندە خانلى و ھىجانلى تائىرىنى گوستەرىيوردى.

شەناسىنىڭ اكەدىكى تەخم ياپراق و فەلەز و بىر يور، ضىيانىڭ و بالەخە كەمالىك ئاثرلەرنە ئاشاندەق جوشغون بىر رومانتىزم سەرئەلە ئىشئار ايدىيوردى. ادبىيات عالمىندە بىر ايكەلەك حادىث اولموش، فقط شەناسى دە، ضىيادە، كەمال دە تامامىلە ادبىيات عەتقەدن آىرىلاماشلار غەرب زەھنىتى حەقىلە ھەضم ايدە مەمەشلىر. كەمال داھا زىيادە بىر وىطن پەروە patriote و اختلالەجى revolutionnaire شاعر اولاراق قالەمىشىدى.

ابراھىم شەناسى

حەيات خەسۇسىيە و رەسمىيەسى.

شەناسىنىڭ ولادت و صەبوتى.

شەناسىنىڭ ولادتى، صەبوتى دە غەمەنلى دۆلەتنىڭ داخىلا و خارجىا ئاڭ بىحرانلى ئاڭ مەشكەللەلى زەمانلارنە تەصادف ايتەمىشلىر.

سلطان محمود ۱۲۴۱ سەنەسىندە بىكەچرى آزغىنلارنى تەدىب ايجىن اطرافدىن ياردەمچى قوتلر طوبىلامىش تەلىملى مەنظم بىر عەسكىرى تەشكىلات و جودە كەتەرمەگە قەرار و بىرمىشىدى.

ايشە بو «وقە خەيرە» بى مەيدانە كەتەرمەگە چالەشان حەكومەت و تەجەدە طرفدارى اولان قوت آراسىندە بولۇتان بولۇلى بىر طوبىجى پوزباشىسى دە واردى. بو ئوزى سوزى دوغرو تورك بىكەتنى، بو تەجەدە و تەكەملەفتۇنى تورك مەجەھدى عەسلىرە، خائىلرە قارشى جانلە باشلە چالەشور. و جودە كەتەرىلمەك ايسەنلەن آمر خەيرە اولانجە قەدرەت و قابىلىيە اشئراكەن گرى دورمايوردى. بو ذات ابراھىم شەناسىنىڭ باباسى ايدى.

شەناسى طوبىخانە جوارىندە كوچۇچك بىر اودە داھا مەملىكەتى چالقالابان، قەلەندە كى چارەتتەللىرى تەسكەن ايتەمگە موقت اولامايان بىر زەماندە «۱۲۴۲» سەنەسىندە دىنەيە گەلدى. باباسى بىر طرفدىن اشئراكە ايتەدىكى او بوبوك وظيفەنىڭ و بىردەكى، دىكەر طرفدىن دە طائىلى تەسەملە مونس گوزلەرنى آچان بو مەنى مەنى باورونىڭ ياراتەدىنى نەشەلرە عادتا قاناتلانەمىشىدى.

نە يازىق كە زەمان و تەقدىر بو كوچۇچك عائەلەنە دە سەادتەنى چوق گورەمىشىدى. داھا اوچ سەنە كەچەمدەن داخلى قارىشەقەلقلاردىن استفادە ايدەرك روسە اعلان حەرب ايتەمىشىدى. شەناسىنىڭ باباسى دە كەندى سەادت بوواسىنى بىراقاراق ۱۲۴۶ سەنەسىندە مەحافظە وىطنە قوشمىشىدى.

بوتون تورك عائله لرینی بکله یه ن حسرت و هجران بو کوچوچك عائله ده بوکله نیلمش؛ بوتون تورك یاورولرینه مقدر اولان ئو کسوزك، بونی بو کوکلك شناسی یه ده یتشمیش، بوتون تورك قادینلرینک نصیبی اولان دوللق و یوقسوللق شناسینک آناجینی ده سرت، ازیچی قوللری آراسینه آلمیشدی.

او قهرمان تورك عسکری شمنی محاصره سینده شهید اولموشدی.

هنوز ایکی یاشینی یتیرمه میس بولونان مینی - مینی شناسینک هر شئیدن بی خبر او گل دوداقلاری شیرین، آسوده بر سعادت حیاتینک لذتلرینی ده گل محروم و بی نوا بر ئو کسوز عمرینک جگرلر بارالایچی، زهرلرینی طاتمیشدی. أصلاً استانبوللی اولان آناجینی بو مینی - مینی ئو کسوزیله آجی، مظلوم، مجهول بر استقبالک تهلکلی اوچوروملاری ئو گینده بولونوبوردی.

فقط بو قاراللق اوچوروملار، بو فجاعتلی تهلکلی او گنج و تجربه سیز قادینجیزی ییلدیرامامشدی. بالعکس اولانجه غیرت و متانتینی طوپلامیش الی الابد گولمه یه چک، گولمه یه چک اولان گوزلرینک یاشینی سلیمیش او دقیقه دن اعتباراً ایکی بویوک، ایکی نجیب، ایکی مقدس وظیفه یی الی بر عزم ایله ضعیف اوموزلارینه بوکله نیمش شناسینک هم آناسی هم ده باباسی اولموشدی.

معافیه قادینجیزک اقربالری اونلری بویله بابا یالیز او قارا طالعلرینه براقیوبرمگه راضی اولامامیشلار، آنا ایله اوغلی یانلرینه آلمیشلاردی. ایشته؛ شناسی ایلك تریه لرینی بو فداکار آنانک اقرباسی بانینده آلدی. اونلرک یاردیمی، اونلرک دلائله تریه ایدیلدی.

طبیعی درکه چوجوقلغی شاد و آزاد بر حیاته نامزد ده گلدی. تورکلرک: «یتیم ناصل گولر، یاگیلر ده گولر». ضرب مثالرینه ماضق بر صورتده ایصنر و سسزکچدی. بالطبع بو حیاتک دهرین و آجی ایزلری شناسینک بوتون روحی بوتون هویتی اوزهرینده کسکین انطباعلارینی براقمیشدی. آلماک قوجاغینده بویوه ن بو یاورو گنجلیگینده دوشونجه لی، تمکینلی، وقارلی، آغیر و سکوتی اولمیشدی.

شناسی بی ایچینده یاشادینی محله نک مکیننه ویرمیشلردی.

استقبالده کی حیاتک بوتون مشقتلرینه، بوتون اذیتلرینه کندیسندن باشقا

گوگوس گره چک کیمسه سی اولمادیغینی هاتقی بر صدا بو کوچوچك یتیمک قولاقلرینه سوبله مش گبی بر دقیقه سیننی بیله بوشینه گچر مه دن اولانجه قابلیت و جدینی ایله چالیشماغا، خوجالارینی معنون ایتمگه باشلامیشدی. صورما گیر محله سینده کی بو ابتدائی مکتبی یتیرمیشدی. ذکاسی کندیسینی متدایاً چالیشماغا، ئو گره ن مگه سوق ایدیور، گوتوروبوردی.

شناسینک گنجلیگی و فعالیتی.

۱۲۵۵ تاریخینده هنوز اون سکز یاشینده ایکن جالس ایدمن سلطان عبدالمجید بالخاصه خارجه ناظری بویوک مصطفی رشید پاشانک تلقیناتیه گلخانه خط همایونینی قرائت ایتدیرمیش؛ تنظیمات خیریه نک اساسلاری قورولموشدی. شناسی او صیرالاردا اون اوچ یاشارنده ایدی. آناسینک اقرباسی دلائله طوپخانه دائره سینده ملازمتله قید اولونموشدی. اوراده خاقای قدیمه دن ابراهیم افندی ایله، اهتدا ایدره ک (رشاد بک) نامی آلان فرانسز (شاتونوف) ملازمت و درس آلمغه باشلادی. برندن ادبیات شرقیه یی دیکرندن لسان و ادبیات غربی ئو گره نیوردی بر آرا آوروپایه آدام گونده ریله جگینی دویدی. کندی ده گیتیمک ایستدی. فقط منزویانه، بر محوینله کچن حیاتی آوروپایه گیتیمه سیننی تاهین ایدمه چک قوتلی بر حامی بولماسینه مانع اولوبوردی.

او زمان اون سکز - اون دو قوز یاشلارنده بولنان ابراهیم شناسی بو محرومیتدن فوق العاده متاثر اولاراق فرانسیزجه خوجاسی رشاد بگه آرزوسینی و تاثیرینی آچمه شدی. رشاد بک شناسی بی گوتوروب طوپخانه مشیری فتحی پاشایه تقدیم ایدره ک آوروپایه گونده ریله سینده دلائل ایتدی. فی الحقیقه شناسی آوروپایه گیتیدی؛ و او زمان طوپخانه مستشاری بولونان زیور افندینک التفات و حمایتنه نائل اولدیغدان کندیسینه آوروپادان بر چوق مکتوبلار گونده ریردی. زیور افندی ترسانه نظری اولموشدی. فقط، شناسی مکتوبلارینک آرقاسینی کسمه دی. استعدادینک پارلاق بیرره نمونه سی اولان مکتوبارینی زیور افندی فتحی پاشایه گوسته ریردی. اوده؛ رشید پاشایه بحث و عرض ایتدی، شناسی تقدیرلره مظهر اولدی. کندیسینه تشویق نامه لر گونده ریلدی.

فرانسوژېي حقیله او گره نډیکدن سوگرا رشید پاشایه بر مکتوب گوندړه رک دولته هانکی فنی تحصیل اېتمه سی تسبب اولونډیغنی صوردی، «فنون مالیه» نو گره نمه سی توصیه اولوندی. شناسی: فنون مالیه یی آله ایده یلمک ایچین ریاضیاته باشلادی، طبیعیات تحصیل اېندی. فنون مالیه به حصر دقت آله دی. بو مکتب درس لری خارچنده ده صورت خصوصیه ده طبیعتک کندیسینی سورو کله دیگی اُدیاته مراق و اشتیاق اېله صاریلدی. شرق لسانلرینده کی رسوخی چتیه مشهور (ساسی) عائله سیله دوست اولدی. اونلریک دوستیغی و دلالتی سایه سینده ده، شعله لی بویوک بیر شهرت قازانمیش بولونان (لامارتین) یک مجلسینه دوامه باشلادی.

آلفونس دوپرا دولامارتین اسمینی طاشیان بو مشهور فرانسو شاعری ییک بدی یوز دوقسان سنه سینده دوغمیش و ییک سکز یوز آتمیش دوقوز سنه سینده ئولمیشدر. کسکین و آتشی بر قرال طرفداری اولان باباسی لامارتینی عادتاً بر پرنس کیبی تربیه اېتمیشدر. فرانسه ده (ره ستوراسیون) دورینه قادار، سیاحت ایدن لامارتین او دورده سیاسته گیرمیشدر. (۱۸۲۰) سنه سینده نشر اېتدیردیگی «Meditations» نامینده کی مجموعه اشعار اېله قازانډیغی فوق العاده شهرت حیاتییک سوکینه قادار تورلو - تورلو وسیله لرله آرتا - آرتا گنیمیشدر. شرقه سیاحت اېتمیش گوردیگی برلردهن آلدیغی انطباعاتی «شرقه سیاحت» عنوانه طبع اېتدیرمیشدر. طبعاً بویوک بیر شاعر، داهی بیر صنعتکار اولان لامارتین شاعر، سیاح، سیاسی، مبعوث و نهایت بر مدتده رئیس حکومت اولموشدر. حیاتییک سوک سنه لرینده چوق صیقینی چکه ن بو قوجا شاعر دورمادان، دیگله نمدهن چالیشماق و قازانماق مجبوریتینده قالمیشدر.

ایشته ابراهیم شناسی بو بویوک شاعر، بو یو کسه ک داهی اېله مناسبتلرده بولونموش، بالاخره، وطنی اولان استانبوله دوندیگی زمانده دوستینیک شعرلریندهن بعضییرینی نظاماً تور کجه به نقل و ترجمه اېتمیشدر. آووروباده قالدیغی مدتیجه اُدیاتی تدقیق اېتمیش، فرانسو محصولات فکریه سینه تمامیه واقف اولمیشدر.

بو وقوف نتیجه سینده ده «تصویر افکار» نامینده چیقاردیغی غزته ده کی اسلوب بیانی آله اېتمیشدر.

ابراهیم شناسی استانبوله دوندیگی وقت رشید پاشا کنديسینه هم مجلس مالیه همده معارف اعضا فنی تکلیف اېتمیشدی. فقط شناسی ساده معارفی ترجیح اېتدی. او آراق آچیلان «انجمن دانش» ده داخل اولدی. او اثاده رشید پاشایه بر قصیده «رائیه» بازارق شو یتتی ذکر اېتمیشدی:

حضوریک أنجمن دانش اولمش أهل دله

کیم آنده نسخه ذاتم اولونماده توقیر.

رشید پاشانیک حمایت کرده سی اولان شناسی یی عالی و فؤاد پاشالار چکه مه مکه باشلامیشلاردی. حتی، رشید پاشا طرفیندهن «مملکتین» ده (افلاق - بغداد) عثمانلی اوردوسینیک بولوندیغی مدت جریان ایدن مالیه معامله لرینیک تدقیقینه مأمور ایدلمیشکن آرایه بر صاقال مسئله سی چیقارارق هم او وظیفه دهن همده انجمن دانشله مجلس معارفدهن آتدیلا.

شناسی باریسده بولوندیغی زمان صاقالینه صاج قیران اوشمش، و صاچلارینه سرایتینی منع ایچین دوقورلاریک توصیه سیله صاقالینی تراش اېتمیش، آرادان بش سنه گچدیکدن سوگرا بو مسئله یی تازه له برک وسیله اتخاذ اېتمش و عزله اراده آلمیشلار. کنديسینی تحقیر ایچین ده صدارتده یازیلان بویورلدی به: «رتبه سینیک رفعی، مأموریتیندهن دفعی و معاشنیک قطعی» عباره سینیی یازدیرمیشلاردیر. بو معامله به فنا حالدده مغیر اولان شناسی، رشید پاشایه یازدیغی مذکور «رائیه» ده شیخ الاسلام عارف افندی اېله عالی و فؤاد پاشالارده تلمیحلرده بولونموش؛ بوندان دولاییه کنديسینی مؤاخذه به قالقیشمیشلار اېسده او آراق تکرار موقع اقتداره کچه ن رشید پاشا شناسی به مأموریتتی اعاده ایتدیرمیشدر.

رشید پاشانیک وفاتدن سوگرا شناسی یی یوسف کامل پاشا مدافعه و حمایه به باشلامیشدر. عالی و فؤاد پاشالارده اونیک خاطری ایچین اوغراشماقدان واز کچمیشلردیر.

شناسی (۱۲۷۶) ده آگاه افندی نامینده بر ذات اېله (ترجمان احوال) غزته سینیی چیقارماغا باشلامیشدی. فقط، آلتی آی سوگرا کنديسی چکیلدی. (۱۲۷۸) سنه سینده سلطان عبدالعزیز جلوس ایتدیگی صیراده (تصویر افکار) ی

نشره باشلادی. ايشته «آدييات جديده» ده نيله ن طرزليك معنوی زبنتلرله مزین اولان نمونه لری او غزته ستونلارینده خلقه عرض ایدیلیمیشدر. «مبحوثة عنها» مسئله سی او زمانه قادار یازیلان یازیلاردان هیچ بریسینه بگزمه یه ن. آدی بیی مباحثه ایدی. شناسی او مقاله ده کی تصویریک اهمینی ایله قدرتی و آهایتی علیهدارلارینه ییله تصدیق ایتدیرمیشدر.

فؤاد پاشا ترقی بی سهدر بر ذات اولدیغیندان شناسی به روا گوردیگی معامله لرینه جدا پشیمان اولموش و کندیسيله انیسته باشلایارق «جریده عسکریه» بی چیقاردیغی زمان فکرآ و قلمآ معاوتده بولونموشدر.

یوسف کامل پاشا حامیسی، فؤاد پاشاده دوستی اولونجا عالی پاشانیکده حدت و شدتی گچهر کیبی اولموشدی. شناسی بی اولی اولی رتبه سیله مجلس اعضاغینه تعینه قرار ویرمیشلردی. فقط او صیراده (تیران) خاندانیدن و شناسینیک پاریس آرقاداشلاریندان بولونان سعید سרمدی بگیك سیاسی بر تشبته علاقه دار اولماسی سعید بگیكده او آراق توقیف ایدیلمه سی اوزره نه «قوریه دوربان» غزته سی مدیری (ژان به تری) نیک باردیميله پاریسه صاوشموشدی.

پاریسده قالدیغی بش سنه ظرفنده بوش اوطورماماق شرق علملرنده کی وقوفی سایه سینده بر لغت یازماغا باشلامیشدی. مشهور ملت کتابخانه سینده آینه کچن آوبریشلی کتابلاری اینجه ده ن - اینجه به تدقیق ایدرک باشلادیغی او منتظم آنری بئیرمیشی.

نه بازیک که باصیلمادان قلمیش اولان و هر بیر ییگهر صحیفه لیک اون دورت جلدده ن عبارت بولونان او قیمتدار اثریک بیر قسمی حالا فرانس انجمن شرقیسینده دیگر قسمی ده «دانیل صبله کی» کتابلاریه برابر بشته دارالفنونی کتبخانه سینده در.

سلطان عبدالعزیز آوروپا به سیاحته گیتدیگی زمان فؤاد پاشا پاریسده ابراهیم شناسی ایله گوروشه رک بیر چوق التفاتلارده بولونموشدی؛ استانبوله گتیرمکه چالیشمیش موافقتینی آلمیشدی. فقط تکرار مساعده استحصال ایدرک بعضی ایشلرینی دوزمه لهرک یازیلارینی و کتابلارینی آلوب گمک اوزره پاریسه گیتدی. او آئاده فؤاد پاشانیک برای تداوی نیسه گیده رک اوراده وفات ایتمه سی شناسینیک

بر مدت دها پاريسده قلماسینی اتاج ایتیمیشدر. شناسی آلمانیا - فرانسا محاربه‌سی باشلادیغی صیراده استانبوله دونمیشدر. فقط آلتی سنه امتداد ایدهن اوزون و اوزوتولو مشغولیتلری دماغینی فوق‌العاده یورمیش، بین عفوته، مبتلا اولمیشدی. بر بوچوق سنه بو علتی چکدی نهایت ۱۲۸۸ سنه‌سی رجینک بشینه مصادف اولان ۱۸۷۱ سنه‌سی ایلولک اون اوچونجی چهارشنبه گونی، عالی پاشانک وفاتیندن بر هفته صوگرا وفات ایتیمیشدر. بک اوغلینده آلمانیا سفارتخانه‌سی قارشیننده کی مزارستانده مدفوندر.

ابراهيم شناسی طبعاً سکون و سکوته مائل و متفکر ایدی. آز سویله‌ر قیصا - قیصا جمله‌لرله و غایت آجیق سویله‌ر، حشویاتدن اجتناب ایدر. بک جدی و خفیف گولمه‌ردی.

مباحثه اُتاسنده اعتدالدن آبریلماز حتی معارضلری تربیه خارجنده چیقسالر او ادبدن آبریلماز جدی شیلرده تهزیل و استهزادن نفرت ایده‌ردی.

برچوق حکیمانه سوزلری ضرب مثل اولاجق قوتده‌در. حاصلی شناسی عصرک احتیاجیه متناسب ساده، آجیق، جدی بر ادای تبلیغ ایله ترجمان افکار اولمغه موفق اولمیشدی.

فقط مبالغه ایدیله‌جک درجه‌لرده نه بیر قدرت شاعرانه گوسته‌ره بیلیمیش، حتی نه ده لسان شعریمزده بر یگیلک وجوده گیره بیلیمیشدر. شناسی ساده‌جده لسان ثرده کی او سقیم الفاظ برستلگی قیرمیش، اوزون و آکلاشیلماز جمله‌لری کسمش، بسیط و واضح بر لسان بیان گیرمیشدر. فقط آوروپاده یاشایان یگیلگی حقیله قاوارایامامش لسان و ادبیاتمزک بکله‌دبگی حیات حقیقه‌بی ادراک ایدمه‌میشدر.

شناسی عثمانلی ادبیاتنده نه یاپدی؟

شناسی اوزمانه قادار لسانه برله‌شوب، کوکله‌شمش اولان اوزون و مسلسل بر صورتده گیدن اُسکی اسلوبی قرمق و فکرلری ممکن اولدیغی قادار قیصا و آجیق جمله‌لرله افاده ایتمک ایسته‌یوردی. بونی‌ده یابمغه موفق اولدی. «تصویر افکار» ده چیقان متعدد مقاله‌لری بو‌گا دلایلدر. بوقادارلده قالمایوردی. شناسی لسانه فضلّه بیر بوک اولان، آکلاشیلماسی قاموسلره، برهانلره احتیاج حس

ایتدیرمن جتین، مصطلح و معقد عربی و فارسی ترکیبیری ده قالدیرمق، برلرینه قولای آڭلاشیلان تور کچه ترکیبیر قویمق املنده ایدی. قسمآده بوا ملینی ده آلدی ایتدی.

شیمدی مسالهی بیر آز اینجه دن اینجه یه تدقیق ایدلم.. لسانده یگیلک، لسانده ترقی بوندن عبارتیمدر؟ البته خایر.. بر کره شناسی آجیق و قیصا جمله لرله افاده فکر ایتمک مونس و طبیعی تور کچه یازمق خصوصنده اُسکیلردن نه (کاتب چلبی) یه نه (قوجا سکبان باشی) یه حتی نه ده عاکف پاشایه یتیشه ییلمشدر. مثلاً شناسینک یازیلرله کاتب چلبینک (اظهار الحق) ینی، قوجا سکبان باشینک مشهور (لایحه سینی)، عاکف پاشانک «شیخ مشتاقه مکتوب» ینی مقایسه ایتسه ک در حال گورورز که بو بریکیلرک افاده لری داها صیجاق، داها صمیمیدر.

شناسینک «سئله» عنوانلی مقاله سندن بر ایکی جمله آلالم: «مبنای تمدن ماده تعاون اولماسیله افرادک کفاف نفس تدار کندن عاجز قالماسنه همت ایتمک هیئت اجتماعیه نک یرینجی وظائفنددر. بناء علیه اساس مدینتی حکمت اوزره ینه مبتی اولان مملکتلرده سئله نک مستحق لری أسباب متنوعه ایله اقدار اولونور؛ و جیل و یاخود تربیت ردینه سی اقتضاسینجه استحصال تعیشده طبیعی اولان مشاق و مجندن قاجینارق، بو یوله سلوک ایدنلر دخی منع ایله کار و کسبه اجبار قیلنور، که بو صورت هم عمومک شاتی نقیصه دن حمایه وهمده افرادی ذلتدن وقایه ایله دیگیندن، جهتنه دخی بر نوع مرحمتدر.

ایشته بوسیدن دولایی بویه برلرده سائل ندرت اوزره اولوب، اصل بونلرک کترتی، اداره سی استقلال اوزره اولان مملکتلرده بولوندیغی محروباتندرا؛ شیمدی شناسینک شو جمله لرله قوجا سکبان باشینک «لایحه» سندن بر قاج جمله بی قارشیلادیرالم؛ ادغامز داها صریح اولارق میدانه چیقار:

«بگیچری عسکرینیک احوالی بو وجهله شرح و بیان اولونینجه حق قبول ایدنلرک کیمی سکوت و اعتراف ایله؛ کیمی - اوجاقده بش اون آقچه وار؛ اگر نظام جدید چوقالوبده ایش گورورلر ایسه قورقارم، که بگیچری

اوجاغینه دولتک اعتباری قالمایوب، علوفه مزی آلاماز؛ بوقسا ایرادیمزه ضرر کلمه به جگنی بیلسه ک الله ویرسور بوتون خلق نظام جدید عسکری اولسون. - دییه مافی الضمیرینی سویلر اولدیلر!..

اوقومق. یازمق، ساز چالمق و سائر صنعتلری اجرا ایتمک دپ مشق و تعلیم ایله اولور. جنک علمی ایسه جان بازارلیغی اولدیفیندن، زیاده تعلیمه محتاجدر.

ایشته ایکی افاده آراسنده کی فرق!.. قوجا سکبان باشینک افاده سی داها طبیعی، داها صیجاق اولدیفینده شبهه می وار؟

حالبو که قوجا سکبان باشی هجرتک اون ایکنجی عصری اواسطندن سلطان محمود ثانی ک اوائل سلطنتده یاشامش و دوقسان یاشلرندۀ ئولموش بیر پردر. ده گل آوروپا گورمک، ساسی لر، لامار تیلرله گوروشمک بللی باشلی بر تربیه علمیه یه، بر تکذیب فکری به ییله نائل اولمامشدر. شناسینک اک آجیق افاده سی اولان والده سنه مکتوبندن بر ایکی پارچا اوقوبالم:

«گجنکی آلدیغم مکتوب کزده بیر ییلدن بری خسته اولدیفیگز ییلدیرمش ایدیگز؛ لاکن بوندن آڭلادیغمه گوره جانگزلر اوغراشور مرتبه به گلمش نگر! ئویله ایسه افندیم، نیچین بوزمانه قدار ییلدیرمه دیگز؟ اگر ییلدیرمش اولایدیگز چار-چابوق تحصیلک آرقاسنی آلوب شیمدی به دک آستانه به گلیردیم؛ چونکه بوندن مقدم داها قولایلقلر وار ایدی؛ هر نه ایسه شوگونلرده ایشیمی بترمک اوزریمدر. الخ» بر آزده سلطان محمود ثانی زمانی ارکانیندن اولان عاکف پاشانک «شیخ مشتاقه» یازدیغی جوابی مکتوبدن بر قاج جمله آلالم:

(حتی: «آناختاری گیرویه گونده ریم» دیدیگز؛ «باقالم ایلروده نه یارز؛ وارسون آناختارده سیزده دور ون.» دیمه دیممی؟ و نذر اولاراق، افاده و اعطا اولونان ییک ایکی بوز غروشدن باشقا تصدق ایچون آقچه ایسته دیگزمی؟ «حاجی افندی نه ایسته رسه یایی ویر!» دیه کتخدا مه سپارش ایتمه دیممی؟ و اوخانه سن اوچ بیگ غروش بورجکز ایچون سزی صیقیشدیردیممی؟ بوقسا

«لازمدر!» دنیلهن اوچ ییگی و جاریه بهاسینی ایسته دیگزر ویرمه دیمی؟ یوقسا بگا دانیشدی ده «ویرمه!» می دیدیم؟ الخ.

شو ایکی افاده آراسینده فرقه دقت ایده ام.

شناسینک آناسینا یازدیغی افاده ده بر صنعیلک، عادتا بر یابانجلیق وار. حقیقی صمیمیتک، حقیقی حرارتک جذبه سنه تصادف ایده مه یورز، بلکه بر قاچ کره یازیلوب سیلینمش جمله لر، دوشونولمش، دوزله تیلیمش ترکیلر وار. یننه ده نویله ایکن بکله دیگمز قادارده ساده ده گل. حال بوکه عاکف باشانک یازسی قونوشورکیبی بسیط، ساده، صمیمی، طبیعی و ارتجالی. اتعاب فکر ایتمه مش، قلمی آلمش، دوشونمه دن یازمش قلبنک حرارتی، حسینک آتشی، فکرینک صمیمیتی هر جمله حتی هر کلمه سیندن آکلاشیلیمور.

دیمک که، مسئله بالکز افاده مسئله سی ده گل، طرز تفکر، سیاق تحسین مسئله سیدر. شناسینک دیگرلریندن یگی اولماسی ده بو جهتندر.

شناسی منظومه لرنده سیاق افاده، سیاق فکر، سیاق تحسینی اعتباریه اسکیلکدن تمامیه آیرلاماشدر، حتی پک آچیق لسانله یازدیغی منظومه لری بیله حساً و فکرآ اسکیدر. چشمه و قیشلا تاریخاری، قصیده لر، مدحیه لر، نعلر، الهیلر یازمشدر.

خال بوکه اوکا نسبتله چوق داها طمطراقلی لسان قوللانان نامق کمال، چوق داها مغلق افاده استعمال ایده ن حامد، شناسیدن یوزلرجه سنه داها گنج، یوزلرجه سنه داها یگیدر؛ چونکه، دوشونجه یگیدر، قناعت یگیدر. یوقسا یگیلک عربی و فارسی کلمه لرده ده گل، ذوقک نزاهتی تشیه و استعاره لرده کی هنرده در. بونلر تخیل و تصورک طرزلرینه تابعدر. دیمک اولوبور که، شناسی ده یگیلکله اسکیلگی حقیله قاوارا باماش، ایکیسی آراسیندا کی ممیز و کاشف و صفی تعیین ایده مه مشدر. جناب شهاب الدین: «شناسی نظمی اعتباریه تمامیه شرقلی قالدیغی کیبی، شری اعتباریه ده بر غزته چی دن یوقاری چیقاماشدر.» دیور. مقصد، شناسینک اعتبارینی آزالتمق، اوکا هنرسلک قابلیتسلک اسناد ایتمک ده گل، بالعکس بر مجدد صفیله شناسینک نلر یابا بیلدیگنی حقیله گورمک و گوسته رمکدر.

بوتون یازیلرندن استدلال اولونان نتیجه به گوره شناسی حساً بر مجدد اولوشدر، عقلا یگیلگی اسکیلکدن ماهیت حقیقه اعتباریه آکلا یوب آیرمه موقوف اولاماش آرادا حد فاصلی تعیین ایده مه مش، شعورسز بیر مجدد ایدی. کمال بو جیتی داها آبی قاوارامش و شدتله مجازلره، استعاره لره هجوم ایتمش او طرز تفکری، او سیاق نظری یقمغه چالیشمش و یقمشدر. حقیقی بنایی قوران داهی معرفت حامددر. لسانی بلکه نفینک لسانی قادار آغیر بلکه داها آغیر و داها مغلق اولان حامد حقیقتاً یگیدر.

شیمدی شو اساس نقطه آکلاشیلدیقن صوگرا ابراهیم شناسی افندنک منظوم و منثور بعضی بارچالرنی قرائت و تدقیق ایده لم: «حقوق و محاکم» «هر انسانک بولوندوغی حال نسبتینده مستحق اولدوغی بعضی عائداتی اولور که، لسانیمزده حقوق تسمیه قیلینیر. هر کسک حقوقی کننینه بطبع و اقوام متمدنه ینینده بالالتزام مقدسدر. بر انسان که حقوق مقدسه سینی استفاده دن عاجز و محرومدر، اسیر و مظلومدر. عالمده نه قادار هیئت مدنی ظهوره گلمش و نه قادار حکومت تشکل ایتمش ایه جمله سی بو حقوقک محافظه سی داعیه سیله باشلا یوب، صوگرادن سؤ استعمالات ایه محو و منقرض اولوشلردر. چونکه بر شخص نه قادار جری و بهادر اولسا حقوقینی اُنای جنسینک أغراضیندن وقایه به کفایت ایده مه به یگیندن و ایکی شخص متعارضینک هر بریسی قوه ادراکیه سی نسبتینجه ادعاسینده کننیه سینی حقلی گوره رک حقوقینی محافظه به چابالایا یغیندن هر قوت منفردیه غالب اولاجق و امر و حکمی طرفین متنازعینه جبراً قناعت ویرمک بر قوت غالبه و حاکمه ابقاعینه لزوم گورونه رک و جمعیتک هر فردی اجزای تعیشیندن بر مقدارینی ترک و فدا ایده رک شو حکومتلر میدانده گلمشدر. دولتلر دخی بر مقصد اساسی بی یلیدیکلریندن محافظه حقوق رعایایه کافل اولاجق قوانین و نظامات تنظیم و قوانین و نظاماتی کما یننی اجزا ایده جک محکمه لر تشکیل ایتمشلردر. شیمدی به قادار بر یوزینه گلوب، گیتمش اولان اقوامدن تاریخلری مضبوط اولانلرک بو مقصد اوزهرینه حصوله گتیردیکلری آثار بره - بره معرض امعان و تحقیقه چکیلدیکده گورولور که، هر قومک وقایه حقوقی ایچین تنظیم اولونان قوانین

و نظامات ایکی صنفه منقسمدر؛ بر طاقیمی یالکز معاملات دنیویه و مخالفت و معاشرت بشریه متعلق اولاراق قطعاً روحانیه دوقونماز. حکمای یونانیه و رومای جمهوریتک یابدیقلری قانونلر کیبی که، بونلریک واضع و مؤسسلری انسان، و انسان ایسه مالوف نقصان اولمق حیثیتله هر قانون نهایت بر قاج یوز سنه دوام ایدم ییله رک عاقبت احتیاجات عصریه تطبیق و اکمال داعیهلریا بوزولموش و آنلریک بوزولماسی قومیک فساد اخلاقی، و قومیک فساد اخلاقی دخی هیئت مدنییه نشت و اضمحلالینی مؤدی اولموشدر...»

اوزمانه نظراً چوق سلیس، چوق متین و چوق آجیق اولان بوا فاده حقیقته بر شر ادبی ده کلدر. جنابک دیدیگی کیبی بر غزته چی لسانیدن عبارتدر. نظمینه گلینجه؛ او، روح اعتباریه تماماً اُسکیدر. اُک آجیق، مؤدا اعتباریه ده اُک یگی و اُک جدی اولان اثری «مناجات» ی در:

حق تعالی عظمت عالمینک بادشی
لامکاندر اولاماز دولتینک تختگی
خا صدر ذات الیسنه ملک اُزلی
بی حدود آنده اولان کوکبه لم بزل
اثر حکمتیدر برله گوگک نیادی
دولو، بوش جمله ید قدرتینک ایجاد
عزت و شانینی تقدیس قیلار جمله ملک
اُگیلیر سجده ایدر پیش جلالینده فلک
امری وجه اوزره بر ایلر گیجه، گوندوز حرکت
ده گیشیر تازه لهر موسم فیض و برکت
برتو رحمتک لمعه سیدر آیلر گونش،
تاب حشمیندن آلیر آلسا جهنم آتش؛..
شرر هیئت علویه سیدر ییلدیزلار
آنلریک شعله سی گوگ قبه سینی یال دیزلار
کیمی ثابت، کیمی سیار بتقدیر قدیر
تکرینیک وارلیغینه هریری برهان منیر

وارلغین بیلیمه نه حاجت کره عالم ایلر
یتهر اثباتینه خلق ابتدگی بر ذره بیلر
گورمه ز ذاتینی مخلوقینک عادی نظری
حسن ایدر نورینی اما که بصیرت بصری
وحدت ذاتینه عقلمجه شهادت لازم
جان و گوگلمه مناجات و عبادت لازم
نشئه شوق ایلر آیاتینه طایبق دیلهریم
آکلاوار خالقیمه غیری نه یایمق دیلهریم
ای شناسی؛ ایچیمی خوف الهی داغلار
صورتیم گرچه گولر، قلب، گوزوم قان آغلار
ایدر عصیانیمه گوگلومده ندامت غلبه
تیلیم یوز بولامام یاس ایلر عفویم طلبه
نه دیدیم؟ توبه لر اولسون بوده فعل شر در
بنم عذریم گنهمدن ایکی قات بدتر در
نور رحمت نه به گولدورمه به روی سیم
تکرینیک مغفرتیندنده بویو گمی گنهم
بی نهایه کرمی عالمه شاملمی ده گل
یوقسا عالمده قولی عالمه داخلمی ده گل؟
قولینک ضعفینه نسبت چوغیسا نقصانی
یا اونیک قهرینه غالبمی ده گل احسانی.
سهوینه اولدی سبب عجز طبعی قولینک
هم اودر عالم معنیده شفیقی قولینک
بنی عفو ایلر مگه فضل الهیسی یتهر،
صانما، خاشا - کرم نامتناهیسی یتهر.»

بونده نظره چارپان ساده، لسانده کی ساده لک ده گل، عینی زمانده معنا اعتباریه برچوق فنی و علمی معلوماتیه ده حاوی اولماسی در که، نظمینه ده قسماً تعلیمی didactique برماهیت ویرمکده در.

« شاعر اولەنمەسى » *

اويونى يرفىلدىن عبارتدۇر.

اشبو اويونك فقرەسى (***) كلين اوطەسندە وقوع بولور .
طاقم:

مشتاق بك كوكى و قومرى خانمك عاشقى .

حكمت افدى مشتاق بگك محرم دوستى .

قومرى خانم مشتاق بگك سوكىلىسى و ساكنە خانمك كوچك
همشيرهسى .

زىبا طوطى قلاغوز .

جە ھادىن يىگە .

ابواللقاقە الانفى ساكنە خانمك نكاحنى قىيان امام .

پاتاق اسە محله بىكىسى .

آتاق گوسە محله سوپروتوجىسى .

بعض محلهلى اصنافدن .

برنجى فقرە .

مشتاق بك - حكمت افدى

م - ھاء بو آفشام كوكى كىرىيورم ياكى برىكت وىرسون بوگون نكاحم
قىلىدى . يوقسە عشق ایلە تلامىدن آز قالدى نكاحىز كوكى كىرىجىكم .

ح - ھىچ اويلە شى اولورمى ؟

م - اويلە ھا ، عشق و محبتىز اولەن كىچىنە يىلورسە عشق اولسون ، يا بن
قومرو خانمى نە آليورم ؟ آنجى سوكىلم اولدىغى اىچون ! نە دىرسك

شونى دىلجەسنە سودىكمە عقللىق ایتەمەشىمىم ؟

ح - احتمالدر .

(*) معترضه اىچىندە بولونان كلام يالغز ھالى تعريف اىچوندر . بعض كلمەلرگ املاسندە مخصوص اولان
ياشلىق دە متكلمك تلفظىنى تقياد اىچوندر .
(**) « فقرە » كلمەسى بورادە وقە معنائى و دىگر شىلردە « مجلس » معنائى قوللانمىش .

م - اوتازەلکدە حسنى كىبى خويى دە گوزل ، بنجە ھر حالدىن ممنونمدر ؛
اھ اما زواللى قومرو جىغمك قارغە صورتلى بوبوك همشيرهسى اولماسە .

ح - كىرچك ، اونك اسمى نە ايدى ؟

م - ساكنە خانم دىكلىمى يا ! مسكىنك آدىنى بىلە سوميورم .

ح - نىچون ؟

م - بزه انگل اولدىغى شوبلە دورسون ، چىرە زو كوردى اولارق ۴۵ ياشنە
قدر اولردە قالدېغىدن عقل چىتەلە دە افلاسە چىقمىش . حاصلى بوبوك قانبورندن
بشقە گوزە گورونور بر شىنى يوق ؛ اھ بويلە بر بالدېزم اولدىغە عالمىدن
حجاب ايدىيورم .

ح - نە چازە ! گلى سومن دىگىنە قاتلانير .

م - گل شونى سگا وىرەيم ! اما نكاحلەھا ! كىچىمەجك نە وارمىش ، يا او
عقللانير ، ياسن چىلدېرسك !

ح - صاقىن قومرو خانمك ىرىنە اونى سگا وىرەيدە بىردىك ایتەمەسىنلر ؛ عالم
بويا ، زىرا بوبوك دوروركن كوچوگى قوجايە وىرمك عادت دىكدر .

م - يوق ، باق ! اويلە لطيفە ایتەمەم ، لطيفە لطيف كىرك .

ح - ياسن ، بگا اونى لطيفە ایلە پىشكىش چىكىورسك يا .

م - بن سگا اونى لطيفە ایلەمى وىرمك ایتەيورم ؛ كىرچىكدن آجانم !

ح - عذرک قباحىگىدن بوبوك .

م - ھىچ عذر دىلەمىيورم .

ح - يا !

م - امان صوص ، ايشنە قلاغوزم زىبا طوطى كىيور . غالباً بىم قومرو جىغمى
گىبرىيورلر . ھايدى سن سلاملقدە اوطور بر آزدن ىنە گوروشورز .

اىكىنجى فقرە .

مشتاق بك - زىبا طوطى

ز - مژدە اولادم ، مژدە ! كلين خانم گلىور ، يولدا در .

م - اھ بىم والدىجىم سن اولماسەك ؛ بن حسرتە قاووشورمىدم ، بونگىچون
سگا نە ايلك ايدەجىمى بىلمىيورم .

ز - آی اوغول بویله خیرلی ایشلرده بولونمقدن سوکره بالانجی دنیاده نهیه دوریورم. هله بومروتکی ده گوردیم، بوندن صکره یشامق نهیه لازم، ایسته مم فقط گوزم قانمه دن برده اولاداریگی آق صقاللی گوره یدم.

م - آرتق بنی ایردیردک یا، یاشا عمرک اولدقجه (نشاطندن صچرامه یه اونامه یه باشلار)

ز - آقوزوم، بیر آز آغیر باشلی اولسه کا! آرتق باشکدن نکاح کچدی؛ آزیجق اوتان، اوتان!

م - وای، آدم اوله نیرکن اوتانما ایمیدریا! بنم ییلدیکم بونک عکسنه در؛ هر نه یسه سن هایدی وار خانمی دیشارده بکلیه دور، بنده بوردا کندی-کندیمه اوتانمهی مشق ایدم.

اوچنجی فقره.

م - (کندی کندینه) شیمدی بنم قومروچم قفسه گیره جک ها، آه بر کره قنادینک آلتنه گیره ییلسه یدم؛ فقط انسان قسمک ییدیگی بریم واردر، آدینه پاره دیرلر. اگر اوندن ایستیه جک اولورسه مثلا. ای، نولمش، المدن کلنی اسیر گهم، یا ویره ییله جگم شی چوقمی؟ طوبی بر تسلی! برده یوز گورو ملگی، ناصل ایتمه لی! آدم سن ده، اوده قولای، بر قاچ بیت سویله یوب ویریو بریم والسلام.

شرقی.

بر قومروسک سن طبعه موافق

یا پسهم بواکی سینه مده لایق

جان و کوکلدن بن اولدم عاشق

یا پسهم بواکی سینه مده لایق

بنم کبی فقیر شاعرک ویره جگی یوز گورو ملکی یوق اولور.

دوردنجی فقره.

مشتاق بك - زیا طوطی - ساکنه خانم

ز - اولادم؛ گلین خانمی گنیردک؛ گل قولتوغنه گیرده گوشه یه اوطورت!

م - (نشاطندن درلو - درلو تحفلقلر ایدر؛ ساکنه خانمی حبه قادین قوتوقلامش اولدیغی حالد قارشیلار) وای!

ز - (حبه قادینه) آدوسلر! داماد بک کلین خانمی گوروور- گورمز سونجندن باییلدی! م - خیر، سونجمن باییلمه یورم، کدرمدن یور کمه اینیور.

حبه - (زیبا طوطی به) آزواللی گلین خانمی بر تیره مه آلدی، اه امانک آل باسمه سین (ساکنه خانمی صندالیه یه اوطورتور)

ز - ایسته عمرک اولدقجه سکا جان بولداشی اولان سو کیلی عیالک ساکنه خانم. م - او بگا جان بولداشی اولاجغه جانم چیقسه ده جانم متدر.

ز - (حبه قادینه) آداماد بک صایقلامه یه باشلادی؛ غالبا صفاسندن عقلنی شاشیرمش. حبه - (زیبا طوطی به) بیچاره حسرتنه قاووشدیغی ایچون سونج ده یسی اولدی.

م - (حزن ایله) آه، آه، آه. ز - آغلامه بگم! سن آغلا یه جفکه دشمنلرک آغلا سین،

م - آه دشمنلرم بو حالمی ییاسه لر ناصل کولر لر، ز - هایدی قوزوم، گلین خانمک دوواغنی آچده یوزینی گور! بر آز کوکک آچیل سین،

م - نه مه لازم، یوزینی گوره یدم بر قات ده یور کم می قالقسین.

ز - آچ اولادم آچ! سو کیلک اولدیغنه شیه ک قالما سین (حبه قادین ایله برابر ساکنه خانمک دوواغنی مشتاق بگه آچدیرمق ایچین جیر ایدر.)

م - ایسته مم (النی چکرکن ساکنه خانمک دوواغیله اکرتی صاچی قشارا الینه ایلشیر قالیر و ساکنه خانمک یوزی و آق ساچلری آچیلیر.) بونه؟

ز - وای زواللی قیز جفک صیرمه کبی نازک ساچلرینی چیقاردی.

م - ای واقعا آق ساچلری بیاض صیرمه کبی باقسه گا، ناصل باربل-باربل اولایور. ز - آی او لاقیردی اوکا دکل، ینکه قادیله بکا؛ بن سکا حرف آتمه یی او گره دیرم. (حبه قادینه) هایدی ینگه قادین، گلین خانمی چابوق دیشاری

چيقارده نكاحنى قىيان امام افندى بى چاغيرت، بامزده كى قهوه ده در اوراده بولان محله لى بى ده آلسين كلسين شوگا مرام آكلاتسينلر.

بشنجى فقره.

مشتاق بك - زيبا طوطى

م - وای محله لى بنى زورله كو كى مى قويه جغلر.

ز - اوت يا كو كى قويا رلر يا حبسه.

م - بويله قاريله بر اوده ياتمقدنسه صفای خاطرله حبسه ياتمق داها خيرليدر.

ز - هله سن بر كره حبسه گيرده باق چكه جگك اذيتلر يوزندن نه دردلره

اوغرارسك.

م - آد سنده! سايه گده پيدا ايتديگم بورجلولرمك دعاسى بر كاتيله بك

اعلا صابه - صاغلام ياشارم.

ز - يا خسته اولورسهك از قضا.

م - يا بورجلولرمده بكا حكيم گوندرميوب باقديرمازلرسه فريضا

ز - آى نه يابه بيليرسك؟

م - صگره كنديلرينه بويوك ضررم دوقونور.

ز - نه ضررك دوقوناچقمش باقاييم.

م - كور اولاييم اولره نسبتمه اولورم ها!

آلتنجى فقره.

مشتاق بك - زيبا طوطى - حبه قادين - ابوالقلاقله الانقى - باتاق اسه - محله لى

ا - (باشنده بر دلداده ايله تبديل قيافت و لسانيله عينلرى چاتلاتهرق وقاقلرى

باطلاتهرق) صانكه بر تلاش ايله بنى اويقودن قالدوروب گنيرتمه نك نه

معناسى وار؟ اورته اويوته چيقار كى باقك شو قياقتمه؟ عيب! كورولتوكز

نه اوليور؟

ز - (اناريسنك اوك اتنگيله باشنى اورتمش اولديغى حالده ابوالقلاقله نك ائى

اوپر) امانك افندم كو كى اوله جق حريف ايسته يه - ديايه يه آلدېغى خانمى

شيمدى ايسته ميور، بوتون صاچنى باشنى بولدى، او شوبله دورسون، ينكه

قادينله بكا بر سويلمديگى ادبسلرك قالمدى. سزه نقل ايتمكه اوتانورم.

ا - (مشتاق بگه) وای ناموسسز وای!

ز - (مشتاق بگه) وای ناموسسز وای!

م - افندم گرم ايدېگز، بنده گزده ييلديگم قدر حقيقتى سزه آكلاتايم.

ا - سن صوص سفیه! قادين نينهك كى بيچاره خاتون يالانمى سويليه جك

ز - بوقيزى مطلقا آلميدر.

ا - آمالى يا! آمازسه عرضنه لكه سورمش ديمك اولور. (محله لى به) اويله

دكلمى قومشولر؟

محله لى - هاى! هاى!

م - آلامام افندم، بونده بر ياكلشاق وار، زيرا بگا نكاح ايتديكلرى قيز

بو دكلدر؛ بونك كوچو كيدر بن اونى ايستهرم.

ا - خير سكا نكاح ايتديگم بيوك قيزدر.

م - دكلدر.

ا - وای سن بنى ده يالانجى چيقاريورسك ها! بونه يوزسزلكدر.

با - افندى ييليورميسگز كه بن بونك دها ييلمش نه لرني بيلورن. طورك

سزه دى ويره بن. بن بكجى اولديغمدين ايچون گيجهلرى محله ده

طولانوركن چات بات چاق صوقاق اورتاسنده راست كاييورن، بر كره

كنديجكنه نره دن كيون ديه صوراجق اولدم، بگا نه غارشولق ويرسه

ابو؟ تراتور (تياترو) دن كيون ديمه سونمى، بونى مستخرله آلمق

دكلده نه ديمكدر، باقك شو احمقه!

م - وای فراستلى آدام وای.

با - فراس آتلى آدام سنسك، اوغلان حيوان بگا قوتو لاف سويليوب دورمه،

شيمدى سكا فاقين ديمه مى غوستريرين.

ا - بو حريف هم ادبسر، هم دلى.

با - بنم عقليمه قاليرسه هم حبسه خانه يه قويمه لى هم تيمارخانه يه.

ا - بگا دانشورسه گز هرشيدن اول ادبسر اعلامنى آله مده بر دها محله ده

اوطورتمايه لم. آرتق ايسته ميز.

محله لى - ايسته ميز.

يدنجى ققره

مشتاق بك - زيبا طوطى - حبه قادين - ابوالنلقه الانقى - باتاق اسه - محلهلى - آتاق اسه - حكمت افندى.

اتا - (آرقه سنده كوفه و بر آلتده سيور كه ايله) ايستيه ميز .

ح - (حكمت افندى دخى آتاق كوسه نك آرقه سندن تيشه رك) نه ايسته ميورسكز؟

اتا - بن نه بيله بن؟ محلهلى ايستيه ميز ديور. بن ده اويله ديورن، البته آدملىك بويله ديمه لرنده حقى وار.

ح - اى محلهلى نك نه دن حقى وار؟

اتا - حقى اولديغنى بك ياووز بيلوبرين اما باق دوغروسى نه دن حقى اولديغنى بيلمين.

ح - اويله ايسه بيلمديك شئيه نه قارشىورسك؟

اتا - وای نه دن قارشىمين، بن ده بو محله نك غلبور اوسته كلنلرندن دكلمى بن.

ح - سن كيم اوليورسك؟

اتا - ده ا حالا سن بنم كيم اولديغى بيلمه يون؟

ح - خاير!

اتا - اويله ايسه سن ده بيلمديك شئيه نه صورىورسك؟ هاى جاهل هاى! شيمدى

طوروب ده سكا آگلانا جغى بن كه بن دى اوته كى محله ده كيراجى بن

و بو محله ده سورپوتوجى باشى بن ديه

ح - هاى شاشقين هاى!

اتا - سنك ده عتلك اولايدي بنم كى شاشقين اولوردك، مصلحتده نه وارمش،

هايدى اورادان سوپورى وير باقه بن.

ابو - (مشتاق بگى كوستره رك) وای سن شونك كى قباحلى بى صحابت ايديورسك ها،

رضاي قباح عین قباحدر. سن ده اونك كى جزايه مستحقسك.

ح - امان افندى بن كندى قباحتمى آگلادم، اما اونك قباحتى نوليور آگلایه مدم.

ا - ده ا نه اولورسه اولسون كنديسه نكاح ايتديگم قیزی ايسته ميورده اونك

كوچوكنى ايسته يور، بو نه ديمك در؟

ح - افندى، غضبالانم ييگن (گيزليجه بير پاره كيسه سى كوستره رك) كوچوك

قیزی سندن ايستهرز.

با - افندى نه در او؟ رشوتى آليورسكز؟

ابو - (باتاق اسه) بن اويله شئيمى قبول ايده رم. (حكمت افندى به گيزليجه)

يان جيمه قو (حكمت افندى گيزليجه جينه قويار)

با - گيزليجه يان جيمه قومی ديورسكز؟

ابو - خاير يان جانمده دورما گيت ديور، تاكه بدن شبهه ايتميه سكر.

ا - غالبا پاره بى آلمشه بگزه يوسكز.

ابو - حاشا، نم حاشا، اگر بن پاره به المى سوردمسه آلريم قيريلسين.

ح - امان افندى، حقيقت هر نه ايسه لايقيه ميدانه چيقاركد ده اونا گوره

شانكزه دوشه نى ايشله يك.

ابو - بويله كبارانه بويله مرامكزى افاده بويورمه كزدن كوكلمه كى حدت

كيتدى ده يرينه مرحمت كلدى (محلهلى به) ياهو محلهلى بن بو ايشده

بر بشقه درلو حقانيت كورمكه باشلادم. زيرا صكره دن خاطر مه

بر شتى كلدى.

محلهلى - نه در او؟

ابو - قى نكاحنى، قيدىغم خانم بوبوك قيزدر، ديه دميندن اقرار ايتمشدم.

محلهلى - اويله يا!

ابو - فقط بوبوك قيز ديمكدن مرادم باشده بوبوك دكلدر؛ بويدى بوبوك

ديمك معناسنه در، زيرا بوبوك قيز قرق باشنى كچمش اولديغى حالده

داماد بگك دنكى اولماز؛ ايشته بنم بيلديگم بو قدردر. هر برزمانده

و هر بر مكانده بويله طوغروجه سنه شهادت ايدرم.

ياتا - سز بونجيلين ديل ايله اقرار ايتد كدن صكره بزده قبل (قلب) ايله

تصديق ايدهرز.

محلهلى - هاى هاى.

ابو - (حبه قادين) ينگه قادين بويدى بوبوك يعنى باشده كوچوك اولان اصل

كلين خانمى وار گتير، كندى المله داماد بگه تسليم ايديم؛ برده ا

ياكلشلق اولماسين. (حكمت افندى به) ده شقه ياكلش اولمش شئير وارسه

سويله يك 'ولرى دخى حسييجه دوزه لديم، زيرا بو مقوله خيرلى خدمته

بولنمى بى كنديمه بوبوك افتخار بيلورم.

پاتا - (مشتاق بکه) بك افندی دمنیدن سزه دیدیگم الافلرک هېجکی شقا ایچوندی. سزی غساوتنگز وقتنده غولدوروب اکلندرمک ایسته بوردم.
اتا - (حکمت افندی) افندی! توبه اولسون بردها محله نك سورپوتوسندن بشقه بر ایسته قاریشورسهم آدام دکلن.

سکزنجی فقره

مشتاق بك - زیبا طوطی - حبه قادی - ابوالنقله الانفی - پاتاق اسه - آتاق کوسه - حکمت افندی - قومرو خانم.
حبه - (قومرو خانمی بر حالده گتیریر که آغلار کبی کوزلرنی اوغوشدیرر، گاه بر ایله یوزنی قاپایوب پارمقلرینک آراسندن یان-یان مشتاق بکه باقار) ایسته افندی اصل کلین خانم.
ابو - (حبه قادی) او نهیه آغلایور، صاقین داماد بکمز ایسته مه مزك ایتمه سین.
حبه - (قومرو خانمه-قولاغ فیصله اشدقن صگره) افندی، آغلامه سنك سیننی صوردم آکلادم؛ اويله ظن ایتدیگیز کبی دکلمش.
ابو - ای ناصلمش؟

حبه - آه زواللی دردلی تازمك اولی داماد بکه وارمادم، دیه قهرندن بك چوق آغلامش. ایسته او بوش بره دو کدیکی کوز یاشلرینه آجیوبده شیمدی اوگا آغلایورمش.

ابو - (قومرو خانمه یواشجه) آغلادیگی گورد کچه اويله بورکم قلیور که مرحمتدن ینکه لگی کندی ایده جگم کلیور (قومرو خانمی مشتاق بکه ال-اله وبره رك) آلکز افندی، آرتق یوزنی کولدیرمه نك چاره سنه باقیگز، همان خوشحال ایله کیچمه گزی جان و کولدن دعا ایدرم. (حکمت افندی) بنجه ده بر ایشکز قالدیمی؟

ح - خایر، فقط کوکیله کلندن بشقه اوده بولانلرک جمله سنی برابر گرتورمه گزی رجا ایدرم.

ابو - رجا نه ایمش، امر ایدیگز افندی (محله لی به) هایدی محله لی (ریباطوطی به) هایدی قلاغوز قادی (حبه قادی) هایدی ینگه قادی.

دوقوزنجی فقره

مشتاق بك - حکمت افندی - قومرو خانم.

م - (قومرو خانمی قولوغنه آلمیش و بیریرلرینه ناز ایله یان-یان باقاراق متحیر قالمیش کبی) وای سن محله لی ایله گیمه یورمیسک؟ آرتیق سنیك بورادا بیر ایشك قالدیمی یا؟

ح - خایر، سکا بیر ایکی لاقیردیم وار.

م - آجانه! صباح گلده بر ایکی یك دانه سینی سویله! باق او زمان ناصل جان قولاغیله دیگلریم.

ح - یوق، یوق شیمدی سویله جگم.

م - ای هایدیگدی چابوق سویله (باشینی قومرو خانمدا یانا چویروب حکمت افندی نك لقردینه قولاغ ویرمز).

ح - ای بنم سوگیلی دوستیم.

م - داهه یتیمه دیمی؟

ح - وای دور ناقلم، باشلا یلم.

م - اما اوزونیش ها!

ح - بنم کبی بیر دوستکه دانشمادان اولدیگکه توبه می؟

م - امان سنده گناهی چیقاریورسك ندریو؟

ح - ایسته کندی منفعتی ایچون عشق و محبت دلالغه قالقیشان قلاغوز قسمنیك سوزینه اعتمدد ایدنك حالی بودر.

م - آه، آقارداش! کیده جكک بره اما کج قلیورسك ها! ایله ایشکدن گیری قالدیگکه اصلا راضی اولمام.

ح - سن و عیالک بربریکزی هر جهنله ظانیدیگز حالده اولتیرکن نه بلالره اوغرادك، آکلادق.

م - وای اولنزدن اول استخاریه یاتمق ایسته بوردم؛ هر ناصلسه اونوتمشم، امان عقلمده ایکن واریم، استخاریه یاتیم، گورجکم رؤیالری صوگرا ینه سکا تعبیر ایتدیریم.

ج - یا بربرلرنیڭ احوالی بيلمهرك او، بارق صاحبی اولانلرك حالى ناصل اولور، وار بوندان قیاس ايله .

م - (گوزلرینی اوغوشدیرهرق) اوف نصیحت صیقتیسيله بر اویقوم گلدیكه تعریف ایدهم: رخسك اولورسه آزیجق وارسم . اویقو كسیدیرسم اولمازمی ؟

ح - ایشته بن کیدیورم . وار آرتق نه یاپارسك یپ : فقط آلدیغك درسی اونوتماها !

م - آدم، هیچ اونوتورمییم؟ بن او درسی آلتجهیه قدر آزرحتسی چكدم؟ هر نه ایه اولمهك علمنی پك اعلا او گردندم: مأمول ایدرم كه عملیاتیک گوزلجه اجراسنده هیچ قصور ایتیم .

فیلین داود

حیات خصوصییه و رسمیه سی.

دراما اعیانیدان حاجی خالد بك نامینده برذاتیڭ اوغلو اولان داود (۱۲۲۹) بیك ایکی یوز یگرمی دوقوز سنه هجریه سینده دراماده دوغوشدر.

چوچوقلغی دراماده باباسینك یانیدا گنجیش تحصیل ایدائیسینی ده دراماده یامیشدر . باباسینك نفوذ و اعتباری زمان و محیطنك تربیه سنی حقیله تامین ایتمشدر. او زمانك اشراف و بکاریندن اولان باباسینك قیسی عرفان و ادب اهلی اولانلارا آچیق بولوندیغیدان داود داها چوچوق ایکن بوکیبی ذواتك مصاحبه لرینده خیلی استفاده ایتیش . طبعنده کی شعرلیك استعدادی بو وسیله لرله ده فرق اولونمادان بیلنمش و نالانمشدر. (۱۲۴۳) بیك ایکی یوز قرق اوچ تاریخلرینده مصرده . قاهرده بولونان عیجسی محمدبگك یانیدا گیدرک سکر سنه قدار اوراده قالمش و اکمال تحصیل ایلهمشدر.

بو سیاحتدن ایتدیگی استفاده بالطبع سادهجه تحصیلدن عبارت اولما یوب عینی زمانده یگی بر مملکت گورمك، یگی بر محیطك آداب، عادات و غناتیله تماس ایتمك. گنج یاشیدا ایکن بر چوق تجربه لر ایلده ایتمك کی قازانج لریده اولموشدر. بو سیاحت و بو تحصیل فکرنك اشکافی. حسلرنك تربیه سی اوزدرینده بویوك بر تاثیر گورولموشدر. اصول کتابتی. علوم ادبیه بی ده مصرده تحصیل ایتمشدی. او زمانلار مصر پی تخته نیبله داها ساکن. داها آسوده بر خالده ایدی. مع مافیه مصرك غائله لی زمانلرینده گوردی. محمد علی عصیاننده مصرده بولوندی.

• سلطان محمودك اواخر سلطنتی زمانلاریندا (۱۲۵۲) بیك ایکی یوز الی ایکی تاریخینده محمد امین رؤف پاشانك صدارتی ائاسینده استانبوله گلمشدر. اوسنه دیوان همایون قلمینه چراغ ایدیلدی. دیوان همایون قلمینده بولونانلا

بر تخلص ویرمک اُسکیده‌ن بری متخذ بر اصول اولدوغیندن داود افندینک فطری درایت و فطانتینی تقدیر ایتدیکلریندن کنیسینه ده «فطین» مخلصینی ویردیلر. اوزماندن اعتباراً یازدیعی شعرلرده «فطین» مخلصینی قوللانیدیگی کییی دوستلری و آرقاداشلری طرفیندن ده «فطین» اسمیله یاد اولونمغه باشلانمشدر. (۱۲۵۵) سنه‌سینده سلطان مجید تخته جلوس ایتدیگی زمان:

«شاهنشاه عالی همم	اول منبع جود و کرم
اول پادشاه محترم	شاه جهان عبدالمجید
لایق‌دی تاج و دولته	تخت و سریر شوکته
حکم ایله‌سون هر ملته	حق عمرینی قیلسون مزید
ای خامه معجز ادا	اوصافینه یوق اتها
شیمدن گرو ایله دعا	اعداسی اولسون ناپدید
مولی معین اولسون آگا	نوح عمرینی قیلسون عطا
ایتسون همان ذوق و صفا	یعنی الی یوم‌الوعید
طوطی طبع روز و شب	اولمقده ایکن بسته لب
تخته جلوسیه عجب	گل‌دی بگا شوق جدید
اهل هنر فخر ایله‌یه	بو رسمه تاریخ سویله‌یه
مولی جلوسین ایله‌یه	عبدالمجید خانه سعید

تاریخینی سویله‌مشدر.

کوچوک، بویوک، شعر و ادب ارکانی آراسینده بر شهرت مخصوصه قازانان شاعر فطین مکتوبی صدر عالی اوداسینه تحویل مأموریت ایتمشدر. اوراده (۱۲۶۴) تاریخینه قادار بولونمش و او ائتارده قلمه ملازمتاً چراغ ایدیلن مشهور شاعر عبدالحمیدضیا پاشایی دایما مصاحبتنده بولونموردورمشدر. ضیاپاشا فطین افندینک معارفه‌سینده استفاده ایتدیگی سویله‌رمش. (۱۲۶۴) تاریخینده وظیفه‌سینی ترک ایدرک تجارخانه عامرده اعلامات اوداسینه دوام ایتمگه باشلامشدر. دائمی سعی و تمادی دوامی سایه‌سینده آز زمانده کنیسینی طایتدیرازاق ترقی ایتمش و مقابله‌جیلک خدمتی الده ایله‌مشدر.

(۱۲۶۹) ده «تذکره فطین» عنوانلی تذکره‌الشعرا سینی طبع ایتدیرمش و بوگا مقابلده رابعه رتبه‌سیله تلطیف اولونمشدر.

مذکور تذکره «خاتمه‌الاشعار» نامیله طبع ایدیلمشدر. تذکره‌سالک ذیلی مقامینده مندرجاتی (۱۱۳۵) دن اعتباراً (۱۲۷۰) تاریخینه قادار کچن شاعرلرک مختصر ترجمه حاللریندن باخدر.

فطین داود افندی (۱۲۸۳) سنه‌سی صفرینک سگزینجی گونی وفات ایتیش و بوغاز ایچینده آنادولو حصارنده گوگسو دهره‌سینه ناظر قبرستانه دفن ایدیلمشدر. دیوانیله تذکره‌الشعرا سندن باشقا برخیلی اثری دها واردر. دیوانی (۱۲۸۸) تاریخینده چنبرلی طاشده «عزت» افندی مطبعه‌سینده طبع ایدیلمشدر.

دار شورای عسکری باش کاتبی سنیح:

بی بدل دیواندر نظم ایله تاریخین سنیح

طبع اولوندی جمله آثار مقبول فطین

تجارخانه عامره اعلامات باش کاتبی راشد:

بر زیاده ناقصی یوقدر دیدیم تاریخینی

مژده راشد طبع اولندی دفتر شعر فطین

احکام عدلیه اوراق اوداسی خلفاسیندن آگاه:

یادگاریدر اوقو وزن ایت سراسر نکته سن

پر معنیدر باصلدی شمعی دیوان فطین

تاریخلرینی سویله‌مشدر.

او پارلاق . او سوسلو و یالدىزلى تشبیهلر ، استعاره‌لر و تلمیح‌لردن هیچ بیرینه تصادف ایدیلمه‌یز. او نه باقى کیمی حکیمانه، نه نفعی کیمی متکلفانه، نه ده ندیم کیمی شوخانه بازار . خیال‌لری سونوک . تشبیه و استعاره‌لری قوللانيلهقدن آسکیمیش . پیرانمش . افاده‌سی یورغون . آغیر و ساده‌در . شبهه یوق که ادبیات قدیمه‌نڭ پارلاق بیر ییلدیزی صایلاماز . وزرادن سامی پاشایه یازدیغی قصیده نونیه‌نڭ :

«نولدی یلمهم فلکه دوندی مرادمجه ینه
نامساعد ایدی چوقدنبرو بو طالع دون
نیچه ییللر ایدی که یوق ایدی بر دادرسه
اؤ سیدن بو قادار اولمش ایدی زار زبون
حاصلی دشت ملامتده ایدی لیل و نهار
آه ایدردی دل دیوانه مثال مجنون
گیجه‌لر صبحه قادار ناله جانکه ایدرک
جانمه کچمش ایدی بو آنه گونا گون»

بیتلری قوتلی بیر شاعر اولمادیغنی اثبات ایدر . روحینده قاینایان و قایناتان بر طاشغینلق . سوزلرینده بانان و باتان بر خوشغونلق یوقدر . او دائماً صولغون . دائماً صولغوندر . کندیسیده . طبیعت شعریده ضعیف اولدوغنی آڭلامش اولمالیدر که ادبیات قدیمه‌نڭ تصنعیلر . تکلفلر . تئذیلر . اڭ مساعد بر شکلی اولان قصیده‌جیلکده او قادار قلم یوروتسه‌مش . اشکال قدیمه‌دن اڭ زیاده تاریخی طبیعتنه مساعد بولموشدر . هر حالده شهرتینی تأمین ایدن جهت قسماً حیاتی‌ده تطمین ایدرک بر آرز یوزینی گوندورمش اولان «تذکره الشعراء» در . اشتهارینی موجب اولان داها زیاده او تذکره‌جگدر . اولانجه احتشامنی گوسته‌ره‌رک نفعینڭ ربیعیه‌سینده کی او پارلاق کلمه‌لردن استفاده ایدرک «فخرالدین» افندی اسمینده بر ذاته یازدیغی اڭ پارلاق قصیده‌سی یله جانسز و قوتسیزدر .

بارک‌الله موسم شادی و خنگام صفا

لوحش‌الله مقدم نوروز فرخنده لقا

گلدی فصل نوپار ایردی ینه ارد بهشت

صحن گلشن بگزهدی سمت بهشته جابجا

لسانی و شعری.

ادبیات عتیقه‌نڭ صوڭ ممثللریندن اولاراق قالان بر زمرة‌نڭ اولدوقجه شهرت بولموش بر رکئی ده شاعر فطین ایدی . فطینڭ لسانی‌ده ، خیالی‌ده ، هیجانی‌ده حتی لسانی‌ده حتی بگلرک ، کاظم پاشا‌لرک ، اسقوفچالی غایبلرک ، هر سکلی عارف حکمتلرک آثاری یانینده پک دوگوق حتی سونوک قالیر .

یوسف کامل پاشایه یازدیغی قصیده‌نڭ گرینز گاهندن آلیان :

اوز گه بر صیف بدید اولدی ستانبولده بوسال

بولمادی سیزه چمن تازله‌نوب نشو و نما

موسم برف گچوب فصل بهار اولمش ایکن

ایرمه‌دی غایته بر صورت ایله وقت شتا

گورمه‌دک لطف هوادن چمنستانده اثر

دویمادیق گلشن عالمده هنوز نوی صفا

شدت برددن آزرده اولوب سنبللر

پایمال اولمش ایدی غنچه پاکیزه ادا

بلبل دلشده بیوده ایدردی فریاد

آچماش ایدی گلستانده ورد رعنا

قنغی اقلیمه گذر ایدی دیو ابر بهار

جستجو ایلهر ایدی شمس و قمر صبح و مسا

مگر اول آصف عالی هم دورانک

خاک درکاهنه عزم ایش ایش باد صبا

مقدم پاکلی ایله گلدی بهار خوش دم

باغ عالمده اثر قوبادی غمدن اصلا

یوسف مصر هنر حضرت کامل پاشا

فخر ایدر ذات شریفیله وزیر و وزرا

بیتلرینده قصیده گرینز گاهلرینه مخصوص اولان شرق خیال‌لری ، شرق مبالغه‌لرندن .

سوزلرینی نفعینک ریعیه سنده کی:

اسدی نسیم نوبهار، آچیلدی گلر صبحدم،
آچسون بزیمده گوگلیمز، ساقی مدد صون جام جم
ایردی یینه ارد بهشت، اولدی هوا غبرسیرشت،
عالم بهشت اندر بهشت، هر گوشه بر باغ ارم . .

بیتریلله قارشیلادیرینجه اولکینک سونوکلگی درحال میدان چیقار . نفعی
بو قصیده بی پادشاهک حضورنده ارتجالا سوله یویرمشدی . ئویله اولمقله برابر
افادهده نفسه اعتمادی گوسته، ریر بر قوت، بر جلادت. بر آهنگ، بر صنعت
موجوددر. فطینک لسانده او عظمت، او شدتی گورمه یز. فطین قوتلی بر صنعتکارده
ده گلدر. اثرلرینده عشق و هیجانک تفاضلری، تشجیلری، اضطرابلری گورولمه دیگی
کیبی ذوق و صنعتک جاذبه لری، افسونلری، غمزهلری ده گورولمه یز.

او: سلطانلرک، شهزاده لرک، وزیرزاده لرک ولادلرینه، پادشاهلرک جلوسلرینه،
باشلرک موقع آلمالرینه، مؤسسار انشاسنه اوزون، قیصا تاریخ سوله مکدن
بر ذوق آلیر. بو خصوصده قدامی شعرادن «سروری» وادینه آتیلشدر.
غریبدرکه کندیسندن سکز اون یاش کوچوک اولدوغی حالده یینه او عصرک
شاعرلرندن اولان وادیات جدیدیه تمیل قویان، ابراهیم شناسیده chronogramme لی.
تاریخار یازمقدن کندی آلاما، شدی. شاعرلک و صنعتکارق اعتبارله شناسی ایله
فطین آراسنده بر مقارنت طبیعیه، بر مشابیهت حقیقه گورونور. دینه بیلیرکه
شناسی آوروپایه گیمه سه آنجاق بر فطین اولا بیلیردی. یاخود فطین آوروپایه
گیمه ییدی آنجاق بر شناسی اولوردی.

شناسی آوروپایی دولاشدیغی حقیقی شعرک، حقیقی صنعتک نه اولدوغنی
آگلادیغی Romantique شاعرلرله یاشادیغی، معاشرته بولوندیغی، شرقده
غزته جیلگی اصلاح ایتدیگی، لسانی ساده له شیردیگی حالده تاریخ نویسلک
غریبه سندن، غزلر، قصیده لر یازمق ایتلا سیندن کندیسنی قورتارامامشدی.

بر فاضل یکانه علامه زمانه

استاد بی پناه بولدی مقام اعلا

چقیدی بر اهل توحید تاریخین ایتدی تسوید

اولدی جناب توحید مفتی دار شوری

قطعه لرله (۱۲۷۲) ده مفتی اولان توحید افندیلرک تاریختی سوله مکده بر
صنعت بولویور:

«چیقاردیم قلزم اندیشه دن بر مثلی یوق تاریخ
دو واپور متین القا اولندی سوی دریاه»

زده وزه کلگی بولموش اولمقله افتخار ایدیور. ایشه اونک ذوقی ده، مهارتی ده،
صنعتی ده «سو» ایله «دریا» بی یان- یانه گتیروب «واپور» کلمه سینی وزنه صوقا
بیلمکدن عبارت . . .

فطینک: ده گمه بر شوخده بو عارض گلگون اولماز

بیکنده بر سروده بو قامت موزون اولماز

شکل انسانده بر نور مجسم گیسدر

اوپری عشویه آدم نیجه مفتون اولماز

دیدم مستک آشفته سیدر نرکس تر

زلف شوسینه سنبل نیجه مغبون اولماز

دهن تگنه رشک ایتمه ده در صبح و مسا

نمشکل غنچه نشکفته جکرخون اولماز

او مهک گوهر دنداتی وصف ایتمه ده در

سوزلری نیجه (فطین) ک درمکون اولماز.

کیبی بر چوق غزللری ده واردر. فطین سوزلرینک درمکون اولماسینی
وصف ایتدیگی مهلرک گوهر دنداتدن بکله و نهایت:

برج سعه نقل ایدر بر گونه نجم نخسمی

انکسار ایتهم دیهم بن تارومار اولسون فلک

دونه دی بر کره عمری بده مرادیمجه (فطین)

باری غدارلق ایله شهرشعار اولسون فلک

انکساریلله کندی قناعت و توکل کوشه سینه چکیلوب:

ییک جان ایله دلداده گم ای سرو بلندیم

اللهی سه ورسه ک بکا خور باخما افندیم

اغیار کیبی طوتما بنی ای زلفی کمندیم
الهی سهوهرسهڭ بگا خور باقما افندیم
دیه شارقیلر سویله، بعضاً بر آزده ایلهری گیده:

هرنه رتبه وصف ایدهرسم وار یری
چار ابرو بر مهندس دلبری
ایتدی عالمده نی ده سرسری
چار ابرو بر مهندس دلبری
ایتدی عشقی سینه ده وضع اساس
حالی ایتمه نیم غیره قیاس
آلدی کوکیم ایتمه مشکن التماس
چار ابرو بر مهندس دلبری
مائل اولدوم قامت و رفتارینه
قائل اولدوم جور ایله آزارینه
ایتدی دلبسته بنی اطوارینه
چار ابرو بر مهندس دلبری
نشئه یخنا لطفی ده آزاری ده
رونق افزا طریزی ده اطواری ده
ایله دی عاشق فطین زاری ده
چار ابرو بر مهندس دلبری . .

دیه شوخ مشربلگه، حرف اندازلغه قالدقار. محبوب پرستلک ایدهر.
فطینک لغزلی، قضا لری. بیتلری ده واردر. دیوانی کوچوک اولمقله برابر
قلاسیق اولان ترتیه گوره تنظیم ایدیلمش تفرعات ده اونوتولما مشدر:
بوتون اُسکی شاعرلر کیبی جناسلری، ایپاملری کلمه اویونجاقلرینی (فطین ده
پک سهوهر:

بو ازدحام آراسینده اَشکله بویه گزیش
افندی سویله اشکک دگل ده باشقا نه در؟

قیل قالدی قلم فاش آلوب عقمی باشند
بر کاتب نو خط نی مجنون ایده یازدی

بر سیاق خطلی کاتب در کنار ایتک ایچین
مقتضای سن لعل لبدن صوردی دفتر دار عشق

چکدیم آغوشه او مپاردی صوردوم اسمین
باناراق. یاقیلاراق بوسه ویروب یانقو دیدی

ملاطفه لرله آگلنیر و نهایت المیر، اضطرابلرینه رجوع ایدهرک کچریدیگی
حیاتک بوتون صفحاتینی اوزون - اوزون، یورغون گوزلرینک ئوگیندن گئچرهرک
کچمش خاطرلری ایچینده قلیینده اُک زیاده بر طوتان طانی گنجلک سرگذشتری
باشاتان مصری، قاهره یی، عمجه سینک یانینده کچیریدیگی او شوق و خیال دقیقه لرینی
یاد ایدهرک Nostalgique بر آدا، Romantique بر هجران ایله:

اُم که خاطره گلمه زدی مصر قاهره ده

چوروتدی ایله دی افنا بنی نو دائر ده . . .

ایشته فطینک بوتون خلاصه حیاتینی، بوتون فذلکه آلامنی شو ایکی سطرده
بوتون مرارت و بلاغتیه اوقومق قابلدیر.

باشلامشدى. كندىسېلە عىن چاغلاردا بولونان و عصرلارنىڭ گزىدە بىرەر شاعىرى اولان ھەرسىكىلى عارف ھىكمەت و لىسئوفچالى غالبىك كىيى ذوات ايله الفت و معاشرت ايدەرك شەر و انشادە كى قىدرتى ايله رى گوتورمىشدى. بو ذوات وادى قديمىدە شەر انشادىلە معروف ايدىلەر. خىنى بالاخرە ضيا پاشالار، نامىق كىماللەردە وادى سىخىنە آتيلاراق بوھىيائە قاتلامشلىرىدى.

بالىخاھە داھا اون ىدى ياشىنىدە اىكن:

ظھور رنك كىرت پرتو نور خدادندەر

نەون ھىيأت اُشپادە نائىر ضيادندەر

مطالعلى بغزلى نىشرايدەرك بوتون بو زمرە ادبانك دقت و تقدىر نظرلىرىنى حجاب ايتىش اولان نامىق كىمال ايله بىرلەشەرك بىر انجىمن شەردە تشكىل ايتەمىشلىرىدەر. انجىمنىڭ مەقلىدى اولان اسكى شاعىرلار بالىخاھە نەقى ايله فېھىم ايدى. بونلردىن ماعدا طرز قديمىدە شەر سۈبەلەين بىر چوق شاعىرلار موجود ايدى.

كاظم پاشا وادى شەر و انشادە بىرلەشەدىگى ضيا پاشالار و نامىق كىماللار ايله سياسىيات و اجتماعيات عالملىرىندە بىرلەشمە بوردى. طبعىيەتدە فضلە محافظەكارلاق موجود ايدى. عىنى زەئەدە فضلە مەتقى. خىنى مەتعب اولماسى يىگى فەكرلەرلە امتىراج ايدەمەسەسى اىچىندە بىر سبب تشكىل ايدىوردى. گۈزەنە كىرك، غەنەلەرك كوفلو زىنجىرلىرى فەكرىنى دار بىر دائىرەنىڭ حدودى خارچىنە براقمايوردى. كاظم پاشا بىر اىكى طرىقتەدە اتساب ايتەمىشدى ھەم «طرىقت بدوئە» دىن خالافت آلمىش. ھەمدە «طرىقت خالوتىيە» دىن ناچ كىيىشلىرىدەر.

بو اعتبار ايله يازدىغى ائىرلەك قىسم كىيى دىندارانە و طرىقت پىروورانە اولوردى. «مقايد عشق» عنوانلى ائىرى اولاد پىغمبرى حقىندە سۈبەلەدىگى مەرىپەلەردىن مەشكەندەر. بو خصوصەدە مەلم فىضى مرحوم «بىر گون كاظم پاشا ايله گۈرۈشىۈردىم، ھىزرت ھىسەن خەتەندە بىر مەرىپە سۈبەلەدىگى ھىكايە ايتىم و:

«دوشدى ھىسەن آتەندەن صحرانى كىربىلە

جىربىل قوش خىر وىر سلطان اُنبىيائە»

بەندىنىدە او قۇدۇم، چوق بىگەندى، تقدىر و ھىسەن ايتىدى. فقط او ھەفتە بىر مەرىپە غازاراق بىم يىتمى كىدى سۈبەلەش كىيى مەرىپەسە قىد ايتىدى بو كاظم پاشا كىيى

كاظم پاشا

ھىيات خىصوصىيە و رەسمىيەسى.

اصلا آرانوود اولان كاظم پاشا آرانوودلەقمە «قونىچە» قىسبەسىندە دىنيە كەلمىشلىرىدەر. تارىخ ولادتى تور كىيىنىڭ خىلى اغتشاشلى زىمانى اولان اون دو قوزىجى عصرىڭ بىدائىلەرنە تصادف ايدەر. تەبەدەللىلى عالى پاشانىڭ اعدام ايدىلەدىگى «۱۲۳۷» «۱۸۲۰» تارىخىندەدەر. اصل اسمى شەمس الدىن سامى بىگە گۈرە «موسى» بروسە مەبەوت اسبقى طاهىر بىگە نظراً ابراھىمدەر.

مورا وقايى اوزەرىنە روم اىلى جەتلىرى خىلى قارىشەمىشلىرى. باباسى ھىسەن بىك كاظمىدە برابر آلاراق استانبولە كەلمىشلىرى.

تەھسىل ابتەدائىسى استانبولەدە اكىمال ايدەن كاظم بىر چوق امثاللى اولان گىجەلەرىگى دىوان ھەمايون قەلمىنە چراغ ايدىلەرك حقىقى تەرىپەسىنى اورادا آلەر. گىرك زىمانىڭ، گىرك سائىر بىر چوق سىبىلەك تائىرىلە گىجەلەك دورەسى مەخلف مەسلىكلەرە سلوكنى انتاج ايدەر. بىر مەدە مەھە اوداسە دوامەن سوگرا تەبىل مامورىتەلە مالە مەكتوبى قەلمە كچەر. اورادەدە اوزون مدت قەلمەقەزىن كىتابتەلە عىساكر خاھە سەلەكە تەجۈبىل ايلەر. فەطرىتەدە كى ذكا و استعداد سايەسىندە كەندىنى آمرلىرىنە سەۋدىر بىر و آرزىمان اىچىندە لوا كىتابتە ارتقا ايدەر. بالاخرە ھىزب صىفە داخلى اولاراق مەخلف بىرلەردە ايفائ ھىسن خەدمەتەلە فەرىقلىك رەتبەسىنى احراز ايلەر. زىمانى سياسى و اجتماعى بىر چوق انقلاباتە زىمىن اولدوغىندەن بەزىلەرىنە بىر الجائ طبعى ايله اشتراك ايتەك مەجبورىتەندە قەلمىشلىرى.

سلطان مەھمۇد زىماندە كى وقە خىرىدە داھا دورت بش باشلىرىدە بىر چوقچوق اولان كاظم سلطان مەجىد زىمانىدە گىلخانە خط ھەمايونى قرائت اولوندوغى (۱۲۵۵) سەسىندە اون سەكز باشلىرىدە بىر گىنج ايدى. اىيى، كوتوبى تەفرىقە قابىلىتدار اولدوغى كىيى فەطرىتەدە كى استعداد مەخصوصى سائەسىلە شەر و انشايەدە.

بر بویوک شاعره یاقیشیرمی؟» دیه شکایت ایدردی. کاظم پاشانیک بیرده دیوانچه اشعاری واردر.

مندرجاتک قسم کلیسی مناجاتلر و نعتلردن عبارتدر. اهل بیته اتساب و محبتله شهرت بولموشدر. بوندان ماعدا کسکین هجویه لری ده واردر.

(۱۲۹۳) ده آچیلان مجلس مبعوثان داغیلدیقدن سوگرا مدحت پاشا آوروپایه گیتمشدی. بو وقعه اوزدیرنه کاظم پاشا زمانتک اکابرینه یارانمق قصدیه مدحت پاشا علیهنده بر چوق طعن و تشیعه بولونموش. چیرکین و بی ادبانه هجویه لر یازمشدی. بونلردن برینده:

«مدحتی طرد ایتدی ملکدن امیرالمومنین.

نیته کیم شیطانی جتدن چقاردی کردگار!..»

دیوردی. اوزمان آوروپاده پارس سفارتی باش کتابتده بولونان عبدالحق حامده یازمشلر و هجویه بی گونده ره جکلرینی بیلدیرمشلردی. حامد وقعه ده اوقادار متأثر اولمشدی که یازدیغی جوابده: «کاظم بی حیا سنک هجویه سینی ده گل. مدحیه سینی یله مستکره گوره جگمدن بو مکتوبی آلدیغکز تاریخه قدار گونده رمه دیگزه شیمدین سوگرا گونده رمه مه گزی. اخطار و معزیه ده سزگده نویله ردائل آثار مطالعه سنه تنزل ایتمه مه گزی توصیه ایدریم.» دیمشدی.

گرک اجتماعات، گرک ادبیات ساحه سنده بر انقلاب وجوده گتیرمگه چالیشانلرجه کاظم پاشا منفور اولموشدی. ادبیات قدیمه طرفدارلرینک ایسه هم سرافرازی، همده سرتاجی ایدی.

سالک اولدیقلری مکتب شعر و ادبک-اصلاح و تجدید ایدیلیمک شرطیلده اولسا-دوامینه شدله چالیشانلردن بری اولان معلم ناجی کاظم پاشانک وفاته: کوچدی یاحی دیه حسان کبی کاظم پاشا»

مصراع مجوهرینی تاریخ سوبله میشدی.

کاظم پاشا (۱۳۰۷) (۱۸۹۰) تاریخینده استانبولده تولمش و «اسکدار» ده.

«هدایی». درکاهی خطیره سینه دفن ایدیلیمشدر.

لسانی و صنعتی.

کاظم پاشا اون دوقوزنجی عصرده شرق ذهنیتی ایله شعر یازان «ادبیات عتیقه» طرفدارلرینک اڭ ایله ری گله نلرنددر. کندی رفیق لریندن اولان هرسکلی عارف حکمت، و لسقوفچالی غالب گیبی کنديسينکده گرک ضیا پاشا، گرک نامق کمال اوزدیرنده مسلم تاثیرلری واردر.

لسانی آچیق، سلیس، قوتلی و متیندر.

بر نعتدن آلبان شو پارچا:

چشمک که زورمیه ندم خونچکان اولور

ماند جرعه جوهر جان رابکان اولور

غمزه که تیغ کینه چکر قتل عام ایچون

تیرقضایه سمت سلامت نهان اولور

آغوش ابروانه که تیرمژه یاتار

بالین موت عالمه خاطر نشان اولور

برهان حشری قائم ایدر سرو قامتک

دامن بدست ناز اولاراق کیم روان اولور

یوق قورتولوش آلیندن او گیسوی پرخمک

حیریل اولورسا عاشقی حالی یامان اولور

خطک اگرچه سرسپه فته در ولی،

دارات حسنگه سبب کسرشان اولور

ابرولرک که سایه سالار پشت لعلگه

عشاق زاره خط برات امان اولور.

بن نیلیم امانی بگا هر تغافلک

آرایش محبت و آرام جان اولور.

دردی کش ییاله عشقم عتاب و ناز

غمزه کله باکله واسطه دلستان اولور.

اولمق شهید شیوه سی اول تیغ غمزه نک

بيك نعمت حيات ده گر ارمغان اولور.
 ماشلار سا گفتگويه اوچشم گرشمه ساز
 هر بر نگاهي عقله مدار زبان اولور.
 غم چكسزم بلای نگهدين بلا بو كيم
 بخت و فلک ده بگا رقابت رسان اولور.
 نه حسن التفات و مدارا اثر قيلار،
 نه متصل تحمله تاب و توان اولور.
 بخت ايله سه اعانه دونه عكسه فلک،
 قيلسا فلک مساعده بخت يمان اولور.
 البته بر حسودی ايده لر بلا بگا،
 كيم هر كلامي جانمه داغ نهان اولور.
 وضع ثقيلی كوه گرانجانی آكديرير.
 وجه عبوسی بوم اجل آشیان اولور.
 تعقيب ايدوب بير بيرين امواج بحر غم،
 صبر ايله ديکجه بار بلاسی گران اولور.
 تیغ زبانه نوله ايده رسم مراجعت،
 مهدی ظهور ايدنجه جهان پر امان اولور.
 يوق عجری دار و گیره سپر ايله طبعمك
 خامه اوگوی مفسدته صولجان اولور.
 نوك قلمله حفظ ايده ريم طبع شوخمی،
 كنز دفينه مارسه پاسبان اولور.
 اول شوخ طبع رند جهانم كه مشریم
 رونق طراز جاممی ارغوان اولور.
 اول شاعر حدید لسانم كه هه تم،
 حیرت فزای مقدرت خسروان اولور.
 عیسی بیان و خضر نشانم كه هر ندم
 با كوره سخن بگا رطب اللسان اولور.

فكریم جمال شاهد معنیه آن وریر.
 نطقیم وجود نكته و مضمونه جان اولور.
 حسان روم و كعب زمانم كه نظمیمك
 بانك نعوتی عالم قدسه اذان اولور.
 صیتیم حسودی صورت بی جانه دوندورور،
 ذكریم محبه مایه روح روان اولور.
 كرار طبعم ايله سه میل کمان و تیر،
 مغلوب دستی بيك مژه و ابروان اولور.
 مژگان و ابروانه دخی چكهم احتیاج،
 خامدم خدنك و قوس بنانم کمان اولور.
 بلمه ز بو حال ايله يینه بير کیمسه قدریمی،
 دنیا به هر سوزیم كه مدار زبان اولور.
 الا او شهریار ملائك خدم كه حق
 خالق عظیم و اكرمينه نعت خوان اولور.
 خورشید آسمان رسالگه نورينيك
 بيك آفتابه ذره سی خاور ستان اولور.
 شاهنشاه سریر نبوت كه خطبه سی
 منبر طراز بارگه لامكان اولور.
 سلطان انبیا كه ره ستانينيك،
 خاك زمینی بوسه كه آسمان اولور. «

قدرت شاعرانه سینه قوتلی بیر دلیادر. سهولت و سلاست افاده سی استعداد
 فطریسنی گوسته ریر. دار بیر دائره ایچینده دولاشماق مجبوریتینده قلماسا
 گوزل اثرلر میدانگه کتیرم جگینده شبهه یوقدی. ضیا پاشا اوزره رینده کی تاثیریه ده
 آشکاردر. اساساً «باقی» لسانینه بگذرد بیر لسانی واددر. طریقته ره سلوکی،
 اهل یتیه اولان عشقینی، اهل یتیه اولان عشقی ده شاهی اولدوغیمز شو قدرنلی
 رئائی Elegiaque ذوقنی تمیه ایشمیشدر:

بو کشته غریب حسینیک ده گیلمیدر؟
 بو نور دلقرب حسینیک ده گیلمیدر؟

افزون تنیده یارۀ خنجر ستارده‌دن،
 بو سرور حسیب حسینیك ده گیلیمیدر؟
 بو خك و خون ایچینده یاتان سر بریده تن
 سردار پر شکیب حسینیك ده گیلیمیدر؟
 اعدا آئینده آل عیالی اسیر اولان
 بو سید نسیب حسینیك ده گیلیمیدر؟
 تیغ فضایه سینه‌سینی آلمه‌ن سپر،
 بوداور ریبب حسینیك ده گیلیمیدر؟
 اجرای شرع پاکیک ایچین نقد جان ویردن،
 بو صفدر نجیب حسینیك ده گیلیمیدر؟
 مظلوملیقله حشردهك ابقای نام ایدن
 بو خسرو لبیب حسینیك ده گیلیمیدر؟

بوتون بو منظومه‌لرده گورولمن سهوات و سلاسته رغما شعریت یوق کیییدر.
 چونکه صمیمی هیجان، شعریك لازمه طبیعی‌سیندن اولان غلیان یوقدر. اولکی
 نعتیک، ثنای بیغمبری‌یه عائد اولان قسمی قالدیرلسا طرز قدیم قواعد ولوازمینه
 مطابق یازیلیمیش بیر قصیده گریز گاهی قارشیسینده قاییریز. او قادار عمومی‌در.
 کیمیک نامنه اتحاف اولونورسا اونیک ایچین یازیلیمیش دیگدر. باسما قالب
 فنکرلر، باسما قالب استعاره‌لر، تشبیه‌لر و یتیمه‌لر توکمه‌لر کله او بونجاقلاریندان
 عبارتدر.

فکرتیک «نفعی»‌یه دیدیگی کیبی بوتون بو فیضکار طبیعتلر، بوتون بونماکار
 قوتلر چوراق یئرلرده آقوب گتمیشدر.

ایشته اون دو قوزونجی عصر انقلاب ادیسی میدانله گلدیگی زمانلار بو
 «ادبیات عتیقه» طرفدارلری اولان زمره اولانجا قوتلرله بویگی و حیات بخش
 جریانله قارشلی قوبمغه چالیشمیشلاردی. غریبدر که بو جریانیک لزومینه بوتون
 صمیمیتلرله قائل و قانع اولان ضیاپاشالار، نمق کماللار بیلله شعر وادیسینده
 بو عنعنه تاثیر مزمنیندن روحلرینی قورتارامیشلاردی. اوللارده نعتلر، مناجاتلار،
 قصیده‌لر، ترجیع و ترکیلر، اوللارده شارقیلار، قطعه‌لر یازمیشلاردی.

طبیعی کاظم پاشایه بیر مسلک ادبی اضافه ایتعک ممکن دیگدر. شو
 قدار دییه یایلرزه که صمیمی اولدوغی یئرلرده lyrique بیر شاعردر، فقط
 بولیریزمی اخلاص ایدن جهلرده صمیمیت و طبیعتدن اوزاقلاشماسیدر. حقیقی صنعت
 صمیمیت اولوشینا نظراً بو شعرلرده حقیقی صنعتده یوق دیگدر، چونکه
 «ادبیات عتیقه»‌چیلرک صنعتلری تصنعدن عبارتدر.

بولونان اداك و عقاربنيك صورت تسويهسي ديگرلري مثللو قبو كتيخدالاريندان مختار بگه حواله اولونمايى مجلس والادا تسبب و تصويب برله كيفيت خاكپى همابون حضرت شاهانه دن لدی الاستيدان اولابنده متعلق بولورولان اراده سنيه ملوكانه موجبنجه پاشى موماليهيك محل مذكوره اسكان اولونمايى باينده اقتضا ايدن امر على اصدر و مشير مشارايه حضرتلرينه تسيار اولونموشدر. ديه نشر ايديلان قرار حكومت ايله اسماعيل پاشا قاراحصار صاحبه نفى ايدياميشدر. اوزمانلار مصطفى غالب اون آتلى-اون يدي ياشلاريندا بير گنج ايدى و بوتون زمانينده اجداديندان ارثاً انتقل ايدن ييگيتليگه حصر ايتميشدى. آتا ينمك، جريد اوناماق، سلاح قوللانماق، آوه گيتمك كيبي رياضتله و ادمانلار بويوك اهميت وريوردى.

بونكله برابر طبيعت شاعرانه سيني ده گوستهرمگدن خالى قالمابوردى. شعره بك گنج ايكن باشلاميشدى. فقط باباسى كندى شاعرايگيدن خبردار ده گيلدى. اسماعيل پاشا، باباسى شهسوار پاشا ايله، حكومه بويوك بارارايقلار گوسترهرك صربستان ده آلاچاحصار سانجغى اعيااليغينه نائل وئش سانجاييه ارگوب و لسقوفچا قزلاريندا واسع مالكانلره مظهر اولان حدى حسن باشادان، قانان يرلري يوز اوستى ترك ايدرك قاراحصار صاحبه گادن اسماعيل پاشا اورادا ابكى سنيه منفى اولاراق قالميشدى. ۱۲۶۳ ده غفو ايديلهرك، عئله سياه برابر استانبوله گيتيريلميشدى. غالب بك، برادري، دلاور بك و والدهلري طوطى خانم ده برابرلرينده ايدى.

اسماعيل پاشا ۱۲۶۶ سنه سينده «يگى ايل» قائمقامليغينه تعين ايديلمىگى صبردا اوغلى مصطفى غالب ده صدارت مكتوبى قلمينه داخل اولاراق ايستانبولده قالميشدى. اوزمان يگرمى يير، يگرمى ابكى ياشلاريندا بير گنجيدى.

كندى قدرت و دراييتى ايستانبولدا آرزمان ايچينده آفرانيه ده، آمرلرينده طائيميش و تقدير اينديرميشدى. غالب بك او تاريخدن اعتباراً پدريندن آيريلميش بولونوبوردى. ۱۲۷۲ تاريخينده باباسى حكادى و وان واليلىگينه تعين اولوندوغى مدته قادار آيرى-آبرى وظيفه لرده بولونموشلاردى. اسماعيل پاشا قيصرى، مرعش، چيلدير قائمقاملقلاريندا بولوندوقدان سوگرا ۱۲۷۱ تاريخينده وزارتله

لسقوفچالى غالب

حياتى

مصطفى غالب بك ۱۲۴۵-۱۲۴۶ سنه هجريه-ينده لسقوفچادا دوغوموشدر. هر سكللى عارف حكمت بك مرحوم ۱۲۴۶ تاريخينده دوغدوغىنى فطرين تذكيره سي ده ۱۲۴۵ ده دنيايه گلدبگىنى سويله بور. بو ايكي ذات ده لسقوفچالى غالب بك هم معاصرى هم مشاعرى ايديلر. غالب بك مرحوم:

گل مجموعه اشعارينه دنيا اولور غالب
هزار باغ عشق احمديدر مصطفى غالب
بيتيله كندى اسم و مخلصيني ميدانه قويموشدر.
ايك تحصيليني ابتدائى صورته لسقوفچاده آلميشدر.

صربستانيك مختارنى اعلان ايديلمىگى سیراده سانجاق مركزى «آلاچا-حصار» دان «لسقوفچا» نصبه سنيه نقل ايديلميش اعيايق ناي ده قائمقامليغه تحويل ايديلهرك غالب بگيك پدرى اسماعيل پاشايه ويريلهرك رتبه سي ده مير-ميرانليغه ترفيع ايديلميشدى.

اسماعيل پاشايى چكده ميره ار پاشانيك سر آزاد حركتلرينى ظام و تعدى ماهيتينده گوستهرهرك مركز حكومه يازميشلار. ۱۲۶۱ سنه سي ربيع الاخر آنيك بشينده «تقويم وقايع» نامينده كى رسمى غزته ده: «لسقوفچا قائمقامى سابق اسماعيل پاشانيك اوغونسلرلىغى و اهالى و تبعه حقينده تعديسى تحقيق واستخبار اولوناراق، اولابنده گوندريلان استعلامنامه يه جواباً روم ايلي اوردوى همابونى مشيرى علوفتو رشيد پاشا حضرتلري طرفيندن ورود ايدن تحريرات مالينه نظراً پاشايى موماليهيك اورادان دفع و تبعدى لازمه دن و ايجاب معدلت سنيه دن بولونموش اولدوغيندان كنديسينيك اورادان قالديريلاراق أمثالى مثللو فاهيلياسيله آنادولو طرفينه كوجورابوب قاراحصار صاحبه اسكان و اقامه و محليته

قارص محافظلیغینه نصب ایدلمیشدی. اوزمان صدارت مکتوبی قلمی خلفالیغیندا بولونان دیگر اوغلو حافظ شهباز راغب بك قاپی کتخدالیغینه تعین ایدلمیشدی. مصطفی‌آغالابك ده ۱۲۶۸ تاریخینده، اسبق صدراعظم کریدلی مصطفانالی پاشانیک اوغلو ولی‌الدین پاشانیک بوسنا والیگی ائاسینده دیوان کتاتبنه نصب ایدیلهرهك بوسنایه گیتدی. عینی سنه ده بوسنا ولایتی قضالاریندا نالوقاه قائمه‌قام اولدی. بیر سنه قاندار او وظیفه ده قالاراق انفصال ایتمیش و ۱۲۶۹ ده ایستانبوله دونموشدی. محاربه اعلانی اوزهرینه بحریه اوردوسی کتاتبنه قیریمه گیتمیش، ۱۲۷۲ ده باباسی اسماعیل پاشانیک وان ولایتی والیگیگه تعینی اوزهرینه کنده‌سی ده وانه دیوان کاتبی اولاراق اعزام اولونموشدور.

غالب بك وانداندا چوق قیض ایتمیشدر. محالی بیر شهرت علمیه قازانمیش اولان علما و شعرا ایله مناسبتده و معاشرتده بولونموش، ائک ایله‌ری گله‌ن عالمرده‌ن عربی و فارسی تدرس ایدهرهك عربی و فارسی ادبیاتینی ده تدقیق ایله‌میشدر.

أساساً فطری بیر شاعرلیك استعدادی اولدوغیندان گنج یاشیندان بری شعر یازیوردی. بوتون بو یازدیقلارینی طوبیلا میش و «روح ثانی» غنوالیله بیردیوان اشعار وجوده کتیرمیشدی.

واندا بولوندوغی صبراده اوتوردوقلاری او یانمیشدی؛ او ائناده بوتون آشیلار ایله برابر او گنجلیگینیك بیر یادگار الهامی اولان دیوانی ده یانوب گیتیمیشدی. غالب بك او زمان فضولینیك:

«نیجه آه ایله‌مه‌یم آه یانیقدر جگریم!»

مصراعینی تخمیس ایدهرهك:

بیر زمان گورمه‌دی هیچ روی صفا دیده‌لریم
گنجدی آیواد، بوتون آه ایله شام و سحریم
اولدی آتشگده درد و بلا شیمدی یئریم
قالمادی آه جگر سوز ایله تندن اثریم
«نیجه آه ایله‌مه‌یم آه یانیقدر جگریم!»

باشیمی آشدی چیقوب گو گلره درد و آلام
ایده، هم کیمسه یه بیر وجهله حالیم افهام
گوزومه اولدی نهم ایکی جهان شیمدی حرام
قومادیک آه فلك رند گو گلده آرام
«نیجه آه ایله‌مه‌یم آه یانیقدر جگریم!»

جگریم، جان و دیلیم، جسم نزاریم یاندی؛
یوره گیم، آشك تربیم، دیده زاریم یاندی؛
طوتوشوب آه شرربار ایله داریم یاندی،
اثریم قالمادی هپ آتسه واریم یاندی.
«نیجه آه ایله‌مه‌یم آه یانیقدر جگریم!»

سکا افتاده اولان گو گلومی بیر دم بولامام
تیر چشمیک حرم سینه یه محرم بولامام
درد و محنت کیمی هیچ کنده‌مه همدم بولامام
جگریم داغنه بیر وجهله مرهم بولامام
«نیجه آه ایله‌مه‌یم آه یانیقدر جگریم!»

بگا دشمن اولانیک دشمنی الله اولسون!
جانی یانسون دوزخیلر ایله همراه اولسون
ایشی عالمده بوتون ناله جانگاه اولسون
ای گو گول خانه‌سنیک یقیمی بیر آه اولسون
«نیجه آه ایله‌مه‌یم آه، یانیقدر جگریم!»

دیه بیر مخمس یازمیش و یانان بوتون واریاه برابر «اثر» نكده یاندیغیه جگرینیكده یاندیغینی علاوه ایتمیشدر.

او زمان غالب بك آنجاق یگریمی یدی یاشلاریندا آتشین بیر گنجدی. ۱۶۷۶ خذی‌القعه‌سینده باباسی حلیه تعین اولوندوغی زمان غالب بك ایستانبوله دونه‌ك

صدارت مکتوبی قلمینه دوامه باشلامیشدی. عینی سنده در سعادت امتعه گومروگی تحریرات باش کتابینه تعیین ایدله میشدی. گومروگه گیتدیگی زمان ناهق کمال ایله حالت بگی ده برابرینده گوتورموشدی. او زمان گومروک امینی کانی پاشا ایدی. کانی پاشا فوق العاده دوغرو و فوق العاده حدتلی بیر آدمدی. غالب بک ده صباحدان آقشامه قادار بندست ایدی. بویله اولماقله برابر پاشا کندیسینی و انتدارینی فوق العاده تقدیر ایدردی. حتی بیر مکافاته مخصوص اولماق اوزره مأموریتینیک اسمینی «گومروک تحریرات مدیرلگی» نه تحویل ایتدیرمک اراده سیه ایله غالب بگه و بر دیر میشدی. مهم بیر شئی یازدیراجاغی زمان غالب بگی چغیریر - «غالب بک، رجا ایدریم، بوگون ایجمه، شو ایشی یاز!» دیر ایتمیش. او زمان غالب بک ناهق کمالی معاون یامیشدی. ناهق کمال صوفیادان گلهلی آنجاق ایکی سنه اولموشدی. داهاده اون دوغوز پاشالاریندا بیر گنجدی. غالب بک کمالیک اقتدار و استعدادینی گورموش و صحابینه آلمیشدی و تشکیل ایتدیگی انجمن شعرانیک سر آمدی کندیس ایدی. بوتون گنج و یاشلی شاعرار لسقوفچالی غالب بگی استاد عد ایدرلردی.

کانی پاشا بیر گون غالب بگه رسوماتیک اداره عمومیه سینه دائر تعلیمات شکلینده بیر تحریرات تعریف ایتمیش. غالب بک بونی یازماق ایچین بیر هفته مهلت ایستهمیش، معاونت ایچین ده کندیسینه کمال بگله سلائیکی فائق پاشا ترفیق ایدلیمیش. هپ برابر مآذوناً غالب بگیگ ایوینه گیتمیشلر. مصاحبات ادیه و عیش و عشرتله بوتون هفته بی کچیره شارب. تمام قاپی وقتنه ایکی ساعت قالاراق غالب فلمی آلمیش، یگبرمی کاغذ دولدورموش، مسوده بی کانی پاشایه گوتورموش. پاشا ایرتمه سی صباح غالب بگی دعوتله «بویله مهم بیر تعلیمات بیر هفته ده یازیلیرمی؟!» دییه تعجب و تشکر ایتمیش.

سرعت قلمیه سی او قادار مشهور ایدی که، بوتون دوستلارینجا ضرب مثل حکمینه گیرمیشدر. بو سرعتدن یازسی ده اوقوناما یاجاق درجه لرده قاریشیق و فنا اولورموش. معیتینده کی کاتبلر شکایتلرینی کندیسینه ده دوپورورلارمیش. کندیس ده حق ویریر، «لاکن نه یاپایم قلمیمی طوتماوروم!» دیرمیش.

قالوب نفعی معجز گودن اورنک سخن محلول
سخن سنجان روم اولموشدی هریر عصرده طالب
ایدینجه شیمدی دعوی طبعیم اول جاه معلابی
دیدنی حکام دیوان قضا «الحکم الغالب»

قطعه سیله میدان اوقویان غالبی اوزمانیک شرق ذهنتیله یازی یازان آک مقتدر گنجاری هر سکی عارف حکمت، ناهق کمال، حالت و آرقاداشلاری عمومیتله رئیس اولاراق قبول ایتمیشلردی.

ابوالضیافون فیک مرحوم: «... لسقوفچالی اسماعیل پاشا زاده غالب بک مرحومی طایمیش و حال و طورینه و وجاهت سیماسیله طلاقت خارق العاده سینه و خصوصاً هر سکی کیبی، کمال و کاظم بیکلر کیبی اطوار لایالیه و گفتار بی باکانه لریله مشهور اولانلاریک، آنیک حضورینده شقشفه ایتمگسیرین مبهوتانه آنی دیگله دیگله رینه حیرتده قالمیشدیم. بوس بیقلی، قومرال و گورصاقلالی، حدقه لاری شدت نظر انفاذ ایدن چشمانینده کی علویت مهبیه ایله برابر غایت ملتفت اولان بو ذات بعضاً اوضاعیله او یله بیر حالت شکیمه اظهار ایدیوردی که، انسان او عظمتیک قارشیسینده باباغی لرزه ناک هراس اولویوردی. کیش نظرده گویا که نفعی جانلانمیش ده «سپام قضا» سیندن ده بیر بیت اوقورورموش کیبی بیر حالت خشیت تجلی ایدیوردی. غالب بگک و جهاً مدحت پاشا مرحومه غریب بیر شباهتی واردی.» دیر.

عارف حکمت مرحوم ده: «عاصرین شعرامزدن لسقوفچالی اسماعیل پاشا زاده متوفی غالب بک افندی که گرک بن، گرک کمال بک کندیسیندن تلمذ ایدرک نوهوسالک زمانیمزده هرایکیمیز بک ده استاذی ایدی.» دیر و:

استفید فبضییم حکمت، جناب غالبک
نظم پاککی ورد جانمدر خیال قاب ایله
مرشد کل ملهم أنوار معنادر کاولور
جامع سبع المانی اشتعال قلب ایله

دییه ستایشینده بولونه و شدر.
ناهق کمال مرحوم ده متعدد یرلرده لسقوفچالی غالبیک مدح و ثنائینده

بولونموش، حتی ضیاباشا مرحومه قارشی یازدیغی «تخریب خرابات» ده غالبی اطرا بوللو بیر چوق مطالعه لر سرد ایتیمیش غالبه کافی درجه ده احترام گوسترمه دیگی ایچین ضیاباشابه تعریض ایتیمیشدر. بیر قطعه سینده ده غالبک «الحکم للعالی» ادعاسینی تصدیقاً:

خرقه پوشیم شیمدی حکمت خاتنه اندیشه ده
مرشد غایجناییم غالب آگاهدر
رشک ایدر دیوان شرکت نسخه آثارینه
حکمی غالب کندی ملک نظمه شاهنشاهدر
دیمیشدر.

غالبک ریاست ایتدیگی بوانجمن شعرا نفعی، نائلی قدیم و فہیم بولینی اختیار ایتیمیشدی. غالب شاگردلارنه همان هر وسیله ایله نائلی قدیمی توصیه ایدرمیش. بو خصوصه عارف حکمت مرحوم: «... استاد مشارالیه جودت قریحه، جودت محفوظات ایله حاصل اولایله جگیندهن و نائلی حیادت لفظ و معنی اعتباریله بک ممتاز بیر سخنور اولدوغوندان آنیک مسلکینه تقلیدی توصیه بویورورلاردی.» دیبور.

غالب کندیسی ده بیر چوق غزللرینی نائلی قدیم و فہیم قدیمی تنظیراً یازمیشدر. بو انجمنک اک مدھش سیئه سی ایچگی بی فوق العاده افراطه واردیرمش اولماسی ایدی. نیتہ کیم بیر چوقلاری بوسه نیک قربانی اولموشلارددر. باشدا لسقوفچالی غالب کندیسی، سوگرادا نامق کمال کیی جداً قیمتدار ادیب و شاعرلر بو علتیک قربانی اولموش، گنج باشلاریندا اولوب گیتیمیشلارددر. عارف حکمت ده صوگ دورده حیاتینده او مدھش علتیک سیئه سینی مدھش علتہ بیر مبتلا اولماق صورتیله چکمشدر.

مصطفی غالب بک ۱۲۷۸ ده طرابلس غرب آبائی گومروک امانتیه تعیین ایدیلیمیشدی. اورادا والی بولونان محمود ندیم پاشا ایله کیچینه مدیگیندهن بیر چوق سنه صوگرا استعفا ایدوب دونموشدر.

«۱۲۸۱» تاریخینده مدحت پاشا طونا والیسی اولدوغی زمان غالب بگی مجلس اداره ولایت باش کاتبی اولاراق گوتورموش، عین زماندا «طونا غزته سی» محرر لگیینی ده عهده سینه ویرمیشدی.

غالب بک بولوندوغی برلرده تصادف ایتدیگی گنجلری حمایه و شعرو ادبه سوق و تشویق ایتمگدن خالی قالماز بیر استاذ ایدی. طونادا ایکن احمد مدحت مرحومی بولموش، اونی تشویق ایتمگه باشلامشدی. احمد مدحت مرحوم معلم ناجی به یازدیغی بیر مکتوبده: «گنجلیگیمده بنده شعرله اشتغال ایتدیم. طونا ولایتی مکتوبی قلمیندا ایکن مکتوبیمیز، ممیزیمیز و باخصوص ارکان مسودینک سر آمدی اولان غالب بک مرحوم کیی بهره ادبیه ایله ممتاز اولان بویوکلریمیز، بیزه بیر طاقیم نسخه ادبیه و بره ک نظیرلرینی امر ایدرلر و نظم و نثرده ترقیمیزه بیر غیرت خیر خواهانه ایله همت بویورورلاردی.» دیبور.

حاب بیر ولایت اولاراق تشکیل ایدیلیمکده ایکن جودت پاشا والیکه تعیین اولوندوغی صبرا باب عالی طونا ولایتی مقتدر مامورلاریندان، مکتوبجیلایق و محاسبه جیلایق ایچین ایکی ذات ایسته میشدی. غالب بک اقتدار ایله بک بویوک بیر شهرت قازانمش اولدوغوندان ۱۲۸۲ رمضانده مکتوبجیلایغه تعیین ایدیلیمش و متمایز رتبه سیله ده تاطیف اولوناراق ۱۶ شوالده جودت پاشا ایله برابر حلبه گیتیمیشدی. فقط گیدرکن شعر و ادبیاتده یتیشدیردیگی گنجلردن حالت بگی ده یانینه معاون اولاراق آلمشدی. بو ذات مکتوبجیلایغه گوز دیکمیش، حربص و اخلاقی ده ضعیف بیر گنج اولدوغوندان غالب بکله جودت پاشانیک آراسینی آچماقدا گجیکمه میشدی. غالب بک بش آلتی آی صوگرا استعفا ایدرک ایستانبوله دونموش، برینه ده ۱۸ جمادی الاولی ۱۲۸۳ ده حالت بک تعیین ایدیلیمشدی.

غالب بوندان صوگرا گیریده کیتیمیشدی. سبب سیاحتی بک معلوم دگیل ایسه ده وقتیه دیوان کاتبینده بولوندوغی ولی الدین پاشانیک توصیه سی اوزده رتبه مشارالیک بدری مصطفی نائلی پاشانیک ۱۲۸۳ ده گیریده گیدرکن کندیسینی خدمت کتابتیه گوتورموش اولماسی محتملدر. نائلی پاشا عینی سنه ظرفینده ایستانبوله دونموشدی، غالب بک ده برابر گامش، باشقا بیر ماموریته گیرمه میشدی. هنوز گنج دینه جک بی سنده اوتوزدوقوز یاشینده ایکن ۱۴ شعبان ۱۲۸۴ ده وفات ایتمشدر. هر سکی عارف حکمت بک طوب قابی قبرستانیه دفن ایدیلدیگینی سوبله ر. کندیسیندن صوگرا وفات ایدن باباسینیک قبری یانیندا مدفون ایمش. وفاتینک سبب حقیقیی سرخوشلیقدیر.

ضیایاشا مرحوم، غالب بگک سرخوشلیغیندان شکایت ایدهر کن «کیله رجی عشرت تبسیسینی آینه آلوب حرکت ایدهر-ایتمهز سرخوش اولوردی.» دیرمش.

مست صهنای أستم عزت و ذلت نه در
بیر گاور دهر بگک سرا پاکوه و هامونی بگا

دیه بگک درجه لرده رند لا ابالی اولان غالب کندیسینی عیش و عشرته قیدیرمیش گیتیمیشدر. نهایت کندی ده عشرت بگک العارینی سزمیش و:

می و محبوب ایله گل ذوق و صفادان کچه لیم
بو صفالار بیزی بگک درده گرفتار ایتدی.

دیمک مجبوریتینده قالمشدر.

باباسی اسماعیل باشا ۱۲۸۴ اسکوبده والی ایمش. او زمان بعضی اصلاحات ایچین پرزرنه گونده ریلهن غریف بگله، سیف الدین افندینی خدمت کتایتینده بولونان مجیب بگه بوبوک بیر توجه گوسته رمش و آقشام صباح قوناغینه دعوت ایدهرمش. بیر گون آغلایاراق: «اوغلووم غالبک وفاتینی خبر آلامدیم، مکدر اولدوم. بی چاره، عشرت یوزیندن مجو اولدی. بن ییلمه زدم، مگر شاعر ایمش. شاعر اولدوغی حالده یینه بدن پارا چکه ردی. بگا دیوانینی ویردیلر، بن ده سگا ویزدیم، صاحبی کییی ضایع اولماسون، بیر آرائیق باصدیر برسیک!» دیمش.

ایشته بو دیوان «آثار مفیده کتبخانه سی» قوه سیبونی دلاتیله طبع ایتدیرلیمشدر. بو دیوان لسقوفچالی غلیبک «روح ثانی» عنوانتی ویردیگی ایلمک دیوانیمک احتراقیندن سوگرا یازدیغی اون سنه لک آثاریندن عبارتدر. دیوانی متعدد دفعه طبع ایدیلمک ایسته نیلمش ایسه ده موفق اولونامامشدر. حتی بیر تشبث اثناسینده مرحوم رجائی زاده محمود اکرم بک منظوم بیر تقریض یازمیشدی. دیوان باصدیر بلاماش اکرم بگک تقریضی ده ۱۲۹۸ ده طبع ایدیلهن بیرینجی «زمزمه» ده انتشار ایتمشدر:

بیر تقریض

قضا معدوم ایدینجه «غالب» رندانه أطواری
صوران آلامزدی بیر دوغرو خبر دیوان غالبدن.
مزباتین بیله نلر شاعر مغفور بگک اماکیم
ینه هیچ ایتمه دی صرف نظر دیوان غالبدن.
مقادر دان عرفان بعضی اخوان وفا پرور
بولوب جمع ایله دی خیالی اثر دیوان غالبدن
ذهابجه سزادر بختیار عد ایله سه کدرین
تدارک آله یهن بو مختصر دیوان غالبدن.
تأمل ایله یهن هر بیر کلام نشئه بخشاسین
مال حکمت استباط ایدهر دیوان غالبدن
عجبی لفظ شیرین، معنی نوشین ایله اولسا
عیان آمیزش شیر و شکر دیوان غالبدن.
سواد خط لفظ و نور معناسیله لایقدر
عیان اولسا فیوضات سحر دیوان غالبدن!
در و گوهر دیمکسه فی المثل عالمده رنگین سوز
صاحبسون هر یانه دروگر دیوان غالبدن
گل انصاف ایله حاسد ایشته اشعار سلف تکمیل
ایچینده وارمی بیر مقبول اثر دیوان غالبدن؟
بایرلر قدرنی قیمت شناسان ادب (اکرم)
سگا بحث آله مک آرتیق بتهر دیوان غالبدن!

نسان و افکاری

اون دوقوزونجی عصریڭ ابدالاریندا بویوک بیر قدرت، فیاض بیر قوتله جانلاتان ادبیات یننه شرق ذهنیتینده بیر چوق بویوکلر ییتیشدیرمیشدی. حاکم ذهنیت یننه سقولاستیک، یننه قلا-سیزم یننه میستی سیزم، (تصوف) ایدی. محدود بیر دائرنیڭ خارجینه چیقامیان فیاض دهالار، اولانجا قدرت و قابیلترینی عقیم بیر ساحهده بیراقوب هبا اولوب گیدیورلاردی. بو شایان تقدیر وحیرت اولان قوت و شخصیتلردن بیریده شبهه یوق که لسقوفچالی مصطفی غالبدر.

پک گنج یاشیندا استاد اولان، پک گنج یاشیندا سونوب گیدن بو فیضی دماغ بیر ییلدیز کییی زمانیندا پاریلدامش، بیر چوق کیمسه لریڭ گوزلرینی قامشدیرمش، نهایت مؤبد بیر ظلمت ایچینده بیر هیچ اولموشدر.

مصطفی غالب نطوق، جریزه لری، وقور، لسانیه صاحب و حاکم، جانلی، هجرانلی و هیجانلی بیر شاعر ایدی. نامق کمال کییی، هر سکلی عارف حکمت کییی بی پروا و حق پرست انسانلار هپ اونیڭ ویردیگی فعلی و حیاتی درسدن استفاده و استفاضه ایله بهن گنجلردی.

غالیپک لسانینده نفعیانه بیر سطوت و شدت گورولور. بونیگله برابر تشیه و استعاره لری او قادارده اغراق کارانه ده گیلدر. داها معقول، داها طبیعت یاقیندر. همان بوتون یازیلارینده تصوفی بیر آدا، تصوفی بیر مؤدا وارددر. بو گاده کندیسینک طریقت نقشیه دن اولماسینک بویوک تأثیری وارددر. مشایخ خالده نیڭ بویوکلریندن مولاه فیض الله ائندی به منسوب ایمش:

مظهر نور رسول لله اولان نقشیلرز

سر مرآت جمال الله اولان نقشیلرز

پیشوامز، بیریمز صدیق اعظمدر بزم

فخرانس و جان ایله همراه اولان نقشیلرز

سرتسر اشیا اولور انواریمزدن نقشبند

آسمان فیضه مهر و ماه اولان نقشیلرز

صرف أنفاس ایلهرز دائم طریق عشقه
خاتقام دلده وقف آه اولان نقشیلرز
ذکریمز ذکر خفیدر گاهی اما جذبه ده
اهل عشقه ناله جانگاه اولان نقشیلرز
خنده ایلهر اطلس گردونه چک خرقة مز
عالم معنیده صاحب جاه اولان نقشیلرز
رابطه بند خاوصز سر فیض للهدن
روز محشر مظهر دلخواه اولان نقشیلرز
جنت اعلا ده «غالب» خالده بن اولساق نولا
عاشق نور جمال الله اولان نقشیلرز!

غزلیله کندی اتسابینی ده، طریقتینی ده، قناعتینی ده آچیقجا سوبله یور. غالب قوتلی بیر متصوف mystique در. بو نشوة عشق ایله سوبله دیگی غزللری چوق قوتلی در. آداسینده بیر غرور، مؤداسینده بیر ایمان وارددر؛ او یله یرلر گلیر که اورادا بیر جذبه یه طوتولور exalte اولور هیجانی آرتر، جوشار Lyrisme ی لسانیه هیجانی بیرله شدیربر، هم آهنگ قیلار:

صورت سر هیولا مختلف اجزاسی بیر
جنبش نور تجلا مختلف مجزاسی بیر
عالم وحدتده یکساندر مال کفرو دین
ظاهر احکام اسما مختلف معناسی بیر
سر انساندر سواد نسخه کبرایی گور
شکل الفاظی سراپا مختلف معناسی بیر
هر طبیعت بزم وحدتدن آلور بیر گونه فیض
نشأ جام مصفا مختلف صیاسی بیر
حکمت حقدور ظهور هر دو عالمدن مراد
رنک گوناگون اشیا مختلف مبناسی بیر
هر نکهدن دهره «غالب» سیر جاناندر غرض
آه وضع جان شیدا مختلف سوداسی بیر...
کییی و:

آگیلسون اول بلاعهدی که می نوش ایتدیگم دمدر
 غم دنیاو عتبابی فراموش ایتدیگم دمدر
 آگیلسون اول زمان شورش آباد انا الحق کیم
 دلی کیف می وحدتله بیوش ایتدیگم دمدر
 آگیلسون اول شب معراج وصلت کیم صفاسیندان
 لب نازونیاوی لال و خاموش ایتدیگم دمدر.
 زهی. درد علایتسوز مهر عاتم وحدت
 که امکان و وجوبی دوش بردوش ایتدیگم دمدر
 زهی هنگامه ناز و خطاب لن ترانی کیم
 سراپا گوگدومی موسا کیبی گوش ایتدیگم دمدر
 قبی اول دور بزم گفتگوی سر لایشل
 که عقل اولی بیر سوزله مدهوش ایتدیگم دمدر
 زمان گریه جانسوزیمی یاد ایله ای «غالب»
 هوای عشق ایله طوفان کیبی جوش ایتدیگم دمدر.

غزلی کیبی دهرین بیر وجد extase ایله دواو و جوشقون اولاراق تپهچله
 صارصیلدیغی دملر چوقدر.

تاخاک دریاك قبله حاجات ایده‌رز بیز
 عرش اوزره واروب عرض مناجات ایده‌رز بیز
 تاجوهر آیینئه اسرار بطونیز
 یك صورت ایله وحدتی اثبات ایده‌رز بیز
 لذت شکن کوثر اولور جام صفا میز
 معموره فردوسی خرابات ایده‌رز بیز
 پیکان دعای دل اندوه کشانیز
 جبریل صفت عزم سماوات ایده‌رز بیز
 بالارو عشق صمدز، عرش برینی
 اول قدم همته مرقات ایده‌رز بیز

مشکات ضیا پاش تجلای جمالز
 یك برق ایله تنویر شؤنات ایده‌رز بیز
 «غالب» بیز اول شارع وحی آور معنی
 کیم شعر ایله ایشار فیوضات ایده‌رز بیز.

غالب اورندو لایالی نظرایله عالمه یوقازیدان آشاغی به دوغرو شوله
 بیر باقدیقان صوگرا:

شیمه عالمده انصاف و مروت قالمایش
 انحراف ایتمیش طبیعت استقامت قالمایش
 صورت احسانی نزع ایتمیش هیولادن خدا
 نسخه الفظده معنای همت قالمایش
 عقل اول مصدر جهل و عناد اولموش مگر
 مبدأ فیاضده فیض طافت قالمایش
 ایله‌میش تاسیس الاشکال نشاطی چاک چرخ
 نار و مار اولموش دوائر شکل و صورت قالمایش
 شوره‌زار ایتمیش جهانی شعله نار نفاق
 گلشن الفتده آثار طراوت قالمایش
 دوات دنیادن اعلا ایله‌میش حق همتم
 حمداله چرخ ناهمواره منت قالمایش
 بیر عجب دورینده‌یز «غالب» که بزم عالمیک
 باده‌سینده روح بوق، جامینده صفوت قالمایش

دیه استحقاقکانه تهزیل ایدیور و بوتون ذهنیتینی شو غزلیه تثبیت
 و اعتراف ایدیور:

نه اسیر مطلبیم، نه کامران همتم
 حمداله مستریح امتنان همتم
 اوج استغنی تسلیم و رضادر مرکزیم
 مهر عشقیم داغسوز آسمان همتم

عبد محضیم خاطریم وارسته در اندیشه دن
 فارق البال مرادات جهان همتم
 یاس و مطلبیدن عبارة ر نهایت حکمتی
 خضر عرفان و اف راز نهان همتم
 دهری قیلدیم دور ایدوب کام دو عالمدن گذار
 پیر درگاه رضا کهنالامان همتم
 طرندی طوفان غنای ملک طبعیم عالمی
 حمدلله صنیعه شوی داستان همتم
 «غالب» ایتهم گو گلومی آزرده یاس و مراد
 رند عشقیم آفت نام و نشان همتم.

سقوفچالی غالب بوتون استعداد و فیض طبیعینه رغما یازیلارینک قسم
 کلیسینی نظیره صورتیله وجوده گتیرمشدر و کندیسنه مریدلک. شاگردلک
 ایدن گنجاری ده نظیره چیلگه سوق ایتمشدر. بو قدرتیله ابداعه میل ایتسه
 هیچ اولمازسا، تعقیب ایتدیگی ساحه و ذهنیتده یو کسهک و اصل original
 بدبعه لار میدنه گتیرمکچکینده شبهه یوقدی. خصوصیه آوروپادان انتقال ایدن
 تجدد جریانینه بیتشه مسمه سی، بک ایرکن اوّلوب گیتیش اولماسی فطرتیندن
 مامول اولان شاه اثرلردن ادبیاتیمیزی محروم ایتمشدر:

سرتسر داغ داغدر گو گلوم
 بوالعجب باغ و راغدر گو گلوم
 ماه و خورشیدی کم شعاع ایلر،
 آتشین بیر چراغدر گو گلوم
 روح قدسی به ایلهمه ز منت
 خضر عرفان سراغدر گو گلوم
 شاه سودا ل اوزره طوتسا روا
 بزم عشقه اباغدر گو گلوم
 «غالب» ایتهمز بو خاکداندا قرار
 نسر اوج فراغدر گو گلوم

کیبی قبورق و سیال شعرار غالبده استعدادینی حقیقه تربیه ایدمه مش.
 ایجاد و ابداع قابیلیتینی تنمیه به موفق اولاماش بیر صنعتکار روحی وار. اوند
 یاراتماق قوتیندن زیاده نقاید و تنظیر قابیلیتی وار. گوزینک ئوگینده کی
 لک صنعتکارانه یاپیلش لوحه لاری اصللاری قادار گوزدل. بضاده اصللاریندن
 بارلاق تقلید ایتدیگلری حالده قوه خیالیلریندن هیچ بیر شی یارانا یان
 رساملارده بگزه بور. فکر ابداعدن esprit d inventions محروم بیر آرتیست
 حالت روحیه سی گوستریور. لک وزل یازیلاری ناغلی قدم ایلد فیهیم قدیمه
 یازدیغی نظیره لر در. گرچه کندی قریحه سیندن یازدیغی غزللرده یوق ده گل.
 فقط تنظیر ایتدیگلری، اقتدارینه ده، استعدادینه ده نقیصه ویردجک قادار چوق!
 اسکی ادبیاتیک لک فنا اصوللاریندن، صنعتده شخصیتی و دهایی اولدوردن
 اعتیادلاریندن بیرری و بلکه بیرینچیلی. بو نظیره چیلک اولموشدی. بوتون
 گنجلر استاد تلقی ایتدیگلری بیر مقتدایی تعقیب و تقلیددن آیریلمازلار.
 اونیک اثرلرنی بیرر انموذج کمال "Type de perfection" عد ایدرلردی
 که بوده Classique ادبیاتیک بیر نوع استبدادی، بیر نوع تحکمی ایدی.

یارب بنی آزاده درد و کدر ایتمه
 هر موی جان و دله بیر نیشتر ایتمه
 بیر باشقا جلی ایلد قیل گو گلومی خوشحال
 مقصودی موقوت قضا و قدر ایتمه
 افتاده ایتسهک شعله دیدارینه ای دل
 پروانه صفت کندیکگی محو ایت حذر ایتمه
 شپاز دلیک هیروش آه درون ایت
 تا عرشه چیقار شوق ایلد محتاج پر ایتمه
 منظور خدادل دل ارباب محبت
 ای خواجه صاقین عاشقه سن کج نظر ایتمه
 «غالب» غم غیرتله دل و جانیکگی محو ایت
 تا درد دلیگدن دلیگی باخبر ایتمه

دیهمن غالب شبهه یوق که هیجانلی، جوشقون، رند و لایبالی، متصوف روحلو
 یو کسهک بیر شاعر در. عمری وفا ایتسه و نظیره چیلگندن واز کیچسه ایدی.
 البته اثرلری هر وجهه شایان تقدیر اولوردی.

برابر ايدى. هنوز بىگيرمى باشلار يندە بىر گنج ايدى. (۱۲۵۹) سنە سندنە
اوقف همابون خزنەسى محاسبە سىنە دوامە باشلامىشىدى.

سكز سنە قدار مذکور مأمور تەدە بولونموش و اقدام و اقتدارى.
غيرت و اهليتيله، آرقاداشلارى و آمرلرنيك توجهنى قازانمىش. عصرىك اجتماعى
و رسمى تربيه سنى آلمىشىدى. طبع شاعرانە سنى ايشلەتمەگەن دە خالى قالمايوردى.
غزالر، قصيدەلر يازاراق بىر خېلى مەدوح بولۇپ، مدح ايدىيوردى. (۱۲۶۷)
تارىختە اؤناف خزنەسى مکتوبى اوداسىنە كىچەشدى.

فطرتينده شاعرلك استعدادى كندىنى گوستەرەش زمانى شعرا سىنى تظييراً غزالر،
قصيدەلر يازمە باشلامىشىدى.

شرق ذهنيته، ايرانه تقليداً يازيلان اثرلره نظيره لرى هر كسك تقدیر
و استحسان نظرلرینی جلب ايدىيوردى.

بو تارىخلردە مبتلا اولدوغى راحتسزلق دولايىسىلە شعر و انشا ابلەدە مشغول
اولاماز بر حالە گلمىشىدى. (۱۲۸۵) سنە سىنە قدار تمام اون سكز سنە بو
راحتسزلىكك تأثيريله هيچ بر اثر وجودە گتيرەمەشدى. (۱۲۸۵) تارىختيندن
صوگرا يىنە يازمە باشلامىش. آوروپادە بو سياحتدن صوگرا دونەرك مەملەكتەدە
قوتلى بر دونانما وجودە گتيرەك هوسنە دوشەن عبدالعزیزە و وكلاى دولە
قصیدەلر تنظيم ایتەشیدی.

ایران شاهی مظفرالدین شاه قاجار استانبولە گلدیگی زمان:

راند از هر سیاحت خسرو کیتیستان

داور ایران زمین دارای گردون پاسبان

مظلعلى و تبریک قدومى حاوی قصیدە نونیه بی انشاد ایدەرك شاهه تقدیم ایتەشیدی.

صدر اعظم شیروانى زاده یه شاعر، شهر نفعی بی تظییراً:

ایدوب ای خامره سحر و بیانه آهنگ

وصف دستور جهانبا نه قیل عالمی دنك

مظلعلى قصیدە بی تنظیم ایتەش و مظهر التفات اولموشدی. بالخاصه و کلاى

دولتدن شاعر و فاضل عبدالرحمن سامى پاشا ایلە اوغلۇ صبحی پاشایه قصیدەلری

ابراهيم حقى

حيات رسميه و ادبيه سى .

سلطان محمودىك دورە سلطنتى ايدى. مملكت داخلى غائلەلره نهايت ويرمگە،
اجتماعى بىر انقلاب وجودە گتيرمگە چالشييوردى. هنوز «وقعة خيبر» اعلان
ايدىلمەمىش حاضرلقلر يايلاييوردى. ۱۲۳۸ سنەسى ايدى ميسورى محافظليغينده،
بولونان مشهور اسماعيل پاشانىك بىر اوغلى دنيايه گلميشدى؛ پاشا اوغلىنە صاغلام
و سالم بىر تربيه و بربرمك ايچين اوغلىنى صورت خصوصيه دە اوقۇتدورۇيوردى.
مەملەكتەدە اجتماعى بىگىلىكلرك حصولينە چالشيلىدىغى حالده الان بىر نتيجە
آلدە ايدىلمەمەش. معارف ساحە سندنە تجدد وجودە گتيرمك ايچين داها بىر
عصرە قدار بىكلەمك ضرورتى طبعى بولونمىشىدى.

اسماعيل پاشا اوغلۇ ابراهيم حقى يە شرت غنە سە باغلى بىر تحصيل
و تربيه و برە بىلمك ايچين او زمان ارکان و اعظمينك تعقيب ايتديكى يولى
تعقيب ایتەگدە مضطرايدى.

نیمه کیمده اویله اولدی... ابراهيم حقى باباسينيك صاغليغينده تورکجه،
فرسجه و عربجه بی رسمی و خصوصی واسطەلرله آلدە ایتەگە باشلامىشىدى. أبى بی،
کوتوبى سچ، بیلەك بىر چاغ، گلدیگی زمانلاردا ابراهيم حقى او قدار بونوك بىر
ذکا و قابليت گوستەرەشیدی که، معلملى گيیى باباسينيكده تقدیرنى قازانمىشىدى...
انقلاب وجودە گلميش معارف ساحە سندنەدە تشميل اولوناراق ميوهلرینی
حصولە گتيرمگە باشلامىشىدى. سلطان مجيدىك تختە، بونوك رشيد پاشانىك ص ارته
گلمەسيله معارف ساحە سندنە گنیش بىر فعاليت موجوديتى گوستەرەگە باشلامىشىدى.
(۱۲۰۸) سنە سندنە اسماعيل پاشا استانبولە دونمىشىدى؛ اوغلۇ ابراهيم حقى دە،

و مدحیہ لری ایله اتساب ایتمش، او سایه ده ده عبدالعزیزه یازدیغی قصیده لری
حضوره تقدیمه موفق اولاراق ترفیعہ مظہر اولمشدور.

سامی پاشا مرحومه بری:

زهی لطف و عطاء محمدت افزای سجانی
که ممدوح گزینم ایندی بر دستور ذیشانی

دیگری:

وزان اولدی یینه باد بهاران باغ و بستانه
سراپا دوندی گلشن صحن سنبلزار رضوانه

مطالعاریله باشلایان ایکی اوزون قصیده یازمشدور.

«عسیر» ک فتحی اوزهرینه تبریکی متضمن و «نفعی» بی تظییراً اوزون
بر قصیده رائیه یازاراق سامی پاشابه تقدیم ایتمش. سامی پاشاده:

آفرین ای ظفر آراسته خاقان دلیر
حیدر دور زمان پادشه عرش سریر

مطالعلی قصیده بی سلطان عزیزه، برگون حضورده بولوندوغی صبراده، تقدیم
ایتمشدر. سلطانک پک خوشینه گیتمش و حق بیگه تقدی عطیه و احسانلرده
بولوندوغی کییی مەاشینه ده بر ملیندن فضله ضم ایتدیرمشدور.

بو صورته ده الثقات پادشاهی به نائل اولان حق بی اسکدارده کی خانه سنده
یری منزوی بیر حیات کچیرمکده در. مشارالیه نفعی بی تقلید ایدن صوکت
شرق شاعرلرینک اؤ زباده موفق اولانلارینداندور. «اسکدارلی حق بی» نامیه
شهرت بولموشدر.

دیوانچه سی «۱۲۹۳» تاریخینده بروسه لی اشرف پک طرفیندن «خداوندگار
ولایتی» مطبعه سینده طبع ایدیلرک شاعرک رسمی ده علاوه ایدلمشدور.
دیوانته زمانینیک اؤ نامدار شاعرلرندن بولونان و حق بی کییی اسکدارده

اوتوران و او زمان اسکدار متصرفلغی دئره ممیزلرندن بولونان یکیشهرلی
عون بیگک:

سوز کالبد قدرنی آدمه جاندر

سوز واسطه رابطه عالمیاندور

مطالعلی مشهور قصیده تقریضیه سی، دیوانی طبع ایتدیردن اشرف بیگکده:

موفق اولدوم (اشرف) طبعنه همده دیدیم تاریخ

بو دیوانیه حق بی کشور معناده سلطاندر

تاریختی حاوی تقریضی واردور.

شعری و صنعتی.

حقى بك تجدد دورى اركاڭىدىن، يعنى اون دو قوزونجى عصر عثمانلى شاعرلىرىدىن اولمىقلە برابر، تجددلار جرائىدىنمە قىلىمەنمەشدر. كىندى قناعت و ذهنىتىجە، بوتون شرق ذهنىتىلە دوشونەنارنىڭ قناعتى كىيى، شعر آنىچاق قىدىمانىڭ يازدىقلىرىدر. موفىقىتدە اونلارنى تىظىر ايدە يىلىمىڭ، اونلارمە يىتىشە يىلىمىكىدىن عبارتدر.

شو اعتبارالە حقى بك اون دو قوزونجى عصرده «ادىيات قىدىمە» بى تىمىل ايدىن قىدرتلى شاعرلىرىدىن بىرىدر. اوندە آرايىچىمىز بىدىعى مەزىنار، شعرى قىدىنلار كىندىدىن اول كىلىش و كىندىسە، شقى تىقلىد اولموش بولوان شعراى قىدىمەدە و اونلارنىڭ سىرا قىرازلارنىدىن بىرى اولان «نقى» دە آرايىلە جىگىز مەزىنلار، بولالە بىلە جىگىز، گوزەللىكلەر و قىمىتلارنى عبارتدر. شوراسى مىحقق كە، وادى قىدىمەدە اڭ گوزەل نەمۇنە وىرمەك ادعاسىنىدە بولوان دورە تجدد «ادىيات عىتقە» شاعرلىرى اىچىندە حقى بك سىرا قىرازدىر.

بالخاصە قىدىمە گوزەللىقە نقى بى حقىقتا ياقلاشمىشدر. طرز قىدىمىدىن آىر بىلامان طرز نۆپەدە كىرە مەيەن ئاچىلار، فىضىلەر، شىخ و صفىلەر حقى بىگىڭ ياننىدە بىك سونوك، بىك شەشەسز قالىرلار.

نقى بى تىقلىد يازدىغى قىدىلەرنى نقىنىڭ قىدىلەلىرى اىلە قارشىلاشدىرەق نو حقىقتى گوزەل اىچىن كافىدر.

افىدەسى مەنى، سىلىس و مەنىلىرىدر. نقى بى تىظىر سلطان عبدالمجىدى مىدح اىچىن يازدىغى شو قىدىمەنىڭ لىسانى نقىدىن نە آھنىك، نە خىيال، نە تىصوىر نەدە شەشە اعتبارالە آشاغى قالىر:

گىلدى اول دم كىم جىباب خالق جان آفرىن
ايدە جىش مىلىمىنى مەظھر فتىح مەيىن،
گىلدى اول دم كىم بىراى نصرت اسلاميان
فوج ارواح مىجىردلە دولاروى زمىن.

ابراھىم حقى

گلمدى اول دملر كه آهنگ شتاب رزم ايدە
 خسروان ملكت معموره حق اليقين
 وقتيدر اولاً بعز لطف خلاق ازل
 غاغل كوس ظفردن طاس گردون برطنين
 حبذا دوران سعد اختر كه گوستر مگده در
 مؤمنينه صورت امنيه نصرت رحين
 حبذا هنگام رستاخيز اثر كيم اولماده
 مشر كينه آخر جمعيت خذلان قرين
 نيجه غالب اولمايا كفاره اول شجعا نكيم
 هر برينك نخبه افكاريدر اعلاى دين
 نيجه منصور اولماز اول شاه مؤيد كيم چكه
 خصم دين احمده شمشير آشتاب كين
 اول شهنشاه قدر قدرت لايقدر اگر
 پادشاهان ايتسه لر در گاهنه وضع جين
 تاج بخش سروران سلطان گردون آستان
 ملك ملك جهان آرايش تخت و نكبين
 شاهباز اوج همت پنجه تاب سر كشان
 شير گردون جلادت قهرمان ماء و طين
 زور بزوى قدر خاقان اسكندر سير
 قوت انظر ظفر سرمايه راي رزين
 حضرت «عبدالمجيد» خان معلا يايه كيم
 ذاتيدر كون و مكانه لطف رب العالمين

ايسته آفاقي بر گريز گادا... فقط نفعينك تشبيهلري، نفعينك اغزالري،
 نفعينك مبالغهلري، حاصل نفعينك خطالري، نفعينك دهالري...

بو واديدە شناسينك سويلاه ديگي قصيدلر جمعي بر متشاعر سوزى قادار
 قورو و سونو كدر. اونكده سلطان مجيده قصيدهلري واردر. اونكده نفعي به
 نظيرهلري واردر.

تقمينك گورجى محمد پاشايه يازديغى قصيده نونيه نك گريز گاهيندن ده بر
ايكى مصراع اوقويايم:

مژده خلق عالمه كيم لطف رب العالمين
كائناتى دولت سرمدله قىلدى كامبين
مژده خيل مستعدان پریشان حاله كيم
اولدى نادم عكسینه دور ايمهده چرخ برين
مژده ارباب كمال و اهل ملك و ماله كيم
يينه معمور اولمغه ميل آلهدى دنيا و دين

شو بارچايى يوقاريكى گريز گاه ايله برابر اوقوساق عيى قصيده نك بر
بارچاسى اولماديغى ادعا ايدمك كيمسه بولونماز... اوقادار عيى لسان، عيى
روح، عيى قوت، عيى قناعت عيى ذهنيته در.
«عسبر» فتحى مناسبتيله سلطان عزيزه ويرديكى قصيده رائيه نك گريز گاهنده كى شو

«آفرين آى ظفر آراسته خاقان دلير
حيدر دور زمان پادشه عرش سرير
بيت معمور خدا فتح اولالى كلمهدى هيچ
دهره ذاتك كېى بر فاتح قهار و قدير
آلهدك بارقه تيغ شرر بارگله
ملك پنهان پر آشوب عسيري تسخير
آلهدك حكيمگه سكاني منقاد بوتون
خارجينك ايدوب اعيان عصاتن تدمير
برق قهرك يمه صالدى كه بر شور عظم
اولدى افلا كه بوتون زلزله بخش تاثير»

ايله، وزير اعظم خسرو پاشا مدحينه «نعي» نك يازديغى قصيده نك گريز گاهيندن
آليان شو بارچايى ده گورمليم:

آفرين آى علم افراخته سردار دلير
صفدر قلعه كشا صف شكن كشور گير

فتح خير اولالى آيله مه مشدر كيمسه
زور بازو ايله بر بويه حصارى تسخير
بارك الله زهى دولت فتح و نصرت
لوحش الله زهى عاطفت حى قدير
غملل كوس ظفر طوتدى جهانى او قادار
جند ارواح ملك بر برين ابتد تبشير
باشلادى گوش ايدجيك سورة فتحه جبريل
آيلهدى خضر ايله الياس دعا و تكبير...

ابسته شو مثالدرده تايد ايدبور كه حقى بك زمانينك نغميسى اولموشدر.
حقى بك يالكر قصيده يازمقله قالماش، عيى زمانده كاظم پاشا كيبى مرثيه ده
يازمشدر. طبيعى مرثيه گولقده كاظم پاشا درجه سيني بولموش ده گلدر. او يالكر
«تركيب بند» شكلينده شپيد كر بلا نامينه بر مرثيه يازمشدر. اُسكى شاعرلرك
بالخصه Elegie» يعنى رثائى شعر يازان شاعرلرك قدرت تامه سيني گوسته رمش.
«چهنله كنديسنه elegiaque ديمك اچين بر صلاحيت ويرمشدر:

آى دل باتوب حريمگه يك داغ برغمى
مجرى خون اشك ايدم گور چشم بى غمى
آى سینه وقتيدر كه چيكوب آه شعله بار
دوندور صباحه ايله ظلمات ماتمى
برق قضايه منزل اولا اويله سینه كيم
ماتم دمينده چكمه يه يك آتشن دمی
تير بلايه اولا هدف اول گوگل كانك
ماه محرم ايجره اولور كارى خرمى
چيقسون او گوز كه صاجما يوب آتشن دملرى
فرق ايدم صبح روشن ايله شام اظلمى
دمدر بر آه سرد ايله ارباب وجد و حال
سرتا يپاي دو گدورا نار جهنمى
دمدر جهانى لجه طوفان ايدوب گوزوم
امواج خوته باصدبرا چرخ معظمى

دمدر كه آه شعله ور يم آشكار ايدوب

موقوف يك شراره ايدم كار عالمى

ياد ايله دكجه واقعه كر بلايى آه

ساطور ماتم ايله يارام لوح سينه يى

شاه شهيدى ياد ايله اول رتبه آغلايم

رشك ايتديزم دو چشمه يمه تا عين زمزمى

آفاقى ياقى واقعه شاه كر بلا

طوتسون جهانى ناله دلسوز حسرتا

حقى بگك شو قصيده رئائيه سينده ده باقىك قانونى سلطان سليمانك وفاتينه

يازدغى تركيب بند رثائيك جاشينسى گورمه مك ممكن ده گلدر.

دو كسون سحاب قدبن آگوب قطره قطره قان

ايتسون نهال نارونى نخل ارغوان

بو آجيلرله چشم نجوم اولسون اشكبار

آفاقى طوتسون آتش دلدن چيقان دخان

قيلسون كبود جامه لرين آسمان سياه

گيسون لباس ماتم شاهى بوتون جهان

ياقسون درون سينه انس و پريده داغ

نار فراق شاه سليمان كامران...

ديهن باقىك روح ماتمنى حقى بگك مرثيه سينده ده عبنى آتش، عبنى هيچاله

دوبو بوروز. ساده عبنى آهنگ ياس و هجرانى افاده ايچين عبنى وزنى

انتخاب ايتمك، شبيق ماتمى تصوير ايدمك طننده كامه لر قوللانمق قالمايور،

حتى شكللى بيله باقىدن آلييور، تاثرى اك جانلى، اك هيچانلى افاده ايچين

«تركيب بند»ى ترجيح ايديور...

هر قطعه يه علاوه ايتديكى بندلرده روحيندن طاشلوب گلن ماتم نوجه لرينه

بر بگى آتش ورييور:

چيقتسون سپهر زمزمه سوز عاشقان

طوتسون زمينى ولوله آسمانان

فرياديله ايگله يور...

وادي قديمده شعر بازار حقى بگك بر فضيلتى ده، ذاتا يك محدود

بر چهره چو ددن عبارت اولان قديم شعر ساحه سينده بر يگيك گوسته رمك

امكاندن اميدى كسينجه، او ساحده اك شيان حيرت بر ممتازيت و بلاغتله

يوكسه لن كمال اهلر زنى كندينه مشق تقليد اتخاب ايتيش اولماسيدر.

قصيده ده نفعى بى تقليد و نظير ايله بويوك بر موفقيت گوسته رديكى، مرثيه ده

باقى به نظير اولاييله جگنى اثبات ايتديكى كيى، آسكى ربابى lyrique

شعر يمزك يگانه واديسى اولان غزلرده او واديك اك دلسوز، اك عاشق.

اك حقيقى قهرمان فريدى اولان فضولى بى مقترعا عد ايديور:

ظرف روينده اومه زلفين پريشان ايله مش،

اهل عشقك باشينه دنيايى زندان ايله مش...

تاخدا اوج فلكه مهرى رخشان ايله مش

ديده سين انوار رخسار كده حيران ايله مش

عشق زلفكله شفق ظن ايله مه آهوى مهر

نفسين چاك ايله يوب بغيرن قيزيل قان ايله مش

قنله دولدور مش سبوى قلب ارباب دلى

تا كه گردون چشمه خورشيدى ريزان ايله مش

صانما انجمله فلك تقدير حق بى حد چراغ

حلمه آه شررنا كمله گردان ايله مش

امتنانك نولسون اى خورشيد دهره فيض عشق

سن كيى يك مهرى بر داغده نهان ايله مش

ايله يهن روح مصور پيكر مطبوعكى

قالب فرسوده يى درد ايله بيچان ايله مش...

غمزه كى ايدوب قضا جلال و بى رحم و امان،

چشمه كى غارتگر سامان ايمان ايله مش.

اى فضولى وارمى بر «حقى» كيى آتش زبان

آچديك واديه تا بو رتبه جولان ايله مش...

حقى يك بو فخر يه سياه فضولى واديه سينده ده جولان ايله ديكى سويله يور.

اومت جولان فقط فضولی کیسی عاشقانه ده گل... بو وادی فضولی وادیسی...
اونده کی حزن صمیمی بی، اونده کی هجران عاشقانه بی ادا ایچین یانمش.
داغلانمش بر گوگل ایستهر. حتی بگک غزللری گرک ترتیب، کرک تنظیم
اعتبارله بلکه فضولینک غزللرینه فاقدر. چونکه افاده سی دها پوروزسز،
سوزلری دها دوزگوندر. فقط شعریتی او مرتبه دن چوق اوزاقدر. حتی بکده
نه او لیریزم lyrisme نده او آتوزیازمه enthousiasme واردر. حتی
بک دماغله یازیور، فضولی قلیله یازاردی:

بروانه شمع حرم افروز فراغز
ظن ایتمه بزی بلبل دستان زن باغز
فواردمز اولمشدر ایکی دیدۀ نومید
سرتابدم چشمه خون، شعله داغز
سرمست قضا جرعه خون دلمزدن
میخانه تقدیرده بر کهنه آباغز
بروانه مز اولمشدر ازل طائر قدسی
فانوس ملائمه بازار اوزگه چراغز
بیگانه بزم خردز بز دخی (حتی)
مجنون ایله هم سیرت و هم حال و دماغز

دیین حتی فضولیدن چوق اوزاقلاشیر، فقط بو تفکر و بو قناعتله دها
زیاده «روحی بغدادی» به باقلاشیر. همده شو یوقاربده کی غزلی ماهیت تجسس،
شیوه تفکر، ادای هیجان اعتبارله بر غزل اولمقدن زیاده روحینک ترکیب
بندی کیی بر ترکیب بند اولایبایر؛ هر حالده:

«بز مست می میگده علم جانز
سر خاتمه جمعیت پیمانه کشانز»

دیین روحیده دها فضله لیریزم lyrisme واردر. حتی بگک همان بوتون
غزللرنده بر قصیده گریزگاهی چشیمی گورولور. اساساً کندیشی بر غزللر

اولمقدن زیاده بر قصیده نویس اولاراق قبول ایدهرز. او اعتبار ایله ده بو کسهک
بر موقعی واردر.

رنجیده اولوب دشت اجل خارو خسندن

کیچدیم فلکک سنبل باغ هوسندن

فائل اولان حتی بک حیاتی بک دار بر چرچیوویه کیچیرمیش، اونک خارجینده
نه شعره نه خیال، حتی نده حیات طانیمشدر.

ادھم پرتو پاشا

حياتى و خصوصىتى

ادھم پرتو محمود ثانی زمان سلطنتدە (۱۲۴۰) تارىخىندە ارىزمۇدە دوغۇلدى. باباسى سۈلەيمەن زادە تېمۇر فىنى ئۇندى، «كىيى» بىگلىرى ياتىدە خىزىنەدارلىق ايدەرمىش. او تارىخىلاردا كىيى بىگلىرىنىڭ تىگىللىرى اوزەرىنە خالا و مالا بىرچوق خىزىرە اوغرامىش و عائىلەسىنى آلاراق ارىزمۇدن جىتمىش.

ادھم پرتو بىگىرى ياشىنە قادار باباسىنىڭ مامۇرا دولاشدىغى بىرلاردا دولاشمىش، جانىك گۈەوشخانە و شرقى قرە حىصار سانجاقلىرىدە بولۇنمىش. بو سياحتلىرىڭ چوقچىلىق ھەم غەنى، ھەم مەنىنى انكىشەنە بولۇپ تائىرى اولمۇش. بىر كۈرە وجودچە مەقۇم، سېرۇ سىفر، مشاق و مزاحىمە مەجلىس بىر قابىلىت كىسب ايتىش دىگەر جەھەتدە كۆزدىكى بىرلاردا تىصادف ايتىدىكى ادىبار، شاعرلار، و عالمىلارە تەماس و مەساجىتدە بولۇناراق علمى قىدرىتى بو كىسەلەشمىش، فېكىر و دىماغى تېرىيە و تىمىيە ايتىمىش. حەقىقىي بىر مەرىپى حىيات اولان سياحت، ادھم پرتو دە كىچ ياشىدە آغوشىدە ئالمىش، بو سياحتلىرى ئۇنىڭ مەجلىسلىرىدە، مەساجىتلىرىدە بولۇندوغى فۇضالىرىدىن فىض آلاراق استىداد ادېبىسىدە اوبانمىش.

اجتماعى انقلابلىرىڭ جىريانىگەھى اولان استانبولدىن اوزاقىدە كىچەن حىياتى (۱۲۶۰) سىنەسىدە قادار امتداد ايتىمىش، او تارىخىدە باباسى فىنى ئۇندى طېرىزىدە وفات ايتىش و بوتۇن بىر عائىلەنىڭ عائىلەسى ھەنوز بىگىرى ياشارىدە بىر كىچ اولان ادھم پرتوڭ اوموزىنە بولۇپ كەلمىش. فقط او زمان طېرىزىدە والى بولۇن خىزىنەدار زادە عبدۇللا پاشا مەملىكىتىڭ نامۇسلىرى بىر ائىسكدارىنىڭ عائىلەسىنى كىچ بىر چوقچىلىق ياشىدە بىراق بىرچىك قادار خىسسىز، وظيفەسىز آداملىرىدىن اولمادىغىنىدىن ادھم پرتو كىندى تېرىيە و صىياتى، عائىلەسىدە مەاونىت و ھەمىياتى آلتىنە ئالمىش. بو مەروتىدە كىچ وزىر عبدۇللا پاشانىڭ دىوان قەلىمىدە بىر طېرىقنىڭ اصول ادەبىي، دىگەر طېرىقنىدە كىتاب رەسمىيىنى تىھسىل ايتىپ بوردى. بو سۈرئە مەحقۇق بىر

پرتو پاشا

سفالندن قورتولموش اولان بو عائله نك نسبي سعادتى آنچاق ايكي سنه قادار دوام ايده بيلمىشدى. (۱۲۶۲) تاريخينده وزير عبدالله پاشا وفات ايتمش ادهم پرتو يينه كيمسه سز، ملتجاسيز قالمىشدى. فقط طالعي بو بگرمى ياشينده كي گنجى خئن تصادفاره براقمامش، طربزونه والى اولاراق گلەن داماد خليل پاشا بو گنج ديران افنديسك تربيه و ذكاسيني، معلومات و استعداديني كشف و تقدير ايدهرك ولايت مکتوبچيليقنه ترفع ايتمش، قابودانلقه استانبوله دوندوگى زماندا كدى دائيره سنده قالمق اوزره خامسه رتبه و نشانى ايله تاطيف و صدارت عظماً مکتوبچى اوداسنه تعيين ايتديرمىشدر.

ادهم پرتوده بو يكي حاميسينك هر وجهه حمايته لاق اولدوغنى اثباتدن بر آن گرى دورمامش اولانجه قدرت و غيرتيله چالشمش، خليل پاشادن آيريلماش اونكله برابر، ازميز، جزاير بحر سفيد، خداوندگار ولايتلارنى دولاشمش، والى پاشاده كندىسنى حقيقى بر اولاد كيى سەومش تعليم و تربيه سینه بىل همت ايتمىشدر. ادهم پرتو، حاميسى داماد خليل پاشانك همت و تشويق، فرانسزجه بي ده ئو گره نىمگه موفق اولمىشدى.

خليل پاشا اوچينچى دفعه قابودانلقه نصب اولوناراق خداوندگاركن استانبولا عودت ايدهركن ادهم پرتو افندى بي ده برابرنده گيرمش و برلين سفارتينه تعييق ايديلهن مکتبار ناظرى كمال افندي نك ياتده، بش كاتب نصب ايتديرهرك، آلمانايه گونده رهمىشدر. خليل پاشانك بو يكي اطفيله ادهم پرتو افندى يكي بر ساحه ترقى به گيرمش اولويوردى. نيته كيم اوچ سنه دن زباده برلينده سفارت باش كاتبي بولونماق سابه سينده آلمان لسانى بي ده ئو گره نمش، كندىسى ايچين يكي بر منبع استفاده تامين ايتمىشدر. و اوتوز ياشيني كچمش ايكن طبعينده كنى اشتياق تكمل و ابتلاى علم ايله يگيدن درس آلمانغا باشلامش و بر طاقيم علملرله رسم ده تحصيل ايتمىشدر. او زمانه قادار يوزينه گولەن طالع بردن بره وفاسيزلىق گوسته رهرك يوز چه و برمش. ادهم پرتو افندى ايچين او آندن اعتبارا كيتديگجه قارايدان يكي بر دوره حيات بش گوسته رهمىشدر.

عائله سىنى حمايه و افتدار ايدين داماد خليل پاشا وفات ايتمش، خامسز، ظمير يوز، كيمسه سز قالان عائله سى، بو فلاكتلر ك مقدمه مشومە ينى اولان خبرى كندىسینه

ياندېرىنچە اونلارڭ اداره لارنى تنظيم مجبوريتلە مآذونيت آلاراق استانبولە دونموشدى. فقط بو دونوش موقت دەگل، مع الاسف مؤبد اولمىشىدى. او داھا عائله خصوصاتىنى تسويه زمان بولمادىن كمال أفندي برلين - فارتىدن قالدېرىلمىش او ميانده كندى وظيفه سنده ختام وېرىلمىشدر. بو ايكنجى فلاكت بى چاره ادھم ېرتوى او قادار خواھش. او قادار تھالكلە صارمىدىقى تحصيلدن ابدىآ آيرمىشىدى.

دېنە بېلىر كە بو فتراق ادھم ېرتو پاشانىڭ حياتىندە معروض قىلىغىن. اليم اقترقلىرىڭ اڭ آجيسى، اڭ ياقىچىسى اولموشدى. بو آجى بى ئولونچىلە قادار اونوتمامش. برلىندىن بخت ابدىلە يىكجە گوزلىرى باشا بېر، ابىچنى چكەر ئاترلارنى آجى - آجى آڭلاتىر مش.

فطرى استعدادى، جوال ذكاسى كندىسىنى اونوز باشلارندا ايكن تحصيلە سوروكلە بەجك درجەلردە متكىمل اولان بر آدامك تحصيلدن محروم قالماسندان داھا آليم نە تصور ايدىلە بىلەر؛ بر طرفدن ولى نعمتى اولان داماد خليل پاشانىڭ ئولومى، دېگر طرفدن انسانىيەتنىڭ مريسى بولغان تحصيل عرفاندىن آيرىلىشى آجيسى جىگرىنە چو كەن دەرىن بىر فلاكت اولموشدر.

بر مدت يىڭى مأمورىتى اولان باب عالى ترجمە اوداسىنا دوام ايتىش، بالاخرە احداث اولغان پاسبورت اوداسىنە مديبر تعيين ايدىلمىشدر. بو مأمورىتەدە بر سنە قادار قالمىشدر. صوگرا بولمىشە، مأمورىتەلە يانيە بە گوندېرىلمىشدر.

بوندىن صوگرا حيات مأمورىتىندە بوتون - بوتون بر قارشىقلق پيدا اولدوغى گورولور. بر مدت قائم مقاملق، متصرفلىق كىبى ملكىيە مأمورىتلىرىنە گوندېرىلەر. ئالە رتەسىنى حائز ايسكن رتەسى خامسە ظن اولوناراق ايسكى كره ئالە رتەسى وېرىلەر. بر مدت دە گمرك و مالىيە ايشلارندە استخدام اولونور. بوطرۇز حيات باطبيع احوال روحىسى اوزەرىندەدە مختلف، عىنى زماندەدە مضر تاثيرلر مراحىمىشدر. طبعىدە كى مئانت. سىجىيە سىندە كى قوت، اخلاقتىندە كى صلابت بو كىبى عوارضە بلك اھميت وېرماسىنە قوتلى بر مانع تشكىل ايدەرسەدە، ھېچدە متاثر اولماق طبعىيە ممكن اولماز. نهايت خارچىيە مكتوبچىلغىنە تعيين ايدىلارڭ بر مدت اورادە قلدقدىن صوگرا رتە بالا توجىيەلە مقام سرعسكرى مستشارلغىنە ترفيع اولونور.

فقط فؤاد و على پاشالارڭ بىرى - بىرى متعاقباً وقتلىرى اوزەرىنە بوتون بوتون قارىشان اداره ايشلىرى مەملىكتە قاراللىق بر حيات وجودە كىرەر. بو فارغاشلىقتىن استفادە ايلە چوقدىن بىرى ائەلە ايتىككە چالاشدىنى موقع صدارتە بحرىيە ناظىرى اولان محمود ندىم پاشا كىلەر... على و فؤاد پاشا منسوبلىرىنى اداره حكومتىدن اوزاقلاشدىران بو دنى طبعىيەتلى وزىرڭ شرىنە اوغرامايان كىمسە قالماز. قوجا بر عئلە بىلەدىن ادھم ېرتو أفندي - آڭلاشيان بو يىلانلار شرىندەن نىقىسنى وقايە ائەلە اولاجىق - محمود ندىم پاشانى مدح بولمۇ:

اى آسف جهان، خدىبوزى شان.

بگىلە دوران، فرىد زمان،

جذاب ائىخىمك بى رىپ و گمان.

بخنى قوتلارڭ پىشيواسىدر.

قطعه سىلە بىتەن برداستان بازار، و گویا مقام تاطيفدە، - ائز اولدوغى رتە بالانلار ايسكى درجە دوستدە، روم اىلى بىگەر بىگىلىكى بىە سىلە ادھم ېرتو أفندي ادھم ېرتو پاشا اولاراق قسطنطنىيە ولايتى والىلىككە تعيين ايدىلەر. هر وظيفە بىر ناموس ورحى بىلەن بو حمىنكار آدام كمال صبر و سكون ايلە بو وظيفە سىنە آتاپلر و بر سنە كىچمەدن ۱۲۴۹ سنەنى ۱۸ دى اقمەدە سىندە و (۳۹) باشىندە بوتون فضلىشكار ائىشلارڭ صوگ مكاقتى اولان اچلە ئاۋوشور. «طلاق الافكار فى عقد الابكار» عنوانى بر ائىرى، «عوعوه امه» سى و يوسف كامىل پاشا مرحومك طبعى اوزەرىنە كندى بوبوك برادرىڭ مكنوبنە يازدىقى شطىجات آمىز «شرح» مشهوردر.

ادھم ېرتو پاشا حياتىڭ غنىفوتدە معروض قلدقلىرى محروميت عرفانە اوغراماسايدى لسانىمىزە ايدەجىگى خدىت قات - قات فضله اولاجىقى شەھسز اولوردى.

أدهم پرتو پاشانك لسانی «ادبیات عتیقه» تأییرندن تماما قورتولموش اولماقده برابر تمامایده او رائره فاسده داخلینده قالمهشدر.

صنعت اعتبارله أسكى ذهنیته مانعیدر. ضیالرك، نامق كمالرك حتی شناسینك یله قورتولامادینى سجع پردازلق أدهم پرتو پاشادده گورولور، فقط بولوندیغى زمانه نظراً بونی تعیب اینك دوغرو اولماز. طوتدوغى طریق ترقیده دوام ممكن اولسایدی كندیسیندن چوق یگىلكلر بكمهكده ممكنیدی. یازیلارینى، قارئى صیقمادان اوقوتاجق بر اسلوب مخصوص الله یازان أدهم پرتو پاشایى أسكىلرله یگىلر آراسینده بر دوره اتصال تشكیل ایدن زمره ادباینش یزیلارندن عد اینك ضروریدر. بعضی افادهلری شناسى، ضیا، كمال افادهلری قادار متین، سلیس و واضعدر: «آوروپالیرك هیأت اجتماعیه لریده نسوانك حائز اولدوقلری مقام ناز و نفوذ، آنلره دائر خصوصاً افكار رجای تغییر و هیچ اولمازایسه سوز صاحبیرنه انترام سكوت ایتدیرهك درجهده تاثیر ایله مكدهدر...»

جمله سى ادبیات عتیقه طرفدارلرینك قولاندیغى اغلاقات و اغراقندن منزهدر. أدهم پرتو پاشا «اطلاق الافكار» بنی البته داها آجیق، داها ساده بر لسان ایله یازا بیلیردی. Transition دوره اتصال اركاتندن اولماسى لسانكده ایكى ذهینته رابطه تأمین ایدن بر شكلده تجایسنى اتاج ایتمشدر.

طبعاً شخصیاته مائل اولماسى بعضى یازیلرینى مزاج گویانه یازماسى موجب اولمشدر. بویوك قارده شك مکتوبه یازدیغى «شرح» طبعیده كى شخصیاتك قوته دلیدر. «مزاج» طرزینده و محاوره شكلیده یازدیغى «وعود» سى سلاست و بساطت اعتبارله قوللى بر ائردر.

«قطمیر - (بر آغینى سورویهرك) وای، وای، وای...»

حكیم - (بولوندیغى گوشه فراغ و تمشدن بو بیچاره حیوانى گوروب) واده، واده... بیچاره حیوان! (كندی نفسینه) شو حیوانك عجز و مسكنته و انسانرك قدرت و غفلته بقا! الهی! ترتیب مراتب خلایقه باعث ترجیح نه در؟ ثوبله ایسه آنك علنى نه ایدی؟ یوقساكائات كیف مالتقمیدر؟

قطمیر - (كندی نفسینه) وای، وای... شو انسانیتدن قوبوشوب، حیوانیتده قرار ویردی!

حكیم - نه سوله رسك؟

قطمیر - سن نه آیه رسك؟

حكیم - بن سنك صورت ابتلا و اضطرابك آغلاریر!

قطمیر - بن دده سنك نتیجه افكاریرك گولهریم؛ أما یازیق، كه ضعف وانكسارك مانع اولورور.

حكیم - سبب؟

قطمیر - سبب شودر كه: آثار سوء صنیه لرینى گاه خلقته و گاه طبیعته اسناد ایله كندولرینى پاكه جیقه رمق ایلای جنسكزه طبیعت ثابیه اولموش، سن دده وظیفه انسانیتى انكار خلقته چوروتمك ایسترسك. باق بن اینك علمیندن ممنونم؛ حتی توبه خطا گلسه فریاد ایله یشم او علمه محبت و وقایه سنه مجبوریتى اثبات ایدر. جمیع مخلوقات، مافوقندن محجوب بولوندوقلارندن انسان کیى، رتبه قلوبلری یوقدر. اشكمنز مراتب خلقتمدن ده گلدیر؛ آنجاق صورتده تكریم خلقته ممتز و سیرتمه جیل و غفلتله ادراكى بزدن آز اولان آدام قیافتلى جانوارلرك دست تعدیلرندندر. «محاوراتی ایله باشلايان پارچا بوگون قونوشولان لسانه بك یاقین، آجیق بر تور كچه در. «ادبیات عتیقه» ده بو كا معدن اولاجق سلاست و وضاحتده یازیلماش اشر یوقدر. شوده پاشانك طبیعى بر اكلامه تبعیله حصوله گئیردیگى سددلگى میدانیه جیقاریر. وادی شعرده اختیار ایتدیگى «داستان» سراقده بو سادانك عشقنك بو تكامله دوغرو گیدیشك پارلاق بر نمونه سیدر. هر كسك ممدوحلرینه طرز عتیقه غزلر، قصیدلر اشاد ایتدیگى بر زمانده أدهم پرتو پاشا رقت صدر اعظمى اولان محمود ندیم پاشای مدح صدیدنده هجه وزیله، تورك روحیه «دستان» یازیوردی:

بو ددلى كوكلومك جوشغونلغى وار،

ظنم او بوصمانك مبتلا سیدر.

تیرمش صبرینی بیلمم نه آرار،
 عشق المینک اُسکی بدلا سیدر.
 نویله بوصمادر کیم هیچ یوقدر اشی؟
 کیم گورسه بگه نه ز او ماهوشی؟
 گوزد ملک گوگنک بارلاق گونشی
 محبت افقنک بر ضیا سیدر.
 قورولموش قاشلری قضا کمانی،
 تیره تیر کیر پیگی اوقی هر یانی،
 قتده حاللدر قامونک قانی؛
 وده خلقتنک مقتضا سیدر.
 مرحمتی یوقدر دیگله ممز آهی،
 بیك عاشق تولدورور هر بر نگاهی،
 اجل دیدیگلری امر الهی
 غمزه سینک قدیم آشا سیدر.
 بک یخشیدر اونک شیرین نقاسی،
 هر سوزی، صحبتی، طور و اداسی،
 ذره ده کلی اما یوقدر وفاسی،
 دم اورساده قورو ادنا سیدر.
 دوادر قان یوتما دردلی نوزیمه،
 جلادر آغلامق یاشای گوزیمه،
 بر نظر ایله یمن صولوق یوزیمه
 دیر که عاشقلرک بی ریاسیدر.
 صدق ایله زمانده صدیق اکبر،
 عدل و سیاستله حضرت عمر،
 زهد ایله خیاسی عثمانه بگزه ر،
 عرفن ایله وقتنک مرتضا سیدر.

باغیشلار نلعی بزلره قوت،
 رأیله انتظام بولور مملکت،
 ویرلمش کندینه هر دورلو حکمت؛
 ادب مجلسنک (ایقرا) سیدر.
 دور سامیسنک خلقه هر گونی،
 اولدی سماحتله سهوینچ دو گونی،
 یرمکی ده نیلهن ایران دوشگونگی
 ناب احسانک بر گدا سیدر.
 ای آصف جهان، خدیو ذی شان؛
 یگانه دوران، فرید زمان؛
 جناب افخمک بی رب و گمان
 بختی قوتلورلرک پشوا سیدر.

روحمره مونس و صمیمی گلن بو تور کجه مدحیه بر طرفدن
 «Sincerite» اخلاصی، دیگر طرفدن ده lyrisme جوشموقلفی و حساسیتیه
 گوزومزک اوکینده بارلاق و هر وجهه تقایده لایق بر شعر و صنعت
 نمودجیدر. هجه وزنیله، «دستان» شکلده ده بدیع لریار اتیلا یله جگینه چاتلی بر شاهیدر.
 شاعرک بوتون ترجمه حسانی، بوتون محرومیت عمرینی شوا.

دوادر قان یوتما دردلی نوزیمه،
 جلادر آغلامق یاشای گوزیمه،
 بر نظر ایله یمن صولوق یوزیمه
 دیر که عاشقلرک بی ریاسیدر.

قطعه سی بزه بوتون بلاغت و فجاجتیه اوقوبور. (۴۹) باشینده هدر اولوب
 گیددن ادھم برتویشا فطرة بر شاعر، حساس، ألم آشا، لیریک بر شاعر در:
 «اگر مقصود اثره مصرع بر حسته کافیدر» اونک بر مصرعی ده گل، بر حسته
 بر شعری گوزومزک اوکینده...

خصوصی و رسمی حیاتی.

۱۲۵۵ سنه سی رمضانینک (۱۶) نجی چهارشنبه گنجه سی (موسار) ده دوشموشدر. باباسی ذوالفقار نافذ پاشا بوبوک بابامی ده هر سک والسی استولجالی علی پاشادر. اون بش پاشالارینه قادار بوبوک پدرینک یاشده قالمشدر. دایه اون بریاشینده ایکن بوبوک پدری انجا ایدرک کندیسنه تیمرلی سواری میر آلا یلغی توجیه ایتدیرمشدر. شو صورتله عسکرلرگه ساوک ایتمش اولان عارف حکمت باباسیله بوبوک باباسنک وفاتی اوزره ربه عالمه سیله هر سکدن بوسنیه گیتمشدر. (۱۲۷۰) ده استانبوله گله رک تحصیله باشلامشدر: (۱۲۷۲) تاریخینده مصر قابو کتخاسی مختار بگک دلاشیده میر آلا بلیق رتبه سی، رتبه خواجگانی به تحویل ایدیلرک صدارت مکتوبی قلمینه مأمور ایدیلیمشدر. یدی، سکر سنه قلمه دوامدن صوگرا مأموریتدن چکیلیمشدر. دایه صدارت مکتوبی قلمینه بولوندوغی صیرالارد، (۱۲۷۷) سنه سی نه یارینده ضیا پاشا، کظم پاشا، لیب افندی، شیخ عثمان شمس افندی، نامق کمال و عارف حکمت بر انجمن شعرا تشکیل ایتمشلردی. انجمن حکمت بگک لاله ییده چوقوردی کی اویونده طوبالانردی. ماناسترلی خواجه نالی افندی، حالت بک، رجائی زاده اکرمک بوبوک برادری جلال بک کبیری شعر و ادب منتسبیری انجمنه دوام ایدرلردی. انجمنینک شعرده اختیار و انتساب ایتدیگی مسلك «نالی» قدیم» وادیسسی ایدی. بالخاصه حکمت بک بونی هر زمان سوبله و بونگله افتخار ایدریمش، حتی نالینک ترجمه حالینی یازان مستجابی زاده عصمت بگه گونده ردیگی برتد کرده ده: «شعراي معاصرینمزدن لسقونچالی اسماعیل پاشا زاده متوفی غاب بک افندی که گرک بن گرک کمال بک کندیسندن تلمذ ایدرک نوهوسلك زمانیمزده هرایکیمزکده استاذی ایدی. استاذ مشاریله، جودت قریحه، جودت محفوظات ایله حاصل اولایله جگیندن و نالی، جودت لفظ و معنی اعتباریله بک ممتاز بر سخنور

اولدوغیندن آتک مسلكنه تقلیدی توصیه بویورورلردی. بو توصیه بنم مشربمه توافق ایله هرک طبیعتی عشق ایدرجه سینه اشگرزین نالی به سوق ایتمگه چالیشدیم و اکثر غزللرینه نظیرمار سوبله دیم. دینرک بو مسلكنی اثبات ایتمشدر. اساساً انجمن ایچینده ده بلاغله ممتاز اولماسی انجمنینک بالذات کندی اویونده طوبالانماسیله ده مشیدر.

عارف حکمت بک یاقین دوستلارندن بولونان و ترجمه حالینی یازان ابن الامین محمود کمال بک دیرک: «عارف حکمت بک. بزم القلرینه شرفیاب دخول اولدوعم ادبا و حکما نیک اعظمندندر.

او ادیبلر، حکیملر ایچینده مشاریله کیمینده جمع الفضائل بر مرد کامل گورمه دیگمی اعتراف ایدریم. حکمت - توفیق افندی مرحومک (قافه شعرا ده) ده سوبله دیگی وجهله «نجات اصایه سینی فضائل ادبیه ایله تزین ایدن زاد کاندندر.» نجات بک ایجابات جمیله سیندندر که - کمالات علمیله یله برابر - صفوت قاب، مروت طبع، علو حجاب، تواضع حقیقی، حمیت جدیه، استقامت وجدانیله کبیری برچوق فضائل اخلاقیه نیکه مثل مشخصی ایدی.

بو ذات محترم، هادی نشانیله بری بک چرق اعظمه هم بزم اولموش. هر ایشیتدیگی ضبط ایتمش، حائز اولدوغی نفوذ نظرله حقایق کونیه و شئونات دهریه بی تدقیق ایلیمش، برچوق سیاحت ایتش، هر سلسله گیرهش، هر وادی به صاپمش، میخانه لرده اوتورموش، جدمارده، تکیه لرده ایتمش، بر زمان عشق نله کار اولموش. گل یوزلو دلبرلرله دمگذار اولموش، بابل گیبی فریاد ایتمش، فریادیندن استمداد ایتش.

سر حب ازلی در همه اشیا ساری

ورنه بر گل نزدی بابل بیدل فریاد

بیت لطیفینک گوسته ردیکی حب ازلینک، عشق حقیقینک نه اولدوغینی آکلامغه چالیشش، ارباب سیر و سلوک ایله دوشموش قنمش، برچوق اسرارده واقف اولموش، صومعه لرده چله به صوبوا چله کارلر گیبی مکرراً عالمدن تجرد ایتمش، گرم و سردی گورموش، گچیرمیش، صدمات دهریه به گوگوس گرمش، بک درده اوغرامش، دریای مواج کبیری خروشان اولموش، یانارداغلار کبیری قوزان ایتمش،

آرناماز نشئه نمکین رند لایالیده
گهی مست و گهی هشیار، گهی راست، گاهی کج

مآلینه ماصدق اولموش.

الحاصل بیک دورلو معاملات نصفیه گوردو کدن صوگرا نهایت - زرخالص العیار
کیبی - موقع اعتباره چیقیش، بر (عارف حکمت) اولموش.

معاومدر که آدمی آیدن عالم تجربه در. تعبیر معروف وجه ایله (فلک بیک
جنربندن گچهرک) سرمایه کمالینی تجارب گوناگون ایله تقویه ایدنلر،
طبقه حکمانک اغالیسیندن معدود اولورلار. ایشته حکمت او حکیملردن ایدی.
مشارالیه، هر وقت: «بن کیمسه بکزمه، حتی یازیمده باشقاسینک یازیسینه
بکزمه» دیردی. فی الحقیقه ثوبه ایدی.

فضائل انسانیه ده (نوعی شخصیه منحصر آدام) عنوانینی قزانمق تجارت خانه
کائناتده بک بویوک بر قازانیلدر که حکمت ده بو عنوانی قازانمش اولان
ذوات نادردهن ایدی.

بو بویوک آدامیک ال بویوک بر مزینیه ده - محیر العقول اولان قوه حافظه سی ایدی.
قرق سنه اول حفظ ایتدیگی بر منظومه طویلله بی بر کلمه سینده خطا ایتمگسیزین سراپا
اوقوردی. مخاطبینک - باشینی، گوزینی یاراراق - اوقومغه چایشدیغی بر شعرک
درغتب آلتینی، اوستینی قراتله حضاری وقف حیرت ایدریدی. شو حال،
مکرراً نفسمزده واقع اولدی.

بر آراق شاعر صفوت قدسی مرحومک (برائزه) عنوانی منظومه سینی
گورمک آرزوسینده بولوندریم. بش وورمادیغیم بر قالمادی. سخن شناسان
احبادن ایکی، اوچ ذات، منظومه ک آنجاق ایکی، اوچ ییتی اوقویا ییلدیلر.
بر گون حکمت حکایه حل ایتدی. «شناسی ایله صفوت مرحومه گیده ردیک.
منور بر ذات ایدی. یزه شعارینی اوقوردی. برائزه منظومه سینی ده اوقوموشدی.
خوشیمه گیتدیگیندن او وقت حفظ ایتمشدیم. منظومه ک غریب بر فقره سی ده
واردر، نقل ایدیم. ما آرادن یازیم عصر گچدی، بیامهم منظومه بی تخطر
ایده یلیرمی» دیدی. فقره بی نقل ایتدی. متعاقباً منظومه بی اوقودی.
«خطریمده بو نادر قلمش، لیکه نقصانی واردر» دیدی.

مشارالیهک وفینندن ایکی، اوچ سنه صوگرا صحافلرده تصادف ایتدیگیم
بر مجموعه ده - یگرمی ایکی بیتدن عبارت اولان - او منظومه بی گوردوم.
قوجا حکیمک بر کلمه سینده یله خطا ایتدیگینی آگلا دیم، قوه حافظه سینده
حیران اولدوم.

عربک، عجمک، نورکک ال جید اشعاری، افضل اممک ال مهم اقوالی
او منین حافظه ده ایسته یلیدیگی زمان مهیا بولونور، زمین و زمان ایجاب
ایتدیگجه او قم محسندن کمال لطافت و سلاست ایله دیگله نیر ایدی.

جودت محفوظاتی، مشارالیهی جودت قریحه اربابنک ال بویوکری صبراسینه
قویوموشدی. نه اوقوموش ایسه ای اوقوموش، ای آگلامش، اوقودوغینی،
ایشیتدیگینی بر دها اونوتامش ایدی....

«شده ده ابراز ایتدیگی قدرت، بر طرز مستحسن ابداع ایله دیگینه ذوق
سایم اربابینی اقناع ایدر، زیرا هر دورلو مسائل معضله، هر دورلو مباحث
غامضه آنک قلمیندن چیقینجه کسب وضوع ایله....

حکمتیک آثرینی موقع استیاده بولوندران حالندن بریده هر نه یازار سا
کمال سرعت و سهولت ایله یازماسی ایدی. جبر طبیعتله یازی یازمق آنک
ییکانه بولوندوغی بر حال ایدی.»

حکمتک ایزنده طوبلانن بو «انجمن شعرا» آنجاق بر سنه قادار دوام
ایده بیامشدر.

انجمنه دوام ایدن اعضا هفتیه ایچینده وجوده گتیردیگری اشعار و
آثاری اجتماع گونی گتیریرلر. تاق کمالده بو اثرلری اوقوردی.

کمال، حکمتی استادی موتیمده طونار و حرمت ایدریدی. بر جوق
غزلرینه ده نظیرلر یایمشدر. محمود کمال بک دیر که: «ابوالضیا توفیق بک
مجموعه سینده شسی مرحومه بر ملاقاتدن بحث ایتدیگی صیرادا دیر که:

..... نه قادار لایالی مشرب اولورسا اولسون بر آدام شناسینک نزدیده
هنگ برده حرمته جراتیاب اولماز ایدی. بر هرسکلی عارف حکمت بک
کیبی فضائل ذاتیه سینی معارف مکتبه سیله تزین ایتمش و مشرب لایالیسی زمانیک
صغار و کبارینی یله سرفرویه مجبور ایلیمش بر ذاتی او مجلس ایدیه

محافظة مكات و ايفای حرمتله مقید گورموش ایدیک. حال بو که شناسی،
لا ایلایانه سوز سویله یهن ذو تدن خوشلانیر ایدی. باخصوص عارف حکمت بک
افندی حقینده متحتم الایفا بر حسن حرمت بسله ایدی.

بزم حکمت - هر دورلو تعیریه - بزم عرفان ایدی. اوراده هر کس،
مشرینه گوره غریاب اولور، درجه استعدادینه گوره استفاده ایدوردی.
اڭ مهم مباحث، اڭ لطیف فقرات، اڭ روح نواز اشعار او محفل ایدمه
ایشیدیلیردی. یاقسی بیر تیلماش، بکری ازاله ایدیلیمه مش سوزلر، او مرد
سختدن صدور ایلوردی.

سوزلرینده تکرار، نادرأ واقع اولوردی. تفصیلی اجمال ایدمه، سامعینی
صیقمازدی. حضوری، اڭ مغموم آداملارا انبساط ویردی.

قوة مفکرمنی، طلاق استیسی، حیرت بخش عقول ایدی. نه زمان آرزو
ایسه اڭ جدی مباحث علیه دن، اڭ تحف مواد هزل انگیزه قدار سوز سویله ره
ایسته نیلدیگی یولدا فقره لر، منقوله لر، بحثلر ترتیب و تصنیع ایدمه بیلیردی.
او قدار قدرت بیانه مانک ایدی که ایستهرسه مخاطبینی گولدورور، ایستهرسه
آغلاییردی. بحث ایشدیگی مسأله جدیددن اولسون، هزاریتدن اولسون نه یتمه
صوت بلند ایله مضائقه (ای، بویه بو) دیردی. انجمن اعضای بعضاً مشترک
و ارتجالی شعرلر سویله رلوردی:

کاظم پاشا، نامق کمال و حات بگه مشترکاً سویله دیگکری بر غزلدن:

کاظم - علمه ارباب عشق اعتبارین گورمه دیک

کمال - جاه ایله اهل کمالک اشهارین گورمه دیک

کمال - اقتباس پرتو ایشمدر چراغ طوردن

حالت - یازی دل محو اولدی حالا بر شرارین گورمه دیک

حالت - تا ازلدن تشنه لب صحرا نورد مخنز.

حکمت - بز بو وادی جنونک جویبارین گورمه دیک

حکمت - سرتسر عالم دیار مرگه بویاندرخنوز

کمال - صرصر عمر شتابانک غبارین گورمه دیک

- كەمال - بىز خەمار ئالود باسز تەلخى ئابامەن
 كەزىم - بىزىم ئەمگەن شىراب خوشگوارىن گورمەدىك
 كەزىم - بىز ئەلەر گوردوك گىجىردىك بىندىر آمالده
 خەكىمەت - غەرىز كالاى كەمالىك بىر مەدارىن گورمەدىك
 خەكىمەت - ئەھل نىخوت، ارتقاع جاعەد مەرور اولماسىن
 خەلىق - قىسرا قىبالىك جەھەندە پايدارىن گورمەدىك
 خەلىق - نەشە بىزىم جەمالە آفرىن، سەد آفرىن
 كەمال - بادە نوش عشقىنىك أصلا خەمارىن گورمەدىك
 كەمال - ھەر ھەوى مەجنىك گوردوك خەتەم و غەپتىن
 كەزىم - بىزىم پەي پەي ھىجرەت كەنارىن گورمەدىك
 كەزىم - لىظفى وار اولسون خەنىك غەمەزە جادوسىنىك
 خەلىق - داغاردىن باشقا دىلە يادگارىن گورمەدىك
 خەلىق - نەلەيە پروا نەمەجرەم، ھەوايە غەدىلىپ
 خەكىمەت - مەتەلەى درد و عشق غەمەكسارىن گورمەدىك
 خەكىمەت - جام فىض اولموش مەگر اشكەستە سەنىك خەفە
 كەزىم - بادە بىزىم وصالىك نەشە دارىن گورمەدىك
 كەزىم - يەنە يەنە قەلبىلەر پروانەدن مەجور وجود
 كەمال - كەشتەگان عشق خەلىق مەزارىن گورمەدىك
 كەمال - فەلىق دىل نەلەى آسەر چەر مەوچ اضطراب
 خەلىق - بىز بو دەرەك بىر مەسەد روزگارىن گورمەدىك
 خەلىق - لامەكان سەر تەجەرد در غەمەكە ھەرىرى
 كەزىم - سەلىكان جەرتەك دار و ديارىن گورمەدىك
 كەزىم - مەنە تەدىرەر دىنەدە تشویش و نەق
 خەكىمەت - اتتەجە رەئى و أفكارىك قەرارىن گورمەدىك
 خەكىمەت - بولمەدى فىض طراوت غەپچە مەقەسودىمىز
 كەمال - بىز بو مەجنىك بىر نو بەھارىن گورمەدىك

کمال - مرغ دل جان آندی دام زلفه اما بینه
حالت - التفات غمزه خاطر شکارین گورمه دیک
حالت - بی رواج اولسا نولا علی متاع معرفت
حکمت - عالم عرفانه واقف بر کبا بن گورمه دیک
حکمت - ایرمه دی دست ارادت دامن ارشادینه
کاظم - آه کیم دست حقیقت شهسوارین گورمه دیک
کاظم - شاعر حکمت شناسان جهانن کاظم
کاظم - نامق و حالت کیبی شهرت شعارین گورمه دیک...

داها یونک کیبی نامق کمال و حالته، ساده نامق کماله مشنر کا سوبله دکلری
غزلرده وارد. حاصلی «انجمن شعرا» ناک ناصل بر فعالیت گوسته بردیگنی.
نملر یابدیغینی گورووروز، شونی ده بک گوزدل استدلال ایدیوروز که شناسی ده
داخل اولدوغی حالده، ادبیات جدیدنه تمللرینی آتمش اولان ضیلر و کماللار
او زمان بو روحدن تمامیه اوزاقده ایتمشله، نیته کیم صوگراده نظم وادیسینه
هیچ بر یگیک گوسته رمه مشلر، گوسته رمه مشلردی. او تجدد حامده باشلامش.
رجائی زاده ایله تدوین و تسمیل اولونموشدر.
بر آرا تکرار دوعدوغی برلره، هرسک و بوسنا طرفلرینه سیاحت ایدهرک
بش آلتی آی صوگرا تکرار استانبوله دونموشدر.

(۱۲۸۵) محرمینده جودت باشانک سوقیله دیوان احکام عدلیه و محاکات
جزایه دائره سینه (۱۲۸۵) ذی القعدة سینه ده. ایکی ییک غروش معاشله، تمیز
حقوق دائره سی ضبط کتابته، (۱۲۸۸) رجیمده ایکی ییک بش یوز غروش
معاشله در سعادت برنجی حقوق دائره سی ممیزلگینه، (۱۲۸۹) رمضانده محکمه
استیف حقوق قسمی ممیز نایلگنه تعین اولونموشدر. (۱۲۹۷) ربیع الاخرینده
معاشیدن نقیحات ایملاراق ییک ایکی یوز غروشا تنزیل ایدیلدیگندن استعفا ایتمشدر.
(۱۳۰۰) سنه سی ذی الحجه سینه اوچ بک بش یوز غروش معاش ایله
ارضروم، صوگراده خداوندگار مرکز بدیت محکمه سی حقوق دائره سی
ریاستینه تعین قیلیدی: اوچ سنه صوگرا والده سینیك درسه دنده ارتحالی
اوزه رینه استعفا ایلده دی.

هر تمین اولوندوغی وظیفه ده بویوک بر عدالته ایفای وظیفه دن هیچ بر
سورته آیریلما دیغی، اُک قورقولاچق شیلردن بيله قطعاً ییلما دیغی ایچین بویوکده
بر شهرت قازانمشدی. معلم ناجی مرحوم کندیسنه یازدیغی بر مکتوبدا: «بروسه ده
بولوندوغنلر زمانلری ایفای مأموریت بولینده اجرای عدالته کهچیرمش اولدوغنلری
تواتر درجه سینده ایشیه یگجه بوتون عدالت مجلرله برابر افتخار
ایدیوروم.» دیمشدر.

معلم ناجی و شیخ وصفی حکمت بگک زبانتیه گیده رلریش... برگون
بینه اوچونجی بر ذات ایله برابر حکمتک اوینه گیتمشلر. محمود کمال بک
دیر که: «حکمتک تحف بر مراقی واردی. سهودبگی بر قاچ ذاتی قارشینده
گوروونجه علی الاکثر «هایدی شربت یابالیه... دید کدن صوگرا - طوطی،
شربت، شربت. باردق گتیر، تپسی گتیر، نه وارسا گتیر، شربت یاباجفرا دیه
چو جوق کیبی - باغیر بردی. شربت یاپیشی گوروله جک حالردن ایدی. پورتانالی
کسدرکن، صبقارکن، باخصوص - شربت دورته اوچونی تپسی به دو کمک
شرطیله - باردقلمره قویارکن بیلر، غزللر او قوردی. حضاره جلوه لر یاباردی.
بر باردق شربت لائل بر چاربیکده ایچیلده سی. واجب الرعا به بر قاعده ایدی.»
اوگون ده ناجی بی گوروونجه «شربت اُفتدیم، شربت...» دیمکه باشلامش
مراسم معتاده ایله شربت یاپیش. هرکس بودوم - بودوم ایچهرکن بگی
مسفر بر نفسده بوتون بارداغی بیتر بویورمش: حکمت بونی گوروونجه: «اُفتدی.
سک ایچیشک کیبی آووجلله یالاقدن صو ایچیلر. شربت ثوبله ایچیلده ز. نه
طبعنسر آدم ایشیشک بده» دیه حریفی بک دیینه صونموش. معلم ناجی ایله
شیخ وصفی گولمکه باشلامشلار، فقط حکمتی فیزدیرماق، آدام جغزی ده فضله
اوتاندیرماق ایچین دینلرینی صیقمشلر.

(۱۳۰۶) ربیع الاولینده بانیه ولایتی بدایت محکمه سی حقوق دائره سی
ریاستینه تعین اولوناراق اوچ سنه اوراده قالمشدر. (۱۳۰۹) ربیع الاوینده
قسطمونیه گیتیش ايسده اوزون مدت قالمایوب (۱۳۱۰) ده آظنه به تحویل
مأموریت ایدهرک اوچ سنه اوراده وظیفه ایفا ایتمشدر.
قسطمونیه محکمه رئیسی ایکن طشیندیغی أبوی دوزمتمکله مشغول

ایکن عدلیه مامورلاریندن بهضیاری مساعده آلامادان ایچهری دالشار. حکمت حدتله باقمغه باشلانجه بوتون-بوتون حدتله ندرک: «قابیی آراق بولدوقده گیردیک!» دیمنشار. حکمت بوتون-بوتون حدتله ندرک: «کوپکده قابیی آراق بولونجه گیردر. بر خانمه ناصل گیربایه جگینی قرآن تعریف ایدیور. به آداملر، ادبی حضرت قرآنندن او گرونیکز!» دیمنشار. یینه قسطنمونیده ایکن حسن افندی اسمینده ساده دل بر آدام یانینه گله رک: «افندی، سزهر کسی قوغار ایشسکیز. بنی ده قوغما یگیز!» دیمنشار. حکمت ده: «آ حسنه، بن انسانلری قوغاریم» جوابی وبرمش.

(۱۳۱۳) رمضانینده جزایر بحر سفید ولایتی بدایت محکمه سی حقوق دائرہ سی رئیس اولموشدر. اون اوچ سنه امتداد ایدن بو دونوب دولاشما روحینی صیقمشدی. أصلاً چرکس اولان والده سی عائشه خانمک وفاتی اوزدرنه حیاتده بوتون-بوتون بالیکز قاقش دیمنکدی، چونکه کنیدیسی اولهنمه مشدی. (۱۳۱۴) سنه سینده مآذونیت آلاق استانبوله گلمشدر. و عدلیه ناظری عبدالرحمن باشانک دلائله (۱۳۱۵) سنه سی جمادی الاول سنیک اون ایکسینده ایککی ییک بش بوز یگرمی غروش معاشله-درسعادت استیناف محکمه سی اعضا لگنه تعیین ایدلمش و (۱۳۱۸) صفریندهده معشی اوچ ییک غروشه ابلاغ اولونموشدر. عینی سنه نیک شوالینده استیناف حقوق ریاستینه ترفیع اولونمش و (۱۳۱۹) رجیندهده آلتی ییک غروش معاشله محکمه تمیز اعضا لگنه تعیین ایدلمشدر. (۱۳۲۳) رمضانده رتبه سی ناکمه ایکن (۱۳۰۲) ده متمایز، (۱۳۱۶) ده اولی ثانیسی، (۱۳۱۸) نیسانینده ده اولی اولی یاپیلاراق ایکینجی رتبه دن مجیدی نشانی وبرلمشدر.

حدت و شدتی، خشونت و غافطیله شهرت بولموش اولان عارف حکمت فی الحقیقه گنجلیک زمانلارینده فوق العاده، عصبی، خیرجین و کفر باز ایمش همان هر زمان سرخوش اولور، حتی دعوت ایتدیگی آداملری بیله پنجره دن قوغار؛ آگلاشیماز روحلو بر آدام ایمش؛ اگ اوفاق بر سوزدن آلتیر، اگ کوچوک بر شیشه قیزار. یوزینه باقسار باغیر بر، خفیفجه گولسه لر کفر ایدرمش... صوگرالری طبیعتی بر آز داها مایمله شمش فقط یینه بعضی

سومه دیگی آداملری هیچ چکه مهز خاشلار و طاشلارمش، خصوصیه علم و عرفان صاحبی اولمایان آداملره قارشى بویوک بر غیظی وارمش حتی رجالدن، کباردن ده اولسا تزییف و تحقیرده فرصت غائب ایتمه زمش... بویگی آداملره قابی آچدیرماز ایمش: «ایکیمیزده راحتسز اولوروز.» دیرمش. خدمتچیلرده گله نلرک اونده دوقوزینی: «افندی اویقوده در» «بک افندی اوده بوتدر.» دییه صاوارلریمش. بعضیلری بوجوابی آلتیقلمی حالده گیتمک ایسته مزلر، مطلقا گیرمگه چالیشیرلارسا پنجره دن باشینی اوزاناراق: «به حریف، بو دایم اما سنی قبول ایتمه جگیم. بنمله نه گوروشه جکسیک. قهوه خانه به گیت، کندیکه لایق قفاداش بول!» دییه باغردینی چوق واقع ایمش..

محمود کمال بک دبرکه، «جهله دن بری مجلسینه فرجه باب دخول اولسا ایش باشقالاشیردی. بیک دورلو جواهر حقیقت صاچان فم حکمت، اوباشانه لافلر صاورومغه باشلاردی، عیید ذاکانییک، سرورنییک، کانینییک، شونک-بونیک اشعار مستهجنه سینی اوقور، ایضاح ایدره، ارباب حیایی اوتاندیراجق صورتده حکایات وقاحت انگیز نقل ایله ر، نقلیاتینی اوضاع و ضیاعه ایله قاتمه رلنریر ایدی که حال و قالینه باقدیقجه حکمتک بر حکیم ادب آموز ده گل، سرآمدان هرزه و کیلانندن بر قلاش عیاش اولدوغینه حکم ایتمک طبعی گورولوردی.

بودورلو اطوار طرارانه سیندن مکرراً شکایت ایتدیم. جانم افندی، انصاف ایدیگیز، شو اشک حریفه نه سوبله نیر؟ حکمتدن بحث ایتسم آگلاماز. شعر دن دم اورسام شعوری یوق. وعظ ایتسم اوبور. بوقبیل اشخاصه سوبله نه جک سوز... دن... دن عبارتدر. بونلر بندن نه ایسته لر، بنم سوزومدن نه آگلارلر، ایوبمه یچین گلیورلر؟ قهوه خانه به گیتسینلر. محله خلقیله چکه یاریشینه چقیسنلر. آرتیق ایوبمه ده راحت ایتمه جگمی، بن بر طاقیم نادانلرک گوگول اگله نجه سی می؟ اما افندی ادبسیزلیک ایدیورلر، دیدی. مرحوم حدتلی دملرینده باغیر اراق «اما افندی» سوزینی بک چوق سوبله ردی.

اوائل معارفده برگون زیارتینه کیده رکن زقاقده ایککی اوچ ذات، آرقامزه طاقیلدی. قاپنیک ئوگینده بیر قاچ ذاته ده تصادف ایتدیک. جم غفیر اولاراق حضورنه دالدیق.

زوار میاننده خوشلانمادیغی بر ایکی کیشی واردی. وچیزده آثار اشمئزاز گورونمگه باشلادی. بر فیرتینا ظهورینه منتظر اولدوق.
موسم، بهار ایدی. بر آراق وجدنیك:

بمدر نوبت فریاد بلبلر خموش اولسون.

فغانم اهل عشقه مایه جوش و خروش اولسون؟

بیستی کمال وجدایله اوقودی. «سعد آباده گیده لیم، بهاردن استفاده ایده لیم.» دیدی. هر طرفدن «های-های» ندای قبولی ایشیدیلدی. (های-های) جیلره نظر عجیب عطف ایتدی. میندیره اوزاندی. «هله سز قونوشولمده بن بر آز اوبوقلانیم!» دیدی.

کندینی جوش و خروشه گتیردجک بولده بعضی مباحنه گیرشدیک. تحمل ایده، دیدی. قالدی. صدد بجنه عائد بر چوق حقایق و دقایق سرد ایتدی. او بحث جدی به - بر معتاد - انواع هزلیات قارشدیردی.

حضاردن بری گولمگه باشلادی. حکمت «نیچین گولویورسک؟» دیدی. او ذات، بوس بوتون قهقهه به قویولدی. حکمت، حدتله «اوغلان نه گولویورسک؟» دیدی. بو دفعه عموم حضار خنده کنان اولدولار.

حکمت «اما افندیم. رزالت ایدیورسیگز. به حریفلر... می آجیق. یوقسا قارا گوزمی اویتایموروم، گولهجک نه وار، بن مسخره می یم، نیچین ابویمه گلیورسیگز، بوراسی تبارو خانه میدر؟ اما افندیم، هذیان ایدیورسیگز» دییه حضاری تکدیر ایتدی.

ایشک ئوگینی آلینجایه قادار آقله قارایی سهچدیک. فقط اوگوندن صوگرا حضارک برقمی حکمتک قیسینی آجیق بولامادیلر.

برگون عدلیه مامورلریندن بر ذات ایله قونوشمقده ایکن اوداتی طانیان بر آدام یانلرینه گله رک گه و زله لگه باشلامش. حکمت قیزمش و بالارتجال:

جور و جفا سی دهرک یتیمز خلیل افندی!

بو چله به تحمل ایتیمز خلیل افندی،

لطف ایله یوبده باری بوردن خدا گیده رسین

کندیلگیندن اصلا گیتیمز خلیل افندی.

قطعه سنی سویله بوب حریفی قوجا بر کفرله یانیندن قوغموش.

عارف حکمت صوگ زمانلرده ده گیشمش دی، بولوندوغی مجلسارده جاهلده بولونسا، صاچما صابانده سویله سه قیزما یور، اهمیت ویرمه یوردی. لاقیردی لرینده اوتانیلاچاق سوز سویله مکدن چکینیوردی. فقط کبر و عظمت صانانلرده قارشى کندینی طوته ما یور، آغزینیه گله نی سویله یوردی. علم و فضل صاحبی اولمقله برابر چوق کبرلی، چوق عظمتی بر ذات برگون حکمتکده بولوندوغی بر مجلسده حرارتله فضیلتدن دم وورمغه باشلا یینجه حکمت قیزمش، دایاناماش. «... جانم... افندی، نه به کبر ایدیورسک؟ علم وار دیرسه ک، سندن ییک درجه بویوک عالم وار. مالیم وار دیرسه آباغیکده چورابک یوق. جمالیم وار دیرسه ک سنک گیبی بنم گیبی، حریفلرک یوزینه محضا صدقه اولاراق باقارلر. اما افندیم، انصاف ایت، بو کبرو خشوته سبب نه؟» دیمش و یینه عینی ذات برگون حکمتک مجلسنه گله رک اُک یوقاری جهته گچوب اوتورموش «بک افندی، یانیمه گلیگزده سزه لطیف بر غزلیمی اوقویابم.» دیمش. حکمت بو ذاتک شو عظمتینه اساساً قیزمش اولدوغنده بن تکلیفنه بوتون - بوتون ئوفکله نه رک: «... افندی، بگا باق. سن، بنی آباغیکه دعوتله شعر اوقویاجق آدام ده گلسک. سن، بنم ئوگیمه گلده اوقویاجغکی اوقو. اما افندیم، مناسبسزلک ایدیورسک!» دیمشدر.

محمود کمال دیرکه: «... حکمت بر مرد دریادل اولدوغی حالده آشنالریک اکثر اطوار و گفتارینه ایلیشیردی. اما کندی کفتار و اطوارینه ایلیشیله مزیدی. ایلیشیلیرسه حال یامان اولوردی. بزى اولادی گیبی سه و دیگیندن قصورلریمز باقمازدی. نه سویله سه ک، نه یاساق گوجه نه مزیدی.

حسن امتزاجیمزه بزم خصائلیمزدن زیاده آنک فضائلی سبب اولموشدی. اگر بزم جرأتکا نه سوزلریمز، اعتراضلریمز گوجه نه ییدی داها اوائل الفتده قطع مناسبت ایدردی. بناء علیه فضیلت، بزه ده گل، اوگا عائددر. هر بری عمیق بر تدقیقک، عالی بر عرفان و فضیلتک محصولی اولان آثارینی کیمسه به گوسته رمه زدی. حال بو که نه وقت زیارتینه گیتسه ک کتابلرینی چقاریر، قرق-اللی صحیفه سینی بگا اوقوتوردی. بزدن هر صورتله امین ایدی، بزى محرم اسرار اتخاذ ایتمشدی.

بر گون اثرلرینی خلقدن گیزله مەسینک سینیین سوردوم. دیدی که: «خلقک بر قسمی جاسوسدر، دیوئدر. اثرلریمی گورورلر سه غمازاق ایدەرلر. فتنه چقاربرلر. یهوده بره باشیمه ایش آچارلر. الله بلالرینی ویرسین. خلقک بر قسی انعامدن اضل بر طاقیم زاواللیردر. بونلر عجز و جهلرینی اونوتاراق یازلریمی اوقومق ایسته یورلر. بعضاً مع المجبوریه گوسته ریوروم. بیرینجی سطرینده هذیان باشلا یورلر. ایکنجی سطرینده ایچه شه یورلر. اما ائدیم، ادبسنلک ایدیورلر. بن، سنک گیبی اوقوبانلردن، آکلایانلردن ذوق دو یاریم. سن اوقودیقجا کتابلری برلکده یازدیغیمزه قانع اولو یوروم. سن اوقودیقجا نظریمدە اثرلریمک قیمتی ده آرتیور. ای، بویله دیردی . . .

شونک، - بونک خانه سینه گیتیمک معنای ده گلدی. نریم کلبه فقیرانه به - شوق و خواهش ایله - گلیر، حضور به حضوریمزی مزداد ایدەردی.

رمضانلرده افطاریمزه رغبت ایتدیگی زمانلر - آرزوسی وجه ایله - بعضی یاران سخن شناسازده جلب اولونور، روح نواز سوزلر سوبله نیر، مهم بختلر جریان ایدەردی.

بر آقشام یینه افطاریمزه گلمشدی. ادبادن، شعرادن سکز - اون ذات ده حاضر ایدی. کمال نشاط ایله یمک یه ندی. بعد الطعام جد آمیز، لطیفه انگیز اوقادار لطیف بر مصاحبه وقوع بولدی که تعریفی مشکلدی.

بر آراق (ادر نه لی کفتی) نک وادی هزلده یازدیغی منظوم تذکره شعرا الیمه گچمشدی. بو تذکره طرزینده، فقط جدی هزلنه غالب اولمق اوزره بعضی دانشوران یارانک مناقبنی یازمق ایسته مشدیم. حتی یدی - سکز ذتک منقبه سینی برابکی گیجه ده قارالامشدیم. بر هرزه وکیل، بنی تشبیدن تنقیر ایتدیگیندن تذکره بی داهای فاتحه سینده ایکن ختم ایتمشدیم.

حکمت، اولجه بونی گورموش، پک زیاده بگه نمش ایدی. افطاردن سوکرا صبحتک ائ حرارتلی دمینده تذکره بی ایسته دی. تذکره به داخل اولان حضاردن ایکیسی، منقبه لرینک بوله بر جمعیت حضورینده اوقونماسینی آرزو ایتمه زلردی. نابراین تذکره بی حکمته اوقونورسام بونلر بگا مغیر اولاجقلردی.

حکمته مسأله بی آکلایمق، فکریندن دوندورمک قبل اولامایاجقندن آرباب ضمیره لسان حال ایله - اعتذار ایتدیگدن سوکرا تذکره بی، گتیردم استقباله شنب ایدن حکمتیک آینه صوندوم.

اولا کندی منقبه سینی بر طور خنده فرما ایله اوقودوقدن سوکرا - مشرب مضبوطینه نظراً قیزاجغی محقق اولان - خواجه حیرت افندیکنک منقبه سینی ده، کدینه خاص اولان انسجام و لطافت ایله اوقودی. «آفندی، بو ذات سزمیسکیز؟» دیدی. مخاطبیندن - مع الکراهه - «آودت» جوابینی آلدی. حضار، خنده کنان، صاحب منقبه لاحول گویان اولدی.

هرکسک منقبه سینی بو صورتله صیرالایوب یتیردی: دیگر بیر ذاتک ده مشتمز اولدوغینی گورده رک شو فقره بی نقل ایتدی:

«بروسالی شیخ ذائق مرحوم قبل التنظيمات بروسا اشرافیندن بر چوق آدمای (تارون بروسا)، (ملعون بروسا) قافیه و ردیفلی بر منظومه ایله هجو ایدەر. حریفلر، والی به مراجعته بسط شکایت ایدەرلر. والی آنلر حاضر ایکن شیخی جاب آیلەر، شیخ ماده بی آکلار، تلاشه دوشدر. والی، منظومه بی ناظمه اوقوتاراق اسملر گچدی کجه «ملعون بروسا کیمدر؟» دییه صورار. اشرافدن بری قیام و تمنا ایدەرک «تولکیز آفندی» دیر. منظومه ده اسمی محرر اولان اشخاصک هر برینه بو صورتله صوروب جواب آلدیقندن سوکرا «به آداملر، بگا نیچین شکایته گلدیکیز؟ ذائق آفندی سزه نه نام و برمش ایسه قبول ایتمشسکیز. قبولگیزی بورا دده اعتراف ایدیورسیکیز. آرتیق شکایته محل وارمی؟» دیر. ذائق، ذائقه سنج صفا اولور. حریفلرده مجموعاً عودت ایدەرلر. حضرت، بو فقره بی اوقادار خوش بر طور ایله نقل ایتدی که مشتمزلر عباسی، بشاشته تحویل، بگا منعطف اولان نظر انفعالی ده نگاه التفاته تبدیل ایتدیلر. عارف حکمت حیثیت ذاتیه سینی ییلیر، فضیلتدن، عدالتدن آیریلماز، حتی هر کسی انقیاد و سکوته مجبور ایدن بوبوک آداملرده ده عدالتسزلک کورسه هجوم ایتمکدن کچیمه ز بر آدمادی. حرص جاه بسله مز، حسد نه در بیلمه زدی. فقط فضیلتک لایق اولدوغی حرمته مظهر اولما ماسیندن شکایت ایدەردی:

نه در جرم فضیلت کیم آنک آربابی یارب،

بریشان حال و محزون و حقیر و بی نوا گوردوم!

دیردی. کندیسی اساساً رند و درویش مشرب بر آدمدی، سوسه، زیته ده باقماز اویونده باصماً بر تانکيه و بر عبا ایله اوتوروردی.

برگون بر محکمه ده حقی التزام و عدالتی صیانت خصوصینده نه قادار متجلدانه بر حر کتده بولوندوغنی محمود کمال بک شویله نقل ایدیور: «عصریمزده وقایع عادلانه اولدوغنی اوزره بعضی ارباب قلم، (آثار مضرة) نشریه اتهام و (ساعی بالفساد) نامیه محکمه به اعزام اولونور. (اصولی دائره سنده) بعدالمرحومه نقیلرینه قرار ویریلیر.

کیفیت محکمه تمیز جزا دائره سینده تدقیق ایدیلدیگی صبراده حکمت موثقاً او محکمه ده بولوندوروندوغیندن قرار واقعه اعتراض ایدر، دیر که: «برقانی محکوم ایتک ایچین آت قتلی گورمک لازم گلدیگی کیبی نفینه حکم ایدیلن مفسدکده آت فسادینی گورمک ایجاب ایدر. (آثار مضرة) نه ایمش اورتایه قونسون گورلیم، یگان-یگان تدقیق ایدلیم، صاحبک (ساعی بالفساد) اولدوغینه قناعت وجدانیه حاصل ایدلیم، آندن سوگرا بر حکم ویرلیم. اما آفندیم، بویله کور-کورینه حکم اولماز. احکمانحا کمین بزدن صوَرار».

اعضای محکمه، ارباب ناموسدن اولدقلری حالده بالضروره کلام حکمتی ایشتمه مش کیبی داورانیرلر. حکمت، او سوزلری کمال طلاقت و متانت ایله تکرار ایدنبجه اعضاءن بری «جانم بک، آثار مضرة دهنیلن ورقبارلر تدقیق ایدیلوب ده مضر اولمادیغی تبین ایتسه بو حقیقتی کیم اورتایه قویا بیله جک، عجباً او ییگیت نره ده؟» دیر.

حکمت ده زاده طبعی اولان:

آگیلماز اولدی ایجابات حربت محاکمه،

أسارت حکمتی اجرا مکر حکمه دوشموشدر.

یتنی اوقوباراق، اهل زمانه لغت خوان اولاراق محکمه دن چیقار.

بر قاج گون سوگرا ماحرابی نزه آگلایرکن یینه خروشان اولدی.

معنادی وجهه یاقامزه صاریلاراق برادرله بنی اودانک بر گوشه سینه سوروکه دی.

حدتتی تسکین ایدمه دی، بلند آوازله: «به آداملر، باتیوروز، بیتوروز.

حقی محافظه ایتمه یه بر مملکت خلقینه حق، غضب ایدر. بز مغضوبز،

مردودز. بو ظلم بزیدانه به نیچین راضی اولوبوروز. ظالملرک قافالربنی نیچین ازمه بوروز؟ هایدی آنلری قهر ایدلیم، بزد قهر اولالم» دیرک بزى اودانک بر طرفیندن اوبری طرفینه گوتوردی گتیردی.

اکثر شاعرلر، بالخاصه کندی زما تک شاعرلرندن اولان ضیا باشالر، نامق کماللر، عالیلر و سائر کیبی حکمت ده عشرته ابتلا درجه لرینده دوشگون ایمش. خصوصیه اختیارلق زمانلرینه قادار گچن طشقیلق و آزیغیلق زمانلرینده عادتاً اوینی بیر میخانه حالینه سوقموش بر چوق سرخوشلرله اورایه قاپانیر: عیش و نوش ایله بوگون آگما غم فردایی

سکا ایصمارلادیلمی بو یالان دنیایی

دیوبوب صبا حله قادار ایچرلر ایمش، ئویله که سرخوشلقده. «عارف حکمت» ده «بکری مصطفی» کیبی بر نام قازنمیش... ایشته بو دورلرده، خصوصیه عشرت ائاسینده دعوت ایتدیگی آداملری تکدیرلر و کفرلرله قوغارمش. صوگ زمانلرینده کفری، عشرتی ده براقمشدر. هر زمان: «بر چوق سیاحت ایتدیم. بر چوق عالمر گوردوم. هر طریقه، هر مسلکه گبردم، چیقدم. بر چوق بارا صرف ایتدیم. دنیانک گرم و سردینی تجربه ایله دیم. اسالاسی سعادت اولاراق شو دورت شیئی بولدوم:

صحت، حساسینی یلمک، حسن اخلاق، قلبی ذکرالله ایله مشغول ایتمک.

دیرمش. «کندیسه خدمت ایدن طوطی یمش یاشارینده برارمنی قادینی ایمش.

اوزون مدت عارف حکمتک یانینده بولونموش. بر صباح حکمت ایرکن

قالقمش. صوفانک بر گوشه سینده طوطینک عبادت ایتمگده اولدوغینی گوره وش،

قادین صیقلمش. حکمت: - طوطی صیقلمگ! اللهمزه برلکده طاینالم!

دیدیگنی و کمال عشق ایله برلکده طایندیقلربنی متأثرانه حکایه ایتدیگنی»

دوستلرینده محمود کمال بک، مرحوم مشربالیهک ترجمه حالینده نقل ایدیور.

عارف حکمت گنجلیگینده اوله نه مشدر. بانیه ده مأموراً بولوندوغنی صرالرده

فیستول چیقمش و خسته لق دوام ایتدیگی مدتجه کندیسه باقاجق محرم بیرقادینه

محتاج اولموش نکاحله یاشلیجه بر قادین آلمش؛ فقط قادین عشو به بازله باشلامش

حکمت ده قیزمش «به قادین بن سنی قاری دیه آلمادیم، خدمتچی دیه آلدیم،

هذیان ایدیورسک!» دیه بوشامش، قوغمش.

صوڭ زمانلرنده اوله نيمش. بر سرايلى آلمشدر. قادين چوق نيمز و تريبه لى ايمش عارف حکمته چوق راحت ايتديرمشدر.

۱۳۲۰ سنه سينده عارف حکمتك بوغازنده بر عات ظهور ايمش، دوقتورلر «خناق» ديمشار. حال بوکه عات (سرطان) ايمش و عملياته لزوم وار ايمش. وجودجه ضعيف، سنجده ايله ريله مش اولدوغى ايچين عمليات يايلامامش، فوق العاده اضطراب چکمشدر. حتى آجيسنك شدتينده «عمليات ائناسينده ئولورسم عائله مك دعوايه حقى اولماياجغه دائر سند ويريريم». ديمش فقط دوقتورلر: «بز جلاد ده گلز، طبييز، مرتبه بدهتمه بولونان بر تهلكه يي گوزه آلدير اراق وجداناً مسئول اولاماز». ديمشاردر. راحتسز ايکن زيارته گيدن محمود کمال بك «استينيه ده اقامت ايتمگده اولدوغى ساحاخانه دن آتسرايده خاله سى شاکره خانمك خانه سته نقل آياهدىگى خبر آلتاراق برادرله زيارتته گيتديك. برشان بر حالده بولدوق. سسى کسيلمش، رنگى صولموش ايدى. ايلك نظرده حياتيندن قطع اميد ايتديم.

بىزى دىزنك ديبينه اوتورتدى. عالم رۇباده بر پير ظهور ايدمرك استينيه ده اوتورماماسينى، اوتورورسا ئوله جگينى اخبار ايتديگندن کمال دهشتله اويانوب استانبوله قاچديغينى، بوغازيندن بك مضطرب اولدوغينى سويله دى.

بر مدت ملول - ملول برى بريمزك يوزينه باقيدقن صوگرا بر صدای مهترله ديدى که: «انسان آلتش باشينه گيرديکدن صوگرا ياشاماليدر. چونکه گوروله جك شيلر گورولموش، ييلنه جك شيلر ييلنمش، هر شيدن غنا گلمش اولويور. بن ياشامق ايسته ميم. بنم ايچين ئولوم اڭ بوبوك حياتدر، دون شو ييتى سويله ديم:

بیماری هجران ایله بیزار حیات
المنه لله منی ممانز

بو سوزلری متعاقباً آغلادی، بىز ده آغلاندى. کمال زحمتله «الله عافيت و حضور قلب احسان بويورسون» ديبه ييلديم (حضور قلب) نه ديمك اولدوغينى درحال آگلایاراق «بوندن صوگرا عافيت اميد اولونماز. فقط حضور حقه حضور قلب ايله گيديورم. قلباً هيچ بر صورتله متاذى ده کليم. خالقيمك لطف و مرحمتينه اعتماد تامم واردر...» ديدى. او حال اضطرابده عالم لاهوت

و ناسوته دائر بيك دورلو حقايق و دقايق ابراد ايتدى. ائشانى وداعده يينه گوروشمك آرزوسينده بولوندوغينى گريه بار اولاراق سويله دى. «ديبه آگلایيور. صوڭ ملاقاتلرنده ده تبديل هوايه احتياجيندن بحث ايديلديگى صيراده: «تبديل هوا ايدم جگم ير، بوندن صوگرا مزاردر. بنى والدكم يانينه گوتورورسيگيز، اوراده تبديل هوا ايدم يريم» ديدىگينى سويله يور.

عارف حکمت ۷ مايس ۱۳۱۹ و ۲۲ صفر ۱۳۲۱ چهارشنبه گيجه سى شهزاده باشينده نقل ايتديگى اوده وفات ايتمشدر.

عدليه ناظرى عبدالرحمن پاشانك پادشاهه عرضى اوزهرينه جنازه سينه صرف ايديلمك اوزره سرايدن بيك يشيوز غروش گونده ريلمشدر. جنازه سى - فاتح جامعينه نمازى قيايدقن صوگرا - گندينى تقدير ايدن بز قاچ دوستيله دورت حمالك اوموزنده والدكم مزارى يانينه گيتمشدر. طوبقپو خارجنده قبرستانك صول طرفنده در. وفاته بر چوق تاريخلر سويلنمش، اڭ گوزدلى اسكدارلى طلعت بگك تاريخى بولونمش ايسه ده چوق اوزون اولدوغينده يازيلامامش و طاشينه محمود کمال بك طرفندن ترتيب اولوناراق شوکتابه يازديريلمشدر: - فاتحه -

فر و يروپ جسم و جان و قلبمده
اثر لاله الا الله

شب چراغ مزاريم اولسه بنم
گهر لاله الا الله

قطعه سيله زمزمه ساز تهليل اولان شاعر حکيم هرسکلى عارف حکمت بگك سکونزار ابديسيدر.

ولادتى ۱۶ رمضان ۱۲۵۵ چهارشنبه گيجه سى

وفاتى ۲۲ صفر ۱۳۲۱ چهارشنبه گيجه سى

«لوائح الحكم» «لوايح الافكار» «سوانح البيان» «مصباح الايضاح» عنوانلى تصوفى، حکمى و سياسى مهم اثرلرى واردر. نهجله نك بعضى ماده لرينى تنقيده دائره بر رساله يازمشدر، بعضى اثرلرى ايله برابر دور استبدادده محمود کمال بگك يانينده محفوظ بولونان «ديوان» ي «آثار مفيدة كتبخانه سى» هيأتى طرفيندن طبع ايتديريلمشدر. ديوانك باشينده مفصل ترجمه حاليه رسمى و آل يازيسى واردر.

مأمشلردر. أصل أدبیات، جدیدەنك تمنانی آتان آثاری اعتباریلە «حامد» قواعدی اعتباریلە دە اکرم اولموشدر.

عارف حکمت شخصی اعتباریلە غریب بر خلقته، کیمسه به بگزومه بن بر مزاجه مالکیدی. بوتون سوزاری، بوتون فکرلری، بوتون حرکاتلری بو غرابنك جانلی برەر شاهدیدر: «بن کیمسه به بگزومه، حتی یازیمده باشقاسنك یازیمینه بگزومه» دهیشی کندیسنكده، کندی مزاجینی آکلادیغینه دلیلدر، حافظه سینده کی قوت، معاملاتده کی عصیت، اطوارنده کی شدت، سوزلرینده کی سرعت و سهولت هپ او فوق العاده لگی اتاج ایدن طبیعی و فطری سیلردر. یارادیلشی اعتباریلە بر مفرط «exalte» بر عاضی «revolte» در. هر مسلکه گیرمش چیقش تصوفده قرار قیلمشدر. رمضانده برگون فتح جامعینده ایکن قالابالغه باقاراق: «بنم ییلدیگیمی شو خلق بیله عالمه اختلال گیر!» دیمشدر. گچیردیگی چیاغینلق دورهلری یارادیلشینده جوشغون بر خلقته یاراتیلدیغنی گوسته ربیور. فقط حیاتده، حرکتده، سوزلرینده و معاملهلرینده گوستردیگی او جوشغونلغی - مع الاسف - شعرنده گوسته رده مشدر. نه او حدت، خاشالایان و طاشالایان حدت، نه او جنت، قیران قودوران جنت نه ده اوسراب، جذبیه گنیردن، کندیندن گچیردن سرایت وارددر. سبی ده لساناً بر جوق اُسکی شاعراردن دایا ساده، دایا پارلاق، دایا یوکسهك اولماسینه رغماً باصما قالب افاده دن تمامیلە صیریلاماش جوشغون قلبنك، چیاغین دماغنك لسانینی، ترجمانینی بولامش حقیقتی صنعتی قورایلاماش اولماسیدر، اگر او تحصیل، او علمه سلوك ایتسه او وادیده بیتیشه ایدی تور کیانك بر «Baudelaire» ی اولاجقینده شبهه یوقدی. حال بو که حیاتیته بر جامع الاضداد اولموشدر. هم جوشغون بر متقی همده چیاغین بر عیاش... هم دورین، حقیقت آشنا بر حکیم، هم کفر باز، عادی بر سرسری... حاصلی مواز تسز، مختل الاعتدال بر detraque...

اطرادسز بر تریبه، گلشی گوزمل بر تحصیل فطرتینده مکنوز اولان او فیاض قابلیتی صاغه - صوله چکیشدیر - چکیشدیر هبا ایتمشدر.

صووک او رتبه دراز ایتمه ییك زبانیکزی!

طوتوك دوچار ندن اولمادن دعانیگزی!

فکری، لسانی و صنعتی

عارف حکمت بکده، اون دوقوزونجی عصرده، ادبیات عتیقه به یگی بر شعسه، یگی بر قدرت ویرن بوبوک شاعرلردندر. حتی «ادبیات جدید» بی تأسیسه چالیشان شناسیلر، ضیا پاشلر، نامق کماللر اونك فکرارندن ادبی قناعتلرندن، صنعت حقیقته کی ملاحظهلریندن استفاده ایتدیگلی، خصوصیلە تشکیل ایتدیگلی «أنجمن شعرا» ایله شعرده عینی بولك یولجیلری اولدوقلرینی اثبات ایتدیگلی، کاظم پاشلر، لیب افندیلر کیبی اُسکی ادبیاتندن هیچ بر زمان آیریلماش اولان شاعرلرده بو مجلسه داخل اولمشاردی. صوگرالری معلم ناجی و شیخ وصفی کیبی «ادبیات قدیم» ده بر صلاح حصوله گنیرمك «ادبیات جدید» ده نیاهن جربانی بوغمه چالیشان neo-classisme طرفدارانی ده عارف حکمتك مجلسینه دوام ایتمشاردر.

عارف حکمتك زمانی ده، مجلسی ده ادبیاتده مهم بر رول اوینامشدر. ایکی جربانك منشأی ده اوراده طویلانمشدر. تشکلی ایدن جمعیتك فلسفه کی شعاری تصوف، صنعت کی شعاری ایتسه تصعیدر. یعنی تمامیلە شرق ذهینیدر. عارف حکمتك بالذات لسانیلە آکلادیغی کیبی استادلری ناللی قدیم، ایچلرینده نفی وادیسینده گیده لرد و اردر. خصوصیلە ضیا پاشا کیبی بعضیلری روحی بی تنظیماً ترجیع و ترکیلرده یازمشاردر که، بوده عاداتا بر مودا حالنه گنیرمك بر جوق کیمسه لر طرفدن تکرار ایدلماش حتی ناجی بیله «ترکیب» یازمقدن خالی قالمامشدر. جربزه سی، و نکته گولغی، خوش صحبتگی اعتباریلە عارف حکمت مهم بر موقع طوتمقده ایدی. شوراسنی ده علاوه ایتمه ای بز که او مجلسی تشکیل ایدنلرک همان هسی اوزه رنده زمانك اُك مشهور شاعری دیمك اولان اسقوفیچالی غالبك مهم بر تأثیری واردی. حکمت ده، حتی کمال ده غالبك شاگردلریدر. شوده تاریخاً اثبات ایدر که «ادبیات جدید» ظهور ایتدیگی زمان اعتباریلە شرق ذهینینده، شرق صنعتندن تمامیلە آیریلانمشدر. کماللر، ضیالر، آوروپادن دؤنوب گلدیگن صوگراده کندیلرینی بو تأثیردن قورتارال.

دل شررفکنم فوق عاده ناز کدر.
دوقونمايک يا قاريم صوگرا بن ده جانیکزي!
جهانی تار ایدهریم چشم سربلندیگزه
آراسیگز او زمان ارض و آسمانیگزی!
آچیک دو دیده مستور استباهیگزی
گوروک عدوی قلمران بی امانیگزی
بر آز حریم ادب، حدشناس اولوک یوقسا
یا قار، یقار ویریریم باده خنمانیگزی...

دیهن عارف حکمت فکرینده کی شدتی هیچده لسانیه افاده ایدهمه یور.
لسانده بر آغیراق وار، عادتا سوروکه نیور، وزن بر کره او شدتی بوموشاتیور
او هیجانی، اوتوری، او جنتی گوسته ره جک کسکینلکه، قوته مظهر ده گل،
کمه لرام و قلره صاریلش قورشون تأثیرینی ویریور، انسان آینه آلسارت بر معدن،
بر چلیک حسی دویامایاجق... بر باروت قوقوسی، بر آتش یافجیلغی آلامایاجق
آچیک دو دیده مستور استباهیگزی
اوقادار ضعیف، او قادار مسکین بر امرکه، رجا قدارده تأثیر ویرمه ز.
هله: «دوقونمايک یا قاریم!» تهدیدیندهن صوگرا گلهن «صوگرا بن ده جانیکزي!»
قیدی عادتا تحفلق ایچین سویله نمش بر مصراع حسینی ویریور، قوجا
(درتلی) نلک

تکبیر گولنگیله زاهد لا کبر
قامتک بو که ریم ییلمش اولاسک!
ای معدن ربا قلبی بر کدر
تملک سو که ریم ییلمش اولاسک!

قطعه سیله باشلایان دیوانینده کی شدتیک اوندی بوق! حال بو که عارف حکمتک
«درتلی» دن قیاس قبول ایتمه ز درجده یوکسهک بر متصوف و یوکسهک بر
شاعر اولدوغی بدیهی...

بوراده درتلی به او قونی ویرهن لسانیک، آچیق، قولاندیغی وزینک هجه

وزنی اولماسیندن، تکلفه، تصمه قاقیشما یاراق، صمیمیندن آبریلاما سیندن
ایله ری گلیور،
بعضا:

او خاکسار جنونز بو تابخانه ده کیم
غبار درد ایدهرین جسم ناتوانمیزی

بعضاده:

توبله برجرم و خطایم وار ایسه بخت سیاه
ناهه اعماله سرلوح نوابمدر بنم
دیهه عضیانارینی صابوب دو کهر جهاندن یقار، اوصانیر و:
بر جان ده گلمی باشینه چالسین سپر دون
ییلهم ندر جهانده بگا امتان-مرك
دیهه جوشار، او زمانار لسانی ده بر آز دایا قوتله نیر. بعضاً عشقه دوشه رک:
عجیبی جوشه گلیرسه هوای عشقله دل
درون سینده بر قانلی جویباریم وار.

دیر و:

بنی بر مرتبه سرباز جنون ایت که خدا
وارایم محشره صدباره گریبان اولاراق.

دیهه فریاد ایدر نهایت:

درمیخانه دن آبریاما عقلک وار ایسه حکمت
صفاسی عالمک آنجاق می ودلبرده قالمشدر.
دیهه یینه آینه قدحی آلیر:

هردم سوزهریم باده بی میخانه می یم بن!
سرخوشمی، یاساقیمی، ایمانه می یم بن!
بر حیرته دوشدوم که اوزیمدن خبریم بوق.
عاقلمی، یادبوانه، یامستانه می یم بن!
ییلهم نه تجلی بگا گوسته ردی جمالک،
دائم یاناریم عشق ایله پروانه می یم بن!؟

یارب! شو طبیعت ده نیلن قوته قارش
تاب آور اولور فانی فرزانه می نم بن؟
پامال فلاکت اولاحق دیگرى بوقمى؟
بو خرمن ايجدده بر دانه می نم بن!
درک ایدمه می حالینی گلزار جهانك،
خلقتده عجب سبزۂ بیگانه می نم بن!
«حکمت» بو خرابات جهانده بیله م هم هیچ
معموره حکمتی یا ویرانه می نم بن!...

غزلینی انشاد ایددر. حکیمانه سوزاری، تمیز، پوروزس، ضرب مثل اولاجاق
قوتددر. تصوفی غزلری او طرزده یازیلانلارک اڭ گوزلارینددر:

«حقایق بین اولانلر نورالانوار تجلادن،
گورور سر جمال اللهی مرآت مجلادن
عواالم حادثات بحر گوهر خیز مطلقدر،
بو معنی آڭلاتور امواج گوناگون دریادن.
حقیقتده جهانك محو و نابود اولدوغین بیله
گچهردی اهل حکمت نفی جزء لاتجزادن...
حصول صورت مقبولة انسان کاملدر،
غرض هب جوهر و اعراض و ایجاد هیولادن...
جهان مستغرق نور شؤنات اولدوغین آڭلار،
قیوضات آور ادراك اولان اسماء حسندان
بولانلر نور (مازاغ البصر) دن شعاع عرفان،
گورور هپ کائناتی کوشه چشم سویدادن.
سرایا شعاع جواله مهر تجلادر،
غمگله فرق اولونماز داغ سینم طور سینادن،
اناالحق گوی توحیدیم که گوش جانیمه شیمدی،
صدای تم وجهله ایرم هپ کوه و صحیرادن

مزایای کمال طبعم ادراك ایلهمهز «حکمت»
او کیم بی بهره عام و هنردر فیض مولادن.

عارف حکمتیک نظمی قوتلیدر. اماله لری و زحافلری اُکسیک ده گلمسه ده،
سلاستی و صلابتی برینده در، هله بعضی پارچالری چوق سلیس وارتجالیدر. قوه
حافظه سی نسبتدده قوه ارتجالیه سی اولدوغی آڭلاشیلان شاعر طرز قدیم
شعرک استادلرینددر. طبیعی تکمیل آرقاداشلری کیمی اونده ده «ادیات صحیحه»،
«ادیات حقیقه» نمونه لری آرامق دوغرو ده گلدر. اصلی اوندن صوگرا
گله نلر، یعنی ضیالر، کماللر بر آزده اکرملر و آرقاداشلری بر آللرینی شرقه بر
الارینی غربه و بردرک «ادیات عتیقه» ایلهمه «ادیات جدید» آراسیندا بر حد اتصال
transition تشکیل اتمشلردر.

عارف حکمت هیجان شاعرانه ده، lyrisme ده:

ایچه ریز اده بی یار عشقینه بز سرخوشز،
نشۂ عشقی ییلیر رند مکمل هوشز.
رشت اولونمازمی بو شب کیم او پری طلعت ایلهمه
سینه بر سینه و لب بر لب و هم آغوشز...
باناریز شعاع رخسارینه پروانه کیمی،
کشف راز ایلهمه یز کیمسه لره خاموشز...
حسن گفتارینه، فتون اولالی جان و گوگول،
محض حیرت کسبلوب عشق ایلهمه چشم و گوشز.
سنده سرمست خراب ایلهمه چکیمه ساقی
بز ازلدن بری مضمور اتم مدهوشز!
اطلس نه فلکه خنده کنانز «حکمت»
صورتا گرچه که عیاش نمد بردوشز.

منظومه سینده گورولدو گندن ایلهری گیتهمز. طبیعی هیجان متصوفانه ده ده
«نسیمی» درجه سینده ده گلدر. بونگله برابر اُسکی شاعرار سلسله سینده
بیرینجی درجه شاعرلردن اولدوغی محققدر:

سوز عشق التهاب وار دلدە،
 دو جهان فہرس مباحثیدر،
 اولاماز یاد و آشنا محرم
 غالباً زلف یارەدر میلی
 اولدی نادیدە کام فیض شہود
 «حکمت» الزام نکتہ سنجانہ
 غزلی قوۋہ شاعرانہ سینہ جانلی بر مثالدر.

ولادتى و صباوتى

۱۲۴۱ سنه سنده «وقعة خيريه»، مملكتى فلاكدن فلاكنه، اغتياشادن اغتياشه سوروكه يهن يگيچرى زوربالرينك اوجاقلرينى سوندورور كن ايستانبولك ايسسىز، ساكن بر گوشه سينده يگى بر عرفن و حميت گونشى پارلاتيوردي. بو ظلم و وحشت قارالقلاريله ئورتولن سماي جمعيتده ميني-ميني بر ياورو پارلاق گوزلرينى ابلك دفعه اولاراق آچيوردي؛ عبدالحميد ضيا بك دنيايه گلييوردي. غلظه گومروگى كاتلارندن فردالدين افنديك بو كوچوچك گوز ييگى بالاخره بويومش ملتنيك، دولتيك ده گوزى، گوز ييگى اولمشدى. چوچوقلوغى بوغاز ايچينده قانديلايدى كه چميشدى. بر مدت قانديلايى ابتدايىسنده اوقوميشدى؛ فقط فردالدين افندي اوغلينى تربيه دن خالى قالمايغىندان چوچوغى حايلاز سيزليغا، سوروكه يهن عمر اسمينده كى كوله سيني قوغموش و هرگون مكنبه گوتوروب كه تيرمچك بر آدم، بر لالا تعيين اتميشدى. كوچوك ضيا ايستانبولدا سليمانيه جوارينده اوتوردوغى زمان كنديسنى دوام ايتديگى «ادبيه» مكنبه گوتوروب كه تيرهن اسماعيل آغا اسمنده كى، به لالايدى. ضيا باشاه لالاسنك بك ميه تائم لارى اهلشدر. بو انطباعاتى شو آشاغيده كى سطرلرده بيلديريور: «عجبا بزده بورالرينى دوشونور بابالار، آنالار و حميت اصحابى وارميدر؟ هيچ بوقدر؛ ديمك بلكه مبالغه اولور؛ لاكن وار ايسه ده بك نادر در. و چكيله ن مصائب و دواهيك منبى ايشته بودر.

هله صباوتميزده ناصل اللرده بيوبورز، نه مقوله كيمسه لردن تربيه گوربرز؛ بورالرى بر كره دوشونور ايسهك بو قادارده اولديغيمزه شكر ايتمه لى بز. چركس داغلرندن كلمش، عمرينده انسانيته دائر سوز ايشيتمه مش دايله لريمز، آنا دولودن قاجمش، آدابك القينى گورمه مش لالالاريدز بزه نه مقوله ادب و اخلاق تعليم ايدى بيلرلر؟

بزده اُك مهم ايكي مأموريت. ياخود وظيفه انسانيت واردر كه نه دندبر
ييلنممز، كونا بالاتزام اُك قابليتسيزلره حواله اولونور. آنلر ك بريسى چوجوق
لالاغى. ديگرى ده قضا مديركلى دره ديور. و بو طرز تربيه نك چوجوقلر ك
روحنده نه آلم اطباغلى براقديغى، نه مضر. نه سقيم تنجهلر توليد ايتديگنى سويله بور.
نه غرييدر كه لالالاردان شكات ايدن ضيا پاشا داها ميني - ميني بر
ياورو ايكن بد تربيته توديع ايتديگى لالاسدن بك بويوك يارارلىقلار
وارلىقلار گورموشدر. پدى چوق متعصب بر آدام ايمش. ضيا بك ايتائى تحصيلنى
بيروب بايزيد رشده نه دوامه باشلايدى صيرالاردا مكتبه بعضى آرقاداشلرى
كيى فارسى اوقومق ايسته مش. فقط پدري نك تعصبى بو كا مانع اولموش بو.
حالى ده عبدالحميد ضيا «دفتر اعمال» اسميله بازديغى ترجمه حالنده اعتراف
ايتمگه در. جهلانه بر تعصبك قربانى اولان بر زمرة «كيم كه اوقور
فارسي - گيتدى دينك فارسى» دهايله چوجوقلرينك فارسى ئوگره نمه لرينه
مانع اولورلر مش.. حل بو نه ديگر بر زمرة ده كندى حقيقى لسانى اولان
تو. كجه بى يله اونوتاجق قدر فارسى به قابيلر؛ فارسى يازار، فارسى اوقور
و فارسى دوشونوردى، ايسته، باسنك بو غريب ممانعتنه رغما عبدالحميد ضيا بگى
فارسى اوقومغه تشويق ايدن، او «آنادولودان قاچمش، آدابك الفنى گورمه ميش
امى لالاسى..» اولموشدر.

آچق فكريلى. معارف فدى يباير بابالار چوجوقلرينه آبريجه فارسى ده
اوقومتق اسجين مكتبنك مدرسه خبر گونه ريرلر، رجا ايدورلردى. بعضيلرى ده
آديت فارسى و عربيه بى چوجوقلرينه اولرينده تدريس ايدورلر، زمانيك علم
و فضل ايله تميز ايتميش آداملارينه يالوار بر چوجوقلرينى اولريك پيش عرفانيه
آنالاردى. مكنبلر ده فارسى تدريسى تامما اختيارى ايدى.

عبدالحميد ضيا بك «لالسينك دلالت و تشويقيله زمانيك اُك پارلاق، اُك
بو كسه ك فارسى خوانلرنان اولان و مكنبلارينه خوجاليفا گلهن مشهور «عيسى»
افندين فارسى ئوگره نمگه باشلاميشدى

بو ذكى چوجوق فارسيدن لذت آلمغا باشلايدى زمان لالاسينا آكلاتميش
و ينه او صاف آادولوى لالانك تشويقى ايله شعر سويله مگه باشلاميشدر.

لالاسينيك تشويقيله، داها هوسكارلىق زمانارينده سويله ديگى شعرلريك ماهيتى
حقينده خراشات عنوانلى اثرينده سويله بور:

«اون بشده ده گلدى سن و سالم
كيم نظم ايله واردى اشتغال
موزور سوزه جان ويريردى گوشم
اشعار اوفوسام گيدهردى هوشم
ويردى بگا اوله مراقى
ميدان شعراسنك نهافى
كاهيجه غريبى بى اوقوردم
عاشق كرمه يانار دوروردم
عاشق عمرى كه گاه آلوردم
اوجقور سوزينه شاشا قالوردم
تجسيلمه ده اشمه وب قدعت
بغمايه ده كه گلوردى جرأت
هر دفتر شعرى كيم طانوردم
بوق نسخه آخرى صانوردم
كنديم ده نظيره دير ايديم گاه
اما نه سوز العياذ بالله
گوش ايتمسون ئويله سوز قولالار
آلوده سى اولماسون دوداقلر
دوانچه مه آنلرى يازاردم
ممکن اولسا طاشه قازاردم...»

لالاسى كنديسنه، غريبدين، عاشق عمر دن بعض يتلر اوقور. اونلريك انسانه
ويرديگى حظى كندى كويلو روحى. كونا دويغوسيله آكلاتير، ايضاح ايدور،
شعريك و شاعريك علوتى، قدستى حقنده اوزون اوزادى به ايضاحات و
تلقيناتده بولونوردى. ضيا بك او سوزلريك، حقيقى بر قناعت، فطرى بير
عشقدار دوغان سوزلريك فسونكار تاثيرى آلتيندا قالا - قالا روحينداكى

استعداد شاعری میدان آتمیشدر. ایلک یازدیغی یازیلاری طبیعی ایلک شعر خوجاسی اولان لالاسینه اوقوموش، اختیار سهوینجندن آغلامیش و ضیا بگی آلفیشلارا، تقدیرلره بوغوموشدور.

ضیا پاشانک دیدیگی کیبی،

شاعر، شاعر دوغار آنادان آتاری گورونور ایتدادان

سوزی قابلیت شاعرانه نیک فطرتده موجود اولماسی لروینی گوسته برسه ده، بینه کنديسينک قبول ایتدیگی کیبی شاعر اولمق ایچینده ایکینجی شرط «تحصیل معارف و فضیلت» در.

ثانی شروط شاعریتحصیل معارف و فضیلت،

علم اولماسا شاعر اولماز انسان دیلسز سوزه قدر اولماز انسان.

دیه یارز که ضیا پاشا کیبی، تورکلرک یوزینی آغارتان. بویوک بیر داهی شاعری ملته قازاندیران او امی، او واهی لالا اولموشدور. آئینده کی جوهر بک قابلیت و قیمتی آکلانان او گوهر شناس ئویله جاهل، امی ده نیلدره ک قالدیریلوب آتیلماق آداملاردان ده گلمش. بیر کره ولو عاشق غریبلری، ولو عاشق عمرلری اولسون، اوقوماسی، شعر و انشایه، بر مربوطیت قلبیه گوسته رمه سی، شعر اوقوندیقجا دهرین بیر حظ وجدانی دوباراق دیگله مه سی، دیلی دوندوگی قادار شعر سوبه مه گه چاپالاماسی او زاوالی کویلو نیک دهر و حیندا گیزی بر قوت، فطری بر قابلیت اولدیغی قوته دلالت ایدره. فطرتیک بیر امتیاز مخصوص ایله خلق ایتدیگی آداملاردان بیریده اوللا امیش نه یازیق که استعدادی مجبوس قلوب اولمیشدر.

حیات خصوصیه و رسمیه سی.

ضیا بک رشیدی بی یتیم بچه باب عالی به چراغ ابدیلمیش، صدارت مکتوبی قلمینه گیرمیشدی. دایا اون یه دی یاشلاریندا ایدی. او دورلرک تربیتگاه حقیقی سی اولان دوائر حقیقتاً ر چوق فیض و برکت تولید ایدن بیر محیطدر. زمانیک بوتون جوهرلرینی، بوتون قابلیتیرینی سینه سینه جمع ایدن بو رسمی دائره لر کندی حوزه عرفان و ادبیرنه آریقلاری گنجلرده کی استعدادی درحال جائلاندریر میدان چقاریرلاردی.

عبدالحمید ضیا بکده باب عالیده زمانیک عرفان صاحبی بر چوق کیسه لرله معارفیه باشلامیشدی. بالخاصه «تذکره الشعراء» صاحبی شاعر فطین آقندی ایله دوست اولموشدی. کندی اعترافیه گوره شعر انشای خصوصیندا کی اقتداری بو معارفه دن سوگرا آرتیمیش.

اون بش یاشلارینده شاعر اولان عبدالحمید ضیا او زمانیک معتادینجا شاعرلرله ادیبلرک طوبلانیدیقلاری و هم مشاعره، همده عیش و نوش ایله مشغول اولدیقلاری (گوموش خلقه لی)، (آلین اولوق)، (سرویلی)، (قبلیچ) آدلی قهوه خانه و میگده لرده تابصباح عالم آب ایدره لرلردی.

موسمک مساعده سینه گوره بو اسملرینی صایدیغیمز محالردن بیرینده طوبلانان زمانیک عرفا و ظرفاسی یا شاعرلرک بریدن بعضی پارچالار انشاد ایدرلر، یا حافظدن، سعدیدن، فیضدن اوقورلار، یا خود یازدیقلاری نظیره ویا غزللری اورتایه آتوب تحلیل و تنقید ایله وقت گچیریرلردی. بو صورته گچن زمانلاری گنجلیک زمانلارینک اُلک مسعودلریندن صاییلردی. ضیا بکده بونلار میانیندا بولونوردی. حتی شعرده، انشاده هسینه تفوق ایتدیگی کیبی ایچگی دهده هیچ بیریندن آشاغی قالمازدی. بو ایسلی - سیسلی میخانه لرده، بو ایزبه، ایصیز ویرانه لرده جانلی بر نشه، هیجانلی بر شاعر، حساس بر روح اولان عبدالحمید ضیا بوتون آرقاداشلاری ایچینده آتشی بیر بلبل کیبی چقار، شاقیردی. شعرلری آلفیشلارله فارشیلانیر، سوزلری تقدیرلره قبول

اولونوردی. عادتا اطرافینده کیلر بو طبعاً شاعر، روحاً رند بارادیلیمش آرقاداشلریندن «ألحذر» دیرلردی. چونکه هجو و تهزیل ایتمه دیگنی، سوز آتوب، طاش فیرلانمادیغنی بر اقامیشدی. بو حالینی ضمناً کنديسی ده اعتراف ایدیور:

کیم شعریمه آتسا طعنه طاشی اوغراردی بنمله درده باشی
هجو ایدی معارضه جوابم شمشیر زبان ایدی کتایم

آلابیلغنی، هجویه گولغی، لالاباللیگی و بالخاصه ارتجالده کی قدرتی، تحریر و تقدیرده کی بلاغت و صامیتی باب عالی مکتوبچی قلمینده کی آرقداشلرینی، ممیزلرینی، حتی مکتوبچیلری و مستشارلری بيله ییلدیرمیشدی. ضیابک آمرلرندن هر هانکی برینی، حتی اڭ بو کسه کده کیلری بيله هجو ایتمکده تردد گوسته رمه یوردی.

بر کرده ماصاسنڭ نوڭنه گینچه نفسنه اعتمادندن، آرقداشلرینه متفوق اولمق آرزوسندان دوغان کسکین بر غیرت، فطرتندن نبعان ایدن بارادیجی بر قابلیته اڭ گوج، اڭ دولاشیق یازیلری مسلسل، متصل، مصطلح و مسجع بر افاده ایله آقار صوکیبی یازوب گیدیوردی. بو قدرت طبعیه سی هر کسی نوڭنده حرمت و تقدیر اله اگیلمکده مجبور ایدیوردی.

داها او زمانلر دائره یه ملازم صفیه دوام ایتمکدن معین بر معاشی ده یوقدی. آقشام اولوب ده عیش و نوش عالمنه آتیلوب کیفه باشلادیغی صیرالرده پادیهی مصرفلری و اسرافلری باباسیندان آلدیهی بارا ایله تسویه ایدیوردی. مع مافیه بو خصوصده ذره قدار دوشونجه سی ده یوقدی. اونڭ مقصدی معلوماتی آرتیرمق، علم و ادب وادیسنده ترقی ایتمکدی. بو نقطه ده قارشیسینه چیقان هر حائلی بلا تردد ییغوب ده ور یوردی. بو عیش و نوش و بو جوش و خروش عالمربنده کنديسیله برابر بولونان غالبلر، حائلره امین فردوسلر داها گنج یاشلرینده یا تولوب گیتمشار، یا تجن اتمشلردی. ضیابگی بو ورطه دن قورتاران اولو سجه سینده کی قدرت، ثانیاً طالعینده کی اصابت اولموشدی.

ضیابک بر طرفدن یازدیغی شعرلره زمانیک اڭ بو کسه ک شاعرلریندهن اولان لسه، فجالی غالب، هر سکلی عارف حکمت، و حقی بگلر، کاظم پاشالار درجه سینه چیقور، حتی داها و کسه لیور، دیگر طرفدن ده آرقداشلری ده گل،

آمرلری اولان منشیلری، ادیبلری گولکده بیراقحق بر قدرت و موفقیت گوسته ریوردی. بو اقتدار و کمالنی گوره ن صدر اعظم رشید پاشا ایله شیخ الاسلام عارف حکمت بک ضیا بگی لاق اولدیغی موقعه چیقارغنی کنديلرینجه بر وحیه یلمشلردی.

رشید پاشانڭ دلالتیه (۱۲۷۲) تاریخینده ضیابک مایینه اوچونجی کاتب تعیین ایدیلدی. ضیابک بو موقعه صرف کندي لیفت و اهلیتی، کندي درایت و کفایتی سایه سینده بو کسه لمیشدی. او آندن اعتباراً کندي اقتصادی استقلالینی ده قازانمش اولوبور، باباسینڭ آینه باقمادان قورتوویور او اختیار آدامجیزی ده کندي بیتمه ز، تو که نمه ز اسرافاتینه پارا یتشدیرمه ک مجبور یتندن قورتاریوردی.

تخصیص مابین کتابته تعیین ایدیلیمک ضیا بگک حالت روحیه سی اوزه رینده غریب بر تاثیر بر اقمیشدی. اُسکی لالاباللیکینده، اُسکی رندلیکیندن اُسکی عیش و نوش ابتلا لاریندان اثر قالمامیشدی. بو نقطه نظر دان بر حسن تاثیر حاصل اولموش ضیابک نتیجه سی محقق اولان بر سفات حیاتیه دن قورتولموشدی. نوبنی اولدیغی گیمجه لر دائره ده باتیور، سائر گونلر صباحله یین ابر کندن گلیور، غروب دن صوگرا عودت ایدیوردی. حیاتیندا بیر انتظام بر اطراد حصول بولموشدی. عادتا بو محشم سرای محیطنڭ ضیابک اوزه رینده سحرکار، فسون آور بر تأثیری اولموشدی. اُسکی گولوب سوله مک برینه، دهرین بر دالغینلق، دائمی بر سکوتیلیک گلیمیشدی. آرتیق ضیابک اُسکی ضیابک ده گلدی. او زمانه قدار نه زمان آینه قلم آلدیسا ارتجالا یوزلرجه مصرع، یوزلرجه بیت یازان، بر جمله ده سکر اون طبقه کاغذه مجلس خاص قرارلاری تسوید ایدن او حوال ذکالی، او آتشین مزاجلی شاعر بر مصرع انشاد ایدمه ز، بر سطر یازاماز اولموشدی.

بو جهت دن ده مضربز تاثیرک زبونی اولوبور صحتینی، قوتینی غائب ایدیوردی. بو حالی، او زمان مابین فریقی اولان، صدر اعظم ادهم پاشانیک نظر دقتینی جلب ایتمیشدی. ضیابگک سیماسی، روحینده، معنویتده حاصل اولان انقلاب آلیمی بک آشکار گوسته ریوردی. ادهم پاشا ضیا بگی بو معنوی و روحانی سقوطدان قورتارمق ایچین فرانسیزجا نوڭرهمکده تشویق ایدی. بو تشویق

حقیقتاً مسعود و احیاکار بر نتیجه و بر دی. ضیابک اوتوز یاشنه قادار بر آن ترک ایتمه دیگی شعرى ییله فدا ایدهرک کندیسینی تمامیه لسان نو گره نمگه حصر ایتدی و آلتی آی قادار قیصا و محدود بیر زمانده فرانسزجا اوقویوب آگلایاجق و حتی ترجمه لر یاباجق درجه ده ایله ریه دی.

آلتی آی صوگرا فرانسز، ورخ و ادیبلر بندن (ویاردو) نیک (اندلس تاریخى) نى موفقیته تور کجه به نقل ایتمیشدر.

او آندن صوگرا ضیابگک اسلوب و اداسینده، فکر و محاکمه سینده باشقا بر رونق، باشقا بر حسن پیدا اولموشدر. مشهور ترجیع بندینی ده بو تاریخدن صوگرا یازمیشدر.

مایین کتابتینده یدى بوجوق سنه به قادار بولونموشدور. بومدته (مولیه) دن (تارتوف) ى و (ویاردو) نیک (انگیز بیسون تاریخى) نى او زمان ترجمه ایتمیشدر، فقط نشر و تعمیم خصوصلرینده هنوز هوسى اویانماش اولدیغندن وفاتینه قادار کیمسه نیک گوزینه ایلشمه مشدر. ضیا بک (فهلون) نیک (تله ماق) ى ایله (لا فوته) نیک حکایه لرینی ده نظماً ترجمه ایتمش ایسه ده کیمک اینه گچدیگی، نرده هدر اولدیغى معلوم ده گلدر.

کندیسنى یاقیندن طایمش اولان شاعر محمد ناظم پاشا عبدالحمید ضیا پاشانک بر ترجمه حالینی یازمش و ضیا پاشانک (زاق) ژان وروصو) دان ترجمه ایتدیگی (أمیل) * نامیندا کی اثرینک رزى قومیسرى (نورى) بگده (دفتر اعمال) اسمینده کی ترجمه حالینک ده (عابدین پاشا) ده قالدیغى افاده ایتمیشدر. (ظفر نامه) سى و بالخاصه (شرحى)، محتوی بولوندیغى لطائف اعتباریه تور کجه ده بر منله داها یازیلماش اثرلردندر.

ترجیع و ترکیب بندلری سابق حلب مبعوثی (محمد بشیر الغزى) افندی طرفندن نظماً عربجه به ترجمه اولونارک (۱۳۱۶) تاریخده مصرده (حدائق الرند) عنوانیه باسدیرلمیشدر.

ضیابک (خرابات) عنوانیه اوج بوبوک جلددن متشکل و تورک، عجم و عرب شعراسینیک منتخب اثرلرینی حاوی بیر منتخبات مجموعه سى ترتیب و طبع ایتدیرمیشدر.

(*) مذکور ترجمه «آثار مفیده کتبخانه سى» جمعیتی رئیسى سلیمان نظیف بگده در.

بر اثر مناسبته کندی فکر و قام و اجتهاد آرقداشاریندان اولان (نامق کمال) ایله آراسى آچیلماش کندی اشعاریندان مجموعه به بک آز آندیسینی گورهن کمال مرحوم آلیناراق حدت ایتیش و (تخریب خرابات) عنوانیه یازدیغى بر اثرده ضیا بگى تنقید ایتمه چالیشمیشدر.

بو مسأله حقینده، یاقیندن وقعه به شاهد اولان شاعر حکیم اسبق ضبطیه ناظرى حسین ناظم پاشا: «بن داها اون سکیز، اون دوقوز یاشلرینده ایدیم پاریسه تحصیل گیتیمک اوزره بولونوبوردیم. ضیا پاشا داها پاشا اولمامشدی، بگدی: (خرابات) ى بگى نشر ایتمیشدی. نامق کمال مرحوم ده قبرسده ماغوساده منفى ایدی. أساساً کمال بابامک دوستی ایدی؛ کندی شعرلرندن، ضیابگک (خرابات) بک آز نمونه آلمش اولماسنه قیزمش و (تخریب خرابات) عنوانیه یازدیغى تنقید نامه مسوده لرینی بر مکتوبله بگا گونده رهرک ضیابگه گوتورمه می رجا ایتمیشدی. بز او زمان کماله پرستش ایدهدرک. بوتون آرزولریمز اونک کیى آتشی بر محرر اولمقدی. فقط ضیابگک شعرلرینی ده دوبولماز بر لذت، دهرین بر ذوق ایله اوقوردق. هله بن ترجیع بندیه ترکیب بندینی نسخه کیى اوزدریمده طاشیر، یوزلرجه کره اوقور و ازیلر ایدیم. (تخریب خرابات) مسوده لرینی آلدیم؛ شاعر روحی ایله برابر ضیا بگک اوینه گوتوردک. ضیابگه برنجی دفعه گوروشوبوردق، بزى حسن قبول ایتدی. مقصد زیارتى سوبله دک؛ دفرى آلدی؛ باشند، اوتادان، صوگدن سوبله آچوب باقدی، گولومسه رهرک: «کمال بک بو خصوصه بک حقسیز - بن کندی اثرلرینی آلمادیم دیه قیزیور، فقط قباحت نهمی؟ مسالمک و سیاست آرقاراشی اولدیغیم حالده هیچ بر اثرینی بگا گوسته رمه ز، بندن صاقلار، اثرلرینی بیلمه یورم که آلام...» دیدی بو صورتله کمالک کندی تنقیدندن قورقدیغى، یازبارینی گوسته رمکدن چکیندی بکنی آگلانیوردی. صوگرا: «سز ان شاء الله پاریسه کیده جکسیگز، فرانسزجایی آبی نو گره نیگز، بوبوک شاعرلرک اثرلرینی دقتله اوقویوگز، کمال بگک او بارلاق - بارلاق جمله لرینک هپسنى فرانسز شاعرلرندن، فرانسز محرم - لرندن ترجمه ایتدیگی گورمه جکسیگز؟» دیدی. بن ضیا بگک بو سوزلرینی بالطبع بر آز داها بوموشانارک کمال بگه یازدم. کمال بک او زمان ضیابگى

« گنجلیگی خراباته، میخانه به می برستی به تشویق ایدیوردی. دیه اتهام ایدیوردی. حال بو که یازدینم مکتوبی آلدیقدن صوگرا شاعرلرکنی اثبات داعیه سیله بر (ساقی نامه) یازاراق گوندمردی. ضیا بگلله بینه باریشمیشدی. بن (اتحاد) غزته سنده ایدییم. بر صباح باقدیم ضیا بگلله نامق کمال قول - قوله مطبعه به گیروردیلر. او گوندن صوگرا همان هرگون مطبعه به برابر گلیرلردی. حقیقته ضیا پاشا چوق تمیز، و جنتلمن آدمدی. حال بو که کمال بو خصوصده چوق دایا لایددی. چوق عشرت ایدم، گوگس - باغیر آجیق گیکجه لک ائتاریسیله او طوروب قارقاردی. » دیور.

آوروپا ایله تماسی، تجدد فکری، فرانسه انقلاب کیری تأثیرلری تور کیده، استانبولده کندی گونته رملگه باشلامیشدی. آل آلتیندن بر طاقیم جمعیتلر تأسس اینمگه، استبداد علیینده، حریت لهنده چالشمقه قوبولمشاردی. بو میانده مملکتک خرابی به دوغرو سوروکله ندیگنی گوردن و اونی محقق بر انقراض فلاکتندن قورومق ایسته یمن بر چوق بو بوک آدمالار بر آرایه طوبلاناراق « گنج عثمانلیر جمعیتی » دییه بر جمعیت باپمیشلاردی. جمعیتک مؤسسای صاغر احمد بک نامیندا بیر ذاتیک اوغلی محمد بک ایدی. محمد بک وطنی قورتاراق، اهالیکن غصب ایدیلن حقوقی اعاده اینمک، حکومتی آوروپانیک مشروطی اداره لرنه گوره تنظیم و تأسیس ایلمک پارلامنتاریزم اصولینک وضیله بادشاهیك حقوقینی تحدید اینمک عزمینده ایدی. بو جمعیت بالآخره قس متصرفی اولان رشاد بک، نظارتلرده و صدارتده بولونان مشهور شیروانلی محمد رشیدی پاشا، مشهور احمد و فیک پاشا، رژی قومیسری نوری بک و اوزمان دایا بک اولان ضیا پاشاده داخلدی. ضیا پاشا صدر اعظم عالی پاشا ایله کیچینه به بهر بک مابین کتابیندن آیریلیمشدی.

جمعیت ممکن اولدیغی قادار مملکتک بو بوکارینی سینه سینه چکمک تصورینده اولدیغندان کمالی ده بو جمعیت آلاق نییله نوری بگی صورت خفیه ده گوندرمشاردی. نوری بک کمالیک صمیمی آرقاداشی ایدی، کمال اساساً قبول ایندیگی بو فکری دایا ایجه قونوشمق اوزده کندی اؤینده بیر ملاقات ترتیب اینمیشدی اوراده اوزون بر مناقشه دن صوگرا محمد بک کمالی اقناعه موفق اولموشدی.

ضیا پاشانیک ده نامق کمال اوزده رینده بو بوک بر تأثیری واردی. کمال همان بر چوق یرده ضیا بک فکریلرینی ترویج و تمقیب ایدیوردی. ضیا بک او آراق « مجلس والا » باش کتابینده ایدی. مشهور (علی سعاوی) ده توقیف ایدیلرک محکمه به وریلمیشدی. محاکمه سی مجلس والا به حواله ایدیلیمیشدی. سعاوی ضیا پاشانک مداخله و صحابیه قورتولدی و (مخبر) غزته سینی چقارمغه باشلادی. وطن پرورانه یازیلرله توجه عامه یی قازانیوردی. اونی « گنج عثمانلیر » جمعیته آلمیشلردی. نوری بک بو آدمی « عادی بر شارلاتان، کروتو بر منفعت پرست » اولارق گوسته ریور. نیته کیم غزته سینه یازدیغی بر مقاله ده بو گیزلی جمعیت اعضالرنک (باب عالی) قارشوسینده عرضه حالچی علی افندی نامنده بربک اؤینده طوبلانیدیقرینه وارینجابه قادار افشا ایدیورمیشدی. پولیس اورایی باصمش و اتهامی موجب هیچ بر وثیقه اله کچمه مشدی، مع مافیه صدر اعظم عالی پاشا هر احتماله قارشو بو بک آتشلی گنجلری داغیتمه عزم اینمیشدی. بونک ایچین ده جمعیتک نافذ اعضالرنی مأمورینله پای تختدن اوز قلاشدیرمغی دوشونمیشدی.

سعاوی او مقاله یوزیندهن حبسه آتیلیمیشدی. « آسایش مملکتی، اخلال، افکار خلقی تعشیش ایدیور » دیمیشدی. گنج عثمانلیر طوبلاناراق عمومیه بر مناقشه بابدیله، بعضی فضله آتشلیلری حبس خانیه یی باصوب سعاوی بی قاجیره فی تکلیفه قادار وارمیشلردی. فقط بو لزومسن قهرمانلق هیچ بر زمان قابل تطبیق اولاجق بر چاره تسویه ده گلدی. سعاوی سربست بر اقیلمش مأمورینله قسطنطنیه گوندریلرک اقمته مأمور ایدیلیمشدی.

او آراق مصر پرنسارندن مشهور مصطفی فاضل پاشا خدیویه وراثت حقنی الی الابد غائب اینمش، صدر اعظمه فنا حالد آراسی آچیلیمیشدی. خدیو اسماعیل پاشا رشوت و هدیه لار و چهویردیگی ذولابار سایه سینده بوتون خدیو خاندانی ضررینه و کندی لهنه بر چوق امتیازلر آلدی اینمشدی. فاضل پاشا آوروپا به انتجا ایندی. عبدالعزیز ایله وزیر اعظمی علیینه شدتله هجومه باشلادی. استانبولده تشکل ایدمن بیر گیزلی جمعیتی خبر آلینجا استانبولده بولونان دوستی و جمعیتک اعضاسندن شاعر مناسیرلی فائق بکه مراجعه جمعیته

داخل اولدی و جمعیت اعضاسنی آوروپاده اطرافنه طوبلایارق مصرفلربی ویرمگی و بر غزته تاسیسنی دوشوندی.

بو صورتله خدیو اسماعیلک عادی بره واسطه سی اولان عالی وفوآد باشالردن انتقامنی آلمیش اولاجقلردی سعاوی بی دعوت ایتدی. اوده قسطنمونیدن صاووشارق پاریسه گیتدی.

ضیا پاشاده صیقی بر ترصد و تعقیبه معروض ایدی. حکومت اونندن ده، کمالندن ده اورکوبوردی، فی الحقیقه ایکسی ده حکومتک شدله عایداری ایدیلر؛ هله ضیا پاشا عالی و فوآد باشالری قطعاً چکه مه یوردی.

جمعیت بر انعقادنده ائک فعال و ائک قیمتلی اعضاسندن اولان ضیا ایل کمالک بر آن اول آوروپایه فرارلرنه قرار ویردی. پرنس فاضل پاریسده اونلری بکله یوردی. اوراده مقصد مقدسلری ایچین چالیشمق دها قولای، دها سربست اولاجقدی.

حکومت ده بر طرفدن تدبیرلرنده قصور ایتمه یوردی. ضیا بگی (پاشا) ایکنجی دفعه اولارق (قبریس) متصرفلغه کمالی ده ارضرومه والی معاونلکنه تعین ایدیوردی. فقط بونلر حکومتک گونده ردبگی بره ده گل، آوروپایه پرنس فاضلک یاتنه، اولا پاریسه صوگرا لوندورایه گیتیلر. (سعاوی) لوندورایه بره شمش (مخبر) غزته سنی اوراده نشر ایدیوردی. بر مدت صوگراده آوروپایه گیدن نوری، رشاد، و آگاه بگلر پاریسی ترجیح ایدیوراردی.

فاضل پاشا، (مخبر) و (حریت) غزته لرینک نشری ایچین بول-بول صرفیاتده بولونیوردی. مع التأسف جمعیت اعضاسنک توحید فکرایتمه سی قابل اولامایور، هر بری بر طرفه، هر کس کندی طرفه چکمه گه چالیشیوردی. قناعت سیاسیه و اداریه لری تیلر ایتمش بر حالده اولمادیغندن ایشه نریدن و اصل باشلاپا- جقلربی بیامه یوراردی. هر کس بر طرفه داغیلدی؛ کمال فرانسز لسان و ادبیاتی ایله حقوق تحصیلنه قبولدی. ضیا پاشا موقتا رشاد بک و آگاه افندی ایله اسویچره گیتدی. ضیا بک (پاشا) مملکتک قورتولماسنی و سربستی به مظهر اولما- سنی سلطان عزیزه حلول ایله موقع اقتداره گلیمکده گورویوردی. کمال ده همان-همان عین فکره گیدیور، فقط تبدل سلطنتی آرزو ایدیوردی.

حاصلی آرالری فضل پاشا ایلده آچیلماشدی. جمعیت ده تفسد ایتماشدی. بوتون اغبرار و فسادده عالی پاشانک بارماغی واردی؛ او ظاهراً پرنس فاضل ایله باریشمش و اوزلاشمش، حقیقده گنج عثمانلیر جمعیتی داغیتماشدی. عالی پاشانک وفاتی مسألہ بی حل ایتماشدی. برینه صدر اعظم اولان محمود ندیم پاشا محمد بگک عمجه سی ایدی. بو صورتله اولا محمد بک بر هفته، صوگراده دیگرلری عفو عمومیدن استفاده ایله استانبوله گلماشاردی. ضیا بک (پاشا) جنوره ده (حریت) غزته سنی چقارییوردی. اورادن پاریسه گلوب آرقاداشلرنه انتحاق ایتدی.

ایشته منظوم و منشور یازیلریله، افکار تجدد پرورانه سیله مملکتکده حریتک تأسیسه اوغراشان ضیا بک (پاشا) سلطان عبدالعزیزک ابتدای جلوسنده ضبطیه مستشاری اولارق ماییندن آیریلماش، ایککی گون صوگرا آتینه سفارته، اورایه ده گیتمه دن میر میران رتبه سیله قبریس متصرفلغه تعین ایدیلماش. یدی آی بو ماموریتده قالمشدر. بو ایلک متصرفلغیدر. ایکنجی دفعه سنده آوروپایه فرار ایتماشدر. اوچ دفعه مجلس والا اعضاسی اولماش، ایککی دفعه دعاوی نظارتنه گلماش، بر کره بگلکچی، بیر کره معارف دستشاری اولماش، آماسیه و جانبک متصرفلقلرینده بولونماش، عبدالحمیدک جلوسنی متعاقب وزارتله سوریه والیکنه تعین اولونماش. اورادن ده قونیا، قونادندن ده آدانایه گیتماشدر. آدانا ولایتده دیگر ولایتلرده ده اولدیغی کیی بر جوق آثار عمران وجوده گتیرماش، آدانا خاقنک حرمت و محبت مخصوصه سنی فازانماشدر. (۱۲۹۵) تاریحینده آداناده وفات ایدن بو بوبوک عثمانلی شاعری طبقاً ظریف و خوش صحبت. نظوق و لطیفه گو، مزاحی سهودر، محاضراتده مثلی بولونماز بر خارقه ذکا ایدی.

ضیا پاشا (آدانا) ده وفات ایتدیگی زمان یانینده نه اوغلی حیدر بک، نه ده بالاخره پاشالعه ارتقا ایدن حمدی بک بولونا ییلمشادر. حتی پاشانک قالان یازیلرنی ییلدیز سراینه گونده رمشادر. . . . شونک - بونک آئینده قالان بعضیلری ده ضیاعه اوغراش، حتی (انکیریسین تاربخی ترجمه سی) نک مسوده لری قدر بیلمه زک بری طرفیندن بش غروشه صانماشدر. مرحوم ابوالضیا توفیق مذکور ترجمه لری طبع ایتدیردک ضیاعدن تورتمشدر.

سلطان عبدالحمیدک استبدادیندن قورقان خاق پاشانک قبرینه بر کتابه یله یازدیرمغه جبارت ایدمه مشکن. سلطانک خشمیندن ده، استبدادندند حذر ایتمه یه ویرگی مدیری حسن رضا اسمینده بر ذات پاشانک مزار طاشینه: «آطنه ولایتی والیسی عبدالحمید ضیاء الدین پاشا مرحومک فضل و کمالی آثار یله مثبت و علو قدرینی بیان و توصیفده زبان ادبای زمان بی قدرت و تاریخ وفاتی نغمده شعرای بنام عثمانیان اظهار عجز و حیرت اناه دکلرندن طقسان بدی سنه سی جمادی الاخرینک سکنرنجی بازار ابرته سی گونی گاشنسرای بقایه رحلت و دارالخلد عقبایه عزیمت ایلهدیکارینی ولایت مذکوره ویرگی مدیری السید حسن رضا شراً بو وجهله تحریره اجترأ ایلهدی، رحمة الله علیه رحمة واسعة مرحوم مشارالیهک روح شریف یله سائر ارواح مؤمنین ایچین رضاء لاه تعالی الفاتحه.»

«فی ۸ ج ۱۲۹۷»

ضیا پاشا کندی رسمینک آلتینه:

جسم زاریم خاکده پنهان اولونجاء ایستهریم
بر زمان اولسون ضیا عالمده نامیم پاندار
سیرتیم آثار خامه مدن قیلینسین احتیاد
صورتیم بو رسم ایلله قالسین جهانده یادگار.
قطعه سببی باز مشدر.

ناهق کمالده برابر چقار دبقاری بر رسمک آرقاسینه:

هم معارض هم موافقدی ضیا ایلله کمال
شعله بریده وجود ایکی قوت کیبی.
اتحاد ایتدیگجه اما ناشنه ظالمیریک
بلدریمار یاغدر بر دق نور حریت کیبی.
بر ضیدر خاکه وشدی عرش اشدی انعطاف
مظهری بو حاک اولار بیک نور علویت کیبی.
نور حقه التحاق اتمی کمال زارینی
تک بر اقدی بر یوزنده سمودگی ملت کیبی.
فراب هجرانینی نقش ایتمیشدی.

ضیا پاشانک بر تقدیرکار دائمیسی اولان داهی شعر حامدده او بویوک شاعریک وفاتینه شو شعر یله آغلامیشدی:

ضیا ساعیسی بر قوم غریبک
سن اولدیک عرش رب ذوالجلاله،
نه ولدی درگه حقدن نصیبک؟
نه دیرلر آسمانیلر بو حاله؟..
نگاهک نزد حق سافلینه
دوشوب آمالینی قیلیمقده تجدید.
اولور تیغ زبانک ظالمینه
حقیقت برله برق آنکیز تهدید.
دولار صحن وطن اول دم ضیادن،
آگارلار نامیگی بردن، سعاد...
بو خلقه ترجمان اولمقده سیک سن
گیدوب صیتک زمییدن آسمانه؛
حضرر حاکم مطلقده سک سن
کلیر نالشیریک بو خاکدانه.
فضاسی لامکان محشر ملکدن،
ایدهرلر انتظار حکم اعلام؛
آگر دیرسهک که مظلوم اولدی اسلام؛
سکا شاهد چیقار بردن، فلکدن.
ضیه، سنسک بو جمعیتده معصوم،
قالانلر جمله مسئول و محکوم...
(آدانا) دا نامی بوگون بویوک بر تقدیر و حرمتله آگیلان ضیا پاشانیک
«ژان-ژاک روسو» دن ترجمه ایتدیگی. (امل) پاشانیک حقیقی دوقنور فخری
بک طرفدن «آثار مفیده کتبخانه سی» جمعیتده ویرلمیشدی. طبع اولونامادان
جمعیتک تعطیل فعالیت ایتمه سی اوزهرینه مسوده لر جمعیتک رئیس سلیمان
نظیف بگده قالمیشدر.

مملکتده مسعود و مدنی بر انقلابک تاسسنی صمبما آرزو ایدن و بو آرزونیک فعلی و عملی صورتده تطبیقنی تأمین ایچین راحت و حیاتلرینی فدادن چکیمه یه بر آووج حمیت اربابی ایچینده بولونان عبدالحمید ضیا پاشا جدا بویوک تأثیرلر بر اقمش. بویوک بر منشی، قدرتلی بر شاعردر.

فطرتینده کی شاعرلیک قلیتی ده گل شناسی عصرینک همان بوتون اُسگی شاعرلرینکدن چوق داها فیاض، چوق داها ولود اولدیفندن، عروض وزنیک ارتجاله مانع اولدیغینی شکایت طرزیندا آکلاتدیغی حالده، بر حمله ده ارتجالا یوزلرجه بیت انشاد ایتمگدن گری قالمزدی. بو قدرت بیان و ارتجال بالخاصه غریبه نظرلرینی توجیه ایتدیگدن صوگرا صرف ذاتی غیرتی، ذاتی همتی ایله فرانسیزجایی نو گره ننگه باشلابوب آلتی آیده ترجمه لر باباجاق بر قدرت خارقه گوستردیکدن صوگرا تکامل ایتمیشدر.

اون دورت-اون بش یاشلاریندا شعره باشلابان ضیا پاشا کندی چاغیندا کیلری ده گل، کندیبه استاد اولایله جک چاغدا کیلری صوصا دور دورمش فیاض بر فطرتدر.

اُسکیم شرق ایدلنده سه یله دیگم، قصده لر، غزلر، شارقیلار، نظمده لر تنظیر ایتدیگی اصللرینی چوق زمان فرسخ-فرسخ کچمیشدر. شکلا، شناسی کیبی شرقیلیقدان آبریلایان ضیا پاشا معاً و حساً شناسیدن چوق ایلرلره گیتیمیشدر. شناسی ضیا پاشانک آتش شاعریتی گوسته رده دیگی کیبی، اونیک بر اقدیغی درجه ده آئارده بر ائامه شدر. ضیا پاشا هم سیاست، هم ادبیات وادیسنده چالیشمش، هم نثرده هم شعرده بر قدرت فیاضه گوسته رمیشدر. حتی شکلا بلکه ضیا پاشایه فائق اثرلر وجوده گتیره ن نامق کمال شعرده پاشانیک کعبه وارامامیشدر. چوق زمان استرقاب ایتدیگی بو ذکی آرقاداشینیک درجه سینه چیقامامیشدر. فی الحقیقه ضیا پاشا، آوروپادان ملهم اولاراق بویوک بیر اصالت

originalite گوسته رمیش ده گلدر، فقط شعره بیر نوع فلسفه، بیر نوع حکمت صوقموشدور. گرچه بو فلسفه سی ده تمامیه غربای ده گیلدر. چونکه ضیا پاشانیک غربله تماسی محدود اولموشدی. حامد لر کیبی تحصیلینی آوروپاده آلمیش بیر شاعر ده گیلدی. او صرف کندی اجتهدایله آوروپانیک فائده لی عد ایتدیگی نقطه لارینی شمسه مه گه و اونلاردان ده وطنینه بیر نصیه چیقارماغا چالیشمیشدر. ضیا پاشا شعرده و انشاده عقلینیک سلامتی، محاکمه سینیک قدرتیله تمایز ایدر. شو اعتبار ایله ده الهامینی فکرنیدن، محاکمه سیندن آلییور دیعه کدر، فکربونداندر intellectualisme جریانینک تأثیری آلتیندا بولونور. مع مافیه توتالی بیر Sentimentalisme حساسیت ایله یازدیغی ربابی-ایربک اثرلریده واردر. یازدیغی شارقیلار بونا جانلی بیرره مثالدر.

ضیا پاشا ایکی جریانینک تأثیری آلتیندا بیتیشمیش بیر شاعردر. شرق ترییه سی، شرق ذهنیتی، شرق فلسفه سیله ادبی ترییه آلمیش بیر چوق مقتدر شاعرلره اشتراک ایدرک انجمن تشکیل ایتمه سی ضیا پاشایه قوتلی بیر شرق جریانی تأثیری و برمیشدی. شعرلرینده شکلا شرقای قالماسی، بیر چوق نظیردار یازماسی، غزل و قصیده وادیه ربنده دولاشماسی هپ بو سیدندر.

فرانسیزجا او گره ندرک غربان ترجمه لر یاماسی، فرار صورتیه ده اولسا بیر قاچ سنه آوروپادا بولونراق غرب اجتماعی، اقتصادی، علمی و ادبی حیاتیله آز چوق تماس ایتمه سی کندی یاشادیغی زماندا مملکتده اویانان غرب جریانینک تأثیری آلتیندا بولونماسینی، حتی او جریانه کندی سینیک فکرلری و یازیلاریله باردنم ایتمه سی بو سیدندر.

نثرینده کی سلاست و ساده لیک ده بو جهتدن گلعه گده در. نظمینده شکلا قلاسیق قالان ضیا پاشا اساساً ایده آلیستدر. مملکتینده ترقی و انقلاب گورمه ک، یگیلیگه و کماله قدرشی بیر عشق بسلامه مک بو ایده آلیستلیکیندندر.

اوهت ضیا پاشا نثرده تقلیده لایق بر سلیقه صاحبی ایدی. هله امیل ترجمه سی، دفتر اعمال کیبی یازیلرنده آقار سو کیبی جانیه یاقین، صیجاق، سهویملی، ساده، قوتلی و سلیس بر تور کجه قوللانمیشدر.

دقت اعمالبندهان آلدیغمز شو پارچایه باقیگزر:

«آناسی باباسی صاحبان بولوتان بر چوجوغی حال صیوتنده کلخان بکلرینک ایچنه براقیک، آنلرله دوشوب قالقسین؛ بویودیگینده البته بر مرد عقیف و پرهیزکار اولاماز.

بر چنگانه چوجوغنی بشیکده ایکن آلوب بیر صالح خاندانک دست تربیه سینه ویریئک، بویوسون؛ مأنوف صلاح اولور. چنگانه بی دنی و بداخلاق ایدن چنگانه اولماسی ده کیل، بلکه چنگانه تربیه سینده بویومه سیدر. صباوت که عمر انسانرینک اڭ صفوتای زمانیدر؛ نه مقوله صور و اشکاله مقابل اولورسا آینه گیبی جذب ایدر. شو قدار فرقی وار که آینه ده صورت پذیر انطباع اولان شکل، اصل عکسیک زوایله زائل اولور. لاکن مرأت استعدادده بیر کره جلوگر اولان صورت مثالیه، کالئش فی الحجز، برله شیر، قالیر.

آنجاچ بو سوزدهن هر تربیه گورن چوجوق مطلقا انسان کامل اولور دیمک چیقماز؛ زیرا ترتیب خلقتده نیچه اختلاف اسباب واردر که عقول بشریه آنلری احاطه و ادراکدن هنوز عاجز و قاصردر و استعداد و قابلیت تفاوت درجاتی دخی بونداندر. ایدم، اگر تربیه وضع طبیعی بی محافظه بویانده اولور اکثریت حفظ اخلاق جهتنده بولونور. شواذ و نوادر ایسه قاعده محکمه تأسیس ایدمهز.

مدنیت، که سعادت بشریه بی مستلزم اولاجق صورتده اولان حالت جمعیت معناسینه در، حسن اخلاق ملیه دن متولد بر ولددر. اخلاق ملیه سی اولمایان اقوامده مدنیت اولماز. و قفقی قوم مدنی، که اخلاقی بوزوامغه باشلار، مدنیت آنده دورماز.

بوتون بویوک آدمایر مدنیت و اخلاق ملیه اله متصف اولان ملتاردن ظهور ایتمشدر. اعصار سافه ده گلن و حالا اثراری و فعلاری عبرتبخش اُنام اولان بویوک فیلسوفلر و ارباب بلاغت و معرفت و بویوک پهلوانلر و جهانگیرلر هپ یونانیلردن، رومالیلردن، مصراییلردن گلدیبار. صوگردان آفتاب مدنیت اسلامییه پرتوساز افق عالم اولمقله، بو بیلدیزلرک رونق و فروغی قالمادی و اسلامیک یدی سکز بیلده یتیشدیردیگی ارباب فضل و

کمالات اعصار سافه نك ایکی بیک سنه ده وجوده گتیره بیلدیگی اصحاب امتیازی هم علما، هم عدداً سبقت ایلیدلر. غریبدر که شیمیدیکی یونانستان و روما حکما و فضلا برینه حیدود یتیشدیریور...! ضیا پاشا ساده اسلوبه ده گل او اسلوبی گیبی معنائکده اهمیت و قیمتیته بویوک بر دقت حصر ایدیوردی.

روحاً انقلابچی یاراتیلان پاشا یاراتمغه چالیشیور. مملکتینده موجود اولمایان، موجود اولان قسملری ده فائده دن زیاده ضرر تولید ایدن اڭ حانلی، اڭ اساسلی بیر نقطه یه یارماغنی باصییور، اڭ مزمن، اڭ متعفن بیر اجتماعی یارایی ده شیور. عالم، حقیقی، ملی بر تربیه نك بر ملنده تأسس ایدمک مدنیتده کی تأثیرلرینی گوسته مگه چالیشیور. بو پک یگی موضوعی یاشایاراق دوان ضیا پاشا پک دهرین بر قناعله آجوب دوکویور. وجوده گتیرمک ایستدیگی انقلابک آنجاچ صاعلام بیر زمینده نمل طوتا بیله جگنه قانع اولدوغی ایچین ایشه تربیه دن باشلامغی، صاعلام بر تربیه ایله صاعلام بر نسل یتیشدیرمگی تجدد و مدنیت تخملرینی او نسلک ده غنه زرع ایتمگی دوشونویور.

و کندیسینه بو الهاملاری ویرن چوجوقلوق حیاتیینی جانلی بیر نمونه اولماق اوزره، بوگون بیله هر کسک طالمی - طاتلی، سهوه - سهوه اوقویا بیله جگی بر دبل ایله زییور:

«بنم پدریم، غلاطا گوروگینده کاتب و ایشینی، گوجینی ابی بیلیر، وظیفه سبله قناعت ایدر بر مرد محاسبیدی. بنم هنگام صباوتیمده یاز قیش بوغاز ایچینده، قاندا بیلیده ساکن اولوردوق، بنمله برابر مکتبه گیدوب گامک همده ایویک سوقاق ایشلرینی گورمک ایچین اون یدی، ون سکیز باشلاریندا و عمر زمیندا بیر کوله آلمیشدی.

کوله، مملکتینده خیر سیزلیقه تربیه اولوندوغوندان کیراز، اوزوم موسملرینده بنی باغلارا گوتورور. کندبسی الی یتیشدیگی میوه لاردان چالاردی؛ بیرلیکده یهدرک. تخمینمه گوره آلتی، یدی باشلاریندا ایدم. بیرگون کوله ایله برابر قبدان اسبق دامد خلیل پاشانیک قاندا بیلای اوزره رینده واقع باغلاریندان

«حاووزلوباغ» دیرلر، بیر باغه گیتدیک. باغیک اطرافنی دیکه نلی چالیلارله محفوظ اولماغله کوله بیر مدخل بولوبده گیرمه دی؛ اینده کی صوبا ایله چالیلاری آرالایراق گوجلله بیر کوچوک دلیک آجا یلدی. بگا خطاب ایله «بن بورادان صیغام؛ سن کوچوک کسیک؛ ایچهری گیر یاقیندا کی کوتوکاردهن اوزوملری قوباروب بگا ویر؛ بیرلیکده بیلهیم!» دیدی: «بکی!» دیدیم. ایچهری دالیم و اوزوم دهوشیرمه کله مشغول اولدوم. مگر خلیل پاشا مرحوم، او ائاده نشان آتماق ایچین او باغه گلمیش؛ نشان دستیسی باتصادف تمام بنم چاپول ایتدیگیم محاله قونولموش اولماغله بنی گورموش؛ مرحومیٹ دائره سی قواصلاریندان قانداق لی احمد بک دیرلر، فوجا بیقلی بیر قواصلی واردی که هر بار راست کادیکجه بیتلاریندان قورقاردیم. اوگون پاشانیک یانیندا بولونموش؛ و پاشا بنی اوک گوسته روب یانینه گوتورمه سینی تنبیه ایله گونده رمیش.

بن ایسه دونیادان بی خبر؛ متصل اوزوم سالقیملارینی قوباروب چالی آراسیندان کوله یه ویرمه کله مشغول ایکن آنسیربن آرقامدان بیر گلوب قوجاغینه قابدی و قورقوتما یراق. بیلیم نه سوزلرله تامین و تسلیتلر ایدرک پاشانیک یانینه گوتوردی. ئو گونده دوران بیر قاچ تاباق اوزومی بنم ئوگومه سوروب یهمه ک تکلیف ایله دی؛ اونیک بو نوازشی قورقوبی و حجابی بوس بوتون زائل ایدوب بلا تکلف یهمه که باشلادیم. کیمیک چوجوغی اولدوغومی، اویمیزیک نه سمتده اولدوغونی صوردی؛ بنده سوله دیم. نیچین اوزوم چالیدیغیمی سورونجا هیچ کتم اینمه یوب کوله نیک تعلیماتینی تمامیه نقل ایتدیم. بنیم صداقت و صفوتیم بس بللی مرحومیٹ خوشینه گیتدی؛ زیرا ایله بیر خیالی پاشا ویردی؛ و احمد بگه تسلیم ایله خانه میزه گونده ردی.

غرابت اتفاقیه دندر که مرحومیٹ صوک فایدانلیغیندا، حسب القدر، خدمت شاهانه ده بولوندم. بیرگون سرای همایونه گلدی. کندیسه له صحبت ایدر که ن خاطریمه گلوب: «بوندان اون آلتی، اون یهدی سنه اول قاندا بلید، حاووزلوباغدا نشان آتماق ائاسیندا ایکن بشل جبه گیمیش بیر چوجوغی

اوزوم چالیدیغی صیرادا گوروب، قواصل احمد بک ایله طوتدور اراق جلب و تلطف بویوردوغو گیز خاطره گلیرمی؟» دیه سؤل ایتدیم؛ پاشا مرحوم، غایت فطین و ذکی اولماغلا درحال تخطر ایتدی. و، «اوچوجوغا حلا آجیزیم؛ زیرا باباسی هر کیم ایسه یانینا بیر خبرسینز کوله قاتمیشدی، بوقسا چوجوقدا اصلا قنایه استعداد گورمه دیم. چونکه وقوعاتی هیچ کتم اینمه یه رده بگا نقل ایتدی و بک خوشیم گیتدی. سوکرا احمد بک دخی چوجوغی تصدیق ایله دی. لاکن اوچوجوغی و بو وقعه یی سبز نه دن بیلیمورسیگیز؟» دیدی؛ بنده جوابیمدا: «یشته اوگون سیزیک باغیکیزدان اوزوم چالار که ن یاقایی اله ویردن و لابق اولمادیغی حالده مظهر التفاتیکیز اولان چوجوق صاقلانندی. ئو قارشیکیزده بینه التفاتیکیزه نئل اولوبور؛ یعنی بنده گیزیم.» دیدیم. بن بونی سوله سوله مز گویا خبرسزلیغی کندی ایتیمش گیبی کمال ادینندن قیزاردی و بگا تشکیره میدان ویرمه یوب مستغرق تلطیفات ایله دی.

بو کولبی بیر آز وقت سوکرا پدر مرحوم، آزاد ایدوب، مملکتینه گوندردی. بنی داخی او ائاده امامزاده مرحومیٹ نظارتی تختیندا سلیمانیه جوارینده بکی آجیامیش اولان مکتب «ادیبه» یه وردی. و تربیه به مقام ایچین اسماعیل آغا نامیندا، آلتی بش باشلاریندا بیرلا طوتدی. بیزیم لالا، قیصریه قضاسی داخلینده «افکه» قریه سیندن اولوب یگیچری دورینده طشره وزرا بنه اچ آغایغی ایتیمش؛ چوق شی گوردوش، اولدوقجا دنیایی آکلیمش، حقیقته پشکین و ادیب و اولاد حربی بیر آدمی. شو قدار که گیجه و گوندوز درد و فکری بش اون غوروش قارانوب بیرگون اول مملکتینه گیتمه ک و آخر وقتینی چوجوق جولوغیه برابر گه چیرمه کدن عبارت اولماغلا پاشا خانه یی گه لیمجه لالا هر دورلو حیات انسانیه یی اونوتوردی. مثلا پدر مرحومیٹ لالایه و بگا بیرنجی توصیه سی، جامع حوالیسینه گیدوب چاپقینلارلا اونامامق ایکن هرگون مکتبه دن چیقیلدیقدا شریکاریمه برابر بیز صولوغی سلیمانیه جامع حوالسیندا آلیردق. اگر لالا بیر آز تیزیک ایده جه ک اولورسا پدردن آدیغیم گونده لیکدن جیمده قالان بیگرمی پاشا باخود اوتوز قیرق بارابی آینه صیقیشدیریردیم؛

در حال بوزی گولوب: «هائی، بن ایکیندی نمازینی قیلامادیم؛ سن بیر آز اوینا، بن ده نمازی قیلایم؟» دیردی. و نمازدان سوگرا اکثریا صوگ جماعت بهرینده اوتوبیا واروب بیر ایکی ساعت بنی حالیمه ترک ایدمردی. سوگرا عودت ایدمهیگیمیزده نیچین گهییکدیگیمیزی شاید بدر صورارسا ایکییمیزیک جوابی بیر اوماق ایچین بیرلیکده یالان حاضرلاردیق.

لاکین بو حال ایله برابر لالام بنی دائما درسیمده دوام وصفیمدا چوجوقلارا سبقته اقسام ایچین آئیندن گهلن تشویقاتی اجراده قصور ایشمه زدی حتی نظم اشعاره باشلایشیم او آدمیک همت مخصوصه سی و بیر غریب وسیله ایله اولدوغوندان بورادا نقلینی فائده دهن خالی گوردمهم.

* * *

بیزیم لالانیک اشعاره بک مجتبی واردی؛ حتی کندیسینک یازسی گوج اوقونور درجه ده املاسیز اولوغی حالده عاشق عمر، و گوهری آثاریندان محفوظی بولونان بیتلری منسبتلی، مناسبتسیر صیرا گه تیروب اوقور و آرا صیرا، کندی ده قطعه و غزل گیبی شئیلر نظم ایدوب ایچینه موزون اولانلاری بولونوردی. بو مطالع اونیک غزلیده ندر:

درویم دردین عرض ایتدیم بو قرطاسا فله لهرله

گوردمیم نه ظهور ایلر، نه سوله ر غنچه فله لهرله

مکتبه عیسی آفندی نامیندا بیر فرس معلمی تعیین ایدلمیشدی؛ هر هفتا صالی گونی گه لیردی؛ چوجوقلاریک بعضیلاری اوندان درس آیلرلاردی؛ لاکین بنیم مکتبه گونده ربه جگیم وقت بدر مرحومدان: «صاقین اولمایا که فرسی اوقوباسیک! زیرا هر کیم اوقور فرسی، گیدم دنییک، یاریسی! «دیه آلمیش اولدوغوم نصیحت، قولاغیم کوبه اولدوغوندان فرسی به هوس سوله دورسون، اوقوبانلارا دینسیر نظریلا باقاردیم.

لالا بو حاله واقف اولماغلا گیزلیجه بگا فارسینیک هر شئی لازم اولدوغونی و دینه دوقونماق سزین اوقونماسی ممکن ایدو گبی و هر فارسی اوقوبان دینسیر اولمایوب حتی عیسی آفندی بک صالح و متدین بیر آدم

اولدوغینی و کندیسی بیه وقته اوقوبامادیغینا نادم اولوب شیمدی آئیندن گلسه آق صاقیله اوقوباجاغینی و اگر بن اوقومازسام امتحان وقتینده شریکله رمدن گه ری قا جاعمی و بدریک بگا بویه دیمه سی ندنییک فرسی آگلامادیغیندن اولماغلا اگر بن شیمدی آندان گیزلیجه تو گره نه جهک اولورسام هم بدریمی گه جمیش، هم ده امتحاندا بیر نیحی چیقوب آنی ممنون ایشیش اولاجاغیسی ثوبه بیر لسانله آگلاتدی که آرتیق فرسی اوقوماغی آبیجه ذهنیمده قرارلاشدیردیم و گویا گیزلی بیر قباحه ایدر گیبی مکتبییک دهمیر باش کتابلاریندان بیر «تحفه وهبی» استعاره ایدوب او هافتا درسه باشه دیم.

آبیجه خاطریمدا در که، هنوز تحفه بی تمام ایشمه میشدیم؛ بیر گبیجه لالا ایله برابر، قارشیلیقی اوتوروب آل ده گیرمهی الله بولغور، تو گوتمه که مشغول ایدیک؛ ده گیرمهی چور بر کن صیرا بگا گندی؛ ن چه وره کله مشغول ایکن گوردوم که لالا گوزله ریندن اش دو کوب منصل آغلا یور. سبینی سوردوم؛ جوابینده: «سن داها چوجوقسیک، آگلامازسیک!» دیدی. بن اصرار ایتدیم؛ نهایت عاجز قالوب: «بو ده گیرمهن لسان ایله نه دیور بیلیورمیسک؟» دیدی.

بن ده گیرمهنیک لاقردی سوله دیگینی او وقته قادر ایشتمه دیگیمدهن حیران - حیران لالانیک یوزینه باقدیم: «آمان، ده گیرمهنیک ناصل لاقیردی ایتدیگینی بگا سوله!» دیه ابرامه باشلادیم. لالا، درونیندان بیر آه چه کوب: اودت، ده گیرمهن سوله ر؛ و بیزدن داها فصیح و معقول سوله ر. فقط اونلاری ایشتمه که قولاق ایستهر؛ ایشته بو ده گیرمهن لسان حال ایله دیور که:

«ای بگا نظر ایدم غافلله ر؛ گوزله ر گیزی آبیجه آچیک، بگا آبیجه باقیق! زیرا بن بو دنیانیک بیر مثالییم؛ بگا قوبدوغو گیز بوغدا یلار داخی دنیاه گهلن انسانلاریک عیندر؛ قونولان دانله ری ایکی تاشیک آراسیندا بووارلایا - بووارلایا قیروب اوقالتیرم و مطاوب اولان مرتبه کمله گه لدیکلرینده که بولغور اولورلار - اونلاری دیشاری آتاریم، یگی گه له نله رله مشغول

اولوروم. نیتہ کیم دنیا داخی کندینہ گہلن انسانلاری زمین و سما آراسیندا
 انواع بلایا و امتحانات ایله ازیوب گه چیروب کماله یعنی هر شخص کندینہ
 مقدر اولان نصابه باغ اولدوقدا مزاره دفع ایدر، دیگرلریله مشغول
 اولور. حتی بو معنا اوزہ رینہ سوبله ده بیر شعر خاطریمه گهلدی و شیمدی
 بالبداهه نظم ایتدیم. «دیدى و «آسبابى دور ایدن آهنگه نظر قیلمیشیم»
 مصراعیلایا بیر قاج بیت اوقودى. حیف که دیگر مصراعلار خاطریمدا قالمادی.
 بن بو سوزوڭ مدلولنى آڭلايچق یاشدا اولمديغمدان آسبابيک بویله
 گوزدل سوبله مه سیندن زیاده لالانيک فضل و کمالینه حیران اولدوم، آسباب
 و آهنگ کلمه لرنيک معناسینی آڭلاماقلا فارسى اوقوماغا ذوق و هوسیم
 بیر فات داهایا تزیاید ایتدی.

و لالانيک گوزونى قاشینی آڭرەڭ کمال تلذذله و بیلمه دیگیم بیر طرزدا
 اوقودوغى شعرنيک آداسی معناسیندان زیاده خوشیما گیدوب شعرى بگا
 ئو گره تمه سینی رجایه باشلادیم. لالا؛ جوايیندا «شعر دیدیکلهرى بعضى
 عباده مخصوص عطیه آلهیه در؛ توغل و تحصیل ایله اولماز. اگر جناب بارى
 سڭاده مقدر ایتیمش ایسه شاعر اولورسيک؛ والا هیچ بیر وسیله ایله بو
 شرفه نائل اولامازسيک خواجه نعمان افندی هر علمده ماهر بیر فضل
 متبحر ايکن شعر سوبله ییایورمی؟ بق. عیسی افندی فارسیده یکنایه اولدوغى
 حلد طبیعت شعریه مالکمی؟! ایشته شعر بیر دادحقدر؛ علم ایله آله
 گچمه ز» دیدی. بونی ایشیتیر ایشتمه ز گویا ایچیمده کوله نیش بیر آتش
 کومه سی ورمشده او گوروکله نیش گیبی کندیمده بیر غایان حس ایتدیم؛
 قراره مجالیم قالمادی؛ ده گیرمەنى بیر قدیم؛ آغلایارق لالانيک بوزینا صاریلدیم
 و شعرنيک نصل سوبله ندیگینی مطلقا بگا ئو گره تمه سی ایچین یالواردیم.

لالا، أهل عشق و بغرى یایق بیر کیمسه ایدی. بگا نظر ترحمله
 باقدی و بیر طرز دلنوازانه ایله: «سندہ بو عشق و هوس اولدوقچا
 اوماریم که شاعر اولورسيک دیدی. و شعر دهنیه ن عادتاً سوز اولوب فقط
 اوزان عروض دیدیکلهرى «فاعلاتن» لهرنيک حرکات و سکونیه موافق
 اولماسینی و مصراعلاريک آخرى بیرى بیرینه اویداق لازم گه لهجه گینی

بیلدیگی قادار تعریف ایتدیکندن سوڭرا «ءادام که شعره هوسنيک وار؛
 ابتدا کی نظمنيک تبرکا بیر «نعت نبویه» اولسون. هایدی بو گيجه چالیش! او
 بولدا بیر شئی یاپوب یارین بگا گوستدر، اویمايان محاملرنی دوزله تیریز.
 بویله - بویله سن ده شاعر اولورسيک!» دیدی و ردیفله رنيک «یا رسول الله!»
 اولماسینی توصیه ایله دی بن اوسه ونج ایله مەردیودلهرى دورت آل ایله
 چیتقاراق او داما قوشندوم؛ قاپی بی قاپدیم. ئو گومه بیر طبقه کاغذ قویدوم؛
 همەن قلمی آلیمه آلدیم گویا ذهنیمده بیغلمیش. قالمیش بیر چوق شیلەر
 یازاچاقدیم. دوشون بیره دوشون! عقالیما بیر شی گلمه ز! وزن، عروض
 نەردە؟ عادى کلمه لر بیلە گویا بیزی طوتوب ده زورله سلسله وزنه
 صوقاچاق خوفیله ذهنیمده ن فرار ایدره لهردی. والحاصل خاطریمایا هیچ بیر
 سوز گه تیرمه دیم. بویله لیگله صباح اولدی. گوزومه بیر لحظه اویتو گیرمەدی.
 نصل اولورسا اولسون! دیدیم، کاغذه بیر قاج سطر صاچما صابان شیار
 یازدیم؛ فقط سطرلاريک صوڭلارینا «یا رسول الله!» ردیفینی علاوه ده تصور
 ایتمه دیم! بونلاری بیر قاج کره تکرار - تکرار اوقوردیم و ذهنیمده هپسینی
 موزون و پک اعلا بولدوم. لا کین معنی هیچ خاطریمایا گلمه دی.
 اورتالیق آغاریر آغارماز سهوبه رەڭ، لالانيک اوداسینا قوشندوم و هنوز
 باتاغیندان قالمیش، آبدست آلیر کەن باقلادیم و مظفرانه کاغذی آلینه
 طوتوشدوردوم. لالا، بیر کره گوزده ن گه چیردی، کاغذی یینه بگا ویردی
 و تسم ایدره رەڭ «بوده فنا ده گیل اما شعرده وزن، هر سطرنيک حرکات
 و سکونی بیرى بیرینه موافق اولماق دیمکدر؛ بونیک ایسه کیمسی «فاعلاتن»
 کیمى «مستفعلن» اولدوغوندان باشقا هیچ بریندن بیر معنا چیقمايور.. کلمه لر
 بیرى بیرینه «دارغین ئو کوز» گیبی باقیبورلار؛ فقط بو گيجه دیدیگیم بولدا
 سوبله مه گه چالیش؛ یارین گوردیم!» دیدی.

اوزمان ننده شعریمی تکرار اوقودوم. لالانيک دیدیگی تصورلاريک
 هپسینی گوردوم؛ آرتیق درس کیمک قیدینه شاعر اولماق بنجه جهانە مالک
 اولماقدان قیمتلی اولدوغوندان او گون آقشاما قادار مکنیده شعر دوشوندوم؛
 جامع حولیسینده جهوز اویشار کەن یینه شعر تصور ایتدیم. نهایت او گيجه ده
 صاباحلارا قادار اوغراشاراق بیرشی قارالادیم. ابرته سی گون لالایه گوسته ردیم؛

لالا کاغیدہ گوز گہزدیریر کهن بنیم بورہ گیم اویناردی؛ عجباه نہ دیہجہک دیہہ گوزلہرینیک ایچینہ باقاردیم. بیلیم بنی تشویق ایچینمیدی؛ یوقسا صحیحاً وزنی، معناسی وارمیدی؛ «آفرین، آرتیق شاعر اولاجاغیکدا هیچ شہبہ قالمادی؛ باباک دہ گیل کیم منع ایدمرسہ ایتسین؛ آرتیق قورقمام!» دیدی. بیر قاچ گون گوندہلگمدن تصرف ایدوب لالا ایلہ برابر گیزلیچہ صحافلارا گیتدیک؛ بیر عاشق عمر مجموعہسی آلدیق؛ گیکچہلہری اونیک مطالعہسیلہ مشغول اولوردوم. بک آز مدتدہ لالانیک اوقودوغی و یابدیغی شعرلہریک ناموزون اولانلارینی تسمیز ایتہ گہ و حتی اوقودوغوم عاشق عمر و گوهری اشعاریندان بگہندیکلہریمہ نظیرلہر بیلہ سوبلہمگہ باشلادیم؛ فقط معنا جہتہ چوقلوق عقلم ایزمہزدی تاکہ مرحوم فطین افندی ایلہ گوروشدو؛ بن کندیمی اولوش. بیتیش بیر شعر ماهر و عاشق عمر حضراترینی جہانہ مثل و نظیری گہلمہمیش بیر استاد متبحر صانوب دورور کهن افندی مرحومیک اخطاراتی بو قصوریمیک اکمالینہ سبب اولدی. ایدمی اگر موزون سوبلہنہ شاعر اطلاق صحیح ایسہ بو وسیلہ ایلہ، بیزیم لالانیک سایہ فیض و ہمنیندہ، بن دہ شاعر اولدوم.

ایستہ اگر کولہ بزدہ قلوبد بن اونونگہلہ دائما دوشوب قالمیش اولسا ایدیم. باشی آچق بیرخبرسیر اولمازسامدا مطاقا غیف منظر مرتکبلردہن بیر ی بولونوردیم. اگر لالانیک ایلیگی غالب اولما یوبدا بالیکیز بارابہ ارتکاب الہ بنی هوا و ہوسیمہ ترک ایدمیدی بن شاعر اولامادیقدان صوگرا بالیدیری چیللق بیر طولومہاجی اولوردوم.

آد، ایستانبولدا کی لالالارک ہبسی بیزیم اسماعیل آغا یا بگزہسہلہر ینہ چوجرقلارا نہ موطلو؛ اگر انسان کامل اولامازلارسا باری شعر اولورلار. لاکین اونلارک بیر طاقیمی پارا خصوصیندا تمامیلہ اسماعیل آغا یا بگزہلہر فقط تعلیم آدابدا بہرہلری و ہمتلہری یوقدور؛ بیر طاقیمی دا بیزیم معہود کولہنیک باشلایلدیر؛ اللہ چوجوقلارک یاردیمجیسی اولسون. زیرا الیک باغیندان اوزوم چالان ہر چوجوق، مساعدہ بخت ایلہ خدمت ملوکانہ نائل اولاماز و «ئیل» کتابینی ترجمہ ایدوب نفسیندہ وقوعا گہلہن خطباتی بنی نوعینہ مثال عبرت اولماق ایچین میدانا قوباماز...»

(ژان-زاق روصو) نیک (امیل) نی بو غیرت و قناعتلہ ترجمہ ایدیور. امیل ترجمہسنک مقدمہسیندہ اصول کتابت و تحریریمزدہ حققی و قوتلی برہجوم گوستہریور:

«بزدہ اصل کتابت دہیلہن طرز معہود ایچینجا، لسانمک بر جوق اسماء و افعالی و صفات و ادواتی اصلا قولانیلمایوب، آنلرک برلرینہ عربی و فرسی قولانیلمق و صورت افدہجہ دخی نہ دورلو شی یازیلیرسا یازیلیرین مطامنا شو متعارف اولان شہود دائرہسیندن خارجہ چقیلماق بر نوع ظرافت و عادت اولدیفیندن ہر بری بر بحر عظیم اولان اوچ لساندن مرکب اولدیفی حالہ تورکچہمز ٹوبلہ دارالمشدر، کہ شیوہ معروفہ صیغمايان ہر دورلو معانی باضرورہ ترک و فدا اولونمق و آرتیق معانی جدیدہ اختراعندن واز کچہرک، قدماتک ماللرینی غارتلہ کچینمک لازم گلمشدر.

بن بو ترجمہدہ او ظرافت و عادتہ رعایت ایتہدم. ثانیاً، اثنای ترجمہدہ ممکن اولدیفی، یعنی لسانمک شہودسی تحمل ایتدیگی قادار اصل نسخہنک شیوہ عباراتی و مدلول و مفہومنی صادقانہ نقلہ اہتمام ایتدم. لاکن بعضی عبارات متسلسہ واردر کہ، حکم شیوہ لسان اولارق، فرانسیزجلہ بک گوزل اولدیفی حالہ اگر عینیا، یعنی ہرکلمہسنہ مقابل لسانمزدہ برکلمہ بولماق وجہلہ ترجمہ ایدیلہ بزدہ بک جیرکین و وحشی گورونہجگندن ماعدہ، معنایی اصعب و اغلاق ایدہجگندن، بویہ عبارہلری ایچاہنہ گورہ ایکی و اوچ عبارہیہ تقسیم و مناسبت محلیہیہ گورہ بعض ادوات ربطیہ علاوہسیلہ ینہ معنای اصلینک بوزونمقسیرین نقلینہ چالیشدیم.» دیور،

باب عالینک دائرہ تربیتی، محیط عرفانی ایچیندہ یتیشوب او مسلسل او طمطراقی افادہلرلہ اتوز باشنہ قادار مجلس خاص قرارلری یازان او قوجا ضیا پاشانک شو اساونہ، شو افادہسنہ باقیگیز. خصوصیا، ترجمہ صدندہ سوبلہدیگی سوزار بوگون حقیقی بر لازمہ لسان اولمشدر. بروک بر افادہی پارچالامادن ترجمہ ایتک قادار معناسز و مضر بیر غیرت اولاماز. ایستہ بو حقیقت ضروریہی، بو احتیاج لسانی ضیا پاشا او پارلاق ذکاسی سایہسندہ داها او زمان کندیلگیندہن بولمش و زمانک لسان و بیان متعصبرینہ قارشی

تردد اثری گویسته رمدن نشر و اعلان ایتمیشدر. فکرنده کی اصابتی دها قوتله آگلانمق ایچین دوام ایدیور:

«ثالثاً، روصو، فرانسا فصاحتی سرافرازلرندان اولاراق، عبارت غایت سلیس اولدیغی حالده فادهده ایجازه و آزکلمه ایله چوق معنا یاتمه، مثل اولمقله، بونلردن پک مهم اولانلاری توضیحده قصور ایتمهدم. و بر طاقیمی که مهم صورتده ایسهده از تفکرله استنباط اولونا بیلیر، آنلری حاللری اوزره بر اقدم. رابعاً، عبارتداری امکان مسعد اولدیغی قدار تور کجه کلمات ایله ترکیبه و صورت املا لری وجوه متعارفه اوزره ضبط و تحریر سعی ایتمدیم. و بو طریق ترجمه ایچین غایت اسهل بولدم. گوروله جکدر؛ لسانی بر درجه دها توسیع ایلمدم. خصوصاً لسانمزد آداب و حکمیاته دئر ألفاظ و تعبیرات یوتدر؛ و آلسنه منتظمهدن بو مثالو فنونه دئر بر کتاب ترجمه سی ممکن ده گلدر-زعمنده اولانله بونگله بر نمونه گویسته رمد». دیور. اوت؛ بر نمونه، فقط جداً قیمتی، جداً موفقیتمی و قیمتی بر نمونه... قوللاندیغی لسان او قدار طبیعی که انسان بوردولمدن اوقوبوب گیدبور. لسانی حقیقه توسیع ایدیور. همده اونی دبدیگیمز کیبی طمطرافلی کلام مراتیلری زمانده یاییور. بو خصوصه مقدمه سنک بر آز آشایسنده شو صورتله آگلانیور: «بیلیم که فصاحت مراتیبی اولانله، بویه بر یگی شیوهده کتابت گوردیکلرینده تعجب ایده جکدر و انصافی اولمایانلر تعریضدن خالی اولمایاجقلردر. بر طاقیم خواجه حق آلامش افلام بگلری عبارتلردن مال چیقارامایوب، - بونه صاحب شئی- دبدیجکدر و کتبی بر گوشه به آتوب اوقومغه رغبت ایتمه به جکلدرد. لاکین بو کتاب نه اولکیلر، نهده ایکینجیلر ایچین بیلمیش اولدیغندان، ایکیسی ده بئم قیدمه ده گلدر. بن یالکز سوله میورم. حشویانه اوراق دولدورمایورم. معنا نهم ایدیورم.

یالکز آلسه ظاهر به گویسته رمدگه قانع اولمایورم. مقصود بالذاتی هر دورلو تزیینات و تجملاتدن عاری اولارق اولدیغی کیبی گویسته رمدگ ایستورم. هنر صامق داعیه سنده ده گلم که جلب تحسین آرزو سنده بولونایم. بن انسان؛ و انسانیت مفتونیم. بو امگی انسان اولان ابای جنسم خدمت ایچین صرف ایتم. ایدم. انسانلردن بر اهل انصاف، ناممی بر کره خیر ایله یاد ایده رسه

پک کره آفرین دیمکدن بنجه مرجحدر. و دین و ملتیه بو قدار حق بر بادگار بر اقمغه موفق اولدیغمدان دولایی تقسمده دویدیغم لذت سگا هر دورلو تحسین و مکافتدن آلد و احلا در. سوزلریله افاده سنی بیتیر یور. آک بوبوک آدماری فلاکتلر دوغورور، فلاکتلر بیتیدیر بر سوزی نه دوغورور. ایسته مملکتدن قاجق فلاکتی بز عثمانیلره ضیا پاشالر، نامق کمالر کیبی اعظم قازاندیردی.

ضیا پاشا جنوردهده (حریت) غزه سنی نشر ایتمیگی زمانلرده بر طرفدانده بو قدار صمیمی، بو قدار صحیح بر عشق ایله سهودبگی ملتی ایچین. او ملنک بیتشمگده اولان گنجلیگی ایچین (زان-زاق روصو) کیبی افکار و قناعت بشردده اختلال دینه جک قدار قوتلی بر انقلاب باراتان بر فیلسوفک، «مریمنک (آبلی) نی ترجمه ایدیور. ضیا پاشانک بو خدمتی «نامی بر کره خیر ایله یاد» ایلمکله ثوده نمز و ثوده نمز الی الابد منت و شکرانه یاد اولونور.

ضیا پاشا ایکی زمره به اشارتله: «لاکین بو کتاب نه اولکیلر، نهده ایکینجیلر ایچین یاییامش اولدیغندن، ایکیسی ده بئم قیدمه ده گلدر.» دیور، اوت ضیا پاشانک دستوری قطعی در، صریحدر.

اعتراض ایله رسه بر نادان (ضیا) خاموش اولور چونکه ییلمه ز قدر گفتارین سخندان اولمایان.

دیر و کچهر.

وطن و ملت اوغورنده دیدیمن بو قوجا شاعر بویه زمانلر اولوردی که آرتیق اوسته ییغلان املردن بزور بردن عصیانگاران هایتیردی:

یارب نه اکسیلیردی دریای عزتکدن پیم نه وجوده زهراب دولماسایدی
آزاده سر اولوردم آسیب دردوغمدن یا دهره گلمه سهیدم، یا عقلم اولماسایدی
تنظیر ایتمیگی اسلافدن چوق بو کسه کاره چیقان ضیا پاشا مشهور تر کیب بندده:
یارب نه در بو دهرده هر مرد ذوقزون اولمش بالای عقل ایله آرامدن مصون
یارب نیچین بو عرصهده هر شخص عارفک مقدار فضله گوره دردی اولور فزون
دیده شکایت ایده ر. ایچینده «محروم» رینه «مصون» قوللاندی کیبی ضرورت

قافیه دولایسیله یاپلمیش خطالر بولونمقله د ابر ترجیع و ترکیلاری عثمانلی
ادیانتک ائک حکیمانه، ائک بلیغانه یازلمش آثار مخلاه سندنذر.
ضیا پاشا بوتون بوا ندیغی ماموریتلرده شعر سویله میش بعضاً حکمیاته بعضاً
قلندریه بعضاً عشقه رام اولمش هر خصوصده قدرتی گوسترمشدر.

اماسیاده ایکن ۱۲۸۰ ربیع الاخرینک ۲۰ نجی گونی:

برگون اولاجق بن کیبی تالان اولاجقسک

ایتدیکلریگه سنده پشیمان اولاجقسک

توسیع معیشتده بوتون ذکر ایله فکرك

شیخم نه زمان سویله مسلمان اولاجقسک

بو عشوه بورفتار که وارسنده کوچو کدن

یلمم نه بامان آفت دوران اولاجقسک

بو ناز و روش سنده که وار تازه نهم

یلمسک یا ناصل سرو خرامان اولاجقسک

چون خاطریمی یقدهک ایا چرخ ستمکار

چوق گچمه به جک سن دخی وبران اولاجقسک

برگون گله جک حیف (ضیا) به دیه جکسک

اشدنگارگه سنده پشیمان اولاجقسک

غزلیله قلبینک تأثرلرینی افشا ایدر کن ۱۲۸۲ صفرنده یینه آماسیاده:

ظن ایتمه بن آماسیهده پشالی آلهدم

بولدم بتم خلقینی باباق آلهدم

دلخوهم وزره بر ایشه باش اولمادم دریغ

هجلسده گرچه بن دخی اعضالق آلهدم

ای خوش اوشی که یانه-انه بزم بارده

ماتد شمع أنجمن آراق آلهدم

نه صوفی به نه رنده یاراندم زندهده

مسجدده سبجه بزمده صہالق آلهدم

بولدم حضور قلب (ضیا) جمله کارمی

تفویض قبضه فدر خالق آلهدم

غزلیله طالع ناسازینی آگلایبور بو وفاسز علمده کیمسه به یارانامادیغینی صاف،
ساده بر لسان ایله سویله بوردی بیر نوع نوکله قدار واریبور.
نهایت:

آلور هر لحظه ذوقه عمری بر میخانه در عالم

وبربر هر قطره سین بیک جانه بر پیمانه در عالم

جهان آتش پرست پرتو اقبال دولندر

اگر سوزان اولورسهک شمعکه پروانه در عالم

همان بر وار ایش بر بوق ایش دراصل دوران

سراسر عبرت افزا بر غریب افسانه در عالم

جنون و عقلی تمیز آلهمک معنیده مشکندر

هله معقول اولان شو عقل ایسه دیوانه در عالم

خرابی جهان عمرته نسبتله واقعدر

تهرتیه اولسا معمور اولقادر ویرانه در عالم

نه خسرو لر نه جملر گلدی گچدی جلوه گاهندن

نیچه بازیجه گورمش بر تیاترو خانه در عالم

(ضیا) بیک کاربان عقل گذار ایتدی زمینندن

بیاینمیز یلمه دی هم کیمسدر حالانه در عالم

دیه اندیشه حکیمانه ایله سکوت ایدوب تسلی بولوبوردی.

بعضاده کندینی بر شوخی به قایدیرارق

عجیدر هر کس اوضاع فلکدن داده گلمشدر

گلدن گویا بو محنتگاهه هپ فریاده گلمشدر

قناعت آلهدم شم ایله زلفک نشه حالده

صاریمقده اگرچه خطر ناشاده گلمشدر

دل بیمارده گویا تازمجان گلدی سلامکدن

بو احسانک بکا دوغروسی فوق العاده گلمشدر

عجب بر حسنه مالکسک که اندام دل آرامک

نه فکر ماننی به نه خاطر بهزاده گلمشدر

گذرگاه جهان بندر که شهر حقیقتدر
 گیده‌نار اول دیارم بو خراب آباده گلمشدر
 نهدر بلمهم (ضیا) بو شیوه اعجاز نظمگده
 مگر روح القدس اندیشه‌گه امداده گلمشدر
 فلسفه‌سنه بر آرزو نشه تصوف قاتار و حقانی و کوچوک بر تفاخرله غزلی
 امضا ایدهر.

لسانی عادتاً لسان تکلمه یقلاشمشدر.

۱۲۸۸ ده جنوده ایکن:

گورم‌دن آثار نسانین بهار آلدن گیده
 گلر آخر رام اولور اما هزار آلدن گیده
 نوجوان سهومکده بن پیرانی تعقیب ایلمهم
 حسن اولور کیم سیر ایدهر کن اختیار الدن گیده
 رزق مقسومه قذعندر مالی حکمتک
 گاه حرص نوشکار ایله شکار آلدن گیده
 ساریان وقت ایسه‌ک حزم ایله زیرا وقت اولور
 بر طویال مرکب بلاسیاه قطار آلدن گیده
 قات ادراکدن صانما (ضیا) ننگ غیرتین
 نیله‌سون کیم بر گلور صبر و قرار آلدن گیده

دیه قلبی بر تحسری، گیزی، گومولو بر هجرانی ترنم ایتمشدر ینیه اوراده
 ایکن ۱۲۸۷ رمضانده

نه قانونه نه جبر و زوره نه خنکاره تابعدر
 بو بندر گیده هر کس درهم و دیناره تابعدر
 فلک بر ماهرو عشقیله دور ایتدیردی دنیایی
 بنم بختم عجب بر کوکب سیاره تابعدر
 گیده‌ن گامه‌ز گلن مشکو کدر بیل قدرینی حالک
 بو دهرک محنت و ذوقی بوتون افکاره تابعدر

سحاب آسا یورورلر برده جامد گوردیگک داغلر
 بوتون ذرات بر قانون استمراره تابعدر
 اهالی تابع متبوعدر شاهه حقیقتده
 یگونک حکمی بالاسنده کی مقداره تابعدر
 (ضیا) افکار عصره اتباع ایت راحت ایستهرسه‌ک
 خس و خاشاک زیرا جوشش آناره تابعدر

دیه بو ملوث وسفای روحلو جهانک باشنه قوجا بیر طاش فیلاتمیش
 «افکار عصر» دیدیکاری معسزلقلره اتباع ایله مسکینانه بر زحمت اسیری
 اولانلری (خس و خاشاک) قدار ذلیل و روحسز بولدیفنی دهرین بر
 فقرته آگلانمیشدر.

وقتک شیخ الاسلامی عارف حکمت بگی ستایش صدندده سویله دیگی آتیده کی
 غزلی، غزل وادیسندده یازیلان اثارک الک‌سلیس، اُک مکمل و الک قوتیلریندندر:

مرغ لاهوتم که ناسوت آشیان اولماز بگا
 طائر قدسم زمین و آسمان اولماز بگا
 منعکس آینه طبعمده نقش کائنات
 صورت و معنیده بر سر نهان اولماز بگا
 رند عالی مشربم خمخانه اندیشه‌ده
 طاس معکوس فلک بر جرعه‌دان اولماز بگا
 وار نگاه خشمه چشم آشنالق سینده
 غمزده دلبر بالای ناگهان اولماز بگا
 شاعر سردر هوای روزگارم خامه وش
 وصف زلف دلربا عقد لسان اولماز بگا
 اول فلاطون حکم امور تحقیق که بن
 بو علی شاگرد درس امتحان اولماز بگا
 قهرمان هفتخوان محنتم رستم کبی
 دفتر افلاک لوح داستان اولماز بگا

یکه تاز عرصه نظم و بیان اولدم (ضیا)
 شهسواران بلاغت همعان اولماز بگا
 درگه والای مفتی لعصره ایتدم انتساب
 اندن اوزگه بر معلا آستان اولماز بگا
 عارف اُسرار حکمت کیم دیسه شاسته در
 راز مرآت دل عالم نهان اولماز بگا
 بحث علم ایتدیکجه لایقدر دیسه ابن کمال
 مجلسمه بر نسیم نکتهدان اولماز بگا
 یاد ابدوب لطف جمیلین دیر زبان روزگار
 بوندن اُعلا بر حیات چاودان اولماز بگا
 حشره دك یارب متام شرعه زیب افکن اول
 بو دعادن غیریبی ورد زبان اولماز بگا

هله شو آشاغیده کی غزلی تمایا بر شیوه نسیمانه ایله یازیلیمش، بر معنای رندانه
 ایله تنظیم ایدیلیمشدر.

رنج خاطر و برمه سین فریاد و اُفغانلر سکا
 گلمذارم سن همان صاغ اول فدا جانلر سکا
 چوقمیدر سردر هوای رلفک اولمق روزگار
 بر پریشک کیم مسخردر سایمانلر سکا
 جنبش مژگانمی خاطر نشان قبل متصل
 بر گذار یردر ای دل بو پیکارلر سکا
 سن که شاه حسن و آساک اُلوریرمی سهودیکیم
 دلشکنلکلر بو نئض عهد و پیمانلر سکا
 قنده سکا ای داین امید بیلمم قنده سکا
 چاک چاک حسرت اولمش رگریانلر سکا
 سن خرام ایتسه ک گلیز جوشه ملکدر شوقدن
 یا ناصل صبر ایتسین انصاف ایله انسانلر سکا

هی نه سنگین دلسک ای کفرکه تأثیر ایلدیز
 آدلر، فریادلر، چاک گریبانلر سکا
 عاشقانه بر زمین تزه گوسته ردک (ضیا)
 غبطه ایلرلرسه شایندر سختدلر سکا

بوتون شو گوردیگمز مثالر و شاهدلرله آکلاورد که ضیا پاشا جوق
 قوتلی، جوق ولود بر شاء در مع مافیه شکل ادا و شکل نظم اعتبارله
 یننه شرقیلقدن آبریلماشدر. گرک آهک، گرک قوت بیان، گرک وسعت
 قریحه، گرک حیات فکر جیتله شناسیدن جوق یو کسهک زمانک اک مقتدر
 اک نطوق شاعرلرینک فوقددر. حکمیاتی سهودر، همان بوتون غزلباتمه
 بر آز تفاسفدن کندیبی آلاماز، هله هر کسک لساتده حرمتلر تقدیرلرله
 گزمن ترجیع بندلری، ترکیب بندلری تماماً حکیمانهدر. پاشا رندله شدیگی
 زمانلرده جدا شوخ، ظریف و روح قریب شارقیلر و غزلر انشاد ایدر
 شعرلرنده کی حکمت و فلسفاتی غربک فیوضاتله دولودر. شرقک روحیه
 شعر یازدیغی زمانلرده اک یو کسهک شاء لریمزک درجه سندن بر ذره دخی
 آشاغی دوشمهش بلکه یوناریده موع طوتمشدر :

طوپلامش بر دسته سنیل یار پرچم قویتمش آد
 قطره قالمش باده دن آغزنده گل فم قویتمش آد
 بر عجب آتش برافشدر که مهرک سینه مه
 گ، آکا عشاق باره، گاه مرهم قویتمش آد
 مرده دللر جان بولور هر قطره سنده نشودن
 حیف کیم آب حیاته می دیو جم قویتمش آد
 پرده پرده صنعت ابراز ایتمکه استاد صنع
 بر تیاروخانه اپمش صوگرا عالم قویتمش آد
 ایتمدن تحقیق حل دهری اُرباب لغت
 ماتمه شادی دیمش، شای به ماتم قویتمش آد
 هی نه قدرت، هی نه صنعتدر که خلاق ازل
 بر آوج طوبراغی تخمیر ایتمش آدم قویتمش آد

حلقه حلقه آه لر در کیم صاریلهش پائنه
ای (ضیا) جانان آشا گیسوی برخم قویمش آد.

قبریس متصرفی اولدیفی زمان (۱۴ رمضان ۱۲۷۸) حکومت مهربنه
آئیده کی قطعه بی حک ایتدیرمشدی:

«استقامت یورور عدالته عصر عبدالعزیز خاندو بو
فخرای رعیت الحاصل مستریح اولاجق زماندر بو»

آماسیادان عودتده سلطان عبدالعزیز ایله گوروشمش و مقام تشکرده
آئیده کی شارقی بی سوبله مشدر:

درد گله گورسه که نه حاله گیردم واریمی جانمی بولکه ویردم
ییللرجه وصالک نوزلدم دوردم دنیا گوزیله بن سنی گوردم
عمریمده بو گون مراده ایردم

اوچ ییل جهانیه باقمادم اصلا هجرگله زندان اولمشدی دنیا
بولسمده آرتیق غم بهمم زیرا دنیا گوزیله بن سنی گوردم
عمریمده بو گون مراده ایردم

جان و جهاندن مایوس اولور کن رؤیاده گاهی وجهک گورور کن
محشره قالدی وصال صانیر کن دنیا گوزیله بن سنی گوردم
عمریمده بو گون مراده ایردم

شانکه سنث دنیالر دولسون سبب اولانلر او قادار بولسون
یک کره حقه شکرلر اولسون دنیا گوزیله بن سنی گوردم
عمریمده بو گون مراده ایردم

ضیا پاشانک یازدیفی شارقیلرک همان هپسی بسته نمش هر طرفده بوبوک
نشئه ایله اوقونمقددر. فرخاک مقامندن بسته نمش اولان آئیده کی شارقیسی
پاشانک رند مشربلگی، شوخی، مزاحی حقنده بر فکر وبره بیلیر:

گل اونوتدق صحبت میخانه بی ایله احیا مشرب رندانه بی
محرم ایتمه مجاسه بی گانه بی دولدور ای ساقی گتیر پیمانه بی
نشئه باب ایله دل دیوانه بی

فکر غم آرتیق یتهر حاله خراب شیشه لرده بوقمی بر قطره شراب
ایتمه عمریم واری ایتمه اجتاب دولدور ای ساقی گتیر پیمانه بی
نشئه باب ایله دل دیوانه بی

اویقوسیزمی، نشئه سیندنمی، نهدن باتدی آغوشمده اول سیمین بدن
باره زحمت اولماسین گل باری سن دولدور ای ساقی گتیر پیمانه بی
نشئه باب ایله دل دیوانه بی

عقل و آندیشم خیالم قالماسین حالمی فکرمه مجالم قالماسین
تا بو صورتله ملالم قالماسین دولدور ای ساقی گتیر پیمانه بی
نشئه باب ایله دل دیوانه بی

بر گون پادشاه نشان تعلیمی یاپار کن آتدیفی قورشون نشانگاه وظیفه سی
گورمن دستی به اصابت ایتمه مش یانینده حاضر بولونان ضیا پاشا ارتجالا:

پادشاهم صانما کیم اورماز نشانی قورشونک
ماهی چک ایله ر تفنگک گدیرسه هرک قویننه
سطوت شاهانه دن یچاره دستی خوف ایدوب
ایکه قورشون ایشله مه ز بر نسخه طاقمش بویننه
قطعه سینی سوبله مشدر.

۱۲۷۲ تاریخینده یازدیفی ترجیع بند مشهور:

عالم خیالخانه حکمت فشانده در
کون و فساد شیوه حکم زمانه در
هستی و نیستی جهان هپ پانه در
مجموعه دو کون سراسر فشانده در
بوکار گاه صنع عجب درسخانه در
هر نقشی بر کتاب لدندن نشانده در

قونمیش بو چارسونه بیر آینه حیات
صورتور اولمش آنده تمایل کائنات
طوتمش جهانی برتو مشکوة وجه ذات
جوهر قدیم و رنگ تصاییر بی ثبات
بو کارگاه صنع عجب درسخانه در
هر نقش بر کتاب لدندن نشانه در

ایتمیش وجود مخلفات ایله امتزاج
هر صورتی قبول ایدر آینه مزاج
علت علاجه لازمه در علت علاجه
هر شیده آشکار مسلسل بو احتیاج
بو کارگاه صنع عجب درسخانه در
هر نقش بر کتاب لدندن نشانه در

دوران که صد هزار جمی ایله بوب زبون
قیلمش نیجه پالاه سرشاری سرنگون
اولور ینه بو بزمه عجب آرزو فزون
بوندن زیاده عقله گوره اولاماز جنون
بو کارگاه صنع عجب درسخانه در
هر نقش بر کتاب لدندن نشانه در

میزان حقد بو دخی بر اوز که معدلت
منفور اولور هنرور و جهال ملتفت
مغلوب زمره جهلا اهل معرفت
پامادر کمال و هنر خار و خس صفت
بو کارگاه صنع عجب درسخانه در
هر نقش بر کتاب لدندن نشانه در

سعی ایله کشفه مقمعه دار مبهمی
آکلا نه در ضمیره اجزی عالمی
ادراک ایله جوهر نفس مقدمی
فهم ات مال نسخه کبری آدمی
بو کارگاه صنع عجب درسخانه در
هر نقش بر کتاب لدندن نشانه در

آثار ظهر اولماده در گرچه نیک و بد
بردر باقیلا چشم حقیقتله کالبد
اولسا فزون نه رتبه تعدادده عدد
هر بر عددده ینه جلی معنی احد
بو کارگاه صنع عجب درسخانه در
هر نقش بر کتاب لدندن نشانه در

که جنک و گاه صالح و گهی حب و گه قفاق
که فرق و اختلاف و گهی جمع و اتفاق
ادبار ایچین تأسف و اقباله اشتیاق
بر عمر یک دو روزه ایچین جمله بو مشاق
بو کارگاه صنع عجب درسخانه در
هر نقش بر کتاب لدندن نشانه در

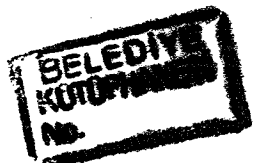
سطح زمین و کنگره آسمان نه در
فصل بهار و صیف و شتا و خزان نه در
آثار دلشکاری هر نوع حیوان نه در
شوق شراب و سوزش و نای و کمان نه در
بو کارگاه صنع عجب درسخانه در
هر نقش بر کتاب لدندن نشانه در

بر مقتضای شیوہ احکام روزگار
 هر نوع و جنسی بر جریان اوزره بی قرار
 مبداء (ضیا) عیان و معاد ایسه آشکار
 یوقدر دریغ گلمه ده گیتمکده اختیار
 بو کارگاه صنع عجب درسخانه در
 هر نقش بر کتاب لنددن نشانه در

(۱۲۸۱) ده وفات ایدمن شاعر بشکطاشلی کامل بگٹ وفاته سولمه دیگی
 آتیله کی تاریخ هم بر سهل ممتنع هم ده بذله گولفده کی قوتنه بر
 شاهد قوبدر:

بینه بر شاعر سخن پرور
 آیلهدی ترک عالم دنیا
 بزمی آیلهردی خنده ریز سرور
 سوزه گلد کچه اول سخن پیرا
 هر کلامنده واردی بر نکه
 هر سوزینده وار ایدی بیک معنا
 عشق یار الیه جام عشرتدن
 عمری اولدقچه گچمه دی اصلا
 بر عجب فقره بولدی چونکه وقوع
 دم فوتنده ایلهم املا
 فوتنه قالمش ایدی اوچ ساعت
 کیتمش احبابدن بریسی آگا
 حائی چونکه اینمش استفسار
 گولهر کدن دیمش که ای دانا
 بر زبان مجرمک بریسی ایچون
 سرنی قطعه مر ایدر پاشا

یلمه ز ایمیش مگر ایسه جلاد
 سر بدنن نیجه اولنه جدا
 بر ایکی کره تیغ اوروب آچمش
 دوش و عنقنده زخم جان یما
 گچهر اول دمه بر رفیق شفیق
 شخص مجروحه آیله یوب ایما
 مجرم آه ایله یوب دیمش: «ای یار
 غم یه مهم تولدیگمه بن اما
 دوشمشم دستینه شو جلادک
 عجبمدر که کسمه یور حالا!»
 ایسته بن ده تمام ایکی سنده در
 خسته بم تولمه دم بینه جانا
 عجمی عزرائیل اینده قالوب
 گاه تولور، گاه دیریاورم گویا
 وار قیاس ایله حال مختصری
 اولا بو فقره ایله خنده نما
 خوش سیخلکده گلمه دی مثلی
 رحمت ایتسون آگا جناب خدا
 بری فوت اولسا دیر ایدی مرحوم
 کیم فلان ایتمش ارتحال بقا
 کندی تعبیری اوزره در تاریخ
 ایدی کامل بک ارتحال بقا.

هېچه وزنيله يازيغى بېر شرقى :

«آقشام اولور گونش باتار شيمدى بورادان
غريب - غريب قاقال چالار چوان دهره دن
بك كورپه سيك ابرگه سين سنى يارادان
گير سورويه قورت قابماسين گل قوزوجاغيم
صوگرا ياردن آبريلير سيك آه ياوروجاغيم

چونكه مولام قول ايله دى سكا نوزومى
باصديغيك بهرلره سورسهم بوزوم گوزومى
اوبما اغياريك قندينه ديكلمه سوزومى
گير سورويه قورت قابماسين گل قوزوجاغيم
صوگرا ياردن آبريلير سيك آه ياوروجاغيم

داغلارى دومان بورودى، اغيار سه چلمه ز،
آوجى بولدا دوزاق قورموش ياره گه چيلمه ز.
فاسيزيك مجلسينده باده ايچيلمه ز...
گير سورويه قورت قابماسين گل قوزوجاغيم،
صوگرا ياردن آبريلير سيك آه ياوروجاغيم!

نامق كمال

نامق كمال سلطان مجيد عهد سلطنتى تنظيمات خبريه ايله يىگى بر دوره كماله
گيرد يىگى، بونوك رشيد پاشانك اولانجا درايث و گياستيله مملكتى اصلاحه جاليد يىغى
صيرادا ۱۲۵۶ سنه سنده ادرنه ولايتى لوالرندن تكفور داغنده شوالك (۲۶) سنده
ديناه گلمشدر. كنديسى اصلا آرنالوودور. باباسى قونيجالى مصطفى اعصم بگدر.
بروسه لى محمد طاهر بك «باسينك بگيشهرلى، فقط آناسنك قونيجالى»
اولديغنى سويلر. رضا توفيق بك باباسنك قونيجالى اولديغنى و طوسقالردن
بولونديغنى بيلدربور. هر حالدا اصل بر عثله دندر. اجدادى صبرا ايله
شمس الدين بك، احمد راتب پاشا، اوندن صوگراده نادرشاهى ايكي كره
مغلوب ابدن مشهور وزير اعظم طوپال عثمان پاشادر. بوتون بو عائله
عثمانلى حكومتده مهم موقعلر اشغل اتمش و بونوك يارارلقلر گوسترمشدر.
شمس الدين بك سلطان سليم ثالث سرقيرينى باباسى احمد راتب پاشاده
(قبودان دريا) بحريه نظرائى ايتمش. شاعر بر وزيردر.

نامق كمالك اجدادى آراسينده قسم مهمى شاعردر. احمد راتب پاشا
مرتب ديوان صاحبيدر. اونك ديگراوغللردان آصف محمد پاشا ايله ناشد بلك ده
شاعردرلر. سليمان نظيف بك «شهيد عثمان پاشا قونبالى بكر آغانك اوغلدر
مرداده چيفتلكلرى اولديغيندان موراي ظن اولونمش و بعض تذكره و
تريخلريمزه سهواً بو صورتله گچميش ايدى. بكر آغانك پدرنه دائر ائله
معلومات بوقدر.» - ديور نامق كمالك اجدادى پادشاهلره چوق خدمت ايتمشلر.
پادشاهلردن ده چوق التفات و احسان گورمشلردر. خصوصيله احمد راتب پاشا
سلطانك همشيره سيله ازدواج ايتمشدى.

ابوالضيا مرحوم بو خصوصه: «... كمال بك نسباً دخى، حقيقتاً فضائل

و جلائل ايله آراسته بر خاندانك فرزند نجیبی ایدی. معافیه کمال، معروف بر خاندانه منسوب اولماش اولسا دخی، کندبسی بر خاندان شرف وجوده گتیرن اعالی فطرتدن ایدی. چونکه کمال اجداديله افتخار ایدهلردن اولمادی حالده زمانی اونك وجوديله افتخار ایلهردی. بناء علیه آنك ساسلهسی کندبسندن باشلاماسی طبیعیدر، چونکه مشارالیه باشی باشنه بر دور تشکیل ایدن اعظم روزگاردن ایدی. «دیور. فی الحقیقه کمالده نیسیله افتخار ایتمه یور. او بالخاصه افتخاری موجب اولاجق خصلتلی انسانك نفسنده آرایور، انسانك نفسنده گورمك ایسته یور: «عجابت انسان ایچین حقیقت حالده ایسته نیلمه یه چك شیلردن در دیهه یز. طاهر بر نسیدن گلمك، بر رذیل بابانك اوغلو و پایچی اولمقدن- انسانينك كافه مزیتین ادراك ایدهلرجه- البته مرجحدر. شو قادار وار که سوابق ايله افتخار ایتك مثلا، قوه جسمانیه وبا ذکاوت موهوبه ايله مباحات، تحدیث نعمت دائره سنده طوتولورسا نقلا و عقلا مقبول اولاییلیر. یوقسا (قابیل Cain) صلب جناب آدمدن و معاویه ثانیه «رضی الله عنه وارضاه» یزیدك نسلدن گلمكله برنجیسنك ایکنجیسنه رجحانینی ادعا ایلهمك، فضائل آدمیتی بر آرککله بر قادینك- حتی مشاهدملرندهن ییله تأدب اولوناچق- بعضی برلرندهن ظهور ایتسگه حصر ایلهمك قیابندن اولور.» قناعتده بولونوبور.

کمالك باباسی عاصم بك عیاشلغنه رغماً چوق صاغلام، مزاج اعتباريله ده چوق نیکیین، چوق شن و بالخاصه برگو و ظریف ایش. ناهق کمالك وفاتندن اون ایکی سنه قادار صوگرا سکسان یاشلارنده ایکن استانبولده وفات ایتمشدر.

عبدالحق حامده ایلک یازدیغی مکتوبلردن برنده ولادنی حقنده:

«... ها! الاهی سهومرسهك یاشیگی ییلمه یورم؛ بنم تاریخ ولادتم (۱۲۵۶) دره نکفور داغنده دوغمشم. او زمان شاعرلر زن عارف آفندی نامنده بر آدام ولادتمه تاریخ اولمق اوزره. (ایردی شرف بودهره محمد کمال ايله) هذیاتی سوبله مش.» دیور.

ویینه کندی یازدیغی کوچوک بر ترجمه حالده: «چو چوقلغمد بر مدتجیک بایزید و والد مکتبلرنده بولوندومساده، هیچ برنده بر فن تحصیل ایتهمدم.

عاجزانه بعضی فنونه اتسابم سعی مخصوصمك ثمره سیدر.» تفاخرینی قید ایدیبور. نامق کمال فطرتاً مغرور، فطرة عزیزالفس ارادیهش بر شخصیت ایدی. بوتون مدت حیاتنده او عزت نفسك تأثیرات دائمهسی گورولمگدهدر.

زمانك اك مشهور و اك منتظم مکتبلرندهن صایلان بایزید رشديه سنه ون ایکی یاشنده ایکن گیرمش و آنجاق اوج آی قالا یاشمشدر. ۱۵ محرم ۱۲۶۶ده گیرمك سكز آی قادارده والد مکتبه او قومشدر. گوردیگی منتظم تحصیل بوندن عبارتدر.

ناهق کمال ایلک تربیه سینی نام بر تورك تربیهسی اولارق آلمشدر: آته بنمك، جرید اوینامق، آوا گیتمك، سلاح آتق هپ تجربه و تعلیم یتدیگی اویونلردندی. داها کوچوچکهن والد سئك باباسی عبداللطیف پاشا یله دولاشمه چیقمش و قارصدن صوفیایه قادار هر طرفی گزمش، دولاشمش گورمشدر. دینه یایر که کمالده وطن محبتی، وطن عشقی، وطن حمیتی و غوران بو سیاحتلردر. عبداللطیف پاشا کمالی چوق سهومر، اونى أبی یتدیبرمك ایچین هیچ بر فداکارلیقدن گری دورمق ایسته یزدی.

دماغ و روحه انطباع ایدن بو سرآزاد حیاتی (جزمی) سنه تماميله شامشدر. چونکه بالذات کندی یاشامشدر.

نامق کمال اجدادینك تاج و تخت اولان صداقت و مربوطیتلرینه رغماً، موك درجه سربست، صوگ درجه حر بر فطرتله یتشمشدر. بو خصوصده تحقیقاً کندی بئلگنی حاضرلابان کندی اولمشدر.

رضا توفیق؛ کمال ایچین «طاووق آلتندن چیقیش شاهین یاوروسی» دیر. الحقیقه وطن پرورلك خصوصده گوستهردیگی آتش عصیت و جوانیله جدادندن اوزاقلاشیوردی.

کمال شعره صوفیاده ایکن باشلامشدر. او زمانلار هنوز اون دورت شنده ایش.

(۱۲۵۳) سنه هجره سنده بروسه دن استانبوله گلهرك حربیه داخل اولارق شیرینه قادار ارتقا ایدن شاعر مشهور بروسه لی اشرف پاشا کماله شعرده (نامق) مخلصنی ویرمشدر:

حفيد أكرمى عبداللطيف باشا
 کمال بك که مجسم کمالدر تحقيق
 زهى که کسب کمالاته بذل همت ادوب
 لبيد طبعنه يار اولدى بکر فکر دنيق
 اوقور کمال خجندی کماله تحمين
 ایدر طبعته روح أنوری تصديق
 دهان کیکک آوا-سی سیات فیض
 دوات فکرینک آشفه-سی خط تعاليق
 جمال طبعنه مقون عرائس الهام
 کمال نظم مرهون نفائس توفیق
 علو قدرنه الله اکبر اوانی عماد
 دوام عمریدر ایام عمره و تشریق
 صباح فیضی یاسا احاطه کسیر
 صبح فکرنه میزاب وحی اولور انیق
 متین سلا-ت اندیشه-سی تعالی بله
 که شعرنی ایدر اعجاز و وحی ایله تطبیق
 محب آل عباد او صفدر عرفان
 همیشه فیض علیدر آگا سختره دنیق
 گزیده مرثیه گودر که کر بلا کر بن
 بازار صحیفه فادده عریض و عمیق
 قبول قلدی تواضعه نطق نچیزم
 ایرنجه ذاته (نامه) تخلفین تشوق
 زهى تلمذ مرغوب جدا است
 بری مال تواضع بری مفد شفق
 نسی حوصه ضبطه صیغمرز آی (أشرف)
 دعای مخضی آیه بعد ازین تسبیح
 همیشه مخلص پاکله مصرع عمرین
 قیله نیقه تابیده خدا تمیق

شعره باشلادیغی زمانلر آنده یگانه مدار تقلید سنبلزاده دیوانندن عبارتشم..
 بنا برین بوتون بو بازدیقلری ده وحبیبی نوهوسانه بر تقلیددر . (۱۲۷۴)
 سندسند صوفیدان استنبوله دونمشلردر ، کمال اون سکر باشلرنده ایدی .
 استانبولده ، بالاخره داخله نظری ممدوح پاشا اولان ، مظلوم پاشازاده ممدوح
 فتق بگلر ، حالت بگلر ، هر سکلی عارف حکمت بگلر باشلرنده لسقوفجالی غالب
 بك بولوندیغی حالده گنجلردن متشکل بر ادبی زمره تشکیل ایتمشلردی .
 کمالده بو زمره قریشمش ، یگی توره یه شاعرلردن اولمشدی . دها اوزمان
 کمالک ، بویوکاری و کوچوکاری حیرت و تقدیره آناجق ، منظومه لری واردی .

ظهور رنگ کشرت پرتو مهر خدادندر

تلون هیأت اشیا ده تأثیر ضیادندر .

مطالعای غزلی بالخاصه نظر دقتی جلب ایتمشدی . شاعر نائلینک زمان
 اشتهاری ده او زماندی ، انجمن مؤسدری نفی و فهم وادبسنده شعر سورله یورلر
 بر - ایکسی استا ایدیلیرسه کمال هپسنه تفوق ایدیوردی .

فقط گیتدیکاری وادی ، وادی قدیم ایدی .

کمال بو آرقشارینه جوق باغلی ایدی ، خصوصیه لسقوفجالی غالب بگله
 بوقاری ده اسمی کچمن أشرف پاشایی لایق اولدیقلری درجه ده (خرابات) ده
 ذکر ایتمه دیگی ایچین (تخریب خرابات) نده ضیا پشایه هجوم ایتمشدی .

لسقوفجالی غالب بکده عن اصل آرنالووددر . قوتلی بر شاعردر . عارف
 حکمت بکده هر سکلیدر . اولکده قدرت شاعرانه سی زمانجه مسلم ایدی .
 مشیرینه قدار ارتقا ایدرک وقت ایدن کاظم پاشاده هم قوتلی ، هم طبع
 ظریف صاحبی یو کسک بر شعر ایدی .

کمال بو غزلنده بر ادای متصوفانه آلمشدی . عینی زمانده بر (یده آلیست)
 روحی ده واردی .

کمال حقنه خصوصی بر تقلید نامه یازان فیلسوف شهرسز رضا توفیق :
 «بو شعرنده گوزه چاربان ایکینجی نقطه ده ابن سینا کشف ایتدیگی باصره
 برنسینه یاپلان بر تلمیخدر» دیور و متصوفه یازیلان أشعار حقنه بر وجه
 آتی قینتلی ایضاحات و بررور :

«ایران ادبیاتده صوفیانه اشعار بک چوقدر (Le noumene-Dieu) بو اشعارده (L'Etre absolu) وجود مطلق صاف و سرمدی بر نور اولارق تلقی ایدلمیش و اونک شمشعه دار تعینی manifestation عالم مادی monde objectif دیدیگمز رنگارنگ حیاتی وجوده گتیرمشد. صوفیلر بوگا «تلوات وجود» تعیرینی قوللایرلر. کمالک بو شعرى آشاغیده ویره جگم نمونه ایله قارشیلادیریلایق اولورسا گرک فکر، گرک شکل، گرک تعیر و اسلوب اعتباریله تمامیه original اولمادیکی گوروله جک مع مافیه بوده شاشیلایق بر شی ده گیلدر. بو (آلی - نور) (La Divine-Lumiere) ی زردشت منتسبلرندن داها مکمل ترنم ایدن اولماشدر.

ای نور!.. تو در جمله اشیا ظاهر!
و ز منظر چشم اهل عرفان ناظر.
عالم، همه از نور توروشن گشته:
همه اول این سلسله ای هم آخر!

در کون و مکان نیست عیان جز بک نور؛
ظاهر شده آن نور بانواع ظهور.
حق نور؛ و تنوع ظهورش عالم!
توحید همین است و دگر، وهم و غرور!

«فخرالدین عراقی» نك:
آفتاب وجود کرد اشراق؛
نوراو سربسر گرفت آفاق

بیتله باشلايان جدا نفیس (ترجیع بند) یی، (محمود شبستری) نیک (گلشن راز) یی، مولانا جلال الدین روحیهک، فیضی هندیهک اثرلرینی ده تدقیق ایدیگمز هپسی بو قبل نفیس بیتارله دولودر. مشهور (غزالی) ده (مشکاة الانوار) عنوانلی اثرنده عینی طریقی تعلیم ایدر. «دیور.

قدرت شاعرانه سی بو صورته بارلایان و شهرتی گوندن گونه آرتان کمال أنجمن شعرا ایچنده بارلاق بر یلدیز شعله سی وبریوردی. مع الاسف بو أنجمنک حیاتی اوزون سورمه دی. بوده بک طبیعی ایدی. چونکه أنجمنی

نامق کمال

تشکیل ایدەنارک حقیقتە شەردە غایەلری، ادبیاتە نقطە نظرلری بک فرقلی ایدی. هرسکلی عارف حکمت بک تەاملە اسکى مکتب طرفدارى ایدی. کاظم پاشا بر نقطه به قدار بر آز استنا گوتوره بیلردی مع مافیه هپسی آبی دوست، آبی آرقاداش ایدیلر. بالخصه هپسنى بر نقطه به باغلایان، بر آرایه طوبلایان شعر وادبدن، بدیع و صنعتدن زیاده عیش و عشرت ایدی. بویله طوبلوجه ایچوب سوله مک طاتلی برزمین انسیت تآمین ایدیوردی. نیتە کیم کمال حیاتنک صوگنه قدار «رندان ادب» نامنى ویردیگی بوصمیمی جمعیتک بر خاطرەسى اولان اوسقیم اعتیادی بر اقامادی.

بو منحوس و مقدر تصادف اولماسا أخلاقاً جداً متین و عالی جناب اولان کمال خصوصیلە او قوی البینه وجودیلە داها گنج یاشنده ایکن ئولوم دوشه گلرینه دوشوب گیتمه به جکدی.

کمال ۲۰ ربیع الاول ۱۲۷۴ سنه سنده ترجمه اوداسنه ملازم صفتیلە تعیین ایدیلەمشدی، کندیسى: «خدمت دولته ترجمه اوداسى خلفالغى و بناء علیه ملازمت الە یتمش دورت سنه سنده داخل اولمش، و تاریخ ولادتندن معلوم اولاجغى اوزره او زمان اون سکز یاشندا بولونمش ایدیم.» دیور.

بو تاریخلرده کمالک باب عالی آرقاداشلریندن کانی پاشازاده رفعت بک ترسبورغ سفارتی کتابته تعیین اولونمش کمال، بو رفیقته یازدیغى بر مکتوبده آیریلەدن متولد تأثر و تحسیرلرینی ذکر ایتدکدن صوگرا بک حرمتله سهودیگی لسقوفیچالی غالب بگدن بحث ایدیور: «... بو حالاتک گوگلمده اضطرایله محزون-محزون بر مدت أسباب انبساط تحری آیلەدیکن صوگرا استاد جلیل المناقب غالب بک أفندیك یاصدیق اوزەرنده بولونان دیوانی گوزیمه ایلشیدیگندن درحال صاریلوب آچینجه غریب، حالدرکه ابتدای صحیفه ده:

«اولوب مجروح بیکان حوادث طائر دولت

دمادم خون آقار چشم کیى شیهاله ملتدن»

یتی ظهور آیلەدی. قرائتدن تأثریمی ناصل تعریف ایدەجکیمی ییله مەم. دنیاده نه قدار آلام و افکار وار ایسه جماعه سی باشمه اوشوب بی اختیار سوقاغه فیرلادم: طور و حرکتی گورەن مطلقاً دیوانه ظن ایدەردی... دیور.

فی الحقیقه کمالک افکار و حسیات شاعرانه سی اوزه رنده لسقوفچالی غالب بگک بویوک بر تاثیر اولمشدر. نیته کیم شو بوقاریکی بیتک و بردیگی الهام کماله اڭ گوزمل قضیده لرندن برینی یازدیرمشدر.

گنج یاشنده اوله نمش اولان کمال عائله حیاته دهده سکون و راحت ایرمه مشدر. زوجہ سی جوق خیرچین، جوق سیگیرلی بر قادین ایمش، کماله راحت بوزی گوسته رمه مشدر. هرگون بیگ بر عائله ایله اوغراشوب بورغون، بیتکین بر حالده عائله سی آغوشنه آتیلایمی صیراده آیلری گری-گری گیده رمش. قاریسینک سیگیرلی بیکلرندن بزمش، نفرت اتمش اولدیغندن کندیسینی بوتون-بوتون خارجه ویرمش، دوستلرنک آراسیندا قالمقن اولرک حیرم مودتده بولونمقن دهرین بر حظ آیرمش.

باب عالیده ملازماً دوام ایتدیگی ترجمه اوداسنه دورت، دورت بو جوق سنه قادار گیدوب گلمش، بوتون بومدته ده صنعت تحریرده کی قدرت و قابلیت آرتیرمشدر.

مع مافیه کندیسینه قطعی بر یول آچاماش نفعی بولنه گتمشدر. هنوز طبع اولونماش بر دیوانی وارد که گنجلیک زمانتک محصول فکر سیدر. هیچ بر فوق العاده لکی اولمایان او زمانکی شعرلرنده بیله بیر حدت افاده، بر قدرت اسلوب گورولور. اشته کندیسینی زمانتک شعرا سنه تقدیر ایتدیرن بو قابلیت و قدرتی ایدی.

زمانک قدرتی شاعرلرنده گورولن خصوصیت یینه شرقک اهامی، شرقک روحی ایدی. یینه نظیرلر یازیلور، یینه قدما تقلید اولونوبوردی. تجدد فکری کیمسه نک ذهنینی اشغال ایتمه یوردی. حال بو که کمالک او زمان یازدیقلرنده بیله بر باشقا نفیحه اولدیغی گورولمگده ایدی. نظرلرنک اوکا توجه ایتمه سنده کی حکمت ده بوندن عبارتدی. شعرلرنک اساسنده ده، معنای سنده ده، روحنده ده حتی شکنده ده هیچ بر فوق العاده لک اولماقده برابر اسلوب کیمسه نک اسلوبنه بگزمه بور، ممتاز بر خصوصیت گوسته ریوردی.

دینه ییلیر که مفتی زماندن بری گورولمه ین بر قدرت بیان، بر طلاوت افاده جانلی بر صورتده طاشمقده ایدی. کندیسینه مجلوب اولانلر بالمخاصه اسلوبنده نفعیانه بر قدرت گوردیکلرندن مجلوب اولوبورلاردی.

(۱۲۷۹)، یعنی (۱۸۶۳) میلادی تاریخینده شناسی ایله طانیشوبده اونک تشکیله چالیشدیغی یگی (کعبه ادب) توجه ایدینجه یه قادار کمال ابتدائی طرزدن کندیسینی قورتار مامشدر. بو یگی طریقه گیردیکدن بر مدت صوگرا «تصویر افکار» ی کندی اداره ایتمگه باشلادیقن صوگرا، کندی ده ده گیشمگه باشلامشدر.

او زمانه قادار لسقوفچالی غالبک تصوفی قناعتلریله بسله نهن کمال او آندن اعتباراً تصوفه وداع ایدیبور، شرقک مبالغه لی شعر و خیال لرندن اوزاقلاشیبور، حقیقتک قوجاغنه آتیلیبور، فعلی بر مجاهده یه قبولوبوردی.

کمالک باشلیجه اوچ استادی واردی: اشرف پاشا، غالب بک و شناسی... فقط بوراده ضیا پاشانک کمال اوزه رنده کی تاثیرینی سوبله ممه مک هر وجهله خطا اولور. کمالک گنج عثمانلیر جمعیتنه گیرمه سنه، وطن پرورک حسنک تعالیسنه شعر و انشاده ایله ریه مهنه ضیا پاشانک بویوک بر تاثیر و اردر. نیته کیم «خرابات» ک ضیا پاشا طرفدن نشری اوزه رینه کمالک یازدیغی «تخریب خرابات» بیله او قوجا وزیر ی گوجه ندیرمه مش، بلکه اونک گنیش بر مسامحه ایله دولو تعریضی کمالی قدرت شاعرانه سنی گوسته رمک ایچین دها بویوک بر سعه سوق ایتمش. اثرلرنک اڭ شاعرانه لرندن بری اولان «ساقی نامه» سنک تنظیمنه سوق ایتمشدر.

«تخریب خرابات» کماله مع التأسف بر موقع ویرمه مش، بالمعکس کندیسینی کوچولتمشدر. «تصویر افکار» تور کباده تأسس ایدن غزتلرک اڭ جدیدی ایدی. بو غزته به مقاله بازان کمالی عالی و فوآد پاشالر طانیق ایسته مشلردی. اولرینه دعوت ایتدیلر. کمال ده کندیلرینی دوستنه زیارت ایدر ایدی.

(۱۲۸۰) سنه سنه قادار هر شی بولینده گیتمشدی؛ او تاریخدن اعتباراً کمالک ادبی اولدیغی قادارده سیاسی اولان موقعی و قابلیت تعین ایتمش گوروپورز.

چونکه کمال او تاریخده گنج عثمانلیر جمعیتنه گیریبور و حیاتیانک اڭ جانلی و هیجانلی صفحه سی بوندن صوگرا باشلابور.

کمال فاتح جامعنه باریم ساعت قادار مسافه ده (خویار) ده اوتوروبوردی. «گنج عثمانلیر جمعیتی» نیک گنج موسسی اولان صاغیر احمد بک زاده محمد بک

آرقاداشلری. رشاد بك، ضيا بك (مشهور شاعر ضيا پاشا)، مشهور شروانلی محمد رشدی پاشا و نوری بگلرله مشاوره ایدمك كمالی جمعیتنه آلمغه قرار ویرمشلر كمال ایله گوروشمك وظیفه سنی اونك اڭ ابي دوستی و آرقاداشی اولان نوری بگه تودیع ایتیمشلردی. نوری بك بو وظیفه بی ممنونیتله قبول ایتمشدی، چونكه كمالی چوق سه وهر، هر گون کندیسيله گوروشمگه گیدم، یاتندن آیریلماق ایسته مه زدی. كمال حقند. یازدیغی خاطره لرند: «كمال بك او ائناسنده باب عالی ترجمه قلمی خلفاسندن اولوب مشربی غایت لایالی، شخصی ایسه بك سه ویملی اولدیغی کیبی، ادبیات حاضره نك واضع اساسی اولان او مقتدر قلمندن ترشح ایدن او لطافت معنا، هر متحسس قلب ایچین صفا بخشا اولماسندن ناشی هر کس داخل نزم الفتی اولماق ایسته ر و دوبولمایان مجلس آرالغنه مینی، کندیسینی بر گورن بر دها یاتندن آیریلماق ایسته مه زدی» دیردی.

نوری بك آرقاداشلریله معاشرتده بولدیغی كمالی باشقا بر اودابه چكه رك مسأله بی آڭلاتمش و اساس اعتباریله فکری تصویب ایدیرمشدی، یالگز واسطه و صورت تطبیقی حقند اطرافیله گوروشولمك اوزره بر ملاقات گونی قرارلاشدیریلیمشدی. بو ملاقات همان ابرته سی گونی جمعیتك رئیسی محمد بگلگده حضوریله كمالك اؤینده و كمال جدیتله اجرا ایدیلیمشدی. اوزون اوزون مناقشه لردن سوڭرا محمد بك قوجا شاعری افناع ایتمگه موفق اولمشدی. ایسته او آندن اعتباراً كمال، نظم و نفعی دیوانلرینه وداع ایله بو مقدس غایه به آیتلمش کندیسنه او گوزل وطنی پارچالری یازدیران الهامی بالذات کندی حسیاتندن طوبیلامغه باشلامشدر.

كمالك ایلک یازیلرینه باقیلاحق اولورسا درحال گوزه چاربان بر جهت وار اوده ایلک یازیلرینك بك علی الهدیه اولدیقلری در. كمالی، كمال یابان و كماله ابردیرن هیچ شبهه یوق كه بو علوی، بو مقدس غایه در. كمال مفكوره سنده جانلاندیروب، مفكوره سنده یاشاندیغی بر حقیقی سه وگیلسنك عشقیله حقیقی بر عاشق اولمشدر. نه زمان او معشوقه سندن بحث ایسه سوزلری آتش، حسلری آتش، فغانلری، هیجانلری آتش اولور. شخصیتك بوتون قدرت تلقینیه سی بو نقطه ده در.

او ائشاده علی سعاوی بی استانبوله کتیره رك بولسه ویرمشلر و تخدیش اذهانی موجب حرکاتندن دولایی محاکمه سنی (مجلس والا) به حواله ایتمشلر. مجلس والا ضیا پاشانك مداخله سی اوزره نه حریفی سربست بر اقمشدی. ضیا پاشا بو غریب طورلی، قوجا صاریقلی ملاده گیزلی بر ذكانك موجودیتی حس ایتمشدی. فقط حریف صوڭرالری گنج عثمانلیلر جمعیتك باشنه بلا کسيلمشدر نوری بك: «حریف حقیقه بوبوك بر شارلاتانندی» دیر کندیسینی وطن پرورانه آرزولرینك قربانی اولان بر حریت طرفداری اولارق صانندی «مخبر» غزته سنی تأیس ایتدی و غزته سیله افکار عمومی به تأثیر ایدم یلمك ایچین فرصت انتظارینه قوبولدی او فرصتده گجیمکه مشدی. عثمانلی حکومنی بلغراد قلعه سنی صربلر تسلیم ایتمشدی خلق بونی قایینه نك بر اتریقه سی نظریله گورو یوردی باشده عالی پاشا اولدیغی حالده بوتون قایینه اركاتی تجریم ایدیوردی. سعاوی بو فرصتی فاجیره ماش، مغیر اولان اهلینك فکرنی تأیید یوللو بر مقاله ایله حکومه هجوم ایتمشدی. بوبوك بر شهرت قازانمش «گنج عثمانلیلر جمعیتی» نه ده اعضاء اولارق قبول ایدیلیمشدی. حکومت بو فکرک منبعی آراشدیرمغی کندی محافظه موقعی ایجابندن بیلدیگی ایچین صیقی تعقیباته باشلادی. سعاوی دیگر بر مقاله سنده گنج عثمانلیلرک باب عالی قارشیسنده عرضالحی علی افندینك اؤنده طوبیلامغی آڭلاتیلماز بر غرابته افشا ایدوبیرمشدی. پولیس اوی باصمش اعضاء بر قسمنی توقیف ایتمش فقط وسیله اتهام اولاجق هیچ بر وثیقه آلد ایدمه مشدی. فقط عالی پاشا هر احتمال بئو گنج و آتشلی آداملری پای تحتدن اوزاقلاشدیرمغه قرار ویرمشدی اولو سعاوی تخدیش اذهانی موجب مقالدر نشری تهمتیه حبسه آیتلیدی. گنج عثمانلیلر حرارتلی بر مناقشه، جدی بر اجتماعدن سوڭرا حریفی تور تارماق ایچین مجلسه هجوم ایله چیقارماق و آچیقندن آچیفه حکومت اعلان عصیان ایتك کیبی محزونانه بر قراره قدار وارمشدی، فقط بو فکرک تطبیقه امکان اولامایاجغنی آڭلامشدردی. اساساً ایکی گون سوڭرا سعاوی بی اطلاق ایله قسطنطنیه بر مأموریت ویروب منفیاً گونده رمشدردی.

او ائشاده مشهور مصرلی پرنس مصطفی فاضل خدیویت حق وراثتی

موبداً غائب ایتمش صدر أعظم عالی پاشا ایله فنا حالده بوزوشمیشدی عالی پاشا خدیویتی سائر عائله اُرکاتناک ضررینه اولارق اسماعیل پاشایه ویردیریوردی. اسماعیل پاشا عالی پاشا ایله غایت دوستانه گچینیور. و متماداً آغیر هدیهلر گوندوره رک اُتریقارلر چه ویریوردی مصطفی فاضل حقندن مجروم قالینجه آوروپایه قاچمش سلطان عزیزله وزیر عالی پاشایه قارشى بسله دیگی غیظ و غرضی آتشله ندیره جک بر وسیله آرابوردی.

«گنج عثمانلیلر جمعیتی» نك تأسسی خبر آلیر آلاماز پرنس قاضل جمعیتك اعضاسندن اولان دوستی شاعر ماناسترلی فائق بگه بر مکتوب یازارق جمعیه گیرمک ایسته میشدی.

پرنسك جمعیه گیرمسی ایشارک صفحه سنی ده گیشدیرمیشدی. پرنس دشمنلرندان ابی بر انتقام آلمق تهالکیله جمعیت اعضالرنی اطرافنه طوبلامغه قرار ویرمیشدی. اولا سعاوییه یازدی اوده قسطمونیدن فرار ایله پاریده مصطفی فاضله ملاقی اولدی.

حال بو که حکومت کمال ایله ضیایی تعقییدن خالی دورما یوردی. اولنلرک وجودی کندی حیاتی ایچین مضر اولدیغنی بیلیوردی. اختلالکارانه حرکتلردن توقی ایدن و یالگیز تکامل ایله ترقییه قائل اولان و فؤاد پاشالار بو گنج عثمانلیلرک فکرلرنی هر وجهله ضررلی گورو یورلردی.

فقط کمال بر طرفدن عالی و فؤاد پاشالرله تماسدن گری دورما یوردی. تور کیمده فرانسز افکار و کمالاتک مروج حقیقیسی اولان و فقط گرک موقعی گرک سیاست ایجابی حقیقی آرزولرنی اظهار ایدمه بن فؤاد پاشا کمالی ایچین-ایچین تقدیر ایدمه معافییه بینه اوک قارشى گیزلی و درونی بر قورقو بسله مکن کندی آلامازدی.

برگون کندیسندن کمال حقنده کی فکرینی صوره شاردی. معنیدار بیر نکته ایله: «کمالی آصالی ده سوگرا گیندوب آیقلمرک آلتنده آغلامالی!» دیمشدر. کمال آوروپایه فرارندن بر ایکی گون اول فواد پاشای زبارته گیتمش آرالرنده آچیلان سیاست بحثی اوزره دینه کمال فؤاد پاشانک نبضی بولامق ایسته مش و تورکیه نك محتاج اولدیغنی اصلاحاتی ایله ری سوردرک (۱۷۸۹)

اختلالنی خاطر لاتمش و مملکتده ده گنج وطن پرورلردن پاشانک ریاستنده بر گیزلی جمعیت تشکیلک فائده لی اولوب اولما یا جغنی صورمیشدی.

فؤاد پاشا اهانیک اُسکی عنعنه لره نه درجه متعصبانه باغلی و اُسیر اولدیغنی ایهام ایله: «اگر بویله بر جمعیت تشکیلک بر فائده سی اولاجغه احتمال ویره بیلسمدم، اونی تأسسه اوغراشاجقاردن بری. بلکه برینجیسی بن اولوردم، چونکه کندیسمه بو تشبه هر کسندن زیاده بر قابلیت گورو یورم. فقط بزم ایچین بوتون بولنر برر خیال محال!» دیمشدر بو سوزلردن نومید اولان کمال مملکتك بوتون فنالارنه مسبب اولارق عالی و فؤاد پاشالری گورمگه باشلامش و پادشاهی آللرنده بر اوبونجاق کیبی اوبناتان بو ایکی مستبد وزیره قارشى دهرین بر کین ایله متحسس اولمشدر.

بو کینی تلقیح ایدن ده مفرط و جانلی وطن پرورلگی اولمشدر. بو کوچو جک بویلو فقط ده میر اراده لی، ایکیامه ز و بو کولمه ز طبیعتلی، بو متردی صدر عالییه قارشى دیش بیله مگه باشلامشدی. کندی مفکوردلرینک وجود بولماسنه مانع حقیقی بو کوچو ک آدمک کوچو جک وجودی ایدی. کمالک بوتون غیرتی، بوتون اجتهادی ده از وجودی اورتادن قالدیرمق اولمشدی. چونکه کمالده ضیا پاشادن متأثر اولمش پاشانک فکرلرنی دوغرو بولمش و نورک ملتک سیجیه سنه اُک مطابق طرز ادادنک معقول و عادل بر اداره مطلقه اولاجغنی قبول و تصدیق ایتمشدی.

کمال ایله عالی پاشانک آراسنی آچان کمالک وطن پرورلگی و بو خصوصه کی شخصی فکرلری بیدی. وقسا آرالری فوق العاده ابی اولدیغنی کیبی کمالده عالی پاشایی تقدیر و توقیر ایدمیشدی. حتی وزیره ویردیگی رسمک آلتینه یازدیغنی قطعه ایله ده بونی اثبات ایتمشدی. نینه کیم عالی پاشانک ده کماله قارشى توجه و تقدیری واردی.

«گنج عثمانلیلر جمعیتی» نك فعلیاته گچمه لری اوزره دینه آرالری آچیلمشدی. جمعیت اعضاسی موقعلرنی تهلکه لی گوره رک عمومی بر اجتماع عقد ایتمشلر و جمعیتك اُک فعال و اُک گوزه چاربان عضولری اولان ضیا ایله کمالک ممکن اولدیغنی قادار سرعتله تورکیادن اوزاقلاشارق کندیلرنی پاریده

بکله یه برنس فاضلک یانیه گیتمه لرینه قرار ویرمشلردی مقدس مقصدلرینه ایرمک ایچین اوراده داها سربست و داها موفقیتهلی صورتده چالیشاجقلردی. حکومتده تدبیرنده قصور ایتمه یوردی. جمعیت اعضاسنه قارشى جبر و شدتانه ده گل رفق و حرمتله معامله ایتمگی سیاست حقیقیه یه داها موفیق بولویوردی. نیته کیم (ضیا)یی ایکنجی دفعه اولارق قبریسه متصرف تعیین ایتمش کمالی ده اضروم ولایتیه والی معاونی بایمیشدی. کمال بالذات:

«ترجمه اوداسی خلفا لغنده برنجی دفعه اولارق عهدۀ عاجزانه مه (۲۸۳) تاریخده رتبه ثانیه توجیه اولوندی و بینه (۲۸۳) تاریخده اضروم والی معاونلگنه (۴۵۰۰) غروش معش ایله مامور اولسم. او صیراده ثانیه متماین لگنی ده احراز ایتدم.» دیبور.

کمال بر طرفدن بورج ایچینه بولونیور، دیگر طرفدن ده عائله سی زنگین اولمادیغندن بو اوزون سیاحت ایچین پارا تدارکنده گوجلک چکییوردی. فقط کندی سیاحتیه یاقیندن علاقه دار گورونن حکومت پارا تدارکیله (عطیه) اولارق کماله ویرمیشدی.

کمال بو عطیه بی حرمتکارانه بر وقار ایله رد ایتمیشدی. و او زمان مجلس والا باش کاتبی بولونان و اسبق پاریس سفیری منیف پاشانک باباسی اولان محمود پاشابه بر مکتوب یازمش و معذرتی بیلدیرمیشدی:

«أوقف همایون خزینۀ جلیله سینده دردست تسویه بولونان برکاغذک ختام بولمق درجه سنه گلمه سی جهته بوگونلرده آله بر اوتوز بیک غروشدن فضله پارا گچه جگنی گچن گون طرف عالی کریمانه لرینه افده ایتمیشدم. آله موجود اولان آقچه بی قارشولق گوسته ررک بوگون بر استقراض عقد ایتمش اولدیغمدن بونک محصولی دیون مختلفۀ کترانه می تسویه ایتدیکدن باشقا یول مصارفنه کفایت ایدمک درجه ده بولونمشدر. ایشته شیمدی یه قادر درسمادته اقامت عاجزانم اسبابندن بری اولان احتیاج برطرف اولدی؛ و وکلای فحام حضراتی طرفندن عنایه ترتیب بیورلمقده اولدیغی، تبشیرات واقعه دولتلرندن مستبان عطیه یه حاجت قالمادی.

بو حالدۀ ذکر اولونان عطیه بی، آلمقلغم لازم گلسه هم مشارالیم حضراتنک

اشبو فضایت محسنۀ عاجز پروازلرینی محلته مصروفیت شریطه سندن آییرمش. و هم ده نوتهدن بری کمال شدت ایله ضرورت چکمگده ایکن محافظه سنده ثبات ایله دیگم مشرب قشقرکاری به خلل گیرمش اولاجغمدن شیمدیکی حالده بویه بر نیت عاطفتکاری ایله اثبات بویورولان توجهات سینۀ بنده پروانه نک بالطبع قلب آقترانه مه بخش ایتدیگی گنجینه فخر و احتیاج ایله اکثفا و حصول فعلیاتنک بر احتیاج صحیح زمانه تعلیقنی استدعا ایله دیگمک بر مناسبتله آقندیلر مزه عرض و بیاتنی - حق کترانه مده بو عاطفت جلیله نک ظهورینه واسطه اولان - عنایت سنیه مکارمکاریلرندن صورت مخصوصده استرحام ایله رم. فی ۱۲ محرم سنه ۱۲۸۴ کمال.

کمال بو مکتوبی ده گونده رد کدن سوگرا جمعیتلرنک ویردیگی قراره امتثالا ضیا ایله برابر آوروپا برنس فاضلک یانیه گیتمکه حاضرلانمشدی. ظاهراً حکومتنک تعیین ایتدیگی ماموریتلره گیدیورلردی. بر قاچ گون سوگرا استانبولده بولونان اجنبی غزیه جیلردن برنیک دلاتیله بر اجنبی واپورینه ینوب مارسلایه چیقمشلردی. اورادان پاریسه، سوگراده لوندورایه گچدیلر.

سعاوی لوندورایه یرلشیمیش (مخبر) نی چیقارییوردی. بر مدت سوگرا آوروپا گلن نوری و رشاد بگلر و آگه افندی ایله ضیا و کمال پاریسی مقر اتخاذ ایتمکه قرار ویرمشلردی. پاریسده (حریت) غزیه سنی نشره باشلادیلر. سعاوی لوندوراده قالمش، غزیه سنی اداره ایدیوردی. هر ایکی غزیه نک مصارفینی ده برنس فاضل ویرییوردی.

باش مقاله لری هپ بردن امضا ایدن بو آرقاداشلر آراسنده نقطه نظر فرقی ده یوق ده گلدر. هم ساده سیاسی و اجتماعی فکرلرنک اویغون اولماماسیله قالمایوردی هیچ بریسی صریح، واضح، معین بر فکر ویرمه یور، حتی مقصد حقیقیسنک نه اولدیغنی بیلیمه یوردی.

نامق کمالک حیات خصوصیه سنه دائر اک دوغرو و اک مکمل معلوماتی ویرن خاطرهلرینی رضا توفیقه تودیع ایدن سابق رزی قومیسهری نوری بک آلتی آیلق فائده سنر مناقشه لر، عجمیجه تجربه لردن سوگرا عملی بر نتیجه یه

واراجق بر بول آجق، سیاسی خط حرکتلرینی تعیین ایدمک چاره بولامادقلرینی سویله بور.

کمالده آرقاداشلریده مقدس مقصدلرینی تامین ایدمک معلوماتلری اولمادیغنی، علوم سیاسیدهن بیخبر اولدیقلرینی آکلامشلردی.

قلبلری وطن حساريله آتشله نهن بو گنج آرقاداشلر مذاکره ائاسنده بو گونکو (دهموقراسی) شکلريله اسکي یونان و اسکي روما ادارهلرینی بری برینه قاریشدیراجق قدار صفوت گوسته رمکده ایدیلر. حاصلی بوتون بو مناقشملر نتیجه سنده بر مملکتک فکری، و فطری بنیه سیله، تاریخی غنملری نتیجه سینده تاس ایدن شکل حکومتک ئویله ظن اولوندیغنی قدار قولای ده گیشدیرلمه مه یه جگنه قناعت گتیرمشلردی و زمانلرینی بهوده کچیرمه مک ایچین کندی باشلرینه چالیشوب معلوماتلرینی توسیعه قرار ویرمشلردی.

نوری و رشادبگار فرانسجه ئوگره نمگه باشلامشلر. کمالده فرانسز دیلی و فرانسز ادبیاتی تدقیقه براب کندی حقوقه ویرمشدی. آگاه افندی موقت بر مدت ایچین ضیا پاشا و رشاد بگلله ایسویچره گیتمشدی. نوری بک خاطر ائنده: «محمد بک بر مدت لوندوراده اقامتدن سوکرا رشاد بگلله برلکده پاریسه عودت ایتمکله لوندوراده یالکز کمال بک قالدی. فقط پاریسه مجتمع اولان رفقا ییننده اولکی رابطه دخی انحلاله یوز طوتدیغندن اسکي رونق غائب اولمغه باشلادی. اولا کندیمدن بحث ایدیم: خرص مطالعه سایه سینده بیر درجه به قادر جهایم زائل اولمغه، گوزم آچیلمغه باشلادیقجه، فکریمنده دخی اوئسینده انقلاب استعدادینی حس ایتمگه باشلادم. (بیر مملکتک اصلاحی ئویله اوچ بش کشیت آرزوسيله قولایجه حق ممکن اولامایاجقنی تفرسله، مساعیمزک محلنه مصروف اولا بیلمه سنده بر بویوک شبههیه دوشدم. معارفیمز حقیقه اغتران ایتمکده کی امکانشزلی ادراک ايله الیمه گچیمش اولان فرصتدن استفاده آرزوسنه دوشهرک کندیمی پاریسه تحصیل ایچین گلمش بر طایفه فرضی ايله او بولده بر موقع اتخاذینی آرزو ایتمگده ایدیه مده، بو آرزومک اجرانسنجه، موجود ولان مانعی بک قوتی گورو یوردیم. آرقاداشلار بوکا باشقا معنا ویرمکچلردی:

بکا متلون و ثباتسز بر آدام دییه جکلردی. بو ملاحظه بنده جسارت بر اقامایوردی؛ لاکن آرقاداشلرک افکارینه اشتراکده بن دخی اسکي لذتی دویامایور و جریان ایدن مباحثات و مذاکرته نقطه اصابت اغتران خصوصنجه شبهه دن بر دورلو قورتولامایوردیم.....

محمد بک، مملکتیمزده اصول سریمتی ک تاممیه تأسسینی ملی بر حرکته متوقف گورو رایدی.

ضیابک؛ بو مقصدک استحصالی چارمسنی سلطان عزیزه حملول ايله حائز اقتدار اولمقده بولوردی. آگاه افندی ایسه تامین مقصد مدار اولایله جک مواقع مهمیه کچه ییلمک ایچین - عندالاقضا! - ارکان دولته تالیف یینه چالیشمغی ده لازمه دن عند ایدم رایدی.

کمال بگه گلنجه، عثمانی قومی منبوعلری اولان خاندان عثمانی افرادینک اثرینه اقتضا عادتیله مألوفدر؛ بزده، پادشاه جدأ آرزو ایتمه بنجه هیچ بر شی یاییلاماز اعتقادنده بولوندیغندن زمانک الجا آتتی تقدیر ايله دولتک تامین حیاته باعث اولاجق اصلاحاتک موقع اجرایه وضعی عزم قویسنده بولونان حسن نیت صاحبی بر پادشاهک مقام سلطنتیه گلمه سندن باشقا تامین مقصد کافی حالا بیر چاره بوقدر؛ فکرنده ایدی. رفعت بک ایسه، مسائل ریاضیه دن ذهنی چه ویرمه یهن ریاضیون گیبی ذهنأ مشغول بولوندیغنی حقوق قواعدینک اجرای تطبیقاتی آرزوسندن کندی بر دورلو آلامادیغندن حصول مقصد ضمنتده ایدیه جک هر نوع تشبثاتک اصول حقوقه تطابقی لزومنی بیاندن وز گچمه ز و کندیسی نه یاییلمق لازم گله جگنی ایضاح ایتمه دیگی گیبی دیگرلرینک بو بابده کی مطالعاتی ده معقول گورمه ز ایدی. رشاد بک دخی ایچند چیقیلما یاجق بر گریوده بولوندیغیمزی حس ايله برابر آبروجه بیر مطالعه ده بولونمایوب امکان مرتبه معلومات ذاتیه سنی توسیعه چالیشمغی ک خبرلی بر ایش فرض ایدم ریدی. گله لم سعاوی به: سعاوی نیک مشرب مجنونانه سیله سؤ اخلاقی و منفعت شخصیه سندن عبارت اولان مقصدی جمله مزجه محقق اولدیغندن، بزم ایچین آبروجه بر مقصد دخی، بو حریفک

حقمزدە سۇ تائىرى موجب بىر خىر كىتدە بولوناماسى ايچىن حسن ارەسنە سى ايتىك ايدى « دىيور .

ايشتە نورى بىگىڭ شو افشا آتيدىن پىك گوزەل آكلایورزكە ، آرتىق كمال جمعيتلارندىن قطعاً اميدى كىشمىدى؛ حتى نورى بىگىلە برابر ھىربرى بر طرفە داغىلمىش اولان آرقاداشلارنىڭ فىكرلارنى بر نقتەيە طوبىلامغە اوغراشييوردى . فقط اولاردىن بر قىسمى پارسى سفارتى اطرافىدە دونوب دولاشمىغە باشلامىشلىرىدى . بوتون بو غىرتلار بوشنە گىتمىشلىرىدى ، كىندىلەرنەدە ، پاى تىختەدە بولونانلارەدە جمعيتىڭ بو غىرتىدىن ھىچ بر فائىدە حاصل اولامايماقچى قىلغىنى كىلمىش ، قوۋە مغوبەلەرى تامامىلە قىرىلمىشلىرىدى .

ھەلە بر آرا پارسى فاضل ايلەدە آزالارى آچىلمىشلىرىدى ، پارسىڭ سفىيە بر كىبار حىياتى باشاماسى بولغىرىدە او يولە سوروكلە مەسى بودموقراسى روحيە خىركىت ايدىن گىچ غىمانلىلارنى رىنجىدە ايتىش پارسىڭ آرزولارنى مەاشات ايتىمەگە قىزار وىرمىشلىرىدى . اولدىن سوڭرا گىچىنمەلەرىدە ايلە بر صفىيە گىرمىشلىرىدى .

بو فرصتى قىچىرىق ايتىمەيدىن عالى باشا بر واسطە بولاراق پارسى فاضل باشاى الدە ايتىش و بر طاقىم وعدىلەرە دىگىرلىرە آراسىنى آچىش و بالنتىجە پارسىدە تىزىل ايتىش ، جمعيتىدە تارومار ايلەمىشلىرىدى . بو كوچوچىك آدمىڭ ادارە اھالى خصوصىدە بوبوك بر قابىلىتى اولدىغى مىكر دەكلەر . كىندى آرزولارلە وطندىن اوزاقلاشان و وطن اوغورنىدە چالیشان بو حمىتى گىچىلر آرزىمان سوڭرا طىبىعى اولارق برەر خود پرور ، برەر خوداندىش اولمىشلىرىدى .

«فلاكت انسانى دوشورودىر» دىرلر ، چوق دوغورودىر . فقط بوللر آنجاق نىسلىرىڭ ، استىبالارنىڭ اندىشەنە دوشىشلىرىدى . استانبولە دونىك چىكىدىكىلرى سىفاتلىك آجىسىنى چىقارمىق ايتىشەيورلاردى . داءالەھە ھەمان ھىسنىڭ يوزەگىدە بر ايتىشلىرىدى ، فقط پارسىدىن چىقا يىلمەلەرنە ئىمكان بوقىدى . بىگانە چارە صدر اعظم عالى باشانىڭ ئولومى اولايلىرىدى .

كىمال بوتون محرومىتلاردىن ، بوتون مايوسىنلاردىن متولد كىنلارى ، غرضارىلە عالى و فؤاد باشلارنى استىداف ايدىيور ، اوللرى بر دورلو غفو ايدەمەيوردى . و :

آجىمازىمى باقوب احوال پرىشانمىزە
دل و جانىلە سەومەن دولتى ، ملتى ؟
نىجە زار اولمايالىم سلطنتىڭ حالە كىم ،
نىجە دىمىر چىكىيور صدر و فؤاد علتى !

دىيە زھرىلى اوقۇرلە صدر عالىيە و آرقاداشى فؤادە شىدتلە ھىجوم ايدىيور ، اونىڭلەدە غىظنى تىسكىن ايدەمەيەرك :

عالى ! بو دولتى سىگا مىحتاج گوستەروب ،
اقبال مىسندىدە بقادان اميدى كىس !
يىلمەم نەدر لزومى وجود خىشنىڭ ؟
دىيىلى بوشوز گىمى طوتار ھى ئوكوز ترس !

دىيە نىرتلر ، خىقارلر ياغدىرييوردى :

عالى باشا آغىر صورتدە خىستەلانمىش ، باتاغە دوشمىشلىرىدى . بو خىر آوروپايە گىلدىگى زمان سوڭ بەاردە گىلمىشلىرىدى . صدر اعظم ھەم مىتورم ھەم دە كوگوس علتىدىن مضطربىدى . دوقتورلر اميدلارنى كىشمىشلىرى ، خصوصىلە سوڭ بەارڭ گىلمەسنى بر شامت تلىقى ايتىشلىرىدى ، چونكى سوڭ بەار بو خىستەلق ايچىن چوق وخىم ايدى . كمال بو خىبرى آينىچە گىش بر نفس آلارق :

«ياغمە باشلادى گوز بارانى

مژدەلر تىشنە دلان وطنە

گر چىقوب قول اطبا صادق

صدر عالى گىربرىسە بو سەنە

دىگىلەيىك نصىحى ئى وارنلر !

وېرمەيىك پادە مىزار و كفنە

نەش مىردارىنى سىلابە آتەك

سورودورلر گوبىگى ئولدىورەنە

دىيە وطنداشلىرىنە مژدەلر وىرييوردى . ايكىنجى بر خىر بو وطن جىدا گىچ

عثمانلیلری بوتون - بوتون سهویندیرمیشدی. اوده قلبدن مضطرب بولونان فؤاد پاشانك برای تداوی نیسه گلش و آنی صورتده وفات ایدیورمیش اولماسیدی. عالی پاشانك وفاتی ده گجیکمه دی. بو اوفاق - تهمجك قوجا وزیرده ر ایکی هفته عذاب و اضطراب ایله قیوراندقن سوگرا. الی الابد گوزلرینی قاپابوب گیتیمیشدی.

اوخ بو نه اونوتولماز بیر خبر. بیر قورتولوش خبری اولمیشدی: گنج عثمانلیلر بیر - بیرلرینی تسعید ایدیورلر.

ایشته میدان حمیت قاجما ای جلاد ظلم
یا سنی محو ایله سین دنیا جهاندن یا بنی
چکمه دم عمرده زنجیر اسارت بارینی
قید دنادن مبرایم بیلیر دنیا بنی
دیه عالی پاشایه میدان اوفویان و:

قربان ایدوب وجودیمی بن راه ملته
ترك ایله دم حیاتی فکر حمیه
جسم عدمده اولساده خوم بوغار سنی
ویرمه مجال بن سکا خلقه خیاته

دیه ئولسه ییله الی یاقاسدن چکمه به جگنی آکلان کمال همان
هپسندن داها زیاده سهوینور و کندی قناعته «وطن دشمنی» اولان بو
چیفه وزیرلرک بیقیلوب گیتمه لرینه تاریخ وفات سوله یوردی:

دوزخه گیتیش ایدی سوزفؤ دندن فؤد
صدری ده صدرعائی محو وعدم ایدی هله
خا که دفن ایتدی کلرنده سوله دم تاریختی
«بیره گچدی صدر عالی واردی درک أسفا»

«ان المنافقین فوالدرک الاسفل فی النار» آیتنه تلمیح ایله عالی پاشایی
منافقلر زمره سینه ادخال ایدیوردی.

آرتیق بو گنجلر ایچین وطنلرینه دؤنمکده بیر محذور قالمامشدی.
حائل عد ایتدی کلری وجودلر زائل اولمیشدی.

صدارته گلن محمود ندیم پاشاده «گنج عثمانلیلر جمعیتی» رئیس فؤاد بگک
عموجه سی اولوبوردی. بوده کندیلرینه فضله بیر امید و بره شدی. فقط بو امیدلری
بوشنه ایدی: چونکه محمود ندیم عالی و فؤاد پاشا لرک کعبه وارماباجاق قادار
عادی. سفیل، منفعت جو، مرتکب، آلقاق بیر حرفدی. نوری بک خاطراتده:

«عالی پاشانك وفاتیلده محمد بگک عموجه سی محمود ندیم پاشانك مقام
صدارته گچمش اولدیغی خبری غزته لرله نشر اولوندی. مملکتیمز ایچین مبداء
فلاکت عد و اعتبارنه سزا اولان او خبر مصیبت - فرط تأسف ایله اعتراف
ایده رم - بیزی بک ممنون ایتیمشدی. عالی پاشانك وفاتیلده گویا هر فئالق مندفع
اولمش. قریباً مملکتیمزده احرارانه بیر جوق اصلاحات اجراسیله اصول
سربستینک ییله تاسیسنه آرتیق هیچ بیر مانع قاماش گییی غفلتمزدن متحصل
تأسف بنجه نه قادار اعظام ایدیلسه سزادر: تقسیمجه دخی مدار تسلیت
وارسا آنجاق او زمانکی گنجلرکله تجربه سزلگمدر. محمد بک عموجه سینک
صدارته گیشنه ممنون اولمیشدی. لاکن بو ممنونیتی مجرد استانبوله عودته
سبب اولور دیه ایدی. عموجه نك، کندی افکارینه گوره اجرا آته موفق
اولاجغی امیدنده ده گیدی. محمد بگک اعتقادنجه افکار ملت غلیانه گلمه دن
هیچ بیر شی پایلامازدی: پایلمش اولسا، اساس طوتامازدی. بناء علیه بیر
آباق اول استانبوله گلدرك بته أسکی براقدیغی نقطه دن ایشه باشلامالی ایدی.
عالی پاشانك وفاتندن بک آز بیر زمان سوگرا پولیتقا متهملری حقنده
جانب باب عالیدن عفو عمومی اعلان ایدیامش اولدیغی ده غزته لرده گورولمکده
هپ بیردن باریسه عزیمتی قرارلاشدیردق آگه آنندی عفو عمومینک
اغلانیدن اول باریسه گیتیش: ضیاء بک دخی باریس محاصره سنده اول (حریت)
عزته سنه محل انتشار اتخا ایتیش اولدیغی (جنوده) دن اورابه گلش اولدیغندن
ینه جمله مز باریسه طوبالاندق. استانبوله عزیمت ایچین لازم گلهن پاسا بورتلرک
وزیرلمه سی ضمتنده باریس سفارته وقوع بولان مراجعتمه جواباً اعلان
ایدیلن عفو عمومینک بزه شمولی ولوب - اولمادیغی سفارته مجهول اولماسیله

قبل الاستیندان مراجعت. واقعه مزك اسعاف ایدیاخه مه به جگگی بیلدیریلیمکله بالطبع استانبولدن گله جك جوابه انتظار ایدر اولدق. بیر آز صوگرا یالسیگیز محمد بگك استانبوله عودته مساعدده بویورولمش اولدیغی سفارت واسطه سیله بیلدیریلدی. محمد بگك بو استنباه جانی صیقیلدی ایسه ده، مساعدده واقعه به قارشى بیر ترس معامله ده بولونماسی جمله مز ایچین أبی اولامایاجغی و علی الخصوص بزم ده قریباً عودته مأذون اولمقلغمزك مأمول ایدیلدیگی سفارتك جمله تبلیغاتندن بولوندیغی جهته کندیسك سرباً حرکت ایتمه سنه طرفمزدن متناً لزوم گوسته ریلیمکله محمد بك ایره ی گونی استانبوله متوجهاً پاریس دن حرکت ایندی. خاطریمده بك أبی قالماش ایسه ده محمد بگك عزیزمتندن آنجاق بیر هفته صوگرا بزم ایچین ده مساعدده عودت واقع اولمقله، خیلی زماندر حسرتکش دیداری اولدیغمز وطن عزیزیمزه له الحمد عودت میسر اولدی.» تفصیلاتی وبربور.

ایشته کمالك آرقاداشلریله آوروپادن استانبوله عودتی ۱ رمضان (۱۲۸۷) تاریخته مصادفدر.

کمال استانبوله عودتندن صوگرا «عبرت» غزه سنی نشر ایله وطنی خدمته دوامه باشلامشدی، حتی سلطان مراد ایله ده تأسیس مناسبت ایتمش. حتی سلطان مغفوره بیر زماندر خوجالیق ایله مشدی. مقصدی بك علوی ایدی. سلطان مرادی ملك و ملته خادم، آچیق فکری، وطن پرور بیر پادشاه گورمك ایسته یوردی.

مع الاسف استانبوله اقامتی اوزون سورمه دی. «عبرت» ی ئولدورمك ایچین ۱۷ شعبان ۱۲۸۹ سنه سنده کمالی گلیبولی به متصرف تعین ایتدیلر، فقط اوینه (ب.م) امضاسیله (عبرت) مقاله یازمقده دوام ایدیوردی. چوق سورمه دی ۲۲ شوال (۱۲۸۹) سنه سنده گلیبولیندن عزل ایتدیلر. عبرتی ده حکومتك امریله قبادیلر. کمال:

دائما مرد اولمغی عهد ایله دم جانمله بن
حجت ناموسه ی امضالادم قانمله بن،

بر اسات آیه هم بوز یك عتاب الہر بگا

دوزخی دنیا ده گوردوم کندی وجدانمله بن

دیهه هایقیرماقدان چکیمه یوردی. کمالی استانبوله او طور تادیار. ۱۱ صفر (۱۲۹۰) تاریخته سلطان عبدالعزیزك طغراسنی حامل بیر فرمان ایله قبرسه نفی و حبس ایتدیلر.

ایشته او قارا بوزلو فرمانك طغراسیله صورتی ده بورایه درج ایدیوروز.

طغرا

دستور مکرم مشیرمذخیم نظام العالم مدیرامورالجمهور بالفکرالثاقب متمم مهم الانم «ارأى لصائب ممد بنیان الدولة و الاقبال مشید أركان السعادة و الاجلال المحفوف بصوف عواطف الملك الاعلی عساكر نظامیه شاهانهم مشیراتندن ضبطیه مشیری اولوب برنجی رتبه مجیدی و ایکنجی رتبه عثمانی نشان ذیشانلرینی حائز و حامل اولان وزیرم عزت باشا دام الله تعالی اجلاله و امیرالامراء الکرام کبیر الکبراء الفخام ذوالقندرو الاحترام صاحب العز و الاحتشام المحتضن بمزید عنایت الملك الاعلی روم ایلی بگلر بگیلگی پایه لولرندن قبریس جزیره سی متصرفی و مجیدی نشان ذیشانك ایکنجی رتبه سنك حائز و حاملی و یسی پاشا دامت معالیه و قدوة النواب المشرعین مغوسه نائبی مولانا زید علمه توقيع رفیع همایونم واصل ولیجق معلوم اوله که عبرت غزه سنك محرری کمال بگك بعضی نشریات مضر به ایتداری جهته تأدیب و تربیه سی لازم گلدش اولدیغندن کندوسنك لاجل التأدیب ماغوسه قاهه سنده قلعه بند اولق اوزره قبرسه طرد و نفی خصوصه امر و اراده علیهم متعلق اولمش اولمغین سن که ضبطیه مشیری مشارالیه سك مومی الیهی مامور مخصوصه ترفیقاً قلعه بند اولمق اوزره همان قبریس جزیره سنه نفی و ارساله صرف رویت ایلیه سك و سز که متصرف مشار و نائب مومی الیهما سز وصولنده مرقومی قاهه بندك جزاسی حقنده اولان اصوله تطبیقاً قلعه بند اولارق مکث و اقامت و محل آخره حرکتیه ارائه رخصت اولونما بوب هر حالده فراردن محافظه سینه بغایت اعتنا و دقت وبلا فرمان اطلاقندن مجانبت و وصولتی در سعادتمه تحریر و اشعاره مبادرت

ایله سز تحریراً فی‌الیوم‌الحدادی عشر من شهر صفر الخیر السنه تسعین و ماتین والڤ. اراده سینه بی قبریس متصرفلغنه بیلدیرمن صدارتک تحریراتی صورتی ده بروجہ آیتدر:

قبریس متصرفلغنه.

سعادتلو افندم حضرتاری.

با اراده سینه قبریسه منفیاً اعزام اولنان عبرت غزته سی مجوری کمال بگک ماغوسه ده قلعہ بند ایدیللمه سی بو کره متعلق بیوریلان اراده سینه جناب پادشاهی اقتضای عالیندن بولمیش اولمغین ایجابک اجراسیله دیگر تحریرات محبی ده بیان اولندیغی وجهله مرقومک بر طرفه فرار ایدمه مه سی ضمانده تقیدات متعادیه نك ایفاسنه همت ایللمری سیاقنده شقه محبی ترقیم قیلندی ۱۱ صفر سنه ۲۹

صدراعظم

احمد اسعد

ایشته بو فرمانلر بو تحریراتلرله ماغوسه زنداته آتوب اوتوز ایکی آی ایگله تدیگری کمالی قارائلق بولدرده آچاقچه سوروکله یوب گوتورورلرکن کمال بودنیلرک صورتلرینه توکوروب «سز ایسته دیگکز قادار سسمی بوغمقه چالیشکز بن بینه اولانجه قوتله حقسزلغه، ملعننه قارشى هابقیراجقم» دیبور و:

وطن اولسا نه رتبه بی پروا

بینه بنیاد ظلمی بز، یقارز...

مرکز خاکه آتالرده بزى،

کره ارضی پاتانیر، چیقارز...

قطعه سنی او قوبوردی.

محمود ندیم پاشا آچاغنک مملکتک سینه سنه آجیدیغی یارا نهایت کندی عزلیله قاپانیرگیبی اولمشدی. بو مهم وقعه سلطان عبدالعزیزک خلعی و برینه سلطان مراد خامسک اجلاسيله نتیجه لشمشدی. سلطان مراد کماله حرمت ایدهردی.

(۱۲۹۰) تاریخینده چیرکین بر فرمان ایله کمالی منقاره گونده رهن عبدالعزیز شهبه سیز کمالک او وطن پرورانه یازیلرله غلیانه گلن ملتک عصیانيله خلع اولونوب منکوباً تختندن چکیلوب کندیسنه «عزیز افندی» دییه خطاب ایدن بر میرالایک آمری آلتده طوب قبو سراینه سلیم ثالثک شهید ایدیلدیگی اودایه حبس ایدیللمگه گوتورولورکن بوتون غرورنیک قیریلدیغنی دوبمشدی.

بر ملعون وزیرک اضلالاتيله تبعه سنک حقوقی، حربی و حسابتله اوینا بار بو قوجا سلطان کمالک نفیندن اوچ سنه سوکرا (۱۲۹۳) تاریخینده نفی و حبس ایدیللمش و قانلی محبسندن آتیده کی مکتوبی کندی ایله یازارق سلطان مراددن باشقا بیر یره نقلی استرحام ایتمشدی. کمال بو صورتله انتقامنی آلمش اولویوری:

سلطان عبدالعزیزک سلطان مراد خامسه مکتوبی.

«اولا جناب الله بعمه عتبه شو کتارینه صیغیریم. جلوس همایونلرینی تبریک ایله برابر خدمت ملتده صرف مساعی ایتیش ایسه مده خوشنودی حاصل ایدمه دیگی و ذات ملوکانه لرینک خوشنودی بی مستلزم اولاحق ایشلره موفقیتلرینی تمنی ایدهریم. دولتک اعلاى شاته و محافظه سنه وسیله مستقله اولا بیلجک آلات و اشیایی ذات ملکدارلرینه آماده ایتش اولدیغمی فراموش بویورمازلر امیدنده یم. کندی المله سلاحلاندیردیغیم عسکرک بنی بو حاله قویدیغنی تخطر بویورمالرینی عرض و توصیه ایتدار ایدهرک مروت و انسانیت، صیقلمشله یاردیم ایتمک مزیتى گوستردیگندن بولوندیغیم تنگی اضطرار ایدهن خلاص ایله بر مکان مخصوص ایچین عنایت شهریارلرینی رجا ایدهر و سلطنت عثمانیه بی عبدالمجید خان خانداته تبریک ایله ریم.»

ایشته تاریخک ضبط ایتدیگی بو معلا حقیقت انسانلر ایچین بویوک و دهرین بر درس عبرتدر.

سلطان عبدالعزیزگیبی بر پادشاه محمود ندیم گیبی بر دینینک اغفالات و تسولاتيله تبعه سنک محبتی غائب ایدهرک تختندن ایندیریلوب حبس ایدیلرکن وطن و ملتک تعالسنه چالیشدیغی ایچین زندانلرده چوروتولن اوحمیتکار

شاعر، کمال ده ماغوسه زندانتدن شاهانه بر وقار ايله آلقیشلر، احتراملر
آراسنده آغوش حربته آتیلوردی.

کمال ۶ جمادی الاولی ۱۲۹۳ سنه سنده قبریسدن عودت ایتمشدن. و
نهایت عینی سنه سلطان مرادک معلوم اولان خلعی و عبدالحمید ثانی ک اجلاس
وقعه سی عقیبندده صدارته گلهن مسحت پاشانک همتیله وطنده «قانون اساسی» نیک
اعلان اییدلیگنی ده گورمشدی.

اوت؛ او یللردن بری در گوزله دیگی و ئوزله دیگی شاهد حربتک سهویمای
سیماسنی گورمش و:

نه افسونکار ایمشک آد ای دیدار حربت!

اسیر عشقک اولدق گرچه قورتولدق اسارتدن.

دیه قلبنک بوتون نشئه سیله هایقیریور، چکیدیگی آلملری، ستملری
اونوتوبور، غفو اییدیوردی. نه فائده که، گوردیگی بوقورقولو رؤیادن باشقا
بر شی ده گلدی. او حربت ده، او قانون اساسی ده بره درام، بره فاجعه دن
عبارتدی.

بوتون وطن پرورلرک، بوتون وطن اولادلرینک قانلریله بوغولدی و
الی الابد سوندورولدی.

۵ رمضان (۱۲۹۳) ده شورای دولته اعضا تعیین اولونان کمال برسنه
گچمه دن ۲۲ محرم (۱۲۹۳) ده توقیف اییدیور، حبس اولونوبوردی و:

گوروب احکام عصری منحرف صدق و سلامتدن

چکیلدم عزت و اقبال ايله باب حکومتدن

اوصانماز کندینی انسان بیله نلر خلق، خدمتدن

مروتمند اولان مظلومه ال چکمه ز اعانتدن

معنی ظالمک دنیا ده ارباب دنائتدر

کوپکدر ذوق آلان صیاد بی انصافه خدمتدن

فلک هر دورلو اسباب جفاسین طوپلاسون گلسون

دونه رسم قجه بم ملت بولنده بیر عزیمتدن

نه غم پر آتش هول اولساده غوغای حربت

قاچارمی مرد اولان بر جان ابجین میدان غیرتدن

کمند جانگدازی ژدر قهر اولسا جلادک

مرجحدر یینه بیك کیره زنجیر اسارتدن

آگیلسون مساکمده چکدیگم جور و مشقتلر

که ادنی ذوقی اعلا در وزارتدن، صدارتدن

وطن بر بی وفا نازنده طنازه دونمش کیم

آیرماز صادقان عشقنی آلام غربتدن

میرایم رجا و خوفدن، عندمده غلبدر

وظیفه منفعتمدن، حقم اغرض حکومتدن

جوانمردان ملتله حذر غوغادن ای بیداد،

اریر شمشیر ظلمک آتش خون و حمیتدن

نه ممکن ظلم ايله، بیداد ايله امحای حربت

چالیش ادراکی قلدیر مقتدرسهک آدمیتدن.

گوگلدن جوهر الماسه بگزدر جوهر غیرت

ازیلمه ز شدت تضییقندن، تاثیر ثقلتدن

نه افسونکار ایمشک آد ای دیدار حربت

اسیر عشقک اولدق گرچه قورتولدق اسارتدن.

سنگدر شیمدی جذب قلبه قدرت، سترحسن ایتمه

جمالک تابد دور اولماسون انظار امتدن

نه یار جان ایمشک آد ای امید استقبال

جهانی سنسک آزاد ایله یه ن هر یاس و محنتدن

سنگدر دور دولت حکمکی دنیا به افتاد ایت

خدا اقبالکی حفظ ایله سون هر دورلو آفتدن.

کلاب ظلمه فالدی گزدیگک نازنده صحرالر

اویان ای یارملی شیر ژبان بو خواب غفلتدن.

قصیده سیله او نامردلره علوی اولدیغی قادار متین بر جواب ویریوردی.

حاصلی استانبولده وجودی محذوردن سالم کورولمه یین کمال متصرفلقلرله اوزاقلاشدیریلیور، اوزمانک سیاستی موجبجه «اقامته مأمور» ایدیلییوردی.

مدللی، گلیبولی و ساقز متصرفلقلارنده بولونان کمال گون-گونندن صحتنی غائب ایدمه رک خسته لاندی. کمالک بر پهلوان وجودی قادار قوی و متین اولان وجودینی تولوم دوشه کلرینه سهرن ایکی خائن دشمن اولمیشدی: بری ایچگی، بری زندان!!

اوت کمال ابری، گنیش اوموزلو و صاغلام یاییلی، صاری ایپک گیبی صاجلی و ابری باشلی یافیشیللی بر آدمدی.

مزمن بیر حال آلان عیاشلق بی چارهنک زندانلرده رطوبتلرک تاثیرله جوروبه و وجودینی قیرمش گچیرمیشدی. ساقیزده متصرف ایکن خسته لاندیش و معاینه نتیجه سنده ذات الجنب ایله ذات الرئه نك اختلاط ایتدیگی آگلاشیلیمیشدی. وفاتندن اول ابوالضیا توفیق قیصا بر مکتوب یازمیشدر. ابوالضیا مرحوم بو مکتوبک کمالک وفاتندن اوچ گون صوگرا ائنه گچدیگی سوبله یور:

«بن اون گوندن بری کیفسزم. بر فنا صوغوغی آلمش؛ برونشیت، معدة فسادی باسور، بری برینه قاریشیدی، آنامی آغلاندی. ایکی اوچ گون اول اییلگه بوز طوتمیشدم. بوگون عارضه لر بوتون - بوتون صاووشدی کییی گورونور. الله ویرسده نکس ایتمه سه... کیفسزلگک یورغونلغی بوندن زیاده یازمقلغمه میدان ویرمه یور. باقی دعا.

۱۷ تشرین ثانی ۱۳۰۴

قارداشک کمال

ایشته کمال بومکتوبی یازدیغنک ابرته سی گونی یگیدن خسته لاندیش و آیک یگرمنجی گونی ۲۶ ربیع الاول (۱۸۸۸) میلادی تاریخینده ایکیندی زمانته دوغرو وفات ایتمیشدی.

شاعر وفاتندن اول، بک سهودیگی، او صاف و مزایاسنی یاد و تحریر ایتدیگی شهزاده سلیمان پاشانک (بولایر) ده کی قبری جوارینه دفنی وصیت ایتمیشدی.

هیچ بکله نهمه یین بر زمانده خبر وفاتی استانبولده شایع اولونجه حکومت

محافللی بیله ایانامق ایسته مه مشدی. درحال خبرک درجه و ثوقی حقنده مرکزدن استعلام اولونمیشدی.

سلیمان نظیف بک کمالک وفاتندن متولد تحساستی شوبله آگلاتیور:

«وفاتی خبر آلدیغم گونک حالی بو صباحت وقایعندن داها قوتلی و ده زنده خاطریمده در. چنبرلی طاشده مطبعه عثمانیه نك جاده دن باقیلدیغی زمان صاغ طرفه دوشن گوشه سنده کی قرائتخانه یه بر معتاد غزته اوقومق ایچین بر صباح گیتیمشدم. بیلمم هانکی اوغورسز غزته نك ایلک صحیفه سنده کی ستونلرک برنده گوزومه شو سطرلر ایلشیدی.

(جناب حق عمر اجلال حضرت پادشاهی بی روز افزون بیورسون. ساقز متصرفی ادیب شهر کمال بگنک مبتلی اولدیغی ذات الرئه دن رهایاب اولامایوب ارتحال دار بقا ایتدیگی وارد اولان تلغرافنامه دن مع التاسف آگلاشیلیمشدر. «رحمة الله تعالی»)

اولا گوزلریمه، صوگرا غزته یه ایانامدم. و او گونکو جریده لرک هیسینه اوراده برره برره باقمه. عینی هیجانسنزلقله، عینی فیدسنزلقله، و عینی صوغولقله درج ایدیلیمش عینی قارا خبر. کندی کندی: خاییر، باشقا کمال ده اولا بیلیر! دیدم. فقط دائما گوزلریمه و قولالریمه خوش و مونس گلن «ادیب شهر» تر کییی نه قادار ظالم و بی امان کسیلیمشیدی؛ بو ایکی کلمه هر ترددی، یعنی ترددلره صیغیمق ایسته یین امیدیمی قهر ایتدی. همان اوه قویشدم. بابام «مرأت العبر»ی تالیف ایله مشغول ایدی و مساعیسنی خللدار ایتمه مک اوزره باشقا هیچ بر شیه او صیرده اشتغل ایتمه یوردی. غزته لرله مجموعه لری بن منتظما اوتور، شئونک مهملرینی خلاصه سوبله ردم. و شاید عینا گورمه سی ایجاب ایدن بر شی اولورسا او نسخه یی تدارک ایدره، گتیربردم. نامق کمالک وفاتی بابامه سوبله دم. بردن-بره قلمی آتارق گوزلکلرینی چیقاردی؛ افراد عائله دن برینک وفاتی خبر ویرمش اولسایدیم، بدم، یینه اوقادار دهرین بر تأثر گوسته ریددی، بم بیاض صافله دوغرو کوزلرندن بر قاج داملا باش بووارلاندی: «کمال بگمی تولمش؟. واه، واه، واه...» دییوردی. یاشلی گوزلری الی الابد دولمایاجق بر بوشلغه دیکیلیمش کییی، بر مدت دالیدی. «واه واه واه...» لر تکرر

ایډوب دوروبوردی. بابام دیندر آدامدی «انا لله وانا الیه راجعون» آیت کریمه سینی اوقودیدن صوگرا عیناً شو سوزی سوبله دی:

«زاواللی کمال بک ده ئولدی... ملت دیدی، ملت دیدی، ملت دیدی گیتی» بابام، نامق کمال ایله اصلا گوروشمه مش، آرالرنده نه بر سطر بازی، نه بر سلام تعاطی اولونمشدی، بونگله برابر نامق کمال خبر و غایله بابامک متوکل گوکلنده قوبان قیامت تائزک سائق و سینی کیم و نه ایدی؟ بونک جوابی ویرمه به جگم، چونکه بعضا جواب، سؤالک ایهامی ده گل. بلاغتتی ازاله ایدمه، او، تشرین نانی گوتهک هواسی بک مغموم، استانبولک آفاق کشف بواوتلرلا فایالی ایدی. اوده اوطورمق ممکن اولمادی. آشنا و تسلیت آرامق ایچین باب عالی جاده سنه ایندم، عصر کتبخانه سنده صاحبی کیرقور فائق اقدی اوگونکو اشخاص و اشیاکیبی مغموم ایدی. بر قاچ دقیقه صوگرا عبدالحلیم ممدوح بر تهیج گلدی. و ایلك سوزی: «کیرقور، بو دکانک ایچنه، دیشنه نیچین سیاهلر آسمادک؟..» اولدی.

او مستهزی. او متسخر ممدوح اوگون نه قادر ده گیشمشدی! آغلاور و آغلاوردی. حادثه بی بابامک نه صورتله تلقی ایتمش اولدیغنی بدن صورتی. گوردیگمی، ایشیتدیگمی سوبله دم. «اوخ... ملت دیدی، ملت دیدی، ملت دیدی گیتی، نه کوزله نه دوغرو بر مصراع... سعید پاشا بونی سوبله رکن بلکه موزون اولدیغنه دقت ییله ایتمه مش. یازاجغم مرثیه به بو مصراع ده علاوه ایده جگم.» دیدی. فی الحقیقه بابام بو سوزی بلاخیار سوبله مش، موزون اولدیغنک فرفته واردیغنی افهام ایتمه مشدی.

ممدوح قرق سکز ساعت ظرفده انشا ایتمش اولدیغی اُللی، آلتمش یتلی بر مرثیه بی بزه اوقودی. مرثیه مختلف وزنلرله ترتیب اولونمش، بابامک ندای، تلفی ده بر مصراع شکلنده تضمین ایدلمشدی. بر قاچ سنه محافظه ایتدیگم او نشیده بی، چوق تأسف ایدرم که، غائب ایتدم. نه فادر گوزدل وحسی بر اُتردی... خاطریمده قالان بر قاچ یتلی شولردر:

سیاه دوغدی گونش خاور وطنده بوگون
خیالمزده کی آتی به دوندی یاس ایله خال

وطن حدیقه سنک باغبان معرفتی
ویا اوجای فلاکده کی یگانه نهال
اولونجه ساقه بر صرصر سموم وزان.
ترابه دوغرو ییقلیدی، توکنددی تاب و مجال.
اول فرد که عمرنده حمیت دیدی، گیتی
«ملت دیدی، ملت دیدی، ملت دیدی گیتی»
بینه او مرثیه ن:

ای قبر، آیا باب حصین ابدیت،
آغوشکه ایتدک قوجا بر دهری امانت...
قونوگده یاتان حضرت مظلومه دوقونما.
باقوش ئوتهر اول بلبلک ایواه باشنده...
ای مرغ فلاکت، سن او مغمومه دوقونما.

سلطان حمید مشیر سلیمان باشابی ظلم و قهر ایله بغداده تغریب ایتدیگی زمان، شاعر دلی حکمت بک، باشایه منظوم بر مکتوب گوندرمشدی.
دوشون بر کره: مظلوم اولماساک ای محنت یکسر،
عراقه آلدبر بر میدی سنی اولاد پیغمبر؟..
وطن خشنود سندن حاضر اول بزم مکافاته.
مصراعلری او مکتوبدندر. عبدالحلیم ممدوح «وطن خشنود...» مصراعنی ده نامق کماله اولان مرثیه سنده تضمینا ابراد ایدییور. بوندن وجوده گتیردیگی ألواح شیوندن ایکبسی ایشته:

قیود ظلمی چک ایتمک ایچین زنجیر بند اولدک،
فقط هر ظالمک بونیونده مدحش بر کمند اولدک،
حقیقت صاحبندن وارسا شایان بسند اولدک،
«وطن خشنود سندن حاضر اول بزم مکافاته»

قوباردم موتگی دویدفده بر فریاد حریت،
همان اطرافه باقدم، ایرمه دی امداد حریت،

یتیم اولدی بوملك اى اشرف حریت .

«وطن خشنود سندن حاضر اول بزم مكافاته.»

ممدوحدن صوگرا عصر کتبخانه سنه على کمال ايله سليمان پاشا زاده سامى گلدیلر. ایکیسینده عینی تاثیر، عینی هیجان، عینی ماتم. سامى، مکتب ملکیه یه گیرمک ایچین بغداددن استانبوله گیرکن، مدبلیده برگیچه یاریم ساعت قادار نامق کمالی گورمش. باباسنک حالنی یاد ایدرک؛ برابر آغلامش. بو ماجرای زواللی سامی نه آغلایارق آغلادیوردی.

على کمال ده، سامی ده او زمان مکتب ملکیه نك صوگ صنفده ایدیلر. طلبه یی آياقلاندیروب اديب اعظمك جنازه سنی استانبوله نقل ایتدیرمک ایچین مجتمعا بیلدیز سرانه گیتمگی مذاکره ایدیورلردی. بو تصویری حیز حصوله ایصال امیدله مکتبلر نه گیتدیلر. مکتب ملکیه او زمان - شو دقیقه ده محل حسحالمز اولان دارالمعلمین علیه قونقه رانس سالونی - بو بنا داخلنده ایدی. بر آاز صوگرا خبر آلدق که ابوالضیا توفیق بك طرفندن وقوعبولان مراجعت اوزه رینه جنازه نك بولاییرده شهزاده سليمان پاشانك قبری قرینه دفن اولونماسنه اراده چیقمش. گلیبولیده متصرف ایکن اديب اعظم بر وصیت شکلنده بولاییرده دفن اولونماسنی تا او وقت تلمیز و مجنه سویله مش اولدیغی ایچین ملتک او قبری یازیلایق بوگونک سرنوشت سیاهنی خوابیده مضطبی د. قرق سنه اول تنظیم ایتمش:

سن اولدك جوربكه اى دلشكن محزون، بن محزون

فلک گولسون، سونسین ایشته سن محزون، بن محزون

نولورسه گورمه دن ملته امید ایتدیگم فیضی،

یازیلین سنك قبریمده وطن محزون، بن محزون.

دیمشدر.

على اکرمك (ظلال الهام) نده بر نیرالهام کییی پارلایان مرثیه مؤثره سندن بوراده بحث ایتمگه نهمده جرأت، یعنی صلاحیت بولامایورم. ضیاعنه هر کسك آغلادیغی بر آدامه کندی اوغلو هر کسدن زیاده و هر کسدن گوزمل آغلار. بو نجیب شاعرده اوله آغلادی. فقط بن بوراده باشقا بر هجرانك

ماتمیندن بحث ایدم جگم: ارزینجانه دوردنجی اردونك او وقت وضع بر کاتبی ویا کتبه سندن بری اولان ارضروملی ناظم، هیچ یوزنی گورمه دیگی و غیاباً یله طانیشما دیغی اديب اعظمك وفاتنی خبر آلدیغی گون، اوداسنك جدار توقیرنده کی تصویر کماله شو بولده فریاد ایتدیریر:

بزم ایچین گورونورمی جمال حریت؟..

دوشوندیگم بو ایدی حال احتضارمده.

اگرچه ساکت موتم، فقط بو ملت ایچین

صبای حشره قادار آغلارم مزارمده.

على امیری أفندی ده شوگوزمل تاریخی یازمشدی:

نورایدی لاهوته اولدی منقلب روح کمال.

ازمیرلی شفیق بگك تاریخی ده شودر:

سوندی مهر ادب قراردی جهات

سليمان نظيف بگك يوقاریکی افاداتی بزه اوزمان کمالك وفاتنی ناصل بیر چالقاتی حاصل ایتدیگنی بك گوزمل تصویر ایدیور. فی الحقیقه کمالك بوبوك کوچوك بوتون افراد ملت اوزرنده دهرین بر تاثیر ی واردی.

جنازه سنك بولاییره نقلی ایچین پادشاهه استدعا ویریلیمشدی. عبدالحمید بوبوك بر علاقه گوسته ررک او زمان بر حیات اولان باباسنه یاور مخصوص گوندرمش و : «مبارك آللرندن توبه رم بر اوغلو تولدیه بر اوغلوده بن ایم.» طرزنده نظیفانده بولونمش جنازه نك بولاییره نقل و دفنه مساعده ایتمش کمالك اوغلو على اکرمی ده وظیفه کتاتنه مزین همابونه آلمشدی.

جنازه یی بولاییره نقل ایتمک ایچین مرحومك دامادی منعلی زاده رفت بگله یاقین اقربا و اوداسندن بر هیات گیتیمشدی. بو خصوصه رضا توفیق بك: «کمالك وفاتندن بر قاج آي صوگرا گلیولی یه گیتیمشدم. تعطیل زمانیمی اوراده کچیره جگدم بابام اون سنه دن بری اوراده مدعی عمومی ایدی. اوزمان گلیولیده گریلدی نوری پاشا اسمنده بر آدام متصرف ایش. بو آدام آرتیق کندیسندن قورقولاچق هیچ برشی قالمايان بو جنازه حقنده اهلینك صوگ احتفالاته یله مساعده ایتمه مک ایچین سرایدن قطعی امرلر آلمش اولدیغی بابام بگا آگلتمشدی.

منصرف كمالك جنازه سنى، ياتىدە كى ھيآتە، شەردى اوچ چىرەك سەت
قادر اوزاقىدە بولونان اوايىسىز، تىھا حمزەك ساحنە ايندىرتەرك شاعرى
خوابگاھ ابدىسەنە قادر تشىيە قوشان خەلقى بوليسارلە داغىتدېرىش و ھمان
ياتە ژاندارمار قاتارق بولايىرە نقل ايندىرىشىدۇر.

بىن؛ شاعرك مزارىنى زيارت ايتىمك اوزرە ايىكى كىرە بولايىرە گىتىدىم
اوزمان يىگى ئورتولمىش بىر يىغىن طوپراق ھالەدە ايدى. «دېيور.

بولايىر؛ گەبولى سانجغە اوچ سەت مسافەدەدۇر. شەزادە سلىمان پاشا ئولومنى
انتاج ايدەن قىزادىن اول او كوچوچك كويىدە بىر جامع بايىدىرىشىدۇ. تىرەسىدە
ھمان اوجامەك اتىالەدەدۇر. كمالك قبرىدە بوجامەك ھوليسىدە، كوچوك دەمىر
پارماقتىن گىرىنچە سول طرفدە جامەك ديوارىنە متصل گىيىدۇر.

كمالك دامادى منىلى زادە رىغەت بك بىر مەت سوكرا مزارى زيارتە
گىتىش و آرتىق:

مصرم، ئىتىم، تاجان وىرىنچە خەلقە خەمەتدە؛

فداكارك قالير اذكارى دائىم قلب ملەدە.

دەنير-بىرگون گىلەردە-نايە فيض ھىمەتدە:

كمالك سىنك قبرى قالمادىسا نامى قالامىشدا...

دېيە جان وىرەن قوجا شاعرك قبرى يىرنە يىلار اىدىگىنى گورمىشدا.
بو آجى، بو آغلانچى منظرە بى چارە بى او قادر سارصمىش، او قادر
بورەگىنى سىزلاتمىشدا كە بوتون عائلە اركاتە. بىر سوزشلى مەكتوب يازارق
آرتىق مزارك تەمىرىنە باشلاماق مەكەن اولامايانچىنى يىلدىرىشىدۇر.

شاعر مرحومك اوغلو على اكىم پادشاه بىر استىعا تەقىدىمىيە باباسىنك
شاھ اثرى صنعتى اولان (جالال)ى طبع ايندىرەرك قبرىنى تەمىر ايچىن مساعىدە
ايستەمىشدا پادشاه اثرك طبع ايدىلمەسنى ھىچ بىر سورتە تصويب ايدەمەدىگەندىن
كمالە بىر مەزمىن مزار ائىشانى ارادە ايتىش و مصارفى جىب ھمايوندىن وىرىشىدۇر.
قبرى كىتابەسنى:

«شاعر نامق كمال بىگك قبرىدۇر. فاتحە»

سوزلەردىن عبارتدۇر.

كمالك آثارى و تأثىرى:

كمال بك اوزون سورمەيەن و بك دىغەنەلى، بك اوزتولو و الملى
گىچەن ھاياتى ظرفىدە بك چوق اثر ميدانە گىتىرمىشدا. ھىسى عىن قىمىتى
ھائىز اولمامقە برار اينچىلەندە ابدىتە نامزد اولانلارىدە واردۇر.

يوللاردىن بىر قىسمى تارىخ، بىر قىسمى ھاكىيە، بىر قىسمى تماشادۇر.

بوتون بو اثرلەردە ھاكىم و متباز اولان سىجى «وطنىلك»دۇر. كمالدە
(وطن) بىر مەكۇردە اولمىشدا. بوتون ھاكىمى، بوتون ھىجانلارى بوكلەمەك
اظرافىدە، جانلانير، بوكلەمەك اظرافىدە غلىانە گىلير. كمال وطن كەلمەسنى
دويونچە غىر اختىيارى چوشار:

«ھىم يارىن ايچىن مۇتە ھازىلانمىق، ھەدە ھىچ ئولمەيەجك گىيى. تەھسىلە
چالشمىق بىر بوپوك قاعدە ھەكىمىدە، كە سەادت ھاكك اساسى آنك ھەكىمە
اتباعدىن عبارتدۇر.

اىنە انسان دىقە بىدقە مۇتە منظر اولونچە ذىر آخرىنى تدار كەدە
قصور ايتەمەز. لاكىن ھاياتە بىر ھەد تصور ايتىدىگى ھالەدە بىرگون آج
قالمىق مەخاطرەسە دوشمىش اولور؛ چونكە آدمە بىر آن ئولومدىن امان
اولمادىغى گىيى، ھايات ايچىن ھەمىر طىيى دىخى بىر ھەد مەيىن دەگەندۇر.
بەخسوس، كە انسان قىا بولور؛ اما انسانىت دىيا دوردوچە باقىدۇر.

بىر كىرە دوشونەلم! دىيادە يىگى دوشمىش چوقۇقدىن عاجز بىر شى
وارمىدۇر؛ بى چارە بو مەختەخانە يىك دورلو احتىياج، يىك دورلو استىداد
ايەلەگەلمىش؛ ھال بو، كە ايىكى ھەمىر قولىدىن باشقا لوازىنى تدار كە آلتى
يوق؛ ھوا مەھمەتسىز؛ برودت و رطوبتەلە جانە قىد ايدۇر. طوپراق خەسسى
لازم اولان جواھر ائمارى سىنە ھەرسەدە ساقلاز. يىنە بويەلە ايىكن، ھەر
احتىياجىنى استىفايە، ھەر استىدادىنى اظھارە دوفىق اولويور.

بو شكا مدار اولان اسباب، ھە بزدىن اول گەلەنارك ئىمرە غىرىنى دەگەلمىدۇر؛
ئويەلە ايسە اسلافە اولان دىن تشكىرىمىزى اخلافە اىھا ايتىمك لازم گەلمەزمى؟

حقیقت! انسان فانی اولدیغی حالده یینه حیات ابدیه مظهر اولاجق گیبی چایشمالیدر. یوقسا هر کس سبعی مدت حباتی نسبتله تحدید ایدهرسه عمری دائمی اولان انسانیت فنا بولور.

دنیاڭ هر نه رهنه گیدیلسه مشقتسنزجه نازونعیمه مستغرق اولمش نیجه بک زاده لر گورولوبور؛ و آنلرک حاله باقیلیجه، بختیار اولمق بختیار دوغمه توقف ایدهرمش بوللو حسرتلر چکیلیور!

ایقالم؛ عجباً بو تحسرتلر رومیدر؛ عجباً اونازونعیمده گوردیگمز آداملر حالجه غبطه کشلردن اعلامیدر؛ البته ده گیل؛ چونکه انسان ایچین بخت ده نیلهن شئیک حقیقتی قدرت ذهنه، قولنه احسان ایتدیگی خاصه دن، بختیارلق ایسه او خاصه لرک حسن استعمالدن عبارتدر.

هیچ بیر ثروتی متصرف اولی کتم عدمدن برابر گیتیره مشدر. دنیا ده مال اطلاق اولونور. نه وار ایسه اقسام ایله طوبالایر. سعی ایله وجوده گایر. بر حالدن دولایی مضایقه یه نمره عطالت، ضرورته محصول سفاهت، دیملک روادر.

یا باری سفاهت و عطالتک بو مشقتلرله برابر آرزویه ده گهر بیر ذوقی اولسا!

عطالت ایچینده سفاهت مزارستانه قورولمش بیر مجلس عشرت گیبی در. آکا ملازمت ایدهلر جسمانی هر دورلو مضرتنه اوغرارلر؛ فقط نشاطه بدل حزنلر باشقا روحانی بیر تأثیرینی بولامازلر.

اوت؛ عطالت موتک کوچوک قارده شی، سفاهت حیاتک بویوک دشمنی در. دییهن کمال بوراده شناسینک، ضیا باشانک مقلدی و معاقبیدر. بیر (حریت) بیر «عبرت» محرری در. لسانده کی صفوت و سادگی نمونه اتخاذ اولوناجق قوتلی و صاغلام مشقلدندر.

یینه «عبرت» محرری، یینه شناسی معقبی اولان کمال «وطن» دن بحث ایتدیگی زمان لسانته باشقا قوت، باشقا حیات، باشقا شدت، باشقا حدت ویریر:

«شیرخوارلر بشکینی، چوجوقلر اگلهدیگی یری، گنجلر معیشتگاهنی، اختیارلر گوشه فراغت، اولاد والده سنی، پدر عائله سنی نه دورلو حسیات ایله سهوهرسه انسان ده وطنی او دورلو حسیات ایله سهوهر.» دییه باشلايور و بیردهن بیره هم لسانتی، هم هیجانتی یو کسه لهرک؛

«بو حسیات ایسه، صرف سیسز بیر میل طبعیدن عبارت ده گیلدر؛ انسان وطنی سهوهر؛ چونکه مواهب قدرتک اُک عزیز ی اولان حیات، هوای وطنی تفسله باشلار. انسان وطنی سهوهر؛ چونکه عطایای طبیعتک اُک روتقلیسی اولان نظر، لمحه افتاحنده خالک وطنه تعلق ایدهر. انسان وطنی سهوهر؛ چونکه ماده وجودی وطنک بیر جزئی در. انسان وطنی سهوهر؛ چونکه اطرافنه باقدیجه، هر گوشه سنده عمر گذشته سنک بریاد حزینتی تحجراتمش گیبی، گورور. انسان وطنی سهوهر؛ چونکه حریتی، راحتی، خطی، منفعتی وطن سایه سنده قائمدر. انسان وطنی سهوهر؛ چونکه سبب وجودی اولان اجدادینک مقبره سکونی و نتیجه حیاتی اولاجق اولادینک جلوه گاه ظهوری وطندر. انسان وطنی سهوهر؛ چونکه اُنای وطن آراسنده اشتراک لسان و اتحاد منفعت، و کثرت موانست چپتله بیر قرابت قلب و اخوت افکار حاصل اولمشدر. او سایه ده بیر آدمه دنیا به نسبت وطن، اوطوردیغی شهره نسبت کندی خانه سی حکمنده گورونور. انسان وطنی سهوهر؛ چونکه وطنده موجود اولان حاکمینک بیر جزوینه تصرف حقیقی ایله متصرفدر. انسان وطنی سهوهر؛ چونکه وطن ایله یوله بیر غالبک شمشیری، ویا بیر کاتیک قلمیله چیزیلر موهوم خطلردن عبارت ده گیل، ملت، حریت، منفعت اخوت، تصرف، حاکمیت، اجداده حرمت، عائله، محبت، یاد شبات گیبی، بیر چوق حسیات علویه نك اجتماعندن حاصل اومش بیر فکر مقدسدر.» دییه اسلوبجیلیغه باشلار، صنعت گوسته ربر، تشبیلر، استعارلر، مجازلر، تکریر، تدریجلرله لسانینی سوسله مگه باشلار.

هله تاریخه گیرینجه آرتیق کمالده بیر مؤرخ مزیتی آرامق دوغرو اولاماز. او تاریخی تاریخ ایچین ده گیل هیجان ایچین انتخاب ایدهر. موضوعلری تماماً وطنی در. قهرمانلری تمامیه وطنپرورد، تعقیب ایتدیگی

غایه دین و وطن، حریت و شاندر، ممدوخنک هیچ بیر قصورینی گورمه ز. نظر تده تالیه ایددر. یو کسه لیر، یو کسه لیر، عرش اعلایه چیقاریر. مزیت مشخصنه، فضیلت مجسمه یابار. بالطبع یازدیغی تاریخلرک هیچ برنده حقیقی بیر تاریخک اوصاف مخصوصه نی بولمق قابل اولمادیغی ایچین تاریخ قیمتی ده ویریه ز. کمالک خیالنده جانلارن بیر «تیپ» بیر «قهرمان» واردر. توصیف ایتدیگی او قهرماندر بوتون «وراق برشان»ی او قهرمانلرله دولودر. بیر سلیم، بیر فاتح، بیر عادل کرای، بیر جلال، حتی بیر عبدالله چاووش او قهرمانلرک بیرره مهیکل سیماسنی طاشیر.

«أمیر نوروز» مقدمه سندن آلدیغمز شو پارچایی گوزدن گچیره لم:

«هیچ شبهه یوقدر، که آلتی بیك بو قادر سنه لك عالم انسانیتك مبتلا اولدیغی دواهی ایچینده طوفانندن سوگرا ائك شدتلی بلا، استیلائی تاتارد؛ جنگیز کییی قاپلاندن بیر تیجی. بیلاندن خائن شیطانندن مدسس بیر رئیس جبارك سائقه آمال خونخوره سیله «قراقوروم» صحرا لرندن آسیانك هر طرفه یاییلان میلیون میلون وحشیلر. مملکت یقمقده، انسان تلف ایتمگده طوفان دان بیله گری قالیر آفت لردن ده گیل ایدی.

طوفان کبیر، طوفان ماء ایسه، ظهور تاتارده طوفان آتش و باطوفان خون دینمه گه شایسته در؛ چونکه بیر فرقه سی بیر شهره هجوم ایتسه بهمه حال برنده کمیک یغینیدان بنا، خاکستریندن باشقا بیر شی قالمازدی.

بر اردوسی بر صحرایه اوغراسا، آلتیه آتلی دیز قاپاقلرینه قادر قان ایله بوغورولمش چامورا باتمادن گچمه زدی.

سبحان الله! بویه بر بلیه جهانسوزی اسلام اوزدرینه اوزمان اسلامک مقام خلافتده بولونان «ناصر الدین الله» تسلط ایله دی!

برر یله کشاکشدن هیچ بر وقت خالی اولمایان طوائف ملوک ایچینده ایسه سلطان علاء الدین محمد خوارزمشاهدن باشقا قدرتا، ملکاً، حالا، موقعاً جنگیزه قارشى دوراجق بر فرد یوق ایدی.

اوده، بالکز بی اتبانه جنگیز محارباتینک ظهورینه سبب اولدیقدن سوگرا دورت یوزیك عسکره مالک اولدیغی حالد، فقط بر کره میدان جنگیزه

گیره بیلمکدن و آنده ده غالب، مغلوب نامعلوم و بلکه خوارزمشاهلیر تاتارلردن زیاده غالب اطلاقنه شایان ایکن، بلا سبب قواسنه استیلا ایدن وهم نامردانه ایله آئنده بولونان و اوزمانلار حکمنجه عالمک ائک معمور جهان اولان قوجا بر ملک بر نائره بلا ایچینده بر اقراق و حتی، والده سنی، ازواجینی، اولادینی راست گلدیگی قلمه ده تاتارک شمشیر قهرینه ترک ایله یرک، تابحر حزر ایچینده اوزمانه قادر انسان آیاغی باصماش بر جزیره ده اختفا ایتمکدن باشقا برشی یامغه مقتدر اولمادی! سلطان محمد احوال مذمت و حیاته ده، خلیفه اولاجق یادگار ایسه خوارزمشاهلردن گویا تاتار قوتیه انتقام آلمش اولمق کییی، بر وهم غریب ایله مسرتده اولا دورسون؛ جنگیزک دورت اولادی و بر قاج سر عسکری یوز ییگلرله تاتار غدارلرینک باشینه گچرک، آسیانک هر طرفه «نارالله موقده» حکمنی گوسته ردیلر. هر بری لوندورا، باریس، ایستانبول کییی یگرمی، یگرمی بش شهر عظیمی برله یکسان ایتدیلر، هر بری وقیله بر پادشاهه جهانگیر دیدیرمش یگرمی، یگرمی بش کشود جسیمی آتشر، قانلر ایچینده بر اقدیلر.

خلفایه گوسته ردیکری بر ستشکارانه مطاوعت و سلاطین و امرادن گوردیکری تعذبات ایله اخلاقی اعضای میت کییی، بر انحلال کلی حالینده بولونان اقوام اسلامک عمومیه بر درجه یانیناق گلمش ایدی، که - اکثر مؤرخلرک اتفاقی اوزره - ماغول. خوارزم ملکتنی ضبط ایتدیگی زمان هر تاتارک اعدام ایتدیگی آدام یگرمی دورده بالغ اولمیشدی! مراغه ده بر تاتار قاریسی بر سرای خلقتی علی العموم قتل ایتمش؛ و هیچ برندن مقاومت ده گیل، تخلیص جان ایچین بر حرکت مذبحخانه بیله گورمه مش ایدی.

تاتارلر اوغرا دیقلری برلرده مساجد اسلامه بار گیر باغلار؛ مقابر شهاده عشرت مجاسی قورار؛ سوقاق باشلرینه یا جنگیزک و یا اولادندن برنیک تصویرینی رکز ایدرک عمومی سرسجود تعظیم ایدر؛ گردن فراز اجتاب اولانلرک باشنی بائی حال پای صنمه غلطان ایله راییدی. اسلامک عظماسی ایسه دولت جنگیزیه خدمتدن استفاده ایتمک، امرای مشرکینه قیز و حتی سلطان ویرمک، بر قاج گونلک دولت دنیا ایچین امیر و وزیرک، اعدامنه چالیشمق رذیله لرندن

باشقا برشی دوشونمەزلردى! حتى اغرىدر، كه گرك چنگيزك و گرك اولادنيك و زراسى، امراسى، مستشارلرى، عسكەرلرى، حاصلى اسلامك قهرى ايچين قوللاندىقلرى و سائطك اُك موثرلرى اكثريت اوزره اهل اسلام ابدى!

علما كتابلار يازار: مقدمه سنى چنگيزك اوصافنده فردوسيه ياراشيرجاسنه مبالغه لرله تلويث ايتمك، بر تاتار جبارندن التفاته نائل اولمق و يا بر قاج غروش قابمق ايچين رتبه علمى حضيض ردائتمك اسفل دركاتينه تنزىلدىن حجاب ايتمه زلر ايدى!

عقلاسى بر رأى كشف ايدەر، او قوتله بر مشرك تاتارى بر قوجا اسلام مملكتى انقاضندن ياپلميش بر تخت سطننت اوزره رينه گچوروبده قارشيسينه سجده ايتمكدن باشقا محصول معرفتلى صرف ايدمك محل بولامازلردى، الخ... طرزنده طمطراقلى بر افاده، بالدبزللى و سوسلى تركيبلر، بارلاق وطنطنه لى تعبرلر تاريخى و قهه لرك حقيقتى اخلال ايتمكدن، طبيعتلرى، مزاجلرى، قابليتلى ظلمت ايچنده گوره ثوب براقمقدن باشقا بر شئيه يارامايور.

كمال بك؛ دوس دوغرو مقصدينه گيدييور. او غايه ده ممدوحنى يو كسه لتمك افاده سنى لسانتى يو كسه لتمك و قيمته نديرمك در.

حاصلى كمال بكك آرادىنى تاريخ ده گل، بارلاق بر وقعه؛ صاف، تميز، حقيقى بر چهره ده گل، قهرمان سيما سيدر.

حاصلى كمال بوتون احتراسلرى، بوتون اختلاجلرله بروطن شاعرى، بر وطنى شاعر در بو خصوصه كندىسنى مقاسه ايدم يله جگمزدىگر بر ادب و يا شاعريمز داها بو قدر اوده نوعى شخصه مخصوصدر. بالخاصه كندىسنى تسجيح ايدم خصوصيت و ممتازيت اسلوب بياتده كى قدرت خارقه در. رضا توفيقك ديدىگى كيبى «رؤيا» عنوانلى ائرنده تورك شاعرى كسوه سنه گيرمش بر «غامبه تا» گورورز. اساساً بر چوق يزلردم كمال بو رولده گورولمكدن در. آتشلى منظومه لرى، هيچانلى شعرلرى ملتىك روحنى غلبانه گيترمكدن خالى قالمز.

كمالده حافظه غايت قوتلى، ذكا غايت كسكىندى. على آلا كتر يازدىقلرىنى استكتاب ايتدبرير، چوق زمزده آبرى آبرى موضوعلره عائد مقالانى عيى زمانده مختلف آداملره يازدىريردى.

كمالك همەن بوتون ائزلرنده بر سجيح مشتركه گوروله بيلير. اوده: شكليجيك... كمال شكله، اسلوبه عائد خصوصاتده بر آرتيستدر. يازى بى، بارلاق بر اسلوب، طنطنه لى، شمشه لى بر افاده ايچين واسطه عدايدم. داها گنجلىگنده ايكن اقرا ته تفوق ايدم بيلمك، نفعيانه افاده قوللانمق غايه سيله باشلايان بو آرزو براعتياد حاله گيردى و قالدى.

اسكيلره تفوق ايدمك بر قابليت فطريه مظهر اولديغىنى اثبات ايچين اسكى طرزده بارقه ظفري يازميشدر. حقيقتاً ويسيلره، تركيبلره طاش چيقارتميشدر.

كمالك اسلوبى امضاسى حكمنده در، نره ده گورولسه طانيمق ممكن اولور بوده شكندم دخی تنوع اولماماسندانددر. «اسلوب بيان عيى انساندر» سوزى بر حقيقت اسده تنوع بو حقيقتى خرج ايتمه ين بر لازمه، بر فريضة صنعتدر.

كمال ادبيات جديده نك مبشرلرندن ايكن صرف اسكيلره تفوق ايدم بيلمك غايه سى اسكيلكدن آيرىمق شويله دورسون، چوق زمان اسكيلگيك ترفيسنه، تكملنه و تاسسنه يارديم ايتميشدر. استابولك فتحه حصر ايتديگى مقاله تصويريه تركيبلر اسلوبندن باشقا بر شى ده لدر، فقط بو طرز و شكلك يازلمش اسكى منظومه لرك، همەن هيسنه فائقددر.

رومان، حكايه، تماشا، تاريخ، مزاح كيبى همەن محررات شكركك هيسندن تجربيلر ياپمش خيلى ده موفقيت گوسته رميشدر.

اشعارينه گلينج؛ كمال شعرده يو كسك بر شاعر ده گلدر، صرف بر هيچان وطنى؛ ايله يازميشلرى ملتىك، وجدانك، صميميتك برده تجليكايددر. جدا يو كسك، جدا گوزلدر. انسانك قلبنى اعلا ايدم. گوگسنى شيشيرلر، گوزلرلىنى ياشارتير. دينه بيلر كه كمال حيات «شاهنامه» يازمق ايچين گلمشدر. شاعر شعرلرلىنى بر طرفه براقالم غزللرنده بيله «ربابى بر هيچان» بولمق قبل ده گلدر:

هر كسك طعن ابله ين كالاي استعدادينه
كار گاه فطرتت تعريض ايدن استادينه
نشوه دولته اولسون فخرك اى مست غرور

سن می سڭ بادی بوبزم عالمك ایجادینه .
 اجتراز ایت رشته آینه صدپاره دن
 ده گمه اهل انكسارك خاطر ناشادینه
 بولماسون امداد یارب رحمتكدن تا ابد
 صرف مقدور ایتمه یه هم جنسك امدادینه
 تا که اجرای تعاوندر تمدندن مراد
 فرض اولور اصلاح هر جمعیتك افرادینه
 ایتمه یه افنا وجودین ایلهمه ز احیای ملك
 خود پرستی در سبب هر دولتك بر بادینه
 ایلهمه دی سرمایه عز و سعادت دولتی
 لغت اولسون عالمك طورجفا معتادینه
 باعث شکوا بزم عمومیدر «کمال»
 کندی دردی کو گلمك بالله گلمه ز یادینه

ایشته شو غزلنده بر بنده غراميك، بر ذره ربایلك بولوناماز. بو تمامیه
 حکیمانہ یازیلماق قصدیه تظیر اولونمشدر. نفعیانہ یازیلری وارددر فهمه، نظمیه
 یاقلاشدیغی چوقدر. فقط فضولیانہ بر اثری، ندیمانہ بر شعری یوقدر. کمالك
 بوتون هیجانی، بوتون هیجان بدیعسی وطنی شعرلارنده تجلی ایتمکدهدر؛
 اوراده جوشویور، اوراده «لیریزم» گوسته رییور؛

کمالده شناسیلر و ضیا پاشالر کیبی نظمده بر یگی شکل گتیرمه مشدر
 شو آشاغیده کی وطن بارچاسی «واوبلا» ده شکلا شرقه بابانجی ده کلدر.

واوبلا

فمنك رنگی عکس ایدوب تنه
 یگی آچمش گله مثال اولمش
 انعطافله باق نه آل اولمش
 سروسیمین صفالی گردته
 اولطافله اول نهال روان
 گیریور گوز بومینجه رؤبامه

بگزیریور عینی کندی خولیامه
 بو تصور دوقوندی سودامه
 آه بویله گزدرمی هیچ چانان
 گل ده گل آرقاسنده قانلی کفن
 سنمیسك؟ سنمیسك؟! غریب وطن!

بو گوزهللكده هیچ بوچاغكده
 یاقیشیرمیدی بونوگه او کفن
 جسمك هر دسامی یاره ایکن
 طوتدك اولادیگی قوچاغكده...
 سن گیدهرسهك بزى قالیرصانما
 شهداك اولدی موت ایلہ خندان
 صاغ قالانلر دورورمی هیچ گربان
 تده یاشدن زیاده در آل قان
 سوبله یه سوبله سین، سن آلدانما:
 سن گیدهرسهك بوتون هلاک اولورز
 قونیوگه جان آتارده خاك اولورز!

گیت وطن کعبه ده سیاهه بورون
 بر قولك روضه نبی به اوزات
 برینی کربلاده مشهده آت
 کائناته او هیئاتکله گورون!
 او تماشیه حقدده عاشق اولور
 گوزه بر عالم ایلہ یور اظهار
 که جهانندن بویوك لطافتی وار
 اولطافت اولونسا گرانکار
 مذهبجه دیمك موافق اولور:

آج وطن گوگسکی الهیگه آج
شهادتی چقارده اورتابه صاج!

دی که یارب! بو حسینکدر
شو مبارک حبيب ذیشانک
شو کفنسن باتان شهیدانک
کیمی بدرک، کیمی حنینکدر
نازله نسونمی قانلی یاره لری؟
می دو کولسونمی قبراصحابه؟
یاقیشبرمی صنم شو محرابه؟
خاجمی قونسون بدل شو میزابه؟
دینکک قالماسونمی بر اثری؟
آدم اولادی بر طاقیم جانی
سندن آلسونمی نار شیطانی

شعری باشند آشاغی وطن پرورلگک ویردیگی بر خط بدیعی ایله
دولودر. شکلا نیسته بکی اولدیغی کیمی آهنگ. ادا اعتبارله ده قوتلی
وزن و قافیه اعتبارله تمیزدر، استعاره لری، تشبیه لری ایی انتخاب ایديله همیشه
تلمیح لری هپ دینی خیال لرله گوسته ریلیمیشدر. هپسنگ فوقده نظره چاربان بیر جهتده
پک ساده و آچیق لسانله یازیلیمیش اولماسیدر. شکلجه حامد دن ملهمدر.
کمال عینی زمانده دیندار بر شاعر ایدی. اُسکی ادا ایله بیر یازیلیمیش
نعلری ده واردر:

«ایدوب فلک جهانیمای دل عزم بهم معنا
آجیلیدی بادبان عشق بسم الله مجربها
زهی فلک جهان بما که زنگ بادباتدن
گلیر گلبنانک بسم الله مجربها و مرسیها.
خوشامتن درون کیم روشنادر هر سوادندن
کمال قدرت باری، مال حکمت اشیا

سن اول مسجود عالمک که زلف و ابروانکدر
نطاق کعبه علیا، رواق مسجد اقصا..»

شو دوام ایدوب گیدن نعتده کسی بوتون تشیه واستعاره لر شرق روحیه
شرق اعتقادی، شرق عنعنه یی، شرق تربیه سی، شرق ذهنیه یله یایلمیشدر.
«دلی فلک جهان بهیمایه، معنایی یه تشیه ایتک بسم الله مجربها عشقنی ده اوکا
بادبان» بایمق ایسته شرق ذهنیتی، ایسته شرق روحی، ایسته شرق خصوصیتی..
واویلا سنده کی «سروسیمین صفالی گردن» تعبیری ده تمامیه شرقیدر، حاصلی
کمالک یازیارنده وبالخاصه شعرلرنده کی جاشنی ده، صنعت ده، ذهنیه ده،
هیجان ده، خطده هب شرقیدر. غریلیق اصل حامدله باشلار و دوام ایدر.
کمالک کلیات آثاری میاتنده. روتان مدافعه نامه سی، قارابلا (بش فصلدن
مشکل فاجعه)، مقالات سیاسی و ادبی، رؤیا، وطن، گلنهال، عاکفیک، زواللی
چوچوق، اشعار کمال، جلال الدین خوارزمشاه، مکاتیب خصوصیه، اوراق پریشان،
منتخبات تحریرات رسمیه - جزمی، انتباه تعقیب و تحریب خرابات، تاریخ عثمانی
واردر. اُک بویوک اثری ده یتشمکده اولان گنجلر اوزره رنده تاثیریدر.
تاریخ ادبیات بویوک بر تقدیر ایله قید ایدم جگی بو آدب و شاعرلر
آرا-نده بالخاصه اکرملر، حامدلر، ناظم باشلر، کمال باشلر اده سعید بگلر، کانی
باشلر اده رفعت بگلر، سامی باشلر اده سزاقیلر، ابوالضیا توفیقلر هپ بو میانددر.
بوتون گنجلک کمالی تعقیب و تقلید ایدر، کمال گینی بارلاق و
آهنکدر براسلوب صاحبی اولمغه چالیشیردی. کمالک هر غزلی تنظیر، هر
غزلی تخمیس اولونوردی کمالده بز آز استعداد گوردیکی گنجلر
مکتوبلر یازار، تشویق ایدر، معارضه قارشی مدافعه ایله رددی. استاد اکرمی
شاعر اعظم حامدی، ناظم پاشایی مکتوبسین براقمازدی. شناسیدن کندینه
مدور تصویر افکاری رجائی زاده اکرمه امانت ایدن، ابوالضیایی یاتنه آرقاداش
ویره ن نامق کمالدر.

ناظم پاشایی اتحاد غزنه سنه باش محرر یاپان «ناظم سلطان» دییه مکتوبلر
یازارک گوردیکی استعداد فوق العاده بی آفیشلایان و آتشله یه ن نامق کمالدر.
ایسته هر بری بر داهی شعر و صنعت اولان غریک فیوضاتی شرق
آشیلانمغه چالیشان بو قیمتدار شاعرلری تدقیق ایتدیگمز زمان کمالک اُک
منتظم اثرلرینی آگلامش اولاجمیز.

احمد وفیق پشا

حياتي .

احمد وفیق پشا روح الدین افندی نامیندا بیر ذاتیك اوغلودر. گرك باباسی، گرك یحیا ناجی افندی نامیندا کی بویوک باباسی علم و ادیبك ذوقینی تاتمیش، محیطله رینده بیر خصوصی موقع طوتموش آداملاردی.

زمانیك غرب عرفانینه توجه ایتدیگی گورموش و مملکتیك بو خصوصدا کی احتیاجی تقدیر اتمیش اولدوقلاریندان اوغوللرینه او احتیاج ایله متناسب بیر تربیه و برمه گی طبیعی گورموشله ردی.

ایلك تحصیلینی کندی ئوز وطننده گورهن احمد وفیق تحصیلینی ایله ريله تمهك، معلوماتینی گه نیشله تمهك ایچین بارسه گونده ریلدی.

تنظیماتجیلغیك آچدیگی جریان آوروپا مدینیتیك، بلخاصه فرانسیز حیات اجتماعیه و ادبییه سنیک تورکیادادا تنظیمیله نتیجه لینیوردی. گرك حکومت طرفینده تحصیل گونده ریلهن، گرك کندی حسابلارینه آوروپا او قوماغا گیده ن گنجلر مملکتلرینه دوندو گجه ایش باشینه گه چهرهك یگی جریان یگی بیر قوت و برمه گه چالیشیورلاردی.

ذکا و غیرتی سایه سینده فرانسادا تحصیلینی اکمال ایدرهك فرانسیز لسانینی حقیقه ئو گره نمیش اولان احمد وفیق بیر قاچ لسان داها بیلیوردی.

ایستانبوله دوندو گده ن صوگرا «۱۲۶۷» سنه سینده فرانسایا آقا ده میاسینی تنظیم آجیلان «آنجمن دانش» احمد وفیق ده اعضادان اولاراق داخل اولموشدی.

ابراهیم شناسیلرده او مجلسده اعضادان ایدیلر، احمد وفیق پشا بیر مدت بو آنجمنده چالیشمیش علمه و ادبه اولان مراقی گیتدیگجه چوغالاراق خصوصی و قیمتی بیر کتبخانه تأسیسه باشلامیش تبعاته قبولموشدی. روم ایلی حصاریندا بکناشی تکیه سی آتلا ریندا تدارک ایتدیگی واسع اراضیده

احمد وفیق پشا

بوغاز ایچینه ناظر بؤكسهك بیر موقعده طبیعی بیر قایا اوستونه گوزله
بیر کتبخانه بنا ایتدیرمیشدی. بؤگوزله و ساکن موقعده کندی عالمنده
چالیشان احمد وفیق پاشا مملکتینه فائدهلی بیر چوق اثرلر تالیف و ترجمه
ایتمیشدر. یگی ادبی جریانیک ترقی و تمیهسینه آئیندهن گلدیگی قادار
اه غراشمیشدر. بالخاصه مشهور فرانسیز صحنه نویسی «مولیر» یك Moliere یك
قومه دیالاریندان آڭ، مشهورلارینی ترجمه و تطبیق ایدرک تانیتماسی خدمتیرینیک
باشلیجالاریندان بیرینی تشکیل ایدر.

تورک لهجه لرینه مراق ایتدیگی ایچین بیر قسمی نورگرنمیش حتی جغتاجادان
ترجمه لری بامیشدی «ابوالغازی بهادر بن عرب محمد خان» یك «اوشال شجره ترکی» سینی
ترجمه ایدرک کندی انجهن داش رفیقی ابراهیم شناسینیک بیچار دیغی «تصویر
افکار» تفرقه صورتیه یازماغا باشلامیشدی. «لهجه عثمانی» عنوانلی تور کچه
قاموسی قیمتلی بیر تدقیق و تصنیف اثریدر.

أسگی دارالفنون کیبی مکتبلرده تدریساتده بولونماق صورتیهده معارفه خدمتی
اولموشدی. «کوچوک تاریخ عمومی» کیبی و دارالفنونده تدریس ایتدیگی
درس لردهن تشکک ایدهن «حکمت تاریخ» کیبی اثرلری فعالیتیه بیرره شاهددر.
احمد وفیق پاشا بورولماز، بیقماز بیر موجودیتدی فعالیتی ساد معارفده ده گل،
داخلیه و خارجیه مسلک لریندهده گورولموش مختلف مأموریتلرده بولونموش
مدنی بیر فکر تنقید ابله چالیشاراق بیر چوق اصلاحات بامیشدر.

سلطان عزیز زمانیندا معارف نظارتینه تعیین اولونموش صوگرادا پاریسه سفیر
اولاراق گیتیمیشدی. رسمی حیاتیندا یله بعضی غریب حاللری واردی لایالی
وسرست ایدی، سوزینی ساقلاماز، نوزینی صیقماز بیر آدمی. پاریس
سفارتینده بولوندوغی زمانه عائد غریب بیر فقره حکایه ایدر لر. وفق پاشا
سفارتده ایسکهن امپراطور اوچه نچی نابولیونیک بیاض آراباسی کیبی بیر آرابا
یابدیرمیش، نه زمان او آرابا ایله گه زمه گه چقسا اهالی آراسیندا بیر قارشیلیق
اولور هر کس: «امپراطور گلیور!» دییه تلاشه دوشهرمیش. فرانسا حکومتی
سفیریک بو حالیندن ایستنبول خارجیه نظارتینه بیر کاغذ یازاراق شکایتده
بولونموش. اورادان ده وفیق پاشایه آرابایی قالدیرماسی حقیقتهده بیر تکلیف
واقع اولموش. بونوڭ، اوزهرینه احمد وفیق پاشا ایستانبولا یازدیغی جوابدا:

«فرانسا خارجه نظارتی ایستانبولدا سفیرنه أمر ویرسینده سلطانیک قایغینی تقلید ایدن قایقلا گزمه سین، اوندان صوگرا صیرا یزیم آرابایی قالدیرماغا گلیر. فرانسا، سفیرنیک بوغاز ایچینده نه یاپدیغنی خبر آلمایورمی؟» دیمیش. بو جوابی ده تورکیا حکومتی فرانسا خارجه نظارتینه یلدرمیش و فرانسین سفیرنه أمر گونده ربلره ک قایق قالدیرلمیش احمد وفیق پاشادا آراباسینی سباهه بویاتدیرمیش..

احمد وفیق پاشانیک بویله غریب و exentrique حاللرینه چوق یهردە تصادف ایدیلیر.

بورسادا والی اولاراق بولوندوغی و اوقافدا ناظرلیق ایدیکگی زمانلاردا عائد و اجرا آتله علاقه دار بعضی فقره لری داها واردر که سجه سینیه caractere گوسته رمه که بارایاجاغی ایچین ذکر ایتمه ک موافق اولور. اوقافدا ناظر ایکن عمارت لری گه زدر و فقرای ایچین پیشیریلن بهمه کله ری نفتیش ایدرمیش. بیرگون بیر عمارتده قوجا بیر قازان قاینادیغنی و نه اولدوغنی آگلاشیلما یان بیر بهمه ک پتیشدیگینی گورموش.. «اونه در؟» دیمیش «زبروا!..» دیمیشله ر. تعجبله باقمیش و بیر آز ایسته میش. بارماغینک اوجیله آلوب آغزیه گوتوره رکه طاتمیش. طاتسیر، طوزسیر معناسیر بیر بهمه ک اولدوغنی گوره رکه؛ «مبارک حقیقتاً زبرا ایش! بیر داها بوندان پیشیرمه ییگیز!» دیه عمارت لردن زیروایی قالدیرتمیشدر.

بورسادا والیک ایدیکگی زمان حکومت قوناغیندا اوتوردوغی بیرگون بیر اختیار قادین یانیه گله رکه: «باشام بنم آنادان قالما بیر گوموش ساعتیم واردی. یوق اولدی غائبی ایتدیم، چالدیردیم نیله مه بوروم. بگا دیدیلر که سنیک بیر تک گوزلیگک وارمیش. اونى طاقوب باقینجا غایب اولانی دا چالینانی دا گورور ایشیک! نه اولور شو بنم ساعتیمه بیر باق!» دیه یالوارمیش. احمد وفیق پاشا قادینه ساعتیک نه شکله اولدوغنی صورتوقدان صوگرا: «هایدی سن شیمدی گیت؛ آقشام اوزهری گل بنی گور!» دیمیش قادین گیتدیگدن صوگرا خدمتجیسینی چاغیروب اختیاریک ساعتیه بگزرر بیر ساعت آلوب گه تیرمه سینیه أمر ایتمیش. بیر آز صوگرا خدمتجی ساعتی گه تیرمیش، آقشامده قادین گلمیش. وفیق پاشا قادینه: «والده! باقدیم ساعتیکى بولدوم

اما بیر آز کوچ اولدی، چونکه سن اونى چالدیرمیشیک، غائب ایتمیشیک، فقط بوندان صوگرا دقت ایت بیر ده غائب ایدهرسه ک بولونماز چونکه بنم گوزلوگوم غائب اولانی ده گل چالینانی گورور!» دیمیش، قادینجاغیز دعا ایدهرکه ممتونیتله چیقوب گیتمیش. پاشانیک بو حرکتینی غریب گوره نلردن بری صورموش: «بو قاندار زحمتنه نه لزم واردی، قادینی صاوا ایدیکیز اولوریتهدی!» دیمیش.. وفیق پاشا گولهرکه اونیک سببی وار، بو صاف خلق بنم گوزلوگک چالینانی گوردوگینی دوبارسا تاثیرى بویوک اولور آللی آلمیش غروش ایچین بو کرامت قوتینی فدا ایتمه ک دوغرو اولماز!» جوانینی ویرمیشدر.

بورسادا بوالار آجیدیریورموش، بیرگون ولایتیک قاضیسی مکتوبچیسى و سائر ارکانیه جامعدن گلییورموش تلاشله یانیه گلمیشله ر: «باشام! بولوک ئوگونه بیر تره چیقدی.. قالدیرساق اهالینیک تعصیندهن قورقویوروز، بیراقساق بولی ده گیشدیرمه ک لازم گه لهجه ک!» دیمیشله ر. او هیچ سسینی چیقارمادان آئینده کی تسییحینی. چه کهره ک تره نیک اولدوغنی یه رده قادار گیتمیش و آللرینی آجارق دعایه باشلامیش، یانیندا کیلهریک هپسی دعایه اشتراک ایتمیشله ر، آللرینی بوزنه سورهرکه: «بوده نه نیک آدی نه در؟..» دیمیش.. «یورو دده!» در جوانینی ویرمیشله ر. یوکسک سسله اوچ کره: «یورو، آى دده!» دیه هایقیریش صوگرادا: «هایدی یورددی، گیتدی. بو مبارک تره سنی ده آباق! آئیندا بیراقمالیم، شویله بیر کناره گوتوره لیم!» دیه ایگیلوب بیر تاشینی آلمیش، اطرافیندا کی مأمورلار و کویولر هپ برابر آقشاماقدار چالیشاراق تره بی قلدیرمیشلار، بول عارضیه اوغرامادان گه چمیشدر.

وفیق پاشانیک بویله خلیقیک تعصینی تحریک ایتمه بهجه ک، اهالینیک پسیقولورسینه گوره حرکت ایدمه جه ک صورتده اداره سی واردی.

۱۲۹۳ تاریخینده آچیلان مجلس مبعوثانه رئیس اولان احمد وفیق پاشا ایکن دفعه ده باش وکیل، یعنی صدراعظم اولموشدی.

ئوزی سوزی دوغرو و آجیق اولدوغیندان بعضی کیمسه لریک خوشینه گیتمه زدی. (۱۳۰۸) تاریخینده شعبان آیینیک بیرهی ایکسینده ئولموشدر. روم ایلی حصارى مزارلیغینده مدفوندر.

عثمانیه به رجوع قیلینماسی نیتله مدون اشبو عجاله اصحاب همیتیک نظر لطفینه عرض اولوندی.

حقیقت حالده بو بالیگیز حالا لسان عثمانیده گهچهر اولان ترکی الاصل کلمه لر «اختری» کیبی حروف هجا صیراسیندا قید و معنالاری «قاموس» روشینده بیر أصله حواله قیلوب مجموعینیک تسوید شرحی مقامینه عثمانیده استعمالی جائز اولان عربی و فارسی الاصل کلمات مترادفه درج و اصطلاحات فنیه نیک ماعداسیندا تعبیرات مغلقه نیک تنقیحینه اقدام اولونوب گوباکلمات عثمانیه کاملاً ثبت و بعضی صرف تور کجه تعبیرات علاوه اولوندوقجا لسان عثمانیده مستعمل اولمادیقلارینا اشارت و فصاحتیک استعمال ایتدیکلری لغات بو صورتله تحدید و تنقیح اولوناراق عوامیک ده گیل بلکه خواصیک اصول اشتقاقی ضبط ایلمه لری تسهیل اولونماقلا معماره بیر دستور العمل جمع و تنظیم ایچین بول آچیلدی فقط لسان عثمانینیک قواعد اشتقاقیه سی بیر نبذه ظاهره چیقماق و أصله رجوع ایله املا لاری دوز له مک ایچین کلمه لریک تعریفاتی ئویله جه أصله حواله قیلیندی. زیرا جمله مشتقاتیک، بیر یه رده ایجازاً تعریفی معانی نیک و اضحاً استنباطینه کافی آلت اولور.

مرکباتدان ایکی یه رده بازیلانلار بالیگیز بیرینده شرح اولوندی ترکیده صیرا ایله بیر جنسده حرکه گلبرسه فقط ابکینجیسینیک اظهاری عادتی عربی رسم خطه اتباعاً جاری مثلاً باشقا، یایاغی، چوقور، یاناشماق یه رینه اختصاراً (یشقه، ییاغی، چقور، یناشمق) املاسی جائز بولوندوغوندان بونلاریک، بعضیسی ایکی یه رده گوستریلدی. لاکین تکثیر سواد خطادان اجتناباً چوغوندا بو تکلفندن واز گه لیبون بالیگیز کلمات أصلیه کتب قیلیندی، کلماتیک دوغرو اوقونولماسی ایچین (کاف) یگ انواعینه و (ضمه) علامتی اولان (واو) لاریک اجناسینه اشارت مخصوصه تاقیلوب رموزات جدولینده حرفی صیراسیندا تعریف اولوندی.

السنة ترکیده عن أصل «فتح مرقه» مفقود اولدوغوندان حالا فتحه ایله مثلاً «أل، ار، ارکن، ارگن، اتمک، بنسمه مک گلمه مک» کلمه لری اصلینده «ایل، ایر، ایرگن، اینمک، بنسمه مک و گلمه مک» تلفظ اولوندوغوندان

لسانه خدمتی و صنعتی.

لسانه خدمتی بالخاصه ترجمه ایتدیگی «مولیه» کایاتیندان «زورنکاح» «زوراکی طیب». «تارتوف» کیبی بعضی مضحکه لرله [comédie]، «بولغازی بهادرخان بن عرب محمدخان» دن تور کجه میزه نقل ایتدیگی «اوشال شجره ترکیه» کیبی قیمتدار اثر لرله ثابتدر.

هنوز تیاترونیک تکنیکی جهاری حقیله آکلاشیلامیش اولان بیر محیطده، غرب جریانی نیک یگی جانلار ماغا باشلادیگی بیر زماندا فرانسیز تاریخ ادبیاتینده مستثا بیر موقع شرف طوتان Moliere کیبی بیر مضحکه نویسیک اثر لرینی ترجمه اتمه ک صورتیه جانلی نمونه ویرمگه چالیشان احمد وفیق پاشانیک ادبیاته خدمتی بک آشکاردر.

بوندان ماعدا ایلک آچیلان دارالفنوندا اوقوندوغی «حمکت تاریخ» درس لری که بالاخره کتاب صورتینده طبع ایدلمیشدر - هم علم هم ده ادب جهته بیر بویوک خدمتدر.

احمد وفیق پاشا تیاتروی چوق سه وهردی شو اعتبار ایله ده کندی ئوز مملکتده بر نفیس صنعتیک جانلاروب بر له شمه سینی آرزو اتمیشدر.

رسمی لسانی ایله ترجمه لرینده کی ادبی دیلی آراسیندا خیلجه مهم بیر فرق گورولن احمد وفیق پاشانیک دیلنی اطرافلیجا آکلاماق اوزره ایکی لسانی آراسیندا بر افاده سی دیمه ک اولان و «لهجه عثمانی» عنوانلی لغت کتاینه «مقدمه» اولاراق یازدیگی شو پارچایی اوقویالم:

«لسان عثمانیده مستعمل عربی و فارسی الاصل لغت لر بوس بوتون استثنا اولوندوقده بالیگیز اورتادا متداول اصل لری ترکی و اجنبی اولان الفاظ عثمانیه نیک عربی و فارسیدن نقل و بعضاً قیلینی تبدیل اولوناراق صرف دیگر معاده اطلاق اولموش تعبیراتیک بالجمله ترتیب و تحدیدی واستادانیک استعمال اتمه دیکلری کلمات عربیه نیک منع تداولی صورتینده صحیح بلاغت

بونلار (بای مجوله) ایله یازیلان (الف) فصلینده و فصول سائرده ایکی شکله ضبط اولوندی.

قواعد صرفیه نیک، تحدید ابله دبکی ابواب و مشتقاتیک ذکر ی بی فائده اولماغلا بونلاردان معنای مخصوصی اولمایانلاریک و ترکی و عربی و فارسی کلمه لردن معنا ده گیشدیریلمه یه رکه ترکیب اولونان (ترتیبله مه ک، رصدلاماق، نظاملاماق، پردله مه ک، دسته له مه ک) کییی سوزلریک تفسیری مشقت زائده گوروندو گوندن اجمالیک (قاموس) قدار بویومه مه سی ایچین نیچه ییک اومقوله مشتقات صحیفه مساویندن طی اولونان بو صورته حجمی صغیر فوائدی کثیر بیر مختصریک تسویدینه بذل سعی مقدور ولسان آشیان خواصه اهدا قیلیندینی تکراراً اخطار اولونور. کلمات جزؤ نیده ألفظ ترکیه ایله شرح و تفسیر اولونور. انشا الله تعالی لسان عثمانیک وسعتی حد تعریفدن آرتیق ایسه ده ثنائیدان زیاده سی بو کتابه درج و حصه عاجزانه یه دوشمن مقداری جمع اولوندی.

بیر لسانیک و اهل همت جماعتینیک اتفاقیله مکمل لمت کتابنیک میدانیه کلمه سی بجه حال آل بیرلیگینه یاییلمه سینیه و بو کارخیره جهله قاریشماماسینا منوطدور. اگر ادبا اتفاق بیرله (فیحه مرققه) به دهخی بیر علامت مناسبه وضع ایدهلرسه رسم حرفیک آرتیق اکیسگی قلماز.

السنه ترکیه ده ائک مقدم منتشر اولان (اوغوز) شعبه سی تاتارستان و ترکستان بیر زمان بحر شرقیه ان مجارستانا قدار قاورایوب حالا (غز) لسانی دینیر، آنیک بگیسی (ترکمان) لسانی ایران و سوریه یی قاپلایوب انادولونه انیش مرور زمان ایله لهجه عثمانی یی تولید ایتمیشدر. (فرغانه) دان (هند) و دوغرو یاییلوب (خلاجی) لسانی (فغانه) قاریشمیشدر. اُسکی شعبه لردن (فیچاق) لسانی (خیوه) دن (سییر) و (غیرغیز) و (قومان) و (بولغار) کییی (قازان) اطرافینی استیلا ایتمیشدر. و (اویغور) دیلی (چین) طرفلاریندا (کاشغار) و دوغر یاییلوب آندان «یه دی بوز» تاریخلرینده چنگیزبان افوامی ترک و اسلامیه تحویل ابله دیکلرینده (چغتای) لسانی متولد اولوب «سکیز بوز» اعوامیندا زیاده شیوع بولموشدر. ایوم (اویغور) و (فیچاق) و (چغتای) کتابلاری «محبوب القلوب» تالیفی کییی گوزل اثرلری و خصوصاً «آلتی بوز» دن «سکیز

بوز» قدار میدانیه گلن «سلاجقه» ترکمانی و عثمانلو کتابلاری کثرته طبع اولونوب بونلاریک تبعیله لسانیزیک شعبه لرینیک اختلافاتی آکلاشیلما لیدر. همت الرجال قلع الجبال.

وفیق پاشانیک بو لسانی زمانی ارکاننیک دیل لرینه نظراً چوق آچیقدر. بعضی عربی و فارسی ترکیلری آراسیندا بیر چوق تور کچه ترکیلری واردر.

وفیق پاشا ساده لسانیک ساده لیگینه اهمیت ویرمه کله قالمیشدر. املا یی مشکل بیر حاله صوقان صائسیزلیکلری ده گورموش اومشکلیک اورتادان قالماسی ایچین چاره دوشونموش مثلاً مختلف (ضمه) لری اشارت ایتمه ک اوزره (واو) لارا مختلف اشارت لر قویماق تشبیه ده بولونموش و اوبله حرفلر دو گدورتیره ک لهجه عثمانیسی طبع ایتدیریمیشدر. بوده کندیسینیک دیل ایشلرله علاقه دار اولدوغینی گوسته ریر. لسانی حقیندا داها صریح بیر فکر آلماق ایچین نسخه لری کوچ آله گجه ن ترجمه لرینی گوزده ن گچیرمه ک موافق اولور.

۱۳۳۸ سنه سینده «مولیر» نیک اوچیز ییللیغی ژوبیلیه سی مناسبتیه، احمد وفیق پاشانیک تطبیق لرینده «مراقی» عنوانی یه سی تورک تیاتروسی صحنده گوسته رمیشدی. احمد وفیق پاشانیک بو تطبیقی اثرلری اوزمان ایچین چوق آچیق و ساده بیر دیله یازیمیشدی. «پنتی»، «ییلیگج قادیلار»، «زوراکی طیب»، «زور نکاحی» ناملارله تطبیق ایتدیگی قومهدیلاریک بیر قسمی بوگون ده صحنده سیر ایدیه یلر.

«زور نکاحی» تطبیقینی نمونه اولاراق، بورایا درج ایدیوروز:

زور نکاحی (*)

اشخاص .

پربری عوض آغا	کاتب مستجب چلبی
خواجه استاد ثانی	حکیم ثانی
خاندان بویوک آغا	اوغلو کوچوک آغا
قیزی زیبا خانم	ایکی چکانه قاریسی
باشالو خسرو بک	زیبا خانمک اوشاغی

- برنجی میجاس -

عوض آغا - بن شیمدی گلورم ها اوه ایوجہ باقیٹ، اطرافی گوزہ دیک،
اگر بیرسی پارا گنیرہ جک اولورسا چابوق بنی مستجب
چلبیدہ بولوک. یوق پارا ایستمگہ گلن اولورسا طشرہ
چقیدی، آقشامہ داق گلہ زدیو ویریک.

مستجب چلبی - اوخ! جانم نہ عاقلانہ تیبہ!
عوض آغا - های امان! مستجب چلبی نہ گوزہل راست گلدی، بن
سیزیک آباغیکزہ وار یوردوم.

مستجب چلبی - خیر اول! افندیم. نیچون زحمت بیورورسیکزہ؟
عوض آغا - آہ جانم مستجب چلبی! باشیمدہ بر درد وار، سیزہ آنی
آگلادوب طانیشیق ایدہ جگم. سزدن رجا ایدوبدہ بر
عقل اوگرہ جگم.

مستجب چلبی - افندیم باشیم اوستونہ نعم التصادف تمام بوراجقده آسودہ
صحت ایدہ ریز.

عوض آغا - ای جانم اولہ ایسہ بینیشلری چیقارالم. راحت سویلہ شلم.
بگا بیر باشلیجہ ایش تکلیف ایدیورلار دوستلارہ تانیسمازدان
ایشی گورمہ مسی بک ایدور.

(*) مولیرک Le Mariage Force عنوانی اثریندن نقل ایدیلشد.

مستجب چلبی - افندیم اش دوست ایچیندہ دعاچی بہ رغبت بیورمکزہ ممنون
اولدوم. جانیم منت، بگا هر نہ ایسہ افادہ بیورورکز
باقلم.

عوض آغا - اما جانیم مستجب چلبی، بشین سیزہ برشی یالوارایم. شو
بگا مدارا ایشیمہ سز، همان درونیکیزدہ کینی طوس طوغرو،
تاس تمام بگا اولدوغو گیبی سویلہ ییکز.

مستجب چلبی - افندیم مادامکہ بویلہ ایستک بیورورسیکز. آرتیق رای
عاجزانہ می عیان بیان سویلہ ریم.

عوض آغا - امان مستجب چلبی! دوستلغده سوزی ترتیمیزجہ سویلہ یی
وبرمہ مکندن دہ داها فنا، مذموم شی گورمہ مہم.

مستجب چلبی - اولہ در افندیم، حقیکز وار.

عوض آغا - آہ، زمانہ دہ اولہ خالص دوست نرہ دہ؟

مستجب چلبی - طوغریسی دہ بودر، سلطانیم!

عوض آغا - اولہ ایسہ قوزوم مستجب چلبی، بگا سوز ویریکز،
گو گلیکزہ گلنی دوغریجا ییلدیریکز.

مستجب چلبی - بکی افندیم، بوینمک بورجی اولسون. سیزہ سوز ویریم.
عوض آغا - اما جانیم مستجب چلبی اولادیکز باشی ایچون بر یمین
ایدیک، بر آند ایچیک.

مستجب چلبی - بک ایی افندیم، دوست عشقینا قسم اولسون. مراق ایتیم ییکز،
عقلیمک کسدیگینی دوغریجا سویلہ ریم. سیز همان ایشیکزی
آگلادیک بگا.

عوض آغا - ایکی گوزوم مستجب چلبی عیجا بن اولہ نسیم ناصل اولور
ایو ایدہ رمیم؟

مستجب چلبی - کیم، سیزمی؟

عوض آغا - اوز واحد بن کندیم اولہ نمک ایستہ ریم. بو گانه بیورورسیکز،
سیز نہ مناسب گورورسیکز؟

مستجب چلبی - افندیم، سیزدن ابتدا برشی سوراریم؛ بر گوشہ یی آکلماق

ایسته ریم، جواب و بریلوب مناب اولونا. سن شریفیگز عجا
نه صولاردادر؟

عوض آغا - بنیم می؟

مستجب چلبی - اوت افندیم، سیزیک سن شریفیگز؟

عوض آغا - ایمانیم نه یله بیم بن، اما گوچم قوتم هپ یربنده، حمد
اولسون بر اکسیگم یوق.

مستجب چلبی - افندیم تقریباً اولمازسا یله تخمینی اولسون سن شریفیگز
شویله یله مه زمیسیگز؟

عوض آغا - خابر جانیم بیلم. آدامک عقلی یاشینده می اولوریا؟ یش
لاقیردسی نه دیمک!

مستجب چلبی - افندیم بنده گیزه بر بیوریگز باقیم: شوایلک ابتدا بیز آشنا
اولدیمیزده سن شریفیگز نره لره بالغ اولوردی؟

عوض آغا - آم اوزمان یگرمی یش یاشینده وار بوغ ایديم.

مستجب چلبی - ای بروساده برابر قاچ سنه اوتوردوق؟

عوض آغا - سکز.

مستجب چلبی - اندان شامه گیدوب نه قادر گمزدیگز؟

عوض آغا - بدی ییل.

مستجب چلبی - ای صوگره مصره گچدیگیکرده؟

عوض آغا - یش بوچوق ییل قادر.

مستجب چلبی - بورایا عودتنگز نه قادر اولدی؟

عوض آغا - اللی ایکیده دوندوم.

مستجب چلبی - اللی ایکیدن آلتمش دورده ظنم اون ایکی سنه اولور.

بشده مصرده اون بهدی اولور. شامده بهدی دها ییگرمی

دورت ایدهر. سگزده بروسادا بیرلک اولدوغمز اوتوز

ایکی سنه ایدهر. ایلک القمز آوانینده اولان ییگرمی

یله ایشته اللی ایکی ایدهر. تاس تمام سن شریفیگز

گندی افراریگزله اللی ایکینجی و یاخود اللی اوچینجی

ساله واصل دیمکدر.

عوض آغا - کیم! کیم! بنمی؟ نه مناسبت! یا کلیشیکیز وار، بو
اولمایاق لاقیردی!

مستجب چلبی - ای افندیم، ایشته طوغرو حسابی میدانده، ایشته گندی

اقرار یگز! بناء علیه سزه دوستاه و خالصانه وعدیم

وقفینجاده پی وبرهیمکه تاهل یحی سیزیک اصلا خرجیگز

ده گندر. گنچلر یله بوکاری اوجوه دوشونمه دیکجه

طوتامالی. هله سیز یاشده اولان ذوات هیچ یانینا وارمالمی،

اصلا خیاله گیترمه ملی، چونکه ده لیلکک اُک بویوگی

ایولمگدر. دیمشله ایسه آرتیق اول ده لیلکی عقلانا جیمز

وقتده ایشله مک نه آشبری مجنونلق اولور و نه قادر

تایجا، ناروا گورولور. سیز تخیل بویور و گز. حاصلی بن

فکری می بو بابده صافلامام. سزه تمیزجه سوبله ریم. تاهلی

قورما گیزی ابدالاباد نصیحت اینهم. طوغروسی بو سغه

قادر آزاده دوروبده شیمیدن گرو اُک آغیر زنجیری

گدرده نه صالمقده سیزه گوله حکم کلیور.

عوض آغا - بنده سزه دیهیم کم اوله نمگی قوردومه، نیتلوب عزم ایندیم

قیز ایسته دیم، صانکه بدن نه گوله جک گلسون؟ یا آلاچیم

قیزی ییله گیز تعریفه هیچ بر قلماز.

مستجب چلبی - یا، اوله می افندیم؟ بو باشقا لاقیردی. سیز باگا اوله

دیمه دیگز سلطانیم.

عوض آغا - قیزی پک بگندیم، بچریم سهودی، گو کلم ایصندی

مستجب چلبی - به، گو کلمیزی ایصندی؟ آرتیق درون دلدهن مجتله ری

اولمش دیمک.

عوض آغا - یا مجتله ری اولدی! همده باباسیندان ایسته دیم.

مستجب چلبی - وای همان ایسته دیگزها!

عوض آغا - های های! سوزده وبردیم، بو آقشام نکاح اولاجاق.

مستجب چلبی - یا افندیم اوله می! ای آرتیق بنم بر دیه جگم یوق، همان

عقد ایدیور یگز، دوگونلر ایشمه باقیک افندیم.

عوض آغا

- یا ظاهر! بن ابتدگم نیتدن دونرمی بم! آ مستجب چلبی
بن اولنمگدن فراغت ایدم جک قبایله می آدام؟ یاش بخشی
بر یانه قالسون: بزیم ایشیک اصلنه باقالم. اوتوز یاشینده
اولانلاری بنم گبی تروتازه گورورمبکیز؟ بنیم قادار
گوحی می وار؟ وجودیمک تندرستلگی می، حرکتی می
اولکیندن آزالدی؟ یوقسا یورویوب، قوشمغه بنده مجال می
یوق؟ آرابایمی احتیاجم وار؟ دستکریه می منت؟ دیشلریم می
تمام ده گل، باقیگیز، یوقسا گونده اوچ کره طعاممده می
قصور ایدرم؟ عجباً بنیم گبی بر کیسمده بویه دیمیرمده
وارمی؟ جانم باقیگیز! اوه! اوف! اوهو! هم! نه
یویورورسیگیز؟

مستجب چلبی - جانم ائندیم! حقیگیز وار بن یاگلش وارمیشیم. انسان
بويا، خطا اولور. سبز همان اصابت یویورورسیگیز. اولنوب
دوگونلر بایک.

عوض آغا

- اولیسی گوگلم ایسته مزدی اما شیمدی قوی سیلر وار که
اولنمگی اقتضا ایدی. بر گوزمل اهلهم اولوب باکا باقار،
خدمتمه پروانه گیبی دونه، یورولسام اوغوشدورور، آرقامی
اوغوشدورور، آرقامی قاشور، اما بو ذوقلردن باشقا شونی
قورویورم که بویه بکار قالسام بیزیم سالامز دنیا دن
کسیلور؟ عوضلر خاندانی سونهر حالبو که او بارق
اولورسام ایش باشقا دورلو سوکر. اطرافیمده بنده
چیقا بر طاقیم کوچیک مخلوقلار یتیشوب نفسیمی آنلرده
آینا گیبی گورورورم، گویا آنلاریک وجودینده بینه گندیم
یاشایم! او نه صفادر که او مینی مینی چهرلر آلمانیک
یارسی گیبی باکا بکزه رلر. اولیکده ایچینده خار گور
ایده رلر. بن گلدبگمده: «بابا! بابا! دیو باکا طیرمانوب
اوموزوما چیقارلار. آمان شیمدی بیه دیدیگم اولمش گبی

بش آلتیسی ده اطرافیمده دونه، دولاشیر صانوبده
حظلنیورورم.

مستجب چلبی - واقعا ائندیم، بوندان لذتلی بر شی یوقدور همان اولنمکه
باقیک.

عوض آغا - یا گرچکدنمی باکا بو او گودی ایدرسیگیز؟

مستجب چلبی - ظاهر ائندیم، بوندان آبی نه اولایلیر؟

عوض آغا - بنده گرچکدن ممنون اولورورم. سبز خالص دوست گیبی
باکا او گود ویردیگیگیزی آ کلاریم.

مستجب چلبی - ای ائندیم! آلاجاغیکیز کیمدر؟

عوض آغا - زیبا خانم.

مستجب چلبی - شو ظریفه، یوصما زیبا خانمی؟

عوض آغا - اوه.

مستجب چلبی - قنی شومچسبز، قیلنجسبز گزمه ز کوچوک آغانیک
همشیره سی می؟

عوض آغا - تا گندیسی.

مستجب چلبی - ماشاءالله قیرق بر کره! نعوذ بالله!

عوض آغا - نه یویورورسیگیز؟

مستجب چلبی - آمان ائندیم، بولونماز کلیر چاپوجاق طورما یوب دو گونی
ایدیک.

عوض آغا - آنی بگندیگمه آبی ایتهمیش می بم؟

مستجب چلبی - نه دیمک ائندیم، بونه مناسب اولنمک اولاجاق، همان
عجله طوتوگیز.

عوض آغا - گوزوم نوری مستجب چلبی! سوزوگیز بنی ممنون ایدرم،
رای ویرمکه همگیزدن متشکریم. لطفیگیزدان محجوبم،
آقشام سیزی جمعیه دعوت ایدرم.

مستجب چلبی - قصور ایتهم کلیریم ائندیم. بر واروب تمیزجه گینه می،
ولیمه گزه حرمت اولسون.

عوض آغا - صفا گلدبگیز سلطانیم!

مستجب چلبی - بوبوك آغانىڭ گنج قىزى: زىباخانم ابلە حاجى عوض آغا!
باش اللى اوچە بالغ! واه گىدى خىرلى ايش، واه! ھى
گىدى عاقلانە تاهل! (ھم گىدەر، ھم تىكرار ايدەر.)
عوض آغا - بو بىر خىرلى نكاحدر، ھر كسە فرج و بىر يور، كىمە
سويلەسەم گوليور. اوح نە موطلو آدم مشيم، ايشتە
بوڭا چوق حظ ايتىدىم.

ايكىنجى مجلس.

زىبا خانم - اوغلان اوڭنە باق. اويلە سفتوب اوبناما اتكىمى گوزەل
قالدىر.

عوض آغا - امان! ايشتە گوڭلىڭك صاحى گلييور! بونە ملاح،
نە لطافت، امان نە رفتار، نە اندام بوڭا گوزى ايلشوب دە
أولمىكە يلىتمىندە عىبا آدميدىر؟ اوغورلار اولسون، سلطانم!
تشرىفلر بويلە نەرەپە؟ اى عشوہ بازىم! آ سوگىلى نشانلوسنىڭ
عزىز ياووقلوسى

زىبا خانم - شونى بونى آلمانغا چىقىدىم.

عوض آغا - آ دلبر رغانم! يىزە سڭا و بڭا بوندان صوڭرا! نە
سادىدر كە تكليف و تكلفسىز بر بردە اولاجاغىز. بىم
حلالم اولاجاقسىڭ، آ! او گوزەلم سىحار گوزجگىزلر!
آ! او كوچوچك دلفروز بورونچىغرا اوطانلى دوداقلار.
اودلاشوب قولاقلار، باق شو كوچوچك قان چكەيە! باق
شو ترنج مەيە! باق شو... آ! افىدىم! سنى
سەومەن سڭا قربان اولسون! اى بڭا واردىڭىڭا
خوشالنامانورمىڭ، آجگىرىم فرحى؟

زىبا خانم - ايتانىڭز آغا كە پت ممنون اولدىم. زىرا بابامىڭ
سرتلىگى بى شىمدى يە دە گىن دىنانڭ اڭ چكىلمەز
صىقىتى سىندە دوتىدى. بىلمەم، نىچە زماندر امان زمان

يورەمەسىندىن، بىر نفس آلدېرماماسىندان جانمە طق
ايتىدى. صبرىم چاك اولدى و اذاو جفايە بندە مجال
و تحمل قالمايدى. آنىڭ الىندە باغلى اسير قالدېغىمدان
آرتىق مضطرب اولوب بوز كره آرزو ايتىدىم كە اذندن
بى قورتاروب بر اړە وىزە، بندە كىندى دىلە گىملە ھر
يىلدىگىمى باپماغا مقتدر اولايىم، انى قونى جواندىقمە طوبايىم.
ھامە حمد اولسون، سىز بو مرامە وسيلە اولوب چىقا گلدېڭىز.
بوندان كىرو آنجاق صفا. و ذوق ايتىمگە، اڭلىنچە
آرامغا حاضرلا بىروروم. غەدىم اولسون كە، گىچىمىڭ
اىامىڭ آچىسىنى چىقارايىم. سىز اديب و ظريف آدمسىڭىز.
باشايوب خوش گىچىنىڭ نەدر بلىرسىڭىز. بىرلىگىمە حسن
زندە گانى ايدە جگمەز شەيە ايتەم. سىز، اويلە قارىلارنى
اومماچى كىيى تەھادە قاپانماسىنى قوران قوجالاردان اولمازسىڭىز،
دوغروسى اقرار ايدەيم، بىن اويلە زورى چكەمەم بر
لحظە يالىڭىز قالسام، بر تاسا، بر قساوت باسار كە
آڭلاتامام. بىن قونوشمايى، اوبونى، جمعىتلىرى، ضياقتلىرى،
سىرلىرى حاصلى اڭلىنچەلىرى بوتون سەوۈرىم، عارفە تعريف
حاجت دە گلدەر. سىز بىم مزاجمە بر عىالە ماللىك
اولماقدان ائتە شاد اولورسىڭىز، ھىچ نزاعمىز، دىدى
قودىمىز اولماز. سىزىڭ بر ايشىڭىزە قارشوب مانع
اولمام، سىزدە اومارام بڭا چىراز گلىمىزسىڭىز. زىرا
بىم عقلىمىغا ايكى طرفدە مساعىدە اولمالى. بر آدمىڭ
بىرىنە واروبدە انى قىزدىروب كو كرىتمىكە اوغراشمالمى.
ھلە بىز ايكىمىز دىنا حالىنى يىلنر اىزىنچە كىدەرىز.
مماشات و مدارايى االدىن قومىز. بىنمىزە و سوسە قىصقانچ
گىروب دە كدورت ابراى ايتەمىز. بىم صداقتىمەن
امىن اولماق سىزە كافىدر. بىم سىزلەرە ائىتىم وافى.

هله گورورسیگیز.. آجانم آغا؟ سیزه نه اولویور؟
چهره گیز بوزولدی بر حال اولدی.

عوض آغا - باشیمه بخار چقبوردی، بیلیم نه حال اولدی؟
زیبا خانم - بوگونلرده چوق کیشی به اولا غاندير. اما دوگونمزده
صوگراگیچر. خدایه امانت، بن گیدهیم. شو آرقامداکی
بیرتیلری آتماق ایچین آدامجا آثواب پیدالاماغا جان
آنیورم. بورادن طوغرو چارشویه واروب لازم اولان
اشیایی آلور اصنافی سیزه گوندهریریم.

مستجب چلبی - وای عوض آغا! سیزی حالا بورادا بولدیمه ممنون اولدوم.
بر قوبومجی به راست گلدیم. سیزیک زوجه گیزه هدیه
ایتمک ایچین بر بوزوک آرادینگیزی ایشتمیش، سیزه
توصیه ایتمه می پک رجا ایتدی. آندا بی نظیر بر
آلماس وار ایش ائندیم.

عوض آغا - آجانم، شیمدی نه حاجت عجله سی یوقدور یا!
مستجب چلبی - ناصل عجله سی یوقدور. بو نه دیمک سلطانیم! اظهار
ایتدیگیز شتاب و رغبت نه اولدی، میل تمام و اشتها
نیجه اولدی؟

عوض آغا - امان مستجب چلبی! ابولتمک خصوصینده بگا شیمدیجک
بعض اینجه و سوسه نر عارض اولدی. ایش ایلری
وارمازدان شونی کو کیندن بر آراشدروب قاریشدیرماق،
اوته سینی، بریسینی فکر ایتمک ایسنه ریم، برده دون گیجه
دوش گوردوم، شیمدی خاطریمه گلدی. آنیک تعبیرینی
ایسنه ریم. سیز بلورسیگیز که، رؤیاغیک آینه سیدر، باشیمزه
گله جک شیلرک هپسی آندا کشف اولونور. بن گویا
بر گمیده ایمیشم. ده گیزده قایناوب گو که چیقار.
دالالاریک چیرنئیسيله گویا بن...

مستجب چلبی - امان ائندی، بر مانع وار. شیمدی لیک سیزی دیکلیمه
رؤیا تعبیرنده هیچ سررشته یوقدور. تاهل مباحثه سینه

گلینجه: سیزیک حکیم و ادب ایکی قونشوگیز وار.
ایسته دیگیز قادار مباحثه کیریشورار.

مذهب حکیمانه لری متغیر اولدیندن اولاریک مختلف
و متیان رألرینی سیز مطالعه ایدیه یلیرسیگیز. بنده گز همان
مرخص اولایم. خدایه امانت ائندیم!

عوض آغا - حتی واردره وارایم بر آرشو حکیملره قونشوب مشورت
ایدهیم بولوندیغم مراقدان قورتولوب تردد ده قالایم،

اوچونجی مجلس

استاد ثانی - (گلدیگی بره دونوب خطاب ایدر) هایدی دوستم!
هایدی ییقیل. سن بیر بی ادب سیک. آداب مباحثه دن بی
خبر، حدیقه هنرده بی ثمر بیر جاهل سیک. اوپله اجهل
سیک که جاهل لرینی تجبیل ایدره. بلکه بیر اجهل سیک که
بیضه بر و معارفدن تعزیز و تقریع ایله طرد و تبعیده
مستحق بیر دربرسیک!

عوض آغا - ها ایسته تمام!.. حکیملرک بیرسی گلدی.

استاد ثانی - نه ودهت سکا براهین قویه ایله اثبات ایدرهیم که، سکا
حکیم الحکما مولانا ارستطالیس ایله و بوتون ممکن و
متصور اولان انواع قضایا و برایا و قیاسات و اشکال
ایله و منطق یون ائندیلریمزیک آرای مقنعه منفقه سیله گون
کیبی ظاهر و عیان ایدره مکه سن بر جاهل سیک،
اجهلسیک، مجاهل و متجاهل و مستجهل سیک، ای بیخبر!

عوض آغا - بس بللی بیرسیله غوغا نزاع ایش اول. ائندیم بن...

استاد ثانی - سنی متجاسر! سنی متکاسر! سن مباحثه قاریشورسیک، مقایسه
گیریشورسیک ده حالا عقل و قیاسیک اساسی و اصولینی
بیله زسیک، آمتکامل! ای احمق من غیطان. ای اظلم من
حظلم الکملان!

- عوض آغا - داريلميش، حدتیندن گوزینی دومان بوروموش، بنی گورمه سینه مانع اولونور. أفندیم باهو! بن..
- استاد ثانی - ممالك وسیعہ حکمت و فیافی فسیحہ فلسفیت ده سنیك بو قیاسیک سرتاسر مردود اولورآ، نادان! قبیح و فضیح! طریح!
- عوض آغا - بك داريلميشلار که گوزلری قارارمیش. باهو أفندیم! باق سگا. أفندیم. بن...
- استاد ثانی - ای غریق یم ضلال! ای مضلسم سفته و خیال! اصم و ابکم و اعما، ضربر، جریر، شریر وادی فنا! ای کریمه افغنسر!
- عوض آغا - أفندیم خواجه حکیم مبارک آلریگزى اویرم.
- استاد ثانی - بر خوردار اول قونشو!
- عوض آغا - عجباً أفندیم سیزه...
- استاد ثانی - اوت! بو ابتدگک بولسیر سوز نه در بیلورمیک؟ بو بر قضیه بطلاندرها! ایشته بو قادار!
- عوض آغا - بن افندیم سیزه...
- استاد ثانی - کبراک باطل، صفراک عاطل تیجهک قاتل ایشته بو قادار.
- عوض آغا - بن سیزه...
- استاد ثانی - چاتلاریم، سینه باتلاطیریمده بینه دیدیگیکی تسلیم ایتمه آ بولجنش! قولمی ده مرکبمک صوک قطره سی اراقه اولونجایه قدر ادعادن دورمام. ایشته بو قادار.
- عوض آغا - اولورمیکه سیزه...
- استاد ثانی - اوت! اوت! سوزیمی اثبات و اقامه ایدهریم. بالایادی الارجال بالمنجر و المنقر والجنکال ایشته بوقادار!
- عوض آغا - باهو، خواجه ارسطانیس! نه اولدی؟ بویله دارغینلغه نه باعث اولدی، بیهلم.
- استاد ثانی - آه، آه! بر یوزونده اُک فراقلو و بلکه اُک حقلو بر مطلبه که باعث حدت و غضب اولمشدور.

- عوض آغا - جانم بك گوزدل امانه اولدی؟
- استاد ثانی - داها نه اولاجاق! آ اخوان باصفا! جاهلک پیری بر قضیه باطله اقامه سینه قالقشیدی. و بر قضیه که هم مدهش، هم مهیت، هم مضط، هم مستکرده، هم مبرا!
- عوض آغا - یا اولدمی! ای عجباً نه ایدی؟ نه دیدی؟
- استاد ثانی - آ عوض آغا! زمانه ده هر بیرشی زیروزبر، کیشی کیشیدن بیخبر، هپ گیرودار و کروجرا! عالم عموماً ضالته دوشدی، زیردستان بغی و عصیان انهماکله بر در حکمران زیردست پر آزار! کمسنه ده پروا قلمادی، طغیان عالمیان دهشت آمیز. تصدیات جهان فته انکیز! ناظم نظام امور جمهور و قاصرلجام اهل شروشور مقامه منصوب بولنان ضبطان بلده و حاکمان اولکه چیلریندن اولسونلر و غصه دن جانلارینی هدره و برسونلر که بو چکیلمه زذلته و هضم اولماز شقاوته رضا و بربرلر، بر آن مساعده و زجرو تشکیلدن طرفه العین مسامحه ایدهرلر!
- عوض آغا - امان أفندیم نه اولدی؟
- استاد ثانی - داها نه اولاجاق ای یاران باوفا! انسانیت اُلدن گیتدی، بشریت حیوانیتدن قالماز اولدی. حیا قالمادی، بیتدی. بو بر قبیح کار ده گلمی؟ بو انتقام سمائی و غضب لدنی دعوت ایتمه زمی؟ اوستمزه ظلم یاغمازمی؟ جانلر دایانوب عقللر طاقت و تحمل گه تیربرمی که علناً جرئت ابدوب علی الملاکلاهاک هیئتی دیسونلر!
- عوض آغا - ناصل! ناصل! امان ناصل!
- استاد ثانی - یا... کلاهیك هیئتی دیسونلر. ظالملر اوتانماسونلر! چکیمه سونلر! بن چند دفعه بلکه داها زیاده ادعا و اثبات ایتهدیم می که کلاهیك صورتی دیملی ولا کلاهیك هیئتی، زرا هیئت ایله صورت تعبیرلرینک میانینده شو فرق جاریدر که، هیئت اجسام ذوی الارواحیک تشککل ظاهری

و خارجی سینه و صورت، اجسام بی ارواحی تشکلات
ظاهرة معینه سینه اطلاق اولونور. ایمی کلاه بر جسم
غیر لطیف بی روحدر! اولیه ایه کلاهیک صورتی
دیمهلی، هیتی دیمهلی (گلدیگی طرفه خطاب ایدر)
یا، آ ابله بی اذعان! خطاب شایکدن اولمایان مدبر کا
کوان! بویه سوله مہلی. استادیمز ارستطالیسک کمیت و
کیفیت باندہ محض بو تعبیر ایلہ تعریفی مصرحدر.

عوض آغا - یا! بومی میش! بن ایه جهان ایدن گیتدی صاندم. اُندیم
خواجہم، سیز بونی اُفکار ایدنمہ ییگز بن...

استاد ثانی - بر حدت آلدیکہ، حواسمی غیب ایدیوروم، کندی می
بیلمہ میوروم. باصرہ نرہ دہ؟ شامہ نہ اولدی؟ سامعہ نیجہ در؟
آہ ذاتہ! آہ لامسہ! سنی بی مروت بی انصاف! اُچل من
فی الارض! اشم من برض!

عوض آغا - امان اُندیم لطف ایلکیز، کندیگزہ کلکیز یورگیگزہ
یازیق دہ گلمی؟ بن سیزہ...

استاد ثانی - خیث! باگا بیر بویه بطلانی ادعا ایتک حکیم ارستطالیسک
حکم ایتدیگی بر مادہ دہ اظهار و اصرار و عناددر.

عوض آغا - خواجہم سیز حقلوسیکیز، او خلط ایدر. بن سیزہ...

استاد ثانی - اما حکم قطعی محض ایلہ حل و فصل و حسم ایتدیگی
بر مادہ دہ...

عوض آغا - آجانم حقگزار! او بللی شی. (بو دخی طشرہ به خطاب ایلہ)

نہوت خواجہ حقلی در. سن بر احمق، ارذل حریفیک،
او قور بازار خواجہ ایلہ مناقشہ به، مباحثہ به قلعہ شیرسیک.
سنی گیدی سنی! ایشته بو ایش اولدی، حریف حالینی
گوردی. شیمدی رجا ایدریم: بنی ذیکنہ ییگز: بر ایشہ
متردد قالدیم، سیزدن بر نصیحت آلمغا گلیرم. ایولنمگی.
اُیمہ بر قادین آلماغی قوردوم. خاتون گوزل، رعنا پک دہ
بگندیم. بگا وارماسینی ایستہر. باباسیدہ راضی اولوب

ویریور. اما شوہانی معلوم اولان... قضیہ دہن قورقویوروم
و بنی اور کوتدیلر... بو بیر بلاد رکہ کیمنہ آجیوب
واہ دیمہز. سیز حکیم، فیلسوفسیگز. بگا فکر ییگز
ییلدیریک. بو ایشدہ رأییگز نہ در؟

استاد ثانی - نہوت، کلاهیک شکل تعبیری تصدیق ایتمگدن ایشہ
الخلاقی العالم الطبیعہ جائز قضیہ مؤلمہ سینی تسلیم ایدریم.
با خود کندی بر احمق اولدیم اعراف ایلہ ریم.

عوض آغا - جانی جیتسین بویه حکیمیک! آخواجہ اُندی، آ او قومش،
آدمی بر آز دیگلہ! باق سیزہ بر ساعتدر سوز دانیشیور.
سیزدہ هیچ جواب یوق.

استاد ثانی - امان عفو ایلہ آغا. ذهنیمی بر غیظ، بر غضب
بورودی.

عوض آغا - ای اُندی، اونی آرتیق برافوٹ. بیر آزادانی دیگلہ ییک.

استاد ثانی - پکی نہ دیبہ جگسیگز باقیم. ہمدہ نہ لسان قولانا جاقسیگز؟

عوض آغا - نہ، لسانمی؟

استاد ثانی - نہوت، یعنی نہ دیللہ سوله شہ جگسیگز؟

عوض آغا - بافیگدی نہ دیللہ ایش! نہ دیل اولاجاق، ایشته آغزیمدا کی
دیل. قومشونیک کینی قولانا جاق دہ گلم یا.

استاد ثانی - جانم اولیه دہ گل. نہ لسان، یعنی نہ لغت، هانکی لہجہ
عربیجامی سوله به جگسیگز؟

عوض آغا - خایر!

استاد ثانی - فارسی می؟

عوض آغا - خایر!

استاد ثانی - عبرانی می؟

عوض آغا - خایر!

استاد ثانی - سریانی؟

عوض آغا - خایر!

استاد ثانی - یونانی؟

عوض آغا -

- خایر!

استاد ثانی -

- لائینی؟

عوض آغا -

- خایر!

استاد ثانی -

- فرانسیز جا می؟

عوض آغا -

- خایر!

استاد ثانی -

- انگلیز چه می؟

عوض آغا -

- خایر!

استاد ثانی -

- نمسیجه، ایتالیانجا، رومجه، ارمنیجه، هندوچه؟

عوض آغا -

- خایر جانم! خایر! خایر! اشته تور کچه سوبله شیوروز یا .

تور کچه سوبله ریم .

استاد ثانی -

- ای بکی تور کچه اولسون جانم . چونکه تور کچه سوبله

جگسیک، بری طرفه کیچ . زیرا بو قولاق السنه قدیمه

و علمیه به مخصوصدر . او بر قولاق، السنه عادیه و زبان

مادرزادیه معین در .

عوض آغا -

- اوبله یسه چاندیق . امان بو آداملاریک تکلفی! بونلاریک یانیندا

بیگ رسم و تشریفات سایمالی .

استاد ثانی -

- نه ایسته یورسیگنر بوبوروک باقیم .

عوض آغا -

- افندیم بر مشکلم وار، اونی دانیشاجیم .

استاد ثانی -

- ها! ها! یلندیم البته بیر مشکل حکمت مسئله سی در .

عوض آغا -

- خایر افندیم، بن؟

استاد ثانی -

- آگلادیم جوهر ایله عرض ذات - ینده تعبیرات مترادفه میدر،

مشتمل میدر؟ آنی بیلیک ایسته رسیگنر .

عوض آغا -

- خایر او ده گیل . بن . . .

استاد ثانی -

- خی . . . یلندیم! منطق فن می در بوقسا علم میدر؟ بونی

صوراج قسیگنر .

عوض آغا -

- خایر! ای افندیم بن . . .

استاد ثانی -

- ها . . . یلندیم . منطقیک موضوعی اعمال ثلثه ذهنیه میدر

بوقسا یالیکنر ثلثه اعمال مبحوئه عنهامیدر؟ بوراسنی

آگلایاجاقسیگنر .

عوض آغا -

- یوق . . . بن

استاد ثانی -

- یلندیم، یلندیم . عقول عشره بی قارشیدیراجاقسیگنر .

عوض آغا -

- یوق، یوق جانم، بنده گز . . .

استاد ثانی -

- تیجه قیاسیک اصلیندن میدر، فرعیمیدر؟ بوراسنی . . .

عوض آغا -

- آخ یوق، بن سیزه . . .

استاد ثانی -

- خیر محض استعداد دانمی، بوقسا ادراک دانمی؟

عوض آغا -

- اوف ده گل او، بن . .

استاد ثانی -

- حسنت غایات ایله متناسبی بوقسا ده گمی؟

عوض آغا -

- ده گل اشته، ده گل . . .

استاد ثانی -

- غایت بزه وجود محضیله می، بوقسا وجوب غرضی ایله می

مؤثر اولور؟

عوض آغا -

- ده گل، ده گل، اوده ده گل! تاگری لایغوگی

ویرسون، ده گل!

استاد ثانی -

- یا نه در، گوزوم سوبله سکا! ذهنیکده کینی بن نه یله می،

مرامیکی بیان ایشهک یا!

عوض آغا -

- آخواجهم سوبله نه جگم اما، سیز دیکلمه ملی سیگنر که معلوم

اولسون . دییه جگم ایش شودر که: بن ابولتمک ایسته ریم،

خاتون گوزمل (ایکسی بردن سوبله) رعنا . بک ده بگندیم،

باباسیندان ایسته دیم، قورقاریم که .

استاد ثانی -

- نطق انسانه افکارینی بیان ایچین اعطا اولونمش در . و افکار،

اشیانیک تصورلری اوندیقی مثللو: کلمات دخی بزیم افکاریمز

رسم و تشکیلی اولماقدان نشی . . . (عوض خواجه نیک

آغزینی تکرار، تکرار دوتر) آنجاق بو تصاویر دیگر

تصویرلردن شو جهتله مبابن و متغایردر که، دیگر تصویرلر

هر زماندا، هر مکاندا اصل لریندان مفترق و منفرد اولوب

حال بو که تصویر کلام اصلینی جامع و حاوی . . . چونکه

حقیقتده بو تصویر اصل فکریک بر علامت ظاهره ایله

محض بر ابرازی دیمک اولور . بناء علی هذا ذهنلرنده

حسن نظام ایله تفکر ایدنلریک هپ حسن نطق و ابلاغ النظام
ایله سوبله مهلری اشبو مناسبتیک مقتضیات مسلمه سینده ندر. ایشته
سیزده فکر یگزى کلامیگزله همان بیان بوبوروک که کلام
علائم و وسائلیک اڭ فصیح و بلیغ و مبلغیدر ..

عوض آغا

- لعنت اوغروسیز گوه زه!

استاد ثانی

- الکلام صفت المتکلم . نموت کلام روحک آلت لامسه سی و نظر
تحقیق استقصا سیدر. کلام، ترجمان قلب و عکس خواص
روح و وجدان! نموت! کلام، بر مرأت صادقدر که
افرادک سرائر مکتونه سینبی صافیجه بزه ناطقدرد. ای.. مادام که
تفکر و تکلم خاصه لری مجتمعا سنده واقع و متوازی
بولونمشدر، نطقی استعجال ایله افکار یگزى بگا بیان ایتمکدن
امتناعیک نه دن ناشی مترتب اولمشدر؟

عوض آغا

- ایشته اولبه ایدیوروم. همدد داها سوبله یه جگیم، اما خواجه
دیگلمیورسیگز.

استاد ثانی

- دیگلمیم همان سوبله.

عوض آغا

- ایشته خواجه افندی، دیورم که..

استاد ثانی

- اما قیضا طوت، خیر الکلام مائل و دل.

عوض آغا

- نموت...

استاد ثانی

- تطویل کلامه، اطنابه دوشمکدن اجتناب ابله ها!

عوض آغا

- نموت، بن..

استاد ثانی

- نطقیک بر ضرب مثل حمیری کیبی صورتده موجز، معناده
دراز کس.

عوض آغا

- بن سیزه..

استاد ثانی

- اولبه دورودراز تطویل دن سوزی دورا دور اطله ده دن
احتراز ایله ها!

(عوض آغا بردن طاش آلوب خواجه به آثار.)

وای! بیان حال و افاده فی الحال ایدمک برده داریلور-
میسیک! سنده بر سرسم باو بالسیک، بگا کلاهک هیئت

دیلمه لی دیو دعوا ایدن بی ادب کستاخ دان بدتر و بر
تر بر اتر دربورسیک! سگا هر تصادف و اتفاقد و هر
مجلس مباحثه و شقاقد دلائل مقعه و بر آهین شافی مسکته
و قضایای قضیه قاطعه ایله ثبات ایددریم که سن ماضی ده
بر باطل بطل، جاهل میحوال مسخره سیک و مستقبله ده
مسخره اولاجاقسیک. بن ایسه اوتده نبری و بوندان صوگرا
فقیه فقیرین نقل و عقل، خواجه استد ثانی، مردبا کمال
هوس کافی.. آدم بادرایت و لیاقت شافی..

عوض آغا

- آمان نه گوه زه، نه باطلاق کوروک!

استاد ثانی

- انسان کامل فی کل العلوم الاله و العالیه، غوث و اصل
و الحکمیة و انطبیعه و السیاسة.

عوض آغا

- داها سوبله، داها سوبله!

استاد ثانی

- (ساعدان حولا بورده لا گلیز گیددر) کافه اصول و فصول ده
علامه علما؛ قاطبه نصوص و فصوص ده غبطه کمالین ادبا!
باهر و فخر، متبخر تاریخ و ادبیات.. فرزانه میدان نحو
و شعر؛ عالم فنون بحث و نجم و طب و جفر؛ پهلوان
و غای ریاضی و رصد.. غواص متجاسر، تشریح کیمیا و
سیمیا و مومیاء، قارع مفرغ ابواب و مکنونات و
غیب خفایا..

عوض آغا

- خلقی دیگلمه ز بوبله بر حکیم جهنمه! اما بگا دیمشردی که
او خواجه ارستطاليس بر یاراماز گوه زه در دیور. باری
وارایم او بیرینی بولایم. بلکه او داها ملایم عقلو، داها
کامل وقور اوللا. باهو! دق! دق! باهو!

دوردنجی مجلس.

حکیم ثانی

- خیر اوله، عوض آغا! امر گز نه در؟

عوض آغا

- اقدام، خواجهم، شیخم، عزیزیم، بر ایشجگرم وار،
سزدن دانشوب بر عقل او گرنمک ایسترم. سزگده رأیگزى
دیلم. انک ایچون کلدیم. او! نه اعلا؟ بو آدمی دیگله یور.

- حکیم ثنائی** - عوض آغا، بو تعبیر گزی و اشبو وعظ تقریر گزی رجا ایدرم، تغییر ایله سیگنر: زیرا بزم طریق فلاسفده قضیه قطعیه نفوذهنی منع ایدرز. هر شیئه اشتباه ایله تردد میاتند، بیان ایتیمگی تعین و حکم ترددده تعویق ایتیمگی تعلیم ایدرز. بو سببه سز، ائک ایچون کلدیم جمله سندن حکم و قطعی قمع ایدوبده کلدیم دیمه مه لی، سانورم که کلامشم دیمه لی سیگنر.
- عوض آغا** - ناصل سانورم که؟
- حکیم ثنائی** - اوت
- عوض آغا** - بافیکدی البته سانورم که یا! صانامده نه خلط ایدرم. ایشته میداندیم، کلدیم گیتدی.
- حکیم ثنائی** - بوراسی نتیجه ضروریه حکمیه دکلدر.
- عوض آغا** - بو نه دیمک جانم! ایشته بن بورایه کلدیم. بو صحیح وافع دکلمی!
- حکیم ثنائی** - خایر، مشکو کدر: زیرا بز هر شیئه اشتباه اوزره اولمالی بز
- عوض آغا** - جانم، بن بوراده دگلمی؟ سز بگاسوز سوبله مه یورمیسگنر؟
- حکیم ثنائی** - نظریه اولیه گلیور که سز بوراده سگنر، و ظن ایدرم که سز کله سوبله شیبورم اما بونلرده حقیقت مطابقا بالحکمه ثابت اوله ماز. بلکه اولیه جهده کلدر. بن تحاشی ایدرم، تجاهل ایدرم متردد قالبرم.
- عوض آغا** - بزى استنزا ایدیورسگنر مسخره به آلییورسگنر. ایشته بن ایشته باس باباغی سز، کندیکز بونک سانورم که سی بوق، تجاهلی تغافل بوق. اما اویونجاقدن فراغت کلیک، رجا ایدرم. شو ایشمی سوبله لم. بنم بورایه کلیشم، سزه اولنه جکمی سوبله مک ایچوندر.
- حکیم ثنائی** - نه بیلیم؟
- عوض آغا** - ایشته سوبله بورم یا.
- حکیم ثنائی** - اوله بیلر!
- عوض آغا** - آلاختم قیز گوزهل، گنج، قیوراق.

- حکیم ثنائی** - آه محال ده گیل.
- عوض آغا** - اوله نوبده آنی آلسام اییم ایدرم بوقسا فامی ایدرم؟
- حکیم ثنائی** - یا او اولور، یا بو اولور.
- عوض آغا** - یا! ایشته باشمالاشدی بلا، زدنای الطنبور نغمه اخری. جانیم سوبله دیگم قیزی آلسام آبی ایدرم می دیوروم؟
- حکیم ثنائی** - راست کله، راست کله.
- عوض آغا** - فامی ایدرم؟
- حکیم ثنائی** - بخت ایشی.
- عوض آغا** - آمان جانیم اقدیم! لطف و کرم ایله. آدامجا بیر جواب سوبله.
- حکیم ثنائی** - بنمده مقصودیم اودور.
- عوض آغا** - قیزه زیاده میلیم وار.
- حکیم ثنائی** - اولور یا.
- عوض آغا** - باباسی ویریور.
- حکیم ثنائی** - اوله بیلیر یا.
- عوض آغا** - اما آلسام شو بللی یا قن... ظرفا اولماقدان قورناریم.
- حکیم ثنائی** - ممکن شیدر.
- عوض آغا** - اما نه ظن ایدرم سیگنر؟
- حکیم ثنائی** - حالا ممکناتده استحاله یوقدور هر شی اولاغاندور.
- عوض آغا** - اما سیز بنم به ریمده اولسا گیز نه بابارسیگنر؟
- حکیم ثنائی** - نه بیلیم که!
- عوض آغا** - ای... بگا نه او گود ویریورسیگنر نه بابایم؟
- حکیم ثنائی** - بگه ندیگنیزی ایشله بونک.
- عوض آغا** - آما چاتلییوروم.
- حکیم ثنائی** - بنم مداخله یوقدور. بن تحاشی، تبری ایدرم، آل یوناریم.
- عوض آغا** - جهنم اولسون بو اوغورسیر مثلجی ده!
- حکیم ثنائی** - اولان اولور، ممکن امکانین بولور.

- عوض آغا - سنی جلاد! سنی اویوز فیلسوف کو بگی؟ بن سگا پرده بی،
نعمه بی ده گیشدیر تیریم شیمدی! (حکیمه موشتالار وورور)
- حکیم ثنائی - امان! آی امان! واولا!
عوض آغا - ها اشته مقام ده گیشدی، بیس سفته لار اجرینه ایریشدی.
بن ده ممنون اولدوم.
- حکیم ثنائی - وای بو نه دیمک! نه جرأت! بن کیبی به بویه هتک حرمت
بنم کیبی عتقا حکیمی ضربه جبارت! بو نه دیمک اولسون!
ایواه، بو نه عصیان! نه خیانت!
- عوض آغا - حکیم بابا! بو تعبیر یکنزی و بونوزدن تقریر کنزی، رجا
ایدهرم، تغییر بویور و کنز. هر شیده شبه ای کیبی سوبله مه لی،
اشتباه ایتمه لی. بنی ضربه جسارت ایتدک دیو قطعی
سوبله مه مه لی، صانورم که بنی ضرب ایدرسک، بنی دو گرسک
ظن ایدیورم، دیو ادبیانه و حکیمانه سوبله مه لی.
- حکیم ثنائی - گیدهیم محله ضابطه سنه شکایت گوتوردهیم. دایاق بیدیکمی
آگلانهیم.
- عوض آغا - بن فارسنامه، تبری ایدهرم، آل بونارم.
حکیم ثنائی - لکه لری وجود مده، هر یانم برده اولدی.
عوض آغا - امکان ده استحاله یوقدر، دیدو گت اولایلیر.
- حکیم ثنائی - سنسک بوللری ایدن
عوض آغا - اولماز شئی دگل.
- حکیم ثنائی - علییه حکم آلورم؛ اعلام چیقارتیرم!
عوض آغا - نه بیلهیم که.
- حکیم ثنائی - حضور قانونده محکوم اولورسک.
عوض آغا - ممکن امکانک بولور، اولان اولور.
- حکیم ثنائی - سنی ستمکار! بن سگا گوته ریرم!
عوض آغا - خاتک آغزندن بر دوغرو سوز آلتماز! اشعرینک کو بگی کیبی
مشته، متردد، متشکک! انسان ایتداسنده نه قادار بیلورسه
آخرنده ده انکه قالیر! عجبا حالم بو اوله نمکدن نره به

منجر اولور! بویه مراقده قلوب نه یاسام! هیچ کیسه
بنم کیبی بویه صیقیتی به اوغرامشیمیدر! آه دردلی باشم آه
ایشته جنگنه قریلری کلیور. باری اولره فال باقدیرایم!
نه اشبه لوندلر، جین گوزلی قارا کده لر! باقیکنز قیزلر! بنم
بختمه بر فال باقار میسکنز؟

بشنجی مجلس.

- برینجی چنگانه - آه فال باقار، گوزدل آغاجغم فال باقار. اشته بز ایکیمز سگا
قاریسی
- ایکنجی - آه آغا. الجکوگی ویر بگا! الجکوگده نتیجگزوگی
طوت. باق سگا نه مشته لقلر ویردهیم.
- عوض آغا - اشته اللریمک ایکسی ده ایسته دیگکزده اینچینده.
برینجی - آغاجغم نه کوزدل بختک وار! نه آجیق بخت!
- ایکنجی - بختک نه آجیق آغاجغم. سن بر گون برشی اولاجقسک
بقینده اوله نه جکسک.
- برینجی - سنک بر کوزدل یاورقلک وار آغاجغم. یقینده آلاجقسک.
ایکنجی - اوله نه جکسک آغاجغم: بر بوصما قادین آلاجقسک، بوصما
قادین آلاجقسک.
- برینجی - بلی. بوصما قادین که هر کس آنی سه ودر.
ایکنجی - بر قادین که یوزندن جوق دوست پیدالیه جقسک.
- برینجی - بر قادین که سنک او که مال کنیریر، بر کت یاغدییریر،
آغاجغم، بر کت یاغدییریر.
- ایکنجی - بر قادین که سگا بویوک شهرت ویره جک آغاجغم، اونک
یوزندن مشهور اولاجقسک.
- برینجی - بر قادین که آنک یوزندن سگا اعتبار ایدرلر، آغاجغم، سگا
خلق جوق. اعتبار ایدم جک.

عوض آغا - کوزەل اما، بگا دییی ویرباقیم، عجباً قورقو واری؛
شو... شی هانی.. ناصیل اولاجق. نه باقیورسک.. سوبله
سه گه، قورمساقلق واری، سوبله باقالم؟

ایکنجی - قورمساقمی؟

عوض آغا - اوت!

ایکنجی - قورمساق!

عوض آغا - ها. قورمساقلق قورقوسی واری؟

(قاریلر صیچیرایوب اوینار) نه خلط ایدر؟ بو جواب می؟
کلوک باقالم، آگلایم، ایکیگزندن ده صورایم؟

برینجی - سزمی قورمساق؟

عوض آغا - اوت.

ایکنجی - سز قورمساق ها... (قاریلر اونیا یارق کیدرلر).

عوض آغا - اوت.. ناصیل اولاجق. بیلیم. های چاتلا یاسی پوستالار!..
بنی مراقده قوبوب کیتدیلر. شو تاهلک صوگی نه اولاجق
بیلیمه لییم. باری خلقت مدح ایتدیکی شو بویوچی قاری به
کیدیم، آنباه باقدیروب معرفتله انسانک کوزینه ایسته دیکنی
گوسته ریرمشر.. وای بوکلنر کیم... ظنم سحر بازه
کیتیمکه حاجت یوق! ایستدیکمی بونلردن او کرنمک قابل
اولاجق. برکناره کیزله نهیم. کوردهیم. (برکوشه به صلاقلانیر)

آلتنجی مجلس.

خسروبک - وای کوزەل زیا خانم، شاقا دکلمی، جدیدی سوبله یورسگز؟

زیباخانم - لطیفه سز بوبله.

خسروبک - کرچکدن ارمی واریورسگز؟

زیباخانم - کرچک.

خسروبک - ای، دوکونده همان آقشامی اولاجق؟

زیباخانم - اوت بو آقشام.

خسروبک

- آظالم مروتسز! بنم سزه عشقمی بوبله جه اونودوب، بکا
اولان وعده لری وعده لری ناصل انکار ایدم جکسگز؟

زیباخانم

- بن می خسروبک؟.. خابیر، بن هنوز سوزمدن دونمش
دکلم. سزه بن اولکی نظرله باقارم. قالدی که بو ارم
واریشدن صاقین سز اُسف ایتمه ییگز.. حریفه بن میلیدن
کیتمه یورم، ماله نظرآ کندیسنی قبوله مجبور اولویورم
بنده ثروت یوق. سزده اویله. ای سزده بیلورسگز که
جهانده اونسز اولماز. عمرمنز فنا کچر. نه صبرتله فداکارلق
لازمسه ایتمه لی نه قیمتله اولورسه آلمالی، مال ایدیمه لی،
سعیی آلدن قومامالی. اشته بن رفهه نائل اولمغه بو وسیله بی
بولدم، همان صاریلدم. واردیغم قوجه حرفدن یاقینده خلاص
اولمق امیدینه دوشوب بوزنجیری کردانمه طاقندم آز کچر کیچم
حریف مرد اولور کیده ر. ایچینه آلتی آباق عمر یوقدر.
سزه دیدیکم مهل ایچونده وقتیه ضامن و کفیل اولورم.
طوللق دولتی آرزو ایدم جک چوق مهلت بکله مئم، آندن
ناسم بوقدر. ها عوض آغا! بویورک! سزک صحتگن اولوبوردی.
قبل اولان و صفگزی اذکار ایدییوردم. اشته خسروبک،
بنی زوجه لکه آلان بو آغادر.

خسروبک

- افندم، عنایت بویوروب مساعده ایله ییگزده سزک تاهلگزی
تبریک ایله برابر صدق عبودیت حقیرانه می سزه عرض ایدیم.
اینان اولسون که بر عفت وعصمت نادره بر ختون آلیورسگز.
سزه خانم یمن عدا ایدرم سزکله برابر بو عقدی تسعید
و تبشیر ایدرم که بوبله بختیارمن سگز. قوطو مودلو
روحه راست کلمشسگز، دها ایسی اولماز. آغانک
چهره سی ایی شوهرلکی اندریر. اوت آغا، بعد ازی،
سزکله دوست اولمق ایستهرم. رابطه الفت و مودتی میانه
مزده بند ایله سزه کلوب کیتمه و سیر و صفا لده برلک
کزمه معامله یله شرکت انیت ایدرز. بوالنفات و بوبله

مجاملہ ایکیمزک حقندہ مزید لطفدر . ہلہ کیدہلم . وقت دارددر . بوندن سوکرا برلکندہ صحتہ فرصت چوقدر .
 عوض آغا - آرتیق ایشته بن بو اولئمکدن بوتون - بوتون صوغودم . بہزدم . همان واروب سوز ویردیکم کیبی دوندیکمی واروب یلدرسم کہ اولماز . واقعا بر آز آقچہ کیتدی . اما اول قادارنیک غیب اولماسنه رضا ویروب دھا فناہلکدن صاقمق اولی ، ییک قات اولیدر .

(بویوک آغانک ناپوسنی چالار)

شولہ اوستالقلہ صییریلوب یاقابی قورتارالم .. یاہو!....

یدنجی مجلس

بویوک آغا - او!.. بزم داماد آغا خوش کلدیگز صفار کتیردیگز .. بویوروکز باقیم!
 عوض آغا - افندم ، رہم عمرلر ویرسون . دعا جگزم . لطفگزم مزداد اولسون .
 بویوک آغا - عقد ایچونمی تشریفگزم ؟
 عوض آغا - عفو بویوروکز ... خابر افندم .
 بویوک آغا - نیچون جانم ؟ اینانیکز کہ بنہدہ سزک کبی صبرم یانیور . همان بیتسین دیورم .
 عوض آغا - افندم دیگر بر خصوص ایچون کلدیم .
 بویوک آغا - جمعیت لوازمینی بوتون ایصارلادم .
 عوض آغا - مقصود اود کل افندم .
 بویوک آغا - چالغی طوتدم . ضیافتی تہیہ ایتدیردم . قیزمدہ کینوب قوشاندی ، سزہ ترقب ایدر .
 عوض آغا - کلشم اونک ایچون دکل افندم .
 بویوک آغا - حاصلی مقصدہ واصل اولور ، ممنون قالیرسگزم مرامگزم تاخیرینہ باعث هیچ بر مانع و مرام بوقدر .

عوض آغا - امان یاربی! آی افندم مراد باشقادر .
 بویوک آغا - ہایدی افندم ایچری بویوروکز . ہایدی .
 عوض آغا - افندم سزہ برکلمہ افادہ جکم وار .
 بویوک آغا - امان جانم! رسم تکلفی قلدیرالم . بویوروگز دی ، چابوق اولوگزم باقالم!
 عوض آغا - یوق .. یوق .. معذور طوتوگزم افندم! ابتدا سزہ بر دیہجکم وار ؟
 بویوک آغا - بکامی سوبلہ یہ جکسگزم ؟
 عوض آغا - اوت افندم .
 بویوک آغا - بویوروگزم ، نہدر دیگلمہلم .
 عوض آغا - افندم .. بویوک آغا! سزک کریمہ کزی واقعا زوجہلکہ ایستہدم ، سزہدہ مساعده ایتدیگز اما کورویورم باشم کچکین ، او نوجوان ، بن اختیار . فکر ایدیورم کہ بن آنک لایقی دکلیم .
 بویوک آغا - عفو ایدرسگزم آغا ، قیزم سزی اولدیغکزم کیبی بکندی ، کندینہ بک مناسب کوردی . ابو بیلیورم کہ سزگلمہ خوش کیچنیر . ممنون اولور .
 عوض آغا - نہ کزر آغا ، ممکن دکل! بعضاً افراط ترسلکم طوتار! بدخویلمدن آلتہ مضطرب بیزار اولور .
 بویوک آغا - بنم قیزم حقیقتلیدر . کورورسگزم سزہ اویار .
 عوض آغا - وجوہمدہ مرضروار کہ آنی ایکرہندیبر .
 بویوک آغا - اونہ دیمک اولسون؟ بر حیا صاحبی خاتون اهلندن بروقتندہ ایکرنمز .
 عوض آغا - حاصلی دیی ویرہم می؟ سزی ترغیب ایتہم . صاقین قیزگزی بکا ویرمہ ییگزم .
 بویوک آغا - بنی می؟ ذوقلہ نیورسگزم؟ اولورم سوزمہ خلف ایتہم! بنم وعدم دیندر .
 عوض آغا - آجانم بن سزی معاف طوتارم! ہمہدہ...

بویوک آغا - بوق.. بوق.. اویله لاقیردی اولماز. سزه وعده ویردم.
جهانه رغماً قیزمی آلیرسکیز. بکا باقیگیز. بنم سزه خاصه
بر حرمت و رغبت وارد. قیزمی بر ملکزاده به اولسه ویرمه،
سزه تسلیم ایدرم.

عوض آغا - او! بونه بلا یا؟ افندم بویوک آغا، بکا عزت و کرمگزدن
متشکر و مجبور گزم. اما سزه اعلان ایدم که آرتق
أوله نه جک دکلم.

بویوک آغا - کیم... سزمی؟

عوض آغا - اوت.. بنده گز.

بویوک آغا - سبب نه اولیور؟

عوض آغا - سببی؟ ایشته سبب بو که بن کندیمده او بارق صاحبی اولمغه
استعداد گورمه یورم.

بن دهخی بابامه و اجدادیمه، صویمه، صویمه اویقم
ایستهرم که بریسی اولنمه مشده. خاندانه نکاح گیرمه مشدر.

بویوک آغا - باق عوض آغا! هر کسک اختیاری آلدن. بن کیمسه به
ابرام و اجبار ایدم جک ادامه بگزمه. قیزمی آلمغه
بکا سوز ویردیگیز. هر شیده حاضر اولدی. شیمدی
وعددن دونمک ایسته یورسکیز. واروب باقیم بوراسنی ناصل
اولور، نه ایتدیرم جگمی یاقینده دیارسکیز.

سکرانچی مجلس.

عوض آغا - برکت ویرسین. ظن ایتدیگمدن اوصولو چقدی. یاقایی
تخمینمدن اوچوز قوراردم دوغرسی دوشوند گجه، اواجوب
بیچد گجه بو ایشدن صیریلدیمه بک عقللیق ایتدیگمی
بنده آگلایورم. بر رفتار ایدم جگدم که. هله غزالر
مبارکی! ایشته اوغلی گلیور بکا جوانی گتیربر.

کوچوک آغا - اغام وقتکیز خیر اولسون! (غایت طائلی - طائلی سویلهر).
سزک بنده مخلصکزم، چاکر رقیق پرورکزم، سلطانم!

عوض آغا - صفا بولدی. بنده سزک افندم. بنده سزک.
کوچوک آغا - افندم. بدر دیر که، سز سوزوگزی گری آلمغه
گلمشسکیز.

عوض آغا - اوت آغام. دوغروسی بوکا تاصلاندیم اما.

کوچوک آغا - هی آغا! بونده بر باس یوقدر.

عوض آغا - اینانیکیز که کوجمه گیدیور. آرزوایلر...

کوچوک آغا - آی افندم، بو بر شی دگل دیورم سزه. امثالی چوتدر.
(انگی آلتدن ایکلی قلیچ جیقاربر) افندم، ایشته سزه ایکلی
قلیچ!... بگندیگیزی آلیگیز.

عوض آغا - بگندیگمی می؟

کوچوک آغا - نهوت افندم! قربانک اولایم، شونک برینی آلیگیز!

عوض آغا - جانم، قیانچ نه به گرک؟

کوچوک آغا - آغام، مادام که سوز ویروبده صوگرا قیز قارده شمی
نکاح ایتمگدن نکول ایدورسکیز. ظنمه گوره سزه گلوب
ایدم جگم خواهشی و نوع اکرامی تابجا گورمزسکیز.

عوض آغا - ناصل خواهش! ناصل نوع اکرام!

کوچوک آغا - نهوت... باشقاسی اولسه ولوله چقاربر، سزه غیظ و غضب
ایدر. اما بز ایشمیزی طائلیقله بیتیره نلردن اینر. بن گلوب
سزه کمال خلوص ایله عرض ایدرم که اگر لطف و مروت
یوزندن نصوب بویورورسکیز، برلگده بر قلیچ چکوب
مسایفه ایدلم، بوغازلاشالم.

عوض آغا - بو نه بر ترس خاص! نه قاریشیق رعایت؟

عوض آغا - دییکدی افندیم! هایدکدی! برینی بکنکده الگزه آلك

عوض آغا - آغام، کوله گز اولایم بنم کسدیرم جک بوغازم یوقدر! اوف!
بوتلر نه چیرکین سوز سویله شیرلر! آمان شیمدی
آفالمه جغم!

کوچوک آغا - لطف و کرمگزله بو بویله اولاجق.

عوض آغا - آی افندم. بو تکلیفی اورتادن قالدیریگز. کسگین سوزی قلیف ایچینه قوبوگز.

کوچوک آغا - افندم، سیف انتقام درنیام اولماز. مکرکه ماده خصومت سرانجام بوله. همان چابوجاق طوتوڭ. جانم بنی بکلریش وار. زباده آلیقوبما یگیز.

عوض آغا - آه بویله شی ایسته مدم دیورم! آرتق لافیردی لازم می یا؟

کوچوک آغا - شیمدی، دو گوشمه به جگمسیگز؟

عوض آغا - خایر گوزوم. دو گوشمک نه به یا؟

کوچوک آغا - گرچک می؟

عوض آغا - ای ظهر گرچک یا! (کوچوک آغا ده گنگیله اونی دو گهر) آمان! طور جانم! آه! ابواه!

کوچوک آغا - ایسته افندم. هیچ اولمازسه سزده شکایت بر اولماسین!

گورورسگیز که بنده گز هر شئی بویله بابیمورم. سز

سوزدن دونرسگیز. سزه میدان اوفوروم. ارمیداته

چیمقدن امتناع ایدرسگیز، سزی ده گنگیله دو گهرم. ایش

یرینی بولور. اصوله موافق داورانیلیر. حمد اولسون،

سز ظریف آدامسگیز. البته بو مشواری تحسین بوبورورسگیز.

دوغرو سوز گوش هوشگیزه زبور اولور.

عوض آغا - آمان آدام بونه مصیبت حریف! دایق بدیگمه می یانایم.

بویله عجایب سوزلر بوتدورور، او گامی چیلدیریم؟...

کوچوک آغا - گل افندم، ایشی بوز آقغیله بیتیریگز. زوره بیندیرمه ییگز.

ایسته گنگیزه اولسون، باری آلیگز شونک برینی.

عوض آغا - نه می قلیچ؟

کوچوک آغا - افندم بنم گوجم. زورم یوق. اما یا برابر دو گوشمه مز

لازم گلر، با همشیره بی آیرسگیز.

عوض آغا - جانم آغا جغم. اینان که نه اونی بابایلیرم نه ده بونی. بن بونجه

بیل تجارتده گزرم، حاجی ده اولدم، بویله شی گورمدم!

آمان بن او یله شیلر بیلمه م. اولتمه مده، دو گوشمه مده.

بن کندی می بیلمه می؟

کوچوک آغا - افندم، جدیمی سوبله رسگیز؟

عوض آغا - ای جدی یا!...

کوچوک آغا - آی او یله ایسه افندیتم اذن شریفیله (ده گنگیله دو گهر)

عوض آغا - آی.. آمان! آه!...

کوچوک آغا - افندم، سزده بویله صونوقچه معامله به مجبور اولیورم. دنیلار

قدار آسف اییدیورم. جانم اوزولویور اما نه چاره. اذن

شریفگیزله سزی بویله تصدیعمدن فارغ اولمام. تا که بنمله

دو گوشمگه آند ایده سگیز. با همشیره به عقد نکاح

ایله سگیز. افندم رخصتگیزله. (ده گنگی قالدیریر).

عوض آغا - ای بکی، آمان طور آغا جغم طور! نکاح ایده رم،

آلیرم، طور ایتمه! طور! آندم.. آندم.

کوچوک آغا - آه افندم، سزک بویله طریق عقاله گلیشگیزدن و عناد

و فساددن دونوشوگیزدن آشیری مسرور و ایشمیزک

طائیلقله بیتیشندن دنیلارجه محظوظ اولدم. زیرا هر حالده

سز بنم ال زباده سهو دیکم و حرمت اییدیگم آداملردنسگیز.

آ. حاجی عوض آغا، سزه یمین ایده رم، اگر اصرار

ایدوبده بنی حقگیزده برید معامله به اجبار ایتمش اولسایدیگز پک

مایوس و مکدر اولوردم! وارایم بدریمی چاغیروب

هر خصوصده اوبوشدیمیزی خبر ویریم.

عوض آغا - آه قولک قانادک اوبوشسک، قوبسون برزخ حریف، قوبسون.

کوچوک آغا - افندم، پدر عزیزم! ایسته آغ سوز آگلایور. ایسته عقلی

ایردی. حسن رضایله طالب اولور. مصلحتی گوشل خوشلغیله

بیتیرمک ایستدر. آرتیق همشیره بی اوگا ویره ییلیرسگیز افندم!.

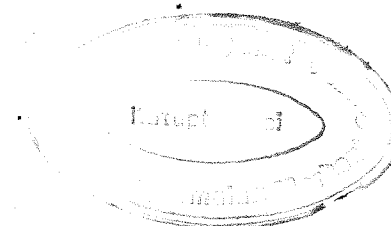
بویوک آغا - ایسته آغا قیزیمک آئی. سزده آلیگز یوبرک بریره گلیگز.

شکرار اولسون، بن اول بو کدن قورتولدم. آرتق

شمیدن گبرو طوروب دیگله نمه سی و رفتارینک مسئولیتی

سزک بونوگیزدر. همان واروب مسرتلر ایده لم. بو خیرلی

عقدی دوستلرله تسعید و تشهیر ایله لم.

۳ روبله ۲۰ قياك

